alfred adler

Türkçesi: Kâmuran Şipal

SORUNLU OKUL ÇOCUĞU

cem psikoloji

PSİKOLOJİ DİZİSİ

SORUNLU OKUL ÇOCUĞU
Alfred Adler
Türkçesi: Kâmuran Şipal
Kitabın Özgün Adı: Die Seele des schwer erziehbaren Schulkindes

Dizgi: Cem Yayınevi
ISBN: 975-406-576-4
Eylül 1998
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34

CEM YAYINEVİ
Küçükparmakkapı İpek Sokağı No:11 80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 243 05 50 / 243 20 23 • Faks: 244 15 33

ALFRED ADLER

Sorunlu Okul Çocuğu

Türkçesi:
Kâmuran Şipal

cem yayınevi

içindekiler

Önsöz 7
Giriş: İnsan ve Soydaşı (Hemcinsi) 11
I. Kendi Önemini Abartma 24
II. Çifte Dikiş 37
III. Bir Baba Toplumsallık Duygusunun Gelişimini Önlüyor 58
IV. Şımartılmış Çocuk 84
V. Sözde Buluğ Bunalımı 105
VI. Tek Çocuk 111
VII. Cesareti Kırılmış En Küçük Çocuk 123
VIII. Geri Zekâlı mı? Güç Eğitilebilir mi? 134
IX. Yanlış Yola Kanalize Edilmiş Hırs (Açgözlülük) 144
X. Sevilmeyen Çocuk 152
XI. Bir Rol Oynamak İsteyen Tek Çocuk 161
XII. Tahtından Alaşağı Edilen En Büyük Çocuk 166
XIII. Kişisellik Duygusunu Güçlendirmede Bir Araç Olarak Yalan Söyleme 173
XIV. Gerçekteki Yararlı Eylemler, "Hayalde Oynanan Kahramanlık Oyunu" 187
XV. Oyunbozan 202
XVI. Kaybedilmiş Cennetin Yeniden Geçirilmesi Uğrunda Savaşım 220
XVII. Sevgi Kaybının Yol Açtığı Hırsızlık 225
XVIII. Yatağını Islatan Çocuk 237
XIX. Bağlantı Kurma Aracı Olarak Enuresis (Gece Yatağını Islatma) 252
XX. Önemli Kardeşlerin Yanında 267
XXI. Anne ve Babayla Nasıl Konuşmalı? 285
XXII. Çocuk Yuvası 289

ÖNSÖZ

"Çocuk, erişkin insanın babasıdır."

Bu söz, bireysel psikolojide dirimsellik (hayatiyet) kazanır. Yaşamının ilk dört, beş yılında çocuk, izlenimler konusundaki **aslında keyfi nitelik taşıyan antremanını** tamamlar. Çocuğa ilgili izlenimleri sağlayan bir kez kendi vücudu, ikincisi dışarıdan kaynaklanan uyarılardır. İlk dört, beş yıldan sonra yaşantı ve izlenimlerin bundan böyle keyfilikle, hele birtakım efsanevi gerekircilik yasalarına göre değil, önceden hazırlanıp kotarılmış bir yaşam üslubu ve bu üslubun yasalarına uygunluk içinde özümlenip değerlendirildiği dönem başlar. Buna göre birey, yaşam üslubundan kaynaklanan bir gerekirciliğin belirlediği doğrultuda ilerler. Bütün ömrü boyunca ilgisi, duyumsaması, emosyonları, düşünce ve davranışları yaşam üslubunun yasalarına uygun bir akış izler, ilgili üslubun yaratıcı çarkı dönmeye başlar. Çarkın işleyişini kolaylaştırmak üzere birtakım kurallar, ilkeler, karakter özellikleri ve dünya görüşleri üretilip ortaya konur. Belli bir algı şeması dizginleri ele geçirir, algılardan sonuç çıkarmalar ve eylemler varılmak istenen son amaca uygunluk içinde devreye sokulur. Herhangi bir aksamaya yol açmayan birbirine koşut yaşantılar bilinçte alıkonulur, öbürleri ise unutulur, geçersiz

kılınır ya da bilinçsiz şablonlar niteliğiyle sürdürür etkinliğini. Normal zamandakinden daha çok, eleştirel yaklaşım ve anlamalardan uzak tutulur. Bilinçli güçleri pekiştirecek mi, engelleyecek mi ya da karşı etkiyle felce mi uğratacak, önleyici çatışmalara mı yol açacaktır, bütün bunlar yaşam üslubuyla önceden belirlenir. Yaşam üslubunun şablonları, örneğin karakter özelliklerinin ana çizgileri her zaman uzunca bir hazırlık döneminden sonra kurulup ortaya çıkar; bunu sağlayan çokluk anlaşılmadan kalmış anı izlerini gerek bilinçte, gerek bilinçdışında ele geçirebiliriz. Ne var ki, motor gücünü oynayan etkenleri anılarla yaşantılar değil, onlara gerekli biçim ve doğrultuyu veren, onları kendi amacı uğrunda kullanan yaşam biçimi sağlar. Yeterli bir kavrayış gücü, bilinç ve bilinçdışında etkinliğini sürdüren güçlerin eksiksiz bir uyum içinde çalıştığını ortaya koyacaktır. Her iki alandaki güçleri de, eylemlerimizi, **yaşam üslubumuzun eylem çemberini** bozmayacakları bir noktaya kadar kavrayabiliriz ancak.

Ruhsal yaşamın bazı parçalarını ele geçirdik mi, zengin deneyim hazinemizin sağladığı bir tahmin gücünden yararlanabiliriz kuşkusuz; öyle bir güç ki, eldeki verilerden sonuçlar çıkarmamıza imkân verir. Ancak çıkarılacak sonuçların bireydeki ruh yaşamının tüm yapısına uygunluğu açısından sıkı biçimde denetlenmesi gerekir. Zaten çokluk başka türlü de olacak gibi değildir. Tıptaki tanıbilimin gereklerine tamamen uygun bir yöntemdir bu; tıpta da tanı korken bir semptomdan (belirti) sonuçlar çıkarmak, tahmin konusu hastalıklar çemberini giderek daraltmak ve sonunda ikinci, üçüncü bir semptomdan tamamen belirli bir hastalığın tanısına gitmek zorunluğu vardır.

"Bireysel psikoloji tekniğinin" anlatımını sürdürdüğüm bu

kitapta, şimdiye kadarkinden değişik bir perspektife başvurarak güç eğitilebilir çocukların yaşam üsluplarını belirlemeye çalıştım.

Böyle bir ödev, bireysel psikoloji tekniğinin ve bu tekniğe özgü olup denemelerle değeri kanıtlanmış avadanlığın tüm inceliğiyle bilinmesini gerektirir. Aynı şeyi, yorum tekniği için de söyleyebiliriz kuşkusuz. Bu konuda, tıpkı tıbbın tanıbilimindeki gibi varlığı kesinlikle zorunlu bir şey varsa, tahminle bulgulama yeteneğidir. Böyle bir yeteneğin varlığını kanıtlayacak tek şey, parça parça dışavurumların bütünle açık seçik ilişki içinde bulunduğunu ve aynı devinim çizgisini sergilediğini saptayabilmektir. Tüm ayrıntılarda karşılaştığımız birbirinin aynı eğilimlerden en önemlileri şunlardır:

1. Toplumsallık duygusu ve toplumsal ilgi arasındaki işbirliğinin derecesi,

2. Bireyin ne yoldan kişisel üstünlüğe ulaştığı (güvenlik, güç, mükemmellik, başkalarını değerden düşürme).

Değişmeden kalan bu dışavurum biçimleri, amaçta değil (bireysel psikolojinin finalizmi), yöntem bakımından değişik olabilir birbirinden. Cesaret ve sağduyunun derecesinde, bireysel dünya görüşünde, davranışların toplum için yararlılık ya da zararlılık özelliğinde başkalarıyla ilişki kurma yeteneğinin boyutları yansır hep. Yaşamın üç temel sorununu (toplum, meslek, sevgi) zamana uygun biçimde çözümleyememesi ya da bunun gerektirdiği hazırlığı yapamaması, bireyde bir aşağılık kompleksi ve bunun başarısız şekilde dengelenmesiyle de bir üstünlük kompleksi doğup ortaya çıkar.

Yaşam üslubunun bütünselliğini kabule yanaşmayan ya da anlamayan kimse, bireysel psikolojinin sağlıklı yöntemiyle bile, hatalı davranış sonucu oluşmuş semptomları (belirtileri) asla kavrayamayacaktır. Ama yaşam üslubu denen şeye akıl

erdiren kişi belirtileri değil, ancak yaşam üslubunu değiştirebileceğini bilecektir.

Bireysel psikolojinin genel ve özel tanıbilimi, eğitsel danışmanın bu psikolojideki yeri ve başvuracağı teknik, üçüncü bir ciltte ele alınacaktır.

Viyana, Temmuz 1930

Dr. Med. Alfred Adler
Viyana Pedagoji Enstitüsü Doçenti
Wittenberg Koleji (Ohio) Fahri Doktoru
Columbia Üniversitesi (New York) Konuk
Öğretim Üyesi

GİRİŞ: İNSAN ve SOYDAŞI (HEMCİNSİ)

Bu konuyu cafcaflı ve tumturaklı cümlelerle süsleyip bezeyerek okuyuculara sunmak hayli cazip bir şey olurdu. Ayrıca, nasıl insanlık tarihinin başından beri kabileler, uluslar, devletler ve dinsel topluluklarda bir birlik ve beraberlik eğiliminin yaşadığını, bu eğilimin temelinde ise politik ya da dinsel açıdan insanlar birleştirmeye yönelik olup, insanların kendilerince bilinen ya da pek bilinmeyen bir düşüncenin saklı yattığını gösterebilirdim. Ne var ki, böyle bir şeyin sözünü etmeyeceğim. İnsanlar arasında birlik ve beraberlik eğiliminin salt ahlâksal, politik ya da dinsel değil, bilimsel doğru açısından değerlendirmenin zorunluğunu ve bu işin ancak bilimin kılavuzluğunda gerçekleştirilebileceğini göstermeye çalışacağım.

İnsanın ruh yaşamına duruk değil, oluşum sürecini yaşayan bir nesne gözüyle bakılması gereğini belirtmek isterim. Bu ruh yaşamından çeşitli parçaları, çeşitli blokları çıkarıp alarak inceleme konusu yapanlar fazla ileriye gidememiş, çünkü ruhsal yaşamı bir makine gibi düşünmüşlerdir. Nasıl ki her canlı organizma ideal bir son şekle ulaşmak üzere çaba harcarsa, ruhsal yaşam da toplum içinde karşılaştığı, değişik cinsiyetteki kişilerin birbiriyle ilişkisinden doğan sorun ve güçlükler içinden kendine bir yol açarak üstünlük amacına varmaya çalışır. Söz konusu sorunlar bir matematik problemi gibi çözüme kavuşturulamaz; doğru ya da yanlış çözüm-

lenebileceklerini biliyorum ilgili sorunların. Bu arada şunu da söyleyeyim ki, mutlak bir doğru çözüme ulaşılması asla beklenemez. Ancak, insan soyunun birlik ve beraberliğine erişme yolunda her bireyde bir eğilimin varlığından söz açabiliriz. Bizim "iyi" dediğimiz, toplumun yararı açısından iyi sayılan şeydir; "güzel" dediğimiz şey de yine yalnız bu açıdan güzel olandır. Toplumsallık sorunu dil ve düşünceye işte öylesine kök salmıştır. Dolayısıyla, gerek bireyin, gerek toplumun tüm dışavurumları, ilgili sorun karşısında takınılan tutumu yansıtacaktır. Kimse bu çerçevenin dışına çıkamaz ve çerçeve içindeki devinim biçimi, bireyin ilgili soruna vereceği yanıtı oluşturur. Madem ki doğru çözümler ancak toplumsallık göz önünde tutulduğu zaman ele geçirilebilmektedir, bireyin hatalı yanıtlar vermesi durumunda insanlararası ilişkiler sisteminde buna karşı tepkilerin görüleceği doğaldır. Hatalı yanıt verenler de toplumla kaynaşmamış, kendini bütün'ün bir parçası hissetmeyen, insanların arasında kendini yabancı sayan kimselerdir hep. Oysa böylelerinin salt uygarlığın kendilerine sağladığı yararları düşünmemesi, sakıncalarını da hesaba katarak bunlara sahip çıkması ve kabullenmesi gerekir. Buradan anlaşılacağı üzere, bizim toplumsal ilgi diye nitelediğimiz şey toplumla kaynaşmanın bir yüzüdür yalnız, cesaret dediğimiz şey de bir kimsenin kendini toplumun bir enstrumanı hissetme ritmidir. Günümüzdeki ortalama uygarlık gelişimini dikkate alıp, ilgili gelişimin henüz bir sürü eksiği içerdiği sonucuna varırsak, şaşırmamalısınız. Bu, bizim oluşum sürecimiz için yeni ödevler çıkarır karşımıza; varlığımızı duruk bir nesne gibi görmemeli, duruk bir varlık gibi davranmamalı, gelişim eğilimine karşı da savaşçıl bir tutum takınmamalıyız; güçlüklere bizden çözümü beklenen, bizi aktif bir iyimserliğe götürecek olan ödevler gözüyle bakmalıyız. İnsanlık tarihinde söz sahibi olanlar, böyle bir

aktif iyimserlik ruhunu kendilerinde barındıranlardır yalnız; şimdiye dek gelişim sürecinin taşıyıcısı rolünü oynamış, ileride de oynayacaklardır; bunların dışında kalanlar doğrusu bu dünyada yerleri olmayan kişilerdir, gelişimin yürüyüşünü durdurmaya çalışır, zamanın çarkında kendilerinin de görev aldıklarının bilincinde olan başkaları gibi mutluluk duygusuna içlerinde yer vermezler. Çıkardığımız bu sonuçlar, bireysel psikolojinin yıllardan beri sürdürdüğü gözlem ve araştırmalardan kaynaklanmaktadır. İnsan olmak yalnızca kuru bir söz değil, bütünün bir parçası olmak, kendini bütünün bir parçası hissetmektir. Günümüzde bile çok kişinin bu yoldan şaşması, kişisel yanılgıların sonucudur. Bir kez varolan ilişkileri derli toplu görebilen kimse, topluma yararlı, ileriye yönelik bir devinim çizgisi üzerinde yer almaktan kendini uzak tutamaz.

İnsanın nasıl bir üvey anne davranışıyla alınıp doğa içine bırakıldığını anımsarsak, bir nokta açıklık kazanacaktır: Böyle bir yaratık tek başına kalsaydı, asla yaşamını sürdürme gücünü gösteremezdi. İnsanlık tarihini izleyebildiğimiz kadarıyla, tek başına yaşamış bir insan izine asla rastlayamamaktayız. Her zaman için bir toplumsallık yasası varolagelmiştir. Özellikle doğa karşısında insanın güçsüzlüğü dikkate alındı mı, bunun anlaşılmayacak yanı yoktur. İnsan başka canlılardaki silahlardan, örneğin etobur dişlerinden, boynuzlardan, diğer canlılardaki çeviklikten yoksundur, başka canlıların gerek başka canlılara saldırmasına, gerek saldırılara karşı kendini savunmasına ve zavallı yerkabuğunda kendine emin bir yer edinebilmesine olanak veren görme, işitme, koku alma duyarlığına sahip değildir. Organları güçsüzdür; güçsüz organların sağlıklı tutulması, gerek birey, gerek toplum hayatının sürdürülebilmesi için insanlar hep birarada yaşamak zorunda kalmış, biraraya gelmeleri kendilerine yeni güçler sağlamış-

tır. Uygarlığın kapsam ve içeriğini düşünürseniz, onu yaratmak ve ondan yararlanmak gereğini duyanların, doğa karşısında yeterli güçle donatılmadıkları için eksikliğini çektikleri şeyleri, uygarlığın olanaklarıyla tamamlamak ve gidermek zorunda kaldığı anlaşılacaktır. İnsan doğaya söz geçirmeyi öğrenip ondan yararlanmak zorundadır. Birarada yaşama, insan soyunun kuşkusuz en büyük ve en önemli keşfidir. Ancak, bu konuda insan hiç de tek örnek değildir; hayvanlar dünyasında da güçsüz türlerin bir araya toplanarak düşmanlarından korunduklarını ya da hep birlikte avlandıklarını görmekteyiz. Oysa gücüne hayranlık duyduğumuz goril ve bütün hayvanların korkulu rüyası olan kaplan, sürü halinde yaşamayı gereksinmez. Usuyla yarattığı tüm araç ve gereçler elinden alınacak insanın, balta girmemiş bir ormanda uygarlığın yardımından yoksun olarak tek başına kaldığını tasarlayınız, daha aynı gün helâk olacaktır. Düşüncelerimizde daha da ileriye giderek, uygarlığın gelişim sürecinde değerli tüm buluşların insanın güçsüzlüğünden kaynaklandığını söyleyebiliriz. İnsanın yaşamını, insan soyunun ayakta kalmasını aklımıza getirdiğimiz zaman, bunun toplumdan sağlanan büyük çapta yardım olmaksızın gerçekleşemeyeceğini anlarız. Kuşkusuz insanın ruhsal özelliği ve bedensel durumu da başkalarıyla bir araya gelmesini sağlamaya elverişli niteliktedir. Bir kez duyu organlarının işlevleri gözden geçirildi mi, bunların başkalarıyla bağlantı kurmaya hizmet ettiği görülür. Bir insanın bir başkasına bakışı, bir bağlantı kurma hazırlığını ve kurulmuş bağlantının dışavurumunu içerir. İşitmesiyle bir kimse başkalarıyla kendisi arasında bağlantı kurar; konuşan biri kendisiyle başkaları arasında bir çatkı atar. Pek çok insanın neden doğru dürüst bakamadığını, konuşamadığını, göremediğini anlayabiliyor musunuz şimdi? Organsal yetersizlikleri bir yana bırakırsak, böyleleri başkaları

ile bağlantı kurmanın üstesinden gelememiş kişilerdir. Organlarda değildir bunun suçu, içgüdüsel yaşamda değildir, çünkü ruhsal yaşamın başından beri ortada bir çerçeve vardır, insanın başkalarıyla ilişki kurabileceği yöne yöneltir her şeyi. Beri yandan çocuklarda organizmanın güçsüzlüğü, söz konusu bağlantının kurulmasını sağlar. Süt çocuğunun annesiyle ilişkisi, toplumsallık yolunda atılmış ilk adımdır. Süt çocuğunun ben'inin bir sen'i yaşadığı böyle bir toplumsal ilişki içinde çocuktaki bütün olanak ve yeteneklerin gelişmeye başladığı görülür. Bu durumdan anne için kuşkusuz özel bir ödev doğmaktadır: Çocuktaki gelişim sürecinin, ileride onun doğru yanıtı verebilmesini sağlayacak yönde gerçekleşmesine çalışmak. Çerçeve hazırdır; çocuk anneyle ilişkisinin perspektifinden bakacak, işitecek, konuşacaktır. Annenin ilk işlevi budur. Anneler, toplumsallık duygusunun kaynağında yer alır; dolayısıyla, ilgili kaynağa kutsal bir gözle bakıp onu el üstünde tutmaları gerekmektedir. Anneyle çocuk ilişkisinde sürekli gelişen şey, sonunda otomatik bir ruhsal mekanizmaya dönüşerek çocuğun yaşam biçimini oluşturur. Çok önemli dil yeteneğinin nasıl geliştiğini düşünürsek, toplumsal gücün kendini nerede ve nasıl sesini duyurduğunu anlarız. "Bir kimse başkalarının kendisini anlayabilmesi için nasıl konuşursa, benim de öyle konuşmam gerekiyor." Sık karşılaştığımız bir durumdur hani, anne ilk işlevini yerine getiremedi mi, ikinci işlevinde de başarısızlığa uğrar, yani çocuğun toplumsallık duygusunun sınırlarını genişletip başkalarını da ilgili duygu kapsamına almayı beceremez; bu da, çocuğun başkaları karşısında takınacağı tutumun hazırlanışında bir yetersizliği oluşturur. İleride önemli bir sorun olarak üzerinde duracağımız gibi, böylesi çocuklarda genellikle başkalarına karşı ilgi yetersizliğiyle karşılaşırız. Başkalarıyla bağlantı kurulamadığına göre, toplumsallık duygusunun gelişimi

için zorunlu hazırlık nasıl sağlanabilecektir? İlgi yetersizliği zamanla somut bir biçim kazanır, bir amaç belirlenip konur ortaya, başkaları umursanmadan yaşam yolunda ilerlenmeye çalışılır, hep almak istenir, vermeye yanaşılmaz hiç. Derken değer duygusunun sesini duyuracağı zaman gelip çatar. Ne var ki, kendini ancak olması gereken yerde hisseden biri böyle bir duyguya sahip olacaktır. Kendini bütünün bir parçası durumuna sokmamış kimse, ilgili duygudan habersizdir. İnsanın en büyük yeteneği sayılan us konusunda şunu söyleyebiliriz ki, özel bir us, bireyin kendine özgü bir usu yoktur, "us genelgeçerli bir nesnedir". Ancak bireyin başkalarını anlama, yani onlara yaklaşma, onlarla özdeşleşme, başkalarının gözüyle görme, başkalarının kulağıyla işitme, başkalarının kalbiyle hissetme çabası içinde gelişip doğar. Anlamak demek bir insanı, bir yaşantıyı herkesin anlayacağını düşündüğümüz gibi anlayıp kavramaktır. Bu noktada da bize hep eşlik eden bir şey vardır: Kamunun denetimi. Ahlâkın, etik'in sözünü etmek istemiyorum, çünkü bunlar oyunun toplumsallık duygusundan kaynaklanan kurallarıdır. Ancak toplum için yararlı sayılan nesneyi ahlâk ve etik diye niteleyebiliriz. Aynı durum, güzelbilim (estetik) için de söz konusudur. Güzel dediğimiz şeyin kamu için kaybolmayacak bir değeri içermesi gerekir. Hatalara düşebilmemiz bizi şaşırtmamalıdır. Hatalarımızı görüp düzeltme konusunda bizler her zaman hazır durumda bulunmuşuzdur. Güzellik ideali, pek belirgin bir değişim özelliğini barındırabilir kendisinde; kesinlikle güzel kalacak şey, gözleriyle sonsuzluğu kucaklayan ve sağlıklı olmanın koşullarıyla bağıntılı şeydir ancak. Şunu belirteyim ki, toplumsallık duygusu birey açısından olağanüstü bir gücün kaynağıdır; ulusal akımları, küçük ve büyük çapta siyasal ve dinsel birleşmeleri oluşturur. Hangi biçimlerin kamuya yararlı sayılacağını saptamak üzere yine

aynı ölçüye başvururuz ve ancak kamu için yararlı bir doğrultu izleyenleri değerli olarak benimseyebiliriz. Bu konu da yine tartışmalara açıktır, bazen kimsenin kesin bir yanıt veremediği durumlar çıkabilir karşımıza. İnsan yaşamı devingen bir süreçtir; bugün yaşadığımız şey, mükemmel biçime kavuşma amacına yönelik devinim çizgisinde bir noktadır yalnız. Peki, eğilimleri toplumsal çerçeve dışına taşan kişilerin durumu nicedir? Toplumsallık duygusundan yoksun kişilerin hali nasıldır? Burada şunu belirteyim ki, bir kimsenin kendi üstüne söylediği ya da düşündüğü şeyin kesinlikle önemi yoktur, hiç bir değer taşımaz bizim için. Biz, eylemlere bakarız. Örneğin bir kimse bencil görebilir kendisini, ama biz onun başkalarını düşünen biri sayılacağını saptayabiliriz. Çok kimse başkalarını düşünen kişiler gibi gösterebilir kendisini, ama daha bir yakından baktığımız zaman hiç de öyle sayılamayacağını görebiliriz. Bütün bunların yalan dolanla ilgili olması gerekmez, ruhsal yaşamda yanılgılar bilinçli yalanlardan çok daha önemli rol oynar. Peki, söz konusu yanılgılar ruhsal yaşama nereden girmektedir? Nasıl oluyor da bizim toplumsallık doğrultusundaki sabırsız eğilim ve çabamız bu kadar ağır bir tempoyla gelişiyor? Bu soruya değişik yanıtlar verilebilir. İnsanlardan büyük bir bölümünün kafasına, ilgili çabanın insan gücünü aştığı yolunda bir düşünce yerleşmiştir. Böyleleri, bizim yaşamsal bir ödev gördüğümüz gelişim sürecine hiç katkıda bulunmayan, güçlüklerin üstesinden gelmede hiç yardımı dokunmayan kötümserlerdir. Öğrencilerime ders anlatırken pek sık olarak bir varsayıma başvurup derim ki: Bizim ilk-ilk-ilk atalarımız, tutalım kıçlarında hâlâ kıvrım kıvrım bir kuyruk, bir ağaçta oturmuş, yokluk yoksulluk içinde yaşayıp gitsin, bunu değiştirmek için ne yapılması gerektiğini düşünüyor olsunlar. Biri ordan atılarak desin ki, ne diye zora koşarsınız kendinizi, bu insan

gücünü aşan bir şeydir, en iyisi ağacın üzerinde kalalım. Bunu söyleyen görüşünü ötekilere kabul ettirebilseydi, sonu neye varırdı acaba? Şimdi de hâlâ ağacın üzerinde oturuyor olurduk, bir de kıvrım kıvrım kuyruğumuz olurdu belki. Gerçekten mi? Ağacın üzerinde oturanlar nereye gitti? Kökü kazındı hepsinin! Kökü kazınma süreci aralıksız gerçekleşip durur, korkunç denecek kadar acımasızdır. Olguların mantığı acımasızdır çünkü. Ağaçtan inmemekte direndiği için sayısız insanın kurban edildiğine kuşku yoktur. Sorulara verdikleri kötü yanıtlardan ötürü kavimlerin kökü kazınmış, ailelerin defteri dürülmüştür. İlgili süreç el altından etkinliğini gösterir, dolayısıyla seyrek izlenebilir izi, üçüncü ya da dördüncü kuşakta sona erebilir, kimse de bilmez niçin? Yakından bakılınca karşılaşılan durum şudur: İnsanların toplu yaşamalarında, ki mantığın gereklerine yanlış yanıtlar verip de, ilgili yanıtların intikamından kurtulmanın yolu yoktur. Ya çeşitli hastalıklar, ya soysuzlaşma belirtileri ya da ruhsal çarpıklıklar biçiminde bir yerden çıkar acıları. Örneğin, hatalardan değil, sonuçlardan kaçınmamızı eleştiren Emerson'un sözünü ettiği sonuçların, işlenen hataların sonuçları olduğu açıkça bellidir. İlgili sürecin de nerede başladığına dikkati çektim. Herkes yaşam karşısında bir tutum takınır. Dünya görüşünün herkesi değil, yalnızca felsefeyi ilgilendirdiğine inanmak safsatadan başka şey değildir. Gözlerinizi nereye çevirirseniz çevirin, bir dünya görüşüyle karşılaşırsınız. Bunu bilip eskisinden daha iyi bir dünya görüşü edinmeye çaba harcamayan kimsenin kuşkusuz haraptır hali. Sonu şudur: Hatalı dünya görüşünü kaldırıp bir kenara atmak için nasıl bir dünya görüşü benimsenmelidir? Bir curcuna içinde sesler duyarsınız: Ulusal, dinsel dünya görüşü, der kimi; kimi de Avrupa ya da Asya'ya özgü bir dünya görüşü der. Bizim hiçbir dünya görüşüne karşı önyargımız yoktur; istediğimiz tek

şey, ilgili görüşün toplumsallığını olşturduğu dünya görüşüyle ağızlaşacak gibi nitelik taşımasıdır; işte bireysel psikolojinin dünya görüşü budur. Bu görüşü de denek taşı yapmaya çalışmaktayız hep; çünkü gerek bireylerin, gerek kitlelerin nerede hata yaptıklarını anlamış durumdayız. Birtakım kolaylıklar peşinde koşanların, güçlükler ortadan kalkarsa her şeyin düzeleceğini sananların görüşlerini paylaşmıyoruz. Bireyin yaratıcı gücünden kaynaklanan toplumsallık duygusuna kesinlikle bu yoldan ulaşılamaz. Anne, yaşamla çocuk arasında varlığı zorunlu bir aracıdır; ödevi, çocukta toplumsallık duygusunu geliştirmek, ona yol göstermek, başkalarını da kucaklayacak gibi ilgili duygunun kapsamını genişletmektir. Ama toplumsallık duygusunun gelişiminin tökezleyeceği tehlikeli dönemeçler vardır; örneğin, annenin kendisi başkalarını düşünen biri değilse, çocukta toplumsallık duygusunu geliştiremez. Ve yine anne yalnız çocuğunu düşünen, başkalarını hiç umursamayan biriyse, çocuğu kendisine o kadar sıkıca bağlar ki, toplumsallık duygusunu ileride her türlü gelişimden alıkor. Bunlar işlenebilecek temel hatalardır. Ne var ki, çocukların gelişiminde daha başka tehlikeli evrelerle de karşılaşırız. Bazı çocuklar güçsüz bir bünyeyle doğup dünyaya bir çilehane gözüyle bakar ve çocuklarda pek takdir ettiğimiz o gelişim kıvancını gösteremez. Aşırı ağırlık altında ezilen, kendi vücutlarını bir yük gibi hisseden ve yaşamı eza verici bir nesne gibi gören böylesi çocukların, başkalarından çok kendileriyle ilgilenmelerinin bizim için anlaşılmayacak yanı yoktur. Ruhlarında bir panik havası eser hep: Canını kurtarabilen kurtarsın! Kimi bencil özellikler, toplumsallık duygusunun gelişimine sekte vurur. Güçsüz organlarla dünyaya gözlerini açan çocukların sayısı hayli kabarıktır, bu da şaşılacak şey değildir; çünkü başka canlılara göre insan organizması son derece güçsüzdür. Bazı çocuklar da

vardır, şımarık büyütülmüşlerdir, hayata gözlerini açtıkları andan başlayarak yalnız bir tek kişiye karşı ilgi duyar ve onun tarafından desteklenmek isterler. 4 ya da 5 yaşında yaşam üslupları bir kez oluştu mu, artık ilgili üslupta köklü bir değişikliğe gidemezler; tüm yaşantıları bu yaşam üslubuyla özümler, bu yaşam üslubunun gözleriyle dünyaya bakarlar. Başkaları tarafından desteklenmeyi öngören bir hayat görüşleri vardır; hemencecik başarıya ulaşmak ister, bu konuda çaba harcamaları gerektiği zaman yenilgiye uğrarlar. Kendileri için yeni bir durumda güçlüklerle karşılaşıp teslim bayrağını çekeceklerini söylemenin gereği yoktur sanırım. Şımarık büyütülmüş çocuklar yaşamda alabildiğine büyük bir yer tutar; şımartılan ve şımartanlara bağımlı duruma getirilen çocukların, dünyadaki toplam çocuk sayısının %50-60'ını oluşturduğunu ileri sürersem, pek abartmaya kaçmış sayılmam. Bağımlılık durumu tüm yaşam süresince bu çocukların yakasını bırakmaz, her işte kendileri için aşırı bir güçlük görürler. Amerika tarihinde buna örnek gösterilecek ilginç bir anlatı vardır: İspanya-Amerika savaşında Amerikalılar Başkumandan Garcia ile müttefiktir. Derken Garcia'ya bir mesaj yollanması gerekir, ama Garcia'nın bir türlü yeri saptanamaz. Mesaj önemlidir; onu yollamak isteyen, General Garcia'ya iletilecek bir mesaj bulunduğunu çevresindekilere duyurmaktan ve kimin onu iletebileceğini öğrenmekten başka yol bulamaz. Uzun bir sessizlikten sonra askerlerden biri öne çıkar, mektubu alıp yola düşer. Amerikalı öğrencilere bir ara okul ödevi olarak şöyle bir konu verilmişti: Yeni çağın en büyük kahramanı kimdir? Bir öğrenci, Garcia'ya mesajı götüren kişi diye yazmış ve nedenini şöyle açıklamıştı: Pek çok kişi demişti ki, Garcia nasıl bulunur? Ya da: Bir başkası işin daha iyi üstesinden gelemez mi? Biri hiçbir şey dememiş ve mesajı alıp gitmişti. Bağımsız biriydi

bu, ötekiler kendilerini güçsüz hissetmişlerdi. İşte ruhumuza çöreklenmiş en büyük bela budur: Aşırı bir güçsüzlük duygusu, kendi gücümüze karşı beslediğimiz yetersiz güven. Üçüncü bir grup çocuk da vardır ki, spor da aşırı yük oluşturur kendileri için, başkalarına karşı en ufak ilgi göstermezler, kısaca sevilmemiş, horlanmış çocuklardır hepsi. Dünyada kendilerinden başkalarının da bulunduğunu asla öğrenememişlerdir. Hayli kabarıktır sayıları. Uygarlığımızın kendilerinden gerekli varoluş koşullarını esirgediği yasadışı evliliklerden doğmuş, istenmemiş ya da öksüz kalmış çocuklardır. Kendilerine çevrenin dostça duygular beslemediğini çok geçmeden yaşayarak gören çirkin çocuklar! Suç işleyenler ve ayyaşlar arasında bu kadar çok çirkin insanın yer almasının nedeni anlaşılmayacak gibi değildir. Ne var ki, söz konusu kişiler arasında yakışıklılarına da rastlayabiliriz; bunlar da çocukluklarında şımartılmış, nazlı büyütülmüşlerdir. Sorunlu kişilerin büyük yüzdesini böyleleri oluşturur, başkalarının kendilerini zerrece ilgilendirmediğini yürüyüşleriyle ele verirler. Hepsi de güç eğitilebilir çocuklardır, dünya görüşleri "İstediğim olacak!" sözleriyle özetlenebilir. Çalıp çırpar, evden kaçar, bir iş tutmaya yanaşmazlar. Böylelerine acımamak elde değildir, çünkü toplumun bir üyesi sayılamayacaklarını herkes bilir. Peki, karşılarına büyük ödevler çıkarıldığında nice olur durumları? Ben bu işte yokum deyip teslim bayrağını çekerler. Nevrozlular ve aklından zoru olanlar toplumdan dışarı atmaya çalışırlar kendilerini, çünkü karşılaştıkları ödevlere çözülmez bir gözle bakarlar. Dünya görüşleri bu tutumlarında açığa vurur kendini: Bana hiçbir ödevin yer almadığı, istediğim her şeyi ele geçirebileceğim bir başka gezegen gerek. Suça yönelik kişiler de, başkalarına ilgi göstermeksizin kolay yoldan üstünlüğe kavuşma düşüncesinin kılavuzluğuna kendilerini bırakmışlardır. Sözünü ettiğimiz

gruplar içinde yer alanların tümünde de, yaşamın ödevlerini benimseme bakımından bir cesaret yetersizliği saptarız. Kaçak kişilerdir hepsi; başkaları gibi olmaya yanaşmaz, başkalarından daha rahat yaşamanın yoluna bakar, karşılaştıkları yaşamsal sorunların çözümünün gerektirdiği koşulları yaratayım demezler. Beri yandan, canlarına kıyanlar da başkalarıyla işbirliği konusunda ne kadar az ilgi, yaşamsal sorunların üzerine yürüme konusunda ne kadar az cesaret sahibi sayılacaklarını bu eylemleriyle açığa vururlar. Eldeki yalın rakamlarla ortadaki berbat durumun tümüyle dile getirilebileceği sanılmasın hani. Buğday fiyatları artmaya görsün, canlarına kıyanların sayısı da artacak, konut alanında elverişsiz koşullar baş göstermesin, sayılamayacak kadar çok insan yaşamın olumsuz tarafına yönelecektir. İnsanlardaki yaşamın olumlu tarafından uzaklaşma eğilimi akıl almayacak gibi büyüktür. İdeal düzeyde gelişmiş bir toplumsallık duygusu diye bir şey yoktur. Böyle bir duyguyu ahlâksal, sosyal ve insan sevgisiyle ilgili nedenlerden değil, bilimsel nedenlerden amaç edinmek gerekir. İşleyeceğimiz hataların ileride bizden intikam alacaklarını görüyoruz. Savaşa karşı çıkmak için yeterli cesareti ortaya koyamayan, başka uluslara karşı gerekli ilgiyi gösteremeyen ulusların başına gelecekler, öbürlerinden değişik olmayacaktır. Dünya tarihi bu gibi mutsuz olaylardan örülen bir zincirdir. Ayyaşlardan söz etmeyi bir yana bırakacak, konuyu kapatmadan, toplumsallık duygusunu geliştirmenin ne denli önem taşıdığını gösteren bir başka konuya değineceğim.

Yaşamımızda hiç bir sorun yoktur ki, toplumsallık duygusunun geliştirilmesini zorunlu kılmasın. Daha önce duyu organlarının işlevinden söz açmıştım. Toplumsallık duygusu, bir kez çocuğun kendi ailesi ve kardeşleriyle ilişkisinde rol oynar. Okula giden çocuk, burada toplumsallık duygusunun

boyutları bakımından testten geçirilir. İleride arkadaşlık sorunlarıyla yüz yüze gelince, şöyle bir soru karşısında bulur kendini: Başkalarına gösterilecek ilgi konusunda ne ölçüde hazırlandın? Toplumsallık duygusundaki yetersizliğin ileride insandan öcünü almadan bırakmamasının nedeni, yetersizliğin biraz büyük olması durumunda ilgili kişinin ödemesi gereken bedeli ödeyemez duruma düşmesidir. Ama bunun suçunun onun kendisine yüklenemeyeceğini de biliyoruz. Şimdiye kadarkinden bir başka yola başvurularak ortadaki tatsız durumun düzeltilmesi gerekmektedir. Bir başka konu da iş güç davasıdır. Sorulacak soru şudur burada: İş alanında kendimi başkaları için nasıl yararlı kılabilirim? Başkalarına yararı dokunacak şekilde yürütülemeyecek bir iş yoktur. Sevgi ve evlilik sorunları da başkalarına karşı büyük ölçüde bir ilginin gösterilmesini zorunlu kılar. Toplumla ilişkiden yoksun yaşayanlar,insan soydaşlarına yapmadığını bırakmaz. Bir kimse söz geçireceği birini mi kendisine eş seçiyor, yoksa beraber yaşayacağı birini mi, toplumsallık duygusu burada da yine duyurur sesini. Başka sorunlar var mıdır? Varolan tüm sorunların çözümü, toplumsallık duygusunu zorunlu kılar. Ulusların yaşamını ilgilendiren sorunlarda da durum aynıdır. Bir ulusun ilerleyebilmesi için toplumsallık duygusuyla donanması zorunludur. Bencil çıkarlara ön planda yer veren bir ulus, başka ulusların itirazlarıyla karşılaşır. Bu konuda bir sloganın saptanması iyi olurdu hani. Günümüzde insanlık sloganlardan hoşlanmaktadır. Kanımca, sorunlara bireysel psikoloji açısından bakmanın getirdiği sonuç şudur: Ödevimiz gerek kendimizi, gerek çocuklarımızı toplumsal gelişmenin araçları rolünü oynayacak gibi yetiştirmektir.

I. KENDİ ÖNEMİNİ ABARTMA

Bir bireysel psikoloğun gizleri üzerindeki perdeyi aralama çalışmalarımı sürdürerek size birkaç derste bir çocuk, bir nevrozlu, suça yönelik bir kişi karşısında aşağı yukarı nasıl davrandığımızı, hangi temellerden yola koyulduğumuzu, işlenen hataların nedenlerini nasıl saptayıp bu hataların ille de işlenmesi gerekmediği sonucuna nasıl vardığımızı, nasıl çocuk gibi duyacak, hissedecek ve davranacak, çocuğun oynadığı rolle nasıl özdeşleşecek ve aynı hatalı **kişisel** üstünlük amacıyla aynı koşullarda biz de öyle davranırdık diyebilecek duruma geldiğimizi göstermeye çalışacağım. Bunun sonucunda suçluluk denen şey önemini hayli yitirecek, ama bu bizim için bir sakınca oluşturmayacaktır; çünkü kavrayış gücümüz artacak, bilgi hazinemiz zenginleşecektir; en önemlisi de, tüm dışavurumların insanın en içsel varlığıyla, yani çocuğun ya da erişkinin yaşam üslubuyla ilişkisini saptayabileceğiz.

Bu işi nasıl yaptığımız konusunda doğru dürüst bir fikir verebilmek için, tanımadığım ya da belleğimden silinip gitmiş bir vakayı alıp sizinle üzerinde konuşacağım. Vakada anlatılan olaylara ilişkin hiç bir bilgim yoktur; bu vakada da genellikle pratik çalışmalarımda izlediğim yolu izleyeceğim. Bunu yaparken sonradan hatalı olduğunu anlayacağım kimi davranışlarda bulunabilirim. Başlangıçta deneyim ve yetene-

ğinden kalkarak şöyle ya da böyle bir yol izleyen, ancak ileride yaptıklarını gözden geçirip kimi çizgilere daha bir belirginlik kazandıran, kimilerini yumuşatıp değiştiren ve böylece gerçek tabloyu yaratıp ortaya koyan bir ressam rolünü oynayacağımın bilincindeyim. Görüyorsunuz ki, bireysel psikolojide uyguladığımız yöntem öbür psikologlarınkinden büsbütün değişiktir; adeta metamatik büyüklüklerle çalışan diğer psikologlar hesapları doğru çıkmadı mı, nedenini her şeyin içine tıkılabileceği karanlık bir alan niteliğindeki kalıtımda görür ya da yine karanlık bir alan niteliğindeki bedensel (somatik) olayları ve pek denetlenip kavranılamayan benzeri süreçleri bundan sorumlu tutarlar; öyle süreçler ki, psikolojiyle arka planlarına geçemeyişleri kendilerine azımsanmayacak bir haz verir. Ancak, biz böyle bir yola başvurmayacağız. Adı geçen bilgi kaynaklarından yararlanmak yerine hata yapacak, ama hatalarımızı sonradan itiraf edeceğiz. Bu da, tek tek özelliklerin bütünle ilişkisini daha iyi kavramamızı sağlayacaktır. Donanım bakımından başkalarından daha iyi durumdayız. Her bir ayrıntıdan sonuçlar çıkarabiliriz. Örneğin, doğa bilimdeki gibi bir bacak kemiğinden kalkarak bütünle ilgili sonuçlar elde edebilmekte ya da bir pencerenin küçük bir köşesinden yola çıkarak bir binanın mimarisiyle ilgili sonuçlara varabilmekteyiz. Ne var ki, yaşam tablosunu önyargılarının gösterdiği doğrultuda tanımlamak ve anlamak isteyen başka psikologlardan çok daha ihtiyatlı davranmakta, hiç bir zaman eleştirel bir tutumla gözlemeyi, beklemeyi ve gerekirse düzeltme işlemine başvurmayı elden bırakmamaktayız.

Daha önce hiç bilmediğim bir yaşam öyküsünü sergilemeye koyulurken, belki iki hafta sonra öyküdeki bazı çizgileri daha bir belirgin öne çıkaracağımı biliyorum. Ama şunu da biliyorum ki, bireysel pisokoljiye aşina her meslektaşım gibi o

zaman da yine aynı sonuca varırdım. Başka sözcüklerle konuşmamıza, başka imgeler seçmemize, hatta değişik noktaları vurgulamamıza karşın böyle kesin bir sonuca her zaman varabilmemiz önemlidir. Ne var ki, kişisel birlik ve bütünlüğün dikkate alınması incelememizde her zaman en güçlü yardımcımızdır. Her çocuğun bir aşağılık duygusuyla yaşam yolunda ilerlemeye koyulup ilgili duyguyu dengelemeye (kompenzasyon) çalıştığını, üstünlük ve tümlük (totalite) amacına varmaya eğilim gösterdiğini, karşılaşacağı bütün zorluklarla başa çıkabilmek için güçlerini geliştirmeye yöneldiğini biliyoruz. Bir çocuk yaşamın olumlu mu, yoksa olumsuz tarafında mı çaba harcıyor, bu iki durumu birbirinden ayırmaktayız. Olumlu taraf, en yüksek sağduyu düzeyine uygun olarak herkes için olumlu taraftır, gelişim ve ilerlemenin kamu için değer taşıyacağı taraftır. Çalışmalarımızda, gelişimi engelleyip doğru yoldan sapmalara yol açan nedenleri belirlemeye özen gösterir, bireyin karşısına aşırı güçlükler çıkaran sorunu kavramaya uğraşırız. Erişkinlerin yaşamında ilgili güçlüklerin ardçıl titreşimlerini sezer, yaşam yolu falan ya da filan yerde bir engele toslamıştır, söz konusu kişinin ruhunda sanki güçlüklerle başedemeyecekmiş gibi bir hava esmiştir diyebiliriz. Dikkatimizi bu kişinin çözümünden kaçtığı sorunlar üzerine yöneltiriz; böyle bir kişiye fazla bir **cesareti** maledemeyeceğimiz açıktır. Araştırdığımız ikinci sorun da şudur: Bireyin ansızın kendini yaşamın zorluklarıyla başa çıkabilecek güçte hissetmemesi nereden kaynaklanmıştır? Nasıl olmuştur da, belli bir anda gerekli hazırlıktan bir yoksunluğu sergilemiştir? Deneyimlerimizin gösterdiğine göre, ilgili kişiler yeterli bir toplumsallık duygusuyla donatılmadıklarından bulundukları yerde kendilerini rahat hissetmemiş, toplumsallık duygusuyla bağlı olmadıklarından duraksamayı, durmayı, kaçmayı, karşılarına çıkan bir

sorunu başkalarına zarar verecek gibi çözmeyi kendileri için daha kolay görmüşlerdir.

Şimdi böyle bir vakayı ele alıp inceleyecek, bireysel psikolojinin hüner ve beceserini uygulamalı olarak sizlere göstermeye çalışacağım. Vaka konusunda önceden bildiğim tek şey, 10-12 yıl öncesine ait olduğudur. Vaka konusu çocuğu gördüm, bana kendisiyle ilgili aşağıdaki raporu verdiler. Rapor şu açıklamayla başlıyor: **"İzninizle aşağıdaki vakayı takdim edecek, eğitsel yoldan çocuğun durumuna bir çare bulunup bulunmayacağını soracağım: Vaka konusu 11 yaşındaki bir çocuktur (kız), iyi bir gelişim sürecini geride bırakmıştır, gerek evde, gerek okulda akıllı uslu biridir ve şu anda ortaokulun 1. sınıfına gitmektedir."**

Böyle bir raporu okuyunca, hemen insanın aklına şu soru geliyor: Ortada birtakım başarısızlıkların sözü edildiğine göre, eğitim bu konuda ne yapabilir? Başarısızlıklar ve hatalar karşısında eğitimin nasıl bir tutum takınması gerekir? Çocukla konuşulacaktır kuşkusuz, örnekler verilecek, cezalandırmalardan kaçınılacaktır, zaten hep yapageldiğimiz şeydir bu, çünkü cezalandırmanın hiçbir anlamı yoktur, yaşam üslubunun 4 ya da 5 yaşında kurulup çatılması biter, bundan böyle ancak hata ve yanılgıların birey tarafından bilinip tanınmasıyla söz konusu yapıda bir değişikliğe gidilebilir. Peki, çocukla yapılacak konuşmalarla neyi değiştirebiliriz? Yalnızca **hataları**. Ele alacağımız vakada yaşam üslubu hatalı biçimde oluşturulmuşsa ve biz hatayı anlayacak durumdaysak, belki yeteneğimiz elverip ilgili konuda hataya düştüğüne, bunun da kendisi için ister istemez sakıncalı sonuçlar doğurduğuna çocuğu inandıracak gücü gösterebiliriz. Bir hata işlenip de hatanın, ileride hatayı işleyenden intikamını almaması demeyelim ama, kendini bir yerde açığa vurmaması düşünülemez. Yaşam üslubunun gereği gibi kurulamayışının işlen-

miş bir hatanın öc alışından kaynaklandığı ille bilinmese de, böyle bir şeyin **yaşandığı** kuşkusuzdur. Ne var ki, bizim amacımız bilen kişiler olmak, aradaki ilişkiyi saptayarak karşımızdakine sunmak ve buna inanmadan bir adım bile ileri gidemeyeceğini anlayacak duruma kendisini getirmeye çalışmaktır. Bu tutumumuza karşı çokluk şu itirazın yöneltildiğini görürüz: İyi ama, bir kimse hatasını anlar da, düzeltmeye yanaşmazsa ne yaparsınız? Bir kimse gerçekten hatasını görüyor, aradaki ilişkiye akıl erdiriyor ve bunun kendisine vereceği zarara karşın hatasında ayak diriyorsa, o zaman kavraması gereken şeyi kavrayamamış demektir. Doğrusu ben böyle vakalarla karşılaşmış değilim. Bir hatayı **gerçekten** görmek ve onu düzeltme yoluna gitmemek insan doğasına aykırıdır, yaşamın ayakta tutulması ilkesiyle bağdaşacak yanı yoktur. İlgili konuda duyup işittiklerimiz, böyle bir davranışa başvuranların hatalarını sözde kavradığını, bu kavrayışın köklü nitelik taşımadığını, hata ve sonuç arasında saptanan ilişkinin kişiyi gereği gibi etkileyecek bir kavrayış sayılamayacağını göstermektedir.

Bizim vakamızda da bir hataya düşülmüşse, eğitsel yoldan bunu giderebiliriz. Vakamız 11 yaşındaki bir kızla ilgilidir; gelişimine pek diyecek yoktur kızın, gerek evde, gerek okulda akıllı uslu biri, bir ortaokul öğrencisidir. Yaşıyla okuduğu sınıf aşağı yukarı birbirine denk düşmektedir. İkinci yaşamsal sorunun, yani çalışma sorununun çözümü konusunda kızın olması gereken yerde bulunduğu sonucunu çıkarabiliriz. Çalışma bakımından kıza yönelteceğimiz ciddi bir eleştiri olamaz. Kızın, sanki ortalık geri zekâlılarla kaynıyormuş gibi kendilerinden pek çok söz edilen geri zekâlılar arasında yer almadığını ileri sürebiliriz.

"Okula gideceği günlerin sabahı kızın üzerine öylesine

bir sinirlilik çullanıyor ki, evdekilerin hepsi rahatsız oluyor."

Sık karşılaştığımız bir durumdur bu, okul sorununa aşırı önem verildiğini açığa vurur. Kızın bir yandan iyi bir öğrenci olması, öte yandan okul konusunda son derece büyük bir gerilim içinde bulunması arasındaki ilişkiyi görebilmekteyiz. Ev halkına rahatsızlık vermeden de kızın böyle bir gerilim durumunu yaşayabileceği düşünülebilirdi. Buradan, ev halkının rahatsız olmasının kız tarafından pek önemsenmediği sonucunu çıkarabiliriz. Gerilim salt kızın okul sorununa bakış açısından kaynaklanmamakta, korkunç okul sorununun önemini açık seçik başkalarının gözleri önüne sermek gibi bir amaçtan da ileri gelmektedir. Kızın tutumunda, çetin bir ödevin üstesinden geldiğini başkalarına göstermekten duyulan hazzın dile geldiğini görüyorsunuz. Kız, okulda yüz yüze geldiği olağanüstü güçlüklere karşın hiç de başarısız bir öğrenci değildir, güçlüklerle nihayet başa çıkabilmektedir. Kızla ilgili bu görüşümüzü doğrulayacak daha başka durumların varolup olmadığını ileride öğreneceğiz.

"Daha yataktan kalkarken, kendisini geç uyandırdıklarını söyleyerek hüngürdemeye başlıyor."

Kızın, yataktan kalkmasına da yine ev halkını karıştırdığı görülüyor.

"Zamanında hazırlanıp okula yetişemeyeceğini söylüyor, giyinecekken oturup ağlıyor."

Bu açıklama şaşırtıyor bizi. Böyle bir kızdan ne yapıp yapıp okula zamanında yetişmesini beklerdik doğrusu. Belki kızla ilgili açıklama, bir yanlışlığı içeriyor. Kızın akıllı uslu bir öğrenci olduğu belirtilmişti daha önce. Belki bu sözlere, vakanın önemini gereği gibi vurgulayabilmek için raporda yer verilmiştir. Buraya bir soru işareti koymak isterim, bir bü-

yüklenme duygusundan değil hani; söz konusu kuşkuyu yanımda taşıyacak, kızın gerçekten okula sık sık geç kalıp kalmadığını öğrenmeye çalışacağım. Böyle bir şey varsa, ileride kendini açıkca belli edecektir. İçinde yaşadığımız uygarlık koşullarında, ortaokula giden bir kızın okula sık sık geç kalmasına karşın yine de iyi öğrenciler arasında yer alması pek kolay değildir.

"Özellikle sabahları saçlarını tararken yakınıyor enikonu, saçlarını hiç taramasa pek sevinecek; saçlarına o pek sevdiği şekli vermeye bile yanaşmak istemiyor."

Bu açıklama, saçlarını tarama sorunundan yararlanarak kızın ortadaki gerilimi güçlendirmeyi amaçlamasından başka türlü anlaşılacak gibi değil. Çevresini adamakıllı tedirgin etmeyi istiyor kız ve saç taramayı bunun için güzel bir fırsat görüyor. Peki, nasıl olup da böylesine kurnazca davranıp çevresini telaşa verme niyetine hizmet edecek bir yol buluyor. Biri çıkıp da kız için "saç fetişisti" derse, çürük bir zemin üzerinde yürüyen, önce kurallar koyup koyduğu kurallara göre hareket eden, cinsel bir şemaya uyarak yabancı sözcüklere başvuran, bize bildiğimizden fazla bir şey söylememesine karşın bir cinsellik havasını el altından sürükleyip getirecek sözcüklerle çalışan bir psikolojiyi savunduğunu ortaya kor. Oysa bizim psikoloji yaşamın sıcaklığını içerir, kurallar istemez, yaratıcı bir çalışma, canlı bir varlığın yeniden yaratılmasıdır. Dolayısıyla, kızın davranışını açıklamada başka bir görüşe sapmayacak, onun yalnızca büyük bir kurnazlık gösterip çevresindekilere güçlük çıkarmasını sağlayacak önemli bir noktayı bulguladığını belirtmekle yetineceğiz.

"Derken zaman geçiyor, sonunda kız kahvaltı etmeden ağlaya sızlaya evden çıkıp okulun yolunu tutuyor."

Bu da seyrek görülmeyip sık karşılaştığımız bir olaydır. Da-

ha önce kızın okula geç kalması konusunda duyduğum kuşkudan söz açmış, belki bunun çevresindekilerin kızın davranışından ne kadar rahatsızlık duyduğunu iyice belirtmek için başvurdukları bir abartma sayılacağını belirtmiştim. Kızla ilgili son açıklamadaki "derken saatler geçiyor" sözü tahminimde yanılmadığımı gösteriyor. İlgili sürenin pek çok saati içerecek kadar uzun olması pek akıl alacak şey değildir. Saat 8'de öğrencilerin okulda bulunması gerekir, dolayısıyla kızın saat 5'te hazırlanmaya başlaması düşünülemez, ama belki 7 olabilir ilgili saat.

"Saçlarını tarama derdine kızın saçlarını kestirterek bir çare bulmaya çalıştık."

Yanılmıyorsak, bir yararı olmayacaktır bunun. Kızın derdi saçlarını tarama veya taramama değil, çevresini bir gerginlik durumunda tutmaktır. Saç tarama işi de bunu sağlayacak pek çok yoldan biridir, Saçları kesildiğine göre, bekleyelim bakalım ne yapacak kız. Kızın zeki sayılacağından kuşku mu duyuyoruz, bunda ne kadar haklı olduğumuzu göreceğiz şimdi. Bir kimsenin zeki mi, yoksa geri zekâlı mı sayılacağını anlamak için benim salık verdiğim bireysel psikoloji testidir bu. Kız zekiyse, zeki çocuklarda varsaydığımız yaşam üslubunu saçın kestirilmesiyle güçleşen durumda da gösterecek, yani aynı amaca ulaşmasını sağlayan bir başka yol bulacaktır kendine.

"Ama bir yararı olmadı saçlarını kestirmenin, çünkü ansızın bir başka sorun çıkardı ortaya. Aynı sızlanıp yakınmalar tekrarlanmaya başladı."

Demek kız zekiymiş, - hele şükür.

"Kızın kahvaltı yapmadan okula seğirtmesinin, okulda şu ya da bu şekilde hissettirmesi gerekir kendini; çünkü bir çocuğun beslenme saatine, yani saat 11'e kadar aç

karnına sınıfta oturup derse gereken dikkati gösterebileceğine inanmak, doğrusu benim için biraz güç."

Açıklamanın sonunda bir çocuğun kahvaltı etmeden saat 11'e kadar okulda dayanabileceğinden kuşku duyulduğu belirtiliyor. Kızın amacı karnını doyurmak olaydı, saat 11'e kadar aç kalamayacağı tahmini doğru sayılabilirdi. Ancak kız bir başka amaç peşindedir, okul sorunlarıyla evdekilerin rahatını kaçırmak ister. Bilmem daha başka sonuçlar çıkarmak gerekli midir bu konuda. Şunu söyleyebiliriz ki, kız ruhunda bir açgözlülüğü barındırmaktadır; gerek ev, gerek okulda çevresindekilerin tüm ilgisini üzerinde toplamak istemekte, bu arada genellikle olumlu yollardan yürümektedir. Öğrendiğimize göre, evde de pek uslu akıllı bir kızdır; tek kusuru, çevresindekilerin kendisiyle sürekli ilgilenmesini istemesidir. Uygunsuz yer ve zamanda çevresindekilerinden takdir görmeyi bekler. Sabahları okula gitmek isterken başlıca düşüncesi şudur: Okulda beni olağanüstü bir güçlüğün beklediğini nasıl edip anne ve babama anlatayım? Böyleleri için "**farfaracı tip**" deyimini kullanabiliriz.

Kızın cesaret derecesini saptamak istersek, şöyle söylememiz gerekecektir: Kendisinden çözüm bekleyen sorunun çözümünü çevresine bir kahramanlık olarak göstermeye çalışmaktadır. Böyle bir davranış pek fazla bir cesareti içermez; çünkü beri yanda, herhangi bir kimsenin bir katkısı olmaksızın, herhangi bir kimsenin böyle bir şeyi anlaması gerekmeksizin kız için bir güvence yeşerip filizlenir. Diyelim okulda iyi bir öğrenci olmayı başaramadı, suçu anne ve babasının üzerine yıkabilecektir. Bu, insan yaşamında yer alıp çok iyi bilinmesi gereken bir olaydır. İlgili olayı "bilinçsiz" deyimiyle nitelemenin önemi yoktur. Önemli olan, onu yaşamın ilişkiler örgüsü içinde düşünsel yoldan kavramaya çalışmaktır. Hepimiz de yaşarız ilgili olayı, ama sözcüklerle

tanımlamaya kalkmayız. İçinde yer aldığı ilişkiler örgüsü bilinmeden içyüzüne akıl erdirilemeyecek bir olaydır bu. Dolayısıyla, kızın fazla bir cesaret sahibi sayılamayacağını ileri sürebiliriz pekâlâ. Toplumsallık duygusuyla ilgili olarak da birkaç söz söyleyebiliriz. Davranışıyla ailesine verdiği üzüntüyü kızın pek umursamadığından kimse kuşku duymayacaktır. Kızın tek derdi varsa, belli bir amaç uğrunda kendini feda etmenin tacını başına geçirmektir. Saat 11'e kadar ağzına bir şey koymaması da içinde olmak üzere kızın katlandığı bütün güçlükler, dışa karşı sergilediği tabloyu daha bir acıklı kılmaya yöneliktir. Üne kavuşma, övgü konusu yapılma düşüncesi olağanüstü bir güçle kafasını işgal etmekte, oysa kendisi başkalarını pek düşünmemektedir. Belki kızla ilgili başka bazı sonuçlar da çıkarabilirdik, ancak elimizde daha fazla bir açıklayıcı mazleme olmadığı için bunları doğrulama fırsatı bulamayacağımızdan korkarım. Örneğin şunları sorabilirdik: Kızın yaşam üslubu nasıl bir durumdan doğup ortaya çıkmıştır? Bu yaşam üslubuna hangi ilk yazıtlar biçim vermiş, ne gibi koşullar bunda rol oynamıştır? Kız, başköşede yer almak isteyen hırslı biridir. Gerektiğinde ailenin tek çocuğu olduğu sonucunu da çıkarabilirdim. Annenin yemek konusuna ne kadar önem verdiğini dikkate alırsak, durumu genelleştirmek ve kızın ailesinde yemek konusunun normalin üstünde rol oynadığını ileri sürmekte bir sakınca görmem. İşte sonuç çıkarmada bu kadar ileri gidebilir ya da örneğin kızı narin, sarı soluk bir kız olarak kafamızda canlandırabileceğimizi söyleyebilirim. Eğer kız o şişko çocuklardan biri olaydı, annenin pek tasalanması gerekmezdi. Ne var ki, çıkaracağımız bütün bu sonuçların kızı daha bir yakından tanımamıza katkısı olacağı söylenemez; çünkü antreman için yapıyoruz bunları, elimizde çıkardığımız sonuçları doğrulamamızı sağlayacak kadar bir malzeme yoktur. Böyle bir ço-

cuğun sağaltımı (tedavisi) konusunda da birkaç söz söylemek yerinde olacaktır. Kız ailesi üzerinde kurduğu egemenliğin hazzını tatmaktadır. Ancak, kendisi farkında değildir bunun. O, yalnızca çevresindekilerin üzüntü ve gerilimini **yaşamaktadır**. Bu, bizim aklımızı karıştırmamalıdır. Sanıyor musunuz milyonlarca parası olan varlıklı biri ne kadar parası olduğunu düşünüp durur hep. Sizin dışardan bütün görüp göreceğiniz, her şey gönlünce olmadığı zaman adamın ikide bir kızıp içerlemesidir. Kız da işte aynı ruh durumunu yaşamaktadır. Dizginleri ele geçirmiştir bir kez, zevkten dilini durmadan şaklatmasına gerek kalmamıştır. Egemenliği ele geçirmiş olması yeterlidir kendisi için. Dolayısıyla, kızın da neden ilgili yolu izlediğini, amacı umursamayışını ve gözünün güçlüklerden başka şey görmeyişini anlamaktayız. Kızın bütün bunları bilmesi sağlansa, sıradan okula gitme işini böylesine önemsemesinin övüngenlik amacından kaynaklandığı kendisine açık seçik anlatılabilse, sağaltımı açısından büyük bir adım atılmış olur. Belki bu kadarla durumunda bir değişme olmayacaktır; bakarsınız daha ileri gitmek, hangi kişilerin övüngenlik peşinde koşacağını kendisine açıklamak gerekecektir. Ancak kendi kendisine yeterli olmayanların farfaralığa yöneleceği, kazanacağı başarılarla değerini istenildiği gibi kanıtlayacağına inanamayanların başkalarının rahatını bozmaya kalkışacağı kızın kafasına sokulabilirdi. Kızın karşısına geçip şöyle söylenebilirdi örneğin: "Yanılmıyorsam, bütün yaptıkların çok doğru. Belki daha da ileri gitmen gerekir bu konuda. Ama yaptıklarının hepsi, çevresindekilerin rahatını kaçıracak yolu ele geçirmiş çok zeki bir kız sayılacağını göstermekten öte bir işe yaramayacaktır." Baktım ki kızı söylediklerime inandırdım, o zaman kendisine daha başka olay ve anılardan örnekler getirerek durumu yakından açıklamaya koyulurdum. Çaresiz hata ni-

teliğini taşıyan o eğilimlerin aile içindeki tek çocuk konumundan kaynaklandığını kendisine açıklayabildim de, "Bunlar bilinen şeylerdir, ailede tek çocuk konumunu yaşayanlarda sık sık görülür" sözlerini ekledim mi, belki kız önceden bilmediği bir şeyi öğrenir, edindiği yeni bilgi de düşüncelerinin tüm akışını etkilemekten geri kalmazdı. Eylemleri, içindeki toplumsallık duygusuna **açıkça** ters düşmeye başlardı. Derken kız kendi kendini denetlemeye koyulur, belki şöyle bir durum çıkardı ortaya: İlk günler yine eskisi gibi aile üyelerini ayağa kaldırmasını sürdürür, ama beri yandan içinden şöyle geçirirdi: "Dr. Adler olsa bunu üne kavuşmak için yaptığını söylerdi şimdi." Belki bir süre böyle devam ederdi durum. Olmadı, ben ilgili durumun baş göstermesine yardım ederdim. Derken bir zaman gelir, kız çevresine karşı alışılmış davranışını sergileme eyleminin tam orta yerinde yaptıklarına benim ne anlam vereceğimi düşünür, bu da onun davranışında bazı düzeltmelere gitmesini sağlardı. Sonra yine bir zaman gelir, bu kez belki sabahleyin gözlerini açıp "Şimdi çevremdekileri ayağa kaldıracağım!" dediği anda benim söylediklerimi anımsardı. İşte size kız üzerinde uygulanacak bir sağaltımın izleyeceği yalın seyir. Daha başka sağaltım yolları da denenebilir belki. Ben kendim, birbirinden büsbütün değişik yollar izlemekten hoşlanırım doğrusu. Baktım ki bir sakıncası yok, şöyle söyleyebilirdim kıza: "Okul bir insan yaşamının en önemli olayıdır, sen bunun daha da çok tadını çıkarmalısın." Davranışında abartmaya kaçmasını önererek, kızın bu yoldaki eğilimini silip atabilirdim. "Başarılarını ve değerini vurgulamak için durmadan hır gür çıkarmalı, ortalığı ayağa kaldırmalısın. Çünkü anlaşıldığına göre, olumlu yollardan çevrendekilerin dikkat ve ilgisini üzerinde toplaman sana pek güç geliyor." Yüzlerce yöntem vardır, **Kaus**'ın dediği gibi "rahat vicdanları tedirgin etmeye" elverişli-

dir. "Bir kağıt parçasının üzerine büyük harflerle 'Her zaman ailemi son derece büyük bir gerilim içinde yaşatacağım!" diye yaz ve kağıdı yatağının başucuna as!" Kız daha önce farkına varmadan, ama bir vicdan rahatlığıyla yaptığı şeyi şimdi bilerek, ama bir vicdan tedirginliği içinde yapmak zorunda kalacaktır. Doğrusu şimdiye kadar hastalarımdan birinin çıkıp böyle bir öğüdü tuttuğunu görmedim.

II. ÇİFTE DİKİŞ

Güç eğitilebilir çocukların yaşam öykülerini irdelemede bizim için önemli olan, bu çocukların karakteristik özelliklerini saptamak değildir. Amacımız, pek fazla bir şey söylemeyen bu kısa anlatılara tipik bir gözle bakıp deneyimlerimizden yararlanarak, ilgili çocukların normalden yaklaşık ne ölçüde sapma gösterdiklerini belirlemektir. Öte yandan, ruhun gizli saklı köşelerini aydınlatma gücümüzü testten geçirmek, bireysel psikoloji yöntemiyle çalışan bir eğiticinin belli durumlar karşısında takınacağı tavrı ortaya koymaktır. Bu yaşam öykülerini okurken özellikle falan ya da filan çocuğun söz konusu edildiğinin söylenemeyeceğini görüp anlayacaksınız. İlgili yaşam öykülerinde kimi noktalar belirgin öne çıkmaktadır. Bu noktalar üzerinde duracak ve hangi yaşam biçimlerinde söz konusu güçlüklerin ortaya çıktığını araştıracağız.

"Vakamızın konusu 9 yaşındaki bir çocuktur. İkinci sınıfta çakmış, aynı sınıfı yeniden okumaktadır."

Bu gibi açıklamaları işittik mi, kafamızda hemen çocuğun geri zekâlı olup olamayacağı düşüncesi uyanır. Öyle ya, kendisiyle ilgili olarak ikinci sınıfı yeniden okumasından başka bilgimiz yoktur henüz. Diyelim birinci sınıfta da dönüp dönmediğini, okulda başkaca nasıl davrandığını, özel bir kayırmayla ikinci sınıfa geçirilip geçirilmediğini bilmemekteyiz.

Bir kayırma söz konusu değil de, çocuk hakkıyla birinci sınıftan ikinci sınıfa geçmişse, geri zekâlı sayılamayacağını kesinlikle ileri sürebiliriz. Geri zekâlılık konusunda şunu da belirtelim ki, özellikle biz bireysel psikologlar, bir çocuğu geri zekâlı ilan etmeye eğilim göstermeyiz pek; o kadar ki, bazen geri zekâlı bir çocuğu normal, ama güç eğitilebilir bir çocuk saymak gibi hatalara düşebilmekteyiz. Ancak, normal çocuğa geri zekâlı bakmak kadar büyük bir hata değildir yaptığımız. Bu konu üzerinde fazla oyalanmayarak, genellikle benimsenen bir saptamadan söz açmak isterim. Bir çocuğun zekâ yaşı biyolojik yaşından iki yıl kadar gerideyse, geri zekâlılığından kuşkulanmak haklı görülebilir; zekânın belirlenmesinde izlenecek bir yoldur bu. Ancak biz şunu da ekleyelim ki, titiz davranılıp çocuğun bedensel bir muayeneden de geçirilmesi, beynin gelişiminde bir geri kalmışlık söz konusu mudur, iç salgı bezlerinde patolojik (sayrısal) bir değişiklik başgöstermiş midir ya da bezlerde bir bozukluk var da normal çalışmıyor, dolayısıyla zihinsel gelişimde aksamalara mi yol açıyor, bütün bunların saptanması gerekir. Böyle bir muayene uzman bir hekim tarafından yapılmalıdır. Hekim, muayene sonucunda beynin gelişiminde bir bozukluk var mıdır, çocuk bir hidrosefal mi ya da bir mikrosefal midir, yoksa mongoloid bir tip midir vb. saptar. Ben, işin bu yönü üzerinde duramayacağım; zekâ testiyle bedensel muayeneden oluşacak her iki işlemi dikkate alarak bizler belli bir kesinlikle çocuğun geri zekâlı sayılıp sayılamayacağına karar verebiliriz. Ne var ki, hafif geri zekâlılık vakalarında salt bu iki yöntemle işin içinden çıkılamaz; dolayısıyla, ben üçüncü bir teste daha başvurmayı alışkanlık edinmişimdir; işinin eri bireysel psikologlar tarafından doğru düsürt uygulanması durumunda kesin önem taşıyan bir testtir bu. Amacı da çocukta bir yaşam üslubunun bulunup bulunmadığını

araştırmaktır; çocuğun bir amacı var da söz konusu amaç yaklaşık normal bir çocuğun amacına uymuyor, ama çocuk normalden çok daha değişik bir biçimde de olsa zekice davranıp ilgili amaca varmaya çalışıyorsa, zeki bir çocuk demektir; normal denemeyecek bir yaşam üslubuna sahiptir, ama ilgili üslubun gerektirdiği bir zekâyı sergilemektedir. Böylesi çocuklar, "güç eğitilebilir" diye nitelediğimiz grup içinde yer alır. Bizim şimdi ele aldığımız vakada da çocuğu varolan kategorilerden hangisine sokacağımızı araştıracağız. Bir tıbbi muayenenin, hele bir zekâ testinin pek sözü edilebilecek gibi değildir, çünkü bizim bu ülkede zekâ testinden huylanır insanlar, böyle bir teste pek yanaşmak istemez, bunu göze alamazlar. Dolayısıyla, bize kala kala çocuğun bir yaşam üslubuna sahip olup olmadığını araştırmak kalmaktadır.

"Öğrendiğimize göre, çocuk matematik dersinde fazla zorlanmaktadır."

Deneyimlerimize kulak verirsek, bunların çokluk çevresindekilerden bağımsız iş göremeyen nazlı büyütülmüş çocuklar sayılacağını söyleyebiliriz; oysa dersler arasında matematik hepsinden büyük bir bağımsızlığı gerektirir. Matematikte çarpım tablosu dışında bir kesinlik yoktur, tüm işlemler bağımsız ve serbest kombinasyona dayanır. Böyle bir davranışın da en çok şımartılmış çocukların üstesinden gelemediğini, çünkü başkalarından bağımsızlık içinde bir kombinasyon yeteneğinin kendilerine kazandırılmadığını biliriz. Bir başka tip çocuk da vardır ki, uzunca süren bazı yaşantılar nedeniyle özellikle matematikten gözleri yılmış, bu derse iyi başlayamamış, belki ilk zamanlar öbür öğrencilere ayak uyduramamış, gereği gibi cesaretlendirilmemişlerdir. Yeterli bir temelden yoksun kalmış, hayli bir umutsuzluk da gelip tabloya katılmıştır: "Hesaba aklım ermiyor pek." Çocuğun yakın

çevresinde aynı görüşü paylaşan bir aile üyesi daha varsa, kalıtım öğretisinin bir savunucusu karşınızda bulunuyor demektir. İşin kuşkusuz daha başka nedenleri de vardır; içlerinden birini burada belirtmek isterim. Kızlara karşı özellikle cesaret kırıcı bir önyargı egemendir toplumda. Kızlar, kadınların hesaba akılları ermediğini çevrelerindekilerden ikide bir işitip duyarlar. Biz bireysel psikologların yetenek konusunda söyleyeceği şey bellidir; Bize göre, bir çocuk geri zekâlı sayılmadıkça önüne çıkarılacak tüm ödevlerin altından kalkabilir, yeter ki gerekli cesarete sahip olsun. Geri zekâlı çocukların matematiğin pek üstesinden gelemediklerini işitmek, bizim belli bir sonuca varabilmemiz için yeterli değildir. Matematiğin bazı alanlarını geri zekâlılar normallerden daha iyi kavrar.

"Okul müdürü kızın zekâ bakımından öğretim programının gereklerini karşılayacak durumda sayılamayacağına inanıyor ve onun geri zekâlılara özgü bir okula verilmesini öneriyor."

Bu konuda bizim söyleyeceğimiz bir şey yoktur.

"Anne ve babasının görüşü, kızın zekâ bakımından normal olduğu yolundadır."

Anne ve babanın görüşü hayli önemlidir. Genellikle anne ve babalar gözlemlerinde bazen haksız sayılsalar bile, çocuklarındaki bir zekâ geriliğinin ayrımına varan ilk kişilerdir. Ortada geri zekâlı bir çocuk olup da, anne ve babanın çocuğu normal diye gösterdiği hiç bir vakayı anımsamıyorum. Diyeceğim, şimdilik anne ve babanın ilgili görüşüne katılabiliriz.

"Anne ve babanın düşüncesine göre, güçlüklerin nedeni kızın gerekli özgüvenden yoksunluğudur."

Bu noktada anne ve babanın görüşünü desteklemek isterim. Şu ana kadar kızın hesap dersinden zayıf olduğunu öğren-

dik. Ama öbür dersleri şöyle böyle yapabiliyorsa, o zaman zekâ testini başarmış demektir. Matematik dersinde geri kalması asla her şey demek değildir, kızı geri zekâlı görmemiz için yeterli neden sayılamaz.

"Anne ve baba, kızın hesap dersindeki yeteneksizliğinden yararlanarak yakınlarının ilgi ve dikkatini kendi üzerinde toplamak istemesini olasılık dışı görmemekte. Ailesi, kızla pek yakından ilgileniyor."

Bu sözler, konuşmamızın daha başında kızın nazlı büyütülmüş bir çocuk sayılacağı yolundaki tahminimizi bize anımsatıyor. Kız, evdeki rahat konumunu elden çıkarmamak, anne ve babasını kendisiyle ilgilenmeye zorlayıcı çarelere başvurmak gibi bir özelliği sergilemekte. Yukarıdaki açıklamaya güvenebilirsek, ki bazı noktalar açıklamanın doğruluğunu göstermekte, kızın bir yandan kendine pek güvenmediğini, öte yandan çevresinde hep kendisini destekleyecek kişiler aradığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, kendisini şımartılmış bir çocuk diye niteleyebilmemiz için bireysel psikolojinin ileri sürdüğü koşulları yerine getirmektedir. Ansızın bir yaşam üslubuna sahip olduğunu öğreniyoruz kızın; bir amacı vardır, anne ve babası tarafından desteklenmek istemektedir. Hayli bir kesinlikle geri zekâlı sayılamayacağını ileri sürebiliriz. Okulun müdürüne hak veremeyeceğiz; kızın bir yardımcı okulda işi yoktur.

"Pek yetenekli kişiler olan ablası ve küçük kızkardeşi kendisine yardım etmeye çalışıyor."

Bu sözler, bağımsız çalışma gücüyle donatılmış iki yetenekli kardeş arasında kalan kızı bir başka açıdan yaklaştırıyor bize. Daha önceden olup bitenleri kafamızda aşağı yukarı tasarlayabiliyoruz. Kız, bir süre evde en küçük çocuk konumunu elde bulundurmuş, ama sonradan ilgili konumu kaybet-

miştir. Peşinde bir kardeş belirmiş, kızda kendisini takıp geçecekmiş gibi bir izlenim uyandırmıştır. Ayrıca, kız kendi önündeki ablasını gölgede bırakmayı başaramamıştır. Bu noktada ailede ikinci doğan çocuklarla ilgili deneyimlerimize başvurabiliriz. İkinci doğan çocuklar, öteki kardeşlerine üstün olmak gibi bir ideali benimser. Kızın da ablasına yetişebilme umudunu yitirinceye kadar ilgili ideal doğrultusunda çaba harcadığını ve aşağı yukarı normal denebilecek bir gelişim yolunu izlemeye çalıştığını düşünebiliriz. Sonunda kızın çabası başarısız kalmıştır. Kızı, doğrudan bir hamle yaparak kendinden önce doğmuş kardeşiyle eş düzeye gelme ve onu geride bırakıp ileri geçme umudunu yitirmiş çocuk tipleri arasına katabiliriz. Bundan böyle gelişme koşulları zorlaşan kız, ablasıyla eşdeğer sayılamayacağı gibi bir duygunun içine sürüklenmiştir. Güçlü bir aşağılık duygusu uyanmıştır ruhunda. Derken üçüncü çocuk da bir düşman kişi olarak arkadan yetişince, kız çok geçmeden teslim bayrağını çekmiş, kendini çaresiz durumda hissetmiş, özellikle kısa sürede başarı elde edemediği konularda umutsuzluğa kapılmıştır. Matematik dersinde de böyle bir durum söz konusu olmuş gibidir. Dolayısıyla, kızın matematik dersindeki durumuyla ilgili açıklamalar beklentilerimize uygun düşmektedir. Kız, umudunu yitirmiştir. Matematik dersindeki tutumu böyledir ve yersiz bir tutumdur bu. Peki ama, kızdaki saygınlık eğilimi nereye gitmiştir? Saygınlık eğilimi kaybolmamıştır, şu ya da bu şekilde ikinci doğmuş bir çocuğun karakter özelliklerini içermektedir. Kız hesap dersini başaramaz, belki öbür dersleri de iyi değildir, aynı sınıfı dönüp yeniden okumak zorunda kalır. Kendinizi böyle bir çocuğun yerine koyunuz. İlerleme konusunda bir yarışı üstlenemez böyle bir çocuk; nitekim kız da yarıştan el çeker. Ama yine de ablasından ileriye geçmek için bir başka yol bulmak zo-

rundadır. Soru şudur: İlgili çaba, kızda kendisini nasıl açığa vurmaktadır? Kız, amacına bundan böyle yaşamın olumlu tarafında bulunmayan bir yolu izleyerek, kısaca anne ve babasını sürekli kendisiyle ilgilenmeye zorlayarak ulaşabilir. Anne ve baba kızla uğraşacaktır artık, kız sorunlu bir çocuktur, ailenin ilgi ve dikkatinin başköşesinde yer almaktadır. Böylece daha önce sorduğumuz "Kız zeki midir?" sorusu yanıtlanmış olmaktadır. Zeki sayılacağından kuşku duyan varsa, yaşamın olumlu tarafında izleyeceği bütün yollar kesilmiş kızın yerine bir an buyurup koyabilir kendini. Kızın yapacağı başka ne kalmıştır; çünkü insan ancak umut ettiği, insan olarak saygınlığa ulaşma umudunu içinde taşıdığı süre yaşayabilir Ben olsam, ben de tıpkı kız gibi davranırdım. Bütün bunlardan, hatalı bir amaca ulaşmak için kızın zekice davrandığı yolunda atak bir sonuca varmamak elde değil. Aile yaşamının odak noktasını oluşturmak hayali (fiktif) bir üstünlüktür, yaşamın yararsız tarafında belirlenmiş bir amaçtır. Gerçek bir üstünlük ancak toplumsallık duygusu, sağduyu (common sense) doğrultusunda söz konusu olabilir. Kızın davranışı sağduyuya aykırıdır, okulun müdürü de doğru olarak görmüş bunu, kızın geri zekâlı sayılacağı yolunda yanlış bir sonuca varmıştır.

"Aile içinde dediği dedik ve toplumdışı bir davranışı sergilemektedir. Hep bir arada oynanan oyunlara seyrek katılmaktadır."

Bu da bizim söylediklerimize uygun düşüyor. Kızdaki üstünlük eğilimi kaybolmuş değildir; kız dediği dedik davranmakta, herkesi sultası altına almak istemektedir. Bir toplumsallığın söz konusu olduğu yerde görünmemekte, ancak başrolü oynayabileceği zaman ortaya çıkmaktadır.

Sağaltımla ilgili birkaç söz söylemek gerekirse, ben şuna

inanıyorum ki, yapılması gereken, kızı anne ve babasını pek uğraştırmayacak ve matematik dersinde başarılı çalışmalarda bulunacak bir duruma getirmektir. Ne var ki, ciddi konularda kızkardeşlerine ayak uydurma ve onlarla boy ölçüşebilme umudunu yitirmişse, kızı cesaretlendirmekten başka izlenecek yol kalmaz. Gerçekte bu, bireysel psikolojinin en önemli kuralıdır. Yaşamın yararlı tarafında ilerleyebileceği açık bir yol ele geçiremediği süre kızın davranışında, dediğini yaptırma hırsında, **anne ve babasını** hep kendisiyle meşgul etme isteğinde bir yumuşama beklenemez. Öyle inanıyorum ki, bu görüş açısını kavramaksızın çocuğun doğru yola çekilmesine yönelik çalışmalarda kimi başarılar elde edecek anne ve babalar vardır. Ben, kızın tamamen düzeltilebileceğinden kuşku duymuyorum. Kızla ilgili düpedüz yanlış bir görüşe varan ve belki cinsellik konusuna el atacak olan bir kimsenin de kızın doğru yola çekilmesinde başarı sağlayabileceğini belirtmiştim. Böyle bir kimse kendi kuramlarını ortaya dökse de yine kızı cesaretlendirebilir, belki ona kendi yaşam sorunlarının bir kemseyi meşgul edecek kadar ilginçliğini göstererek gerçekleştirebilir böyle bir şeyi. Bir cesaret kıvılcımının kızın ruhuna düşmesini sağlasın yeter ki, dilediği gibi boşboğazlıkta bulunabilir. Kız, kendisi de nasıl olduğunu bilmeden ileriye doğru adımlar atmaya başlayacak, sağaltımını üstlenen hekim de uyguladığı yöntemin doğruluğu üstüne yemini billah edecek, bütün olumlu sonucu ilgili yönteme bağlayacaktır. Bize göre yapılması gereken, kızın cesaretlendirilmesidir. Bunun da öyle kolay gerçekleşebileceği söylenemez. Söz konusu amaca varılması, pek çok şeyin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Kız o duruma getirilmelidir ki, başkalarından bağımsız kombinasyon yeteneğini kazanabilsin, kendi hesap ödevini çözebileceğine inansın, kendine güven duysun, zamanla gelişiminde ortaya çıkan boşlukları

doldurabilsin. Yalnız sözle kıza cesaret vermek yeterli sayılamaz; kızın, arkadaşlarının bulunduğu düzeye çıkarılması gerekir. Diyelim kız derslerine çalışmaya başladı da, 8 gün sonra okulda yazılı bir sınav oldu, sınavı başaramayacağı kuşkusuzdur. Önceki boşluklar öyle çabuk doldurulamaz, bir çocuğun bunun için ne kadar zamana gereksinme duyacağını kestirmek bir anlayış sorunudur. İlgili süre içinde çocuk kollanıp gözetilmeli, hemen sınıftaki öbür arkadaşlarının düzeyine ulaşmış gibi sınavlardan geçirilmemelidir, yoksa eğiticinin bütün çabası boşa gider ve çocuğa yeniden cesaret aşılamak umulmadık ölçüde güçlükler doğurur. Bir kimseye cesaret mi aşılamanmak isteniyor, ilkin güven dolu bir ruhsal ortam yaratılarak ilgili kişi söylenilenlere kulak verecek hava içine sokulmalı, yani ilkin sevgisi kazanılmaya çalışılmalıdır. Bir dost gibi el uzatılmalı, bir üstünlük edasıyla karşısına çıkılıp kendisinde bir eziklik duygusu uyandırılmamalı, hoyrat ve kaba bir davranışa konu yapılmamalıdır. Söz konusu çocuklar terslenip paylanmıştır hep, sonunda çaba harcamaktan haklı olarak yüz çevirmişlerdir. Kendisiyle eğitici arasında dostane bir ilişki kurularak çocuğun güven duyacağı kişilerden oluşan çember genişletilmelidir. Kız yalnız anne ve babasına güven beslemektedir, okuldaki durumu pek iç açıcı değildir. Tüm eğilimi gerçekte yalnız anne ve babasına yöneliktir. Biri çıkıp güven besleyeceği insanların çemberini genişletebildi mi kızdaki toplumsallık duygusu da güçlenecek, içindeki güven duygusu artacaktır. Kız, "Anne ve babamın oluşturduğu çevre dışında bir yerim yok artık" gibi bir inanca kapılmıştır; söylenildiği gibi davranıldı mı hepsinden kötü bu durum ortadan kalkacaktır. Kızın sevgisinin kazanılmasına bütün öbür önlemlerin başında yer verilmelidir. Bu da bizim dikkatimizi eğitimin başlangıç dönemine çekiyor; ilgili dönemde annenin işlevi çocuğun sevgisini kazanmak,

onun başkalarına ve yaşamsal ödevlere ilgi göstermesini, dolayısıyla toplum içinde bir yurt yuva edinmesini sağlamaktır. Anenin ilgili işlevi yerine getirmesiyle çocuk gereken cesarete kavuşur, bağımsızlığını elde eder, kendisine başkalarına eşdeğer biri gözüyle bakar. Şimdi başımızı geriye doğru çevirip kızın görünürdeki yeteneksizliğinin kaynaklandığı hatayı öğrenmek istersek, şunu kesinlikle saptayabiliriz: Kızın aralarında yer aldığı iki kardeşi yetenekli çocuklar olarak gösterilmektedir. Bu bir kezliğine olup biten bir şey değildir, her Allahın günü, her saat kızın önünde yinelenegelmiştir. Kız, kardeşlerine eşdeğer durumda olmamanın ezikliği içinde yaşamıştır sürekli. Bu tutumunda da kızın temel yanılgısı açık seçik kendini belli eder. Öbür iki kardeşin yetenekli kişiler olarak öne çıkmalarının nedeni konusunda bir şey söyleyemem; ama şunu belirtmek isterim ki, kızın ablası bir kızkardeşe sahip olma trajedisini başarıyla atlatmış, çünkü kardeşi henüz dünyaya gelmeden sağlam bir pozisyonu elde bulundurmuştur. Beri yandan, ikinci doğmuş çocuk olan bizim kız üçüncü çocuğun, yani küçük kızkardeşinin doğumunun kendisi için oluşturduğu trajedinin üstesinden gelememiştir. Ayrıca, hamarat biri sayılan en küçük kardeşin karakterini göz önünde tutarsak, zaten gerileyen kız için bir kardeşin doğumunun yeni bir darbe oluşturduğunu anlayabiliriz. Şöyle bir soruyu yöneltebiliriz burada: Peki, çocuklar karşısında annenin yeri neredeydi? Öyle görülüyor ki, anne güneşi kızın öbür iki kardeşine daha cömertçe saçmıştır ışığını. Kızın kardeşlerinden yararlanmaya çalışmasını hoş karşılamamış, kızı başkalarına, kardeşlerine ve yaşamın ödevlerine karşı ilgi duyacak gibi eğitmeyi beceremiştir. Süt çocukluğu dönemindeki bağımlılığını kız ileride de sürdürmüştür; elinden iş gelmeyen beceriksiz küçük bir çocuk davranışını bugün bile sergilediği görülmektedir.

"II. Vaka. 9 yaşında bir kız; üçüncü sınıfta kalmış, aynı sınıfı yeniden okumaktadır."

Bu bir tek açıklamadan göreceğimiz gibi, kız hakkıyla üçüncü sınıfa kadar gelebilmişse geri zekâlı sayılamaz. Herhalde arada bazı şeyler olmuş, kızı okula ayak uydurabilmekten alıkoymuştur, kız da anlaşılan bundan böyle okulu hoşa gider bir yer gibi görmemeye başlamıştır.

"Başlıca şikâyet konusu: Yalan söylemeye ve çalmaya eğilim."

Yalanla onun psikolojik yapısı üstüne söylenecek bir şey varsa, kızın korktuğu bir kişinin besbelli yakın çevrede bulunduğudur. Kendilerini yeterince güçlü hisseden çocuklar hiç yalana başvurmaz. Dolayısıyla, ilgili açıklamadan çıkaracağımız sonuç, kızın kendisini iyi hissetmediğidir. Bir çocuğun yalancılığından söz açıldığını işittiniz mi, lütfen şunu unutmayınız ki, yalancılık güçsüzlük duygusunun bir dışavurumudur, karşısındaki kişiden korkan, bir başkasına kendinden daha çok değer veren çocuğun içinde barındıracağı yetersizlik duygusunun dengelenmesidir. Başlıca iki çeşit yalan vardır: 1. Korkudan söylenen yalan. Korku, aşağılık duygusunun bir yüzüdür. Kendini yeterince güçlü hisseden kimse korkmaz. 2. Bir kişinin gerçekte sandığından daha büyük görünmek için başvurduğu yalan. Bu da yine bir güçsüzlük ve yetersizlik duygusunun dengelenmesidir. Aşırı güçsüzlük duygusundan hayal kurma eğilimi doğar (fantazya). Kasıtlı yalan ve kasıtsız yalan olmak üzere bir ayrıma giden kimse yanlış yoldadır, kasıtlı yalan dışında bir başka yalan şekli yoktur çünkü. Şimdi, kızın yakın çevresindeki güçlü kişinin kim olduğunu araştıralım. Küçümsenmeyecek bir aşağılık duygusu içinde yaşadığını varsaydığımız, dolambaçlı yollara saparak başkalarının üstünlüğünden kendini kurtarmaya çalışan kızın çalıp çırpması, yakın çevredeki bir güçlü kişinin

varlığıyla ilgili görüşümüzü pekiştirmektedir. Çalmanın psikolojik açıklaması, bi· kimsenin kendini yoksullaşmış hissetmesi ve zenginleşme yoluyla açığı kapatmaya çalışmasıdır. Ancak, ilgili kişi bunu yaşamın olumlu tarafına uygun davranışla değil, yalana olağanüstü benzerlik gösteren bir yola başvurarak gerçekleştirmeye bakar. Çalma eylemi de güçlü kişinin yolundan çekilme, ama kurnazca davranıp ondan ileriye geçme girişimidir. Çalma eyleminde asla cesaretten söz açılamayacağını daha önce belirtmiştim. Kızın karakter özelliğini belirgin olarak görebilmekteyiz: Çalma eylemiyle korkaklığını açığa vurmaktadır. Bir başka çocuğun da aynı durumda yalan söyleyip söylemeyeceğini şu an saptayacak durumda değiliz. Ama kesinlikle bildiğimiz bir şey var ki, güçlü biri olması durumunda kızın yalan söylemesine ve çalma eylemine kalkmasına pek akıl erdiremeyeceğimizdir. Güçlüyken de yine yalan söylüyor ve çalıyorsa, o zaman kendisine geri zekâlı biri gözüyle bakmamız gerekecek, içindeki aşırı güçsüzlük duygusundan güçsüz kişilere özgü bütün yolları deneyerek sıyrılıp çıkmak istemesinde anlaşılmayacak bir taraf görmeyecektik. Ama kız zekice davranmakta ve bu davranışı o kadar ileriye götürmektedir ki, güttüğü amaca uygunluğu nedeniyle söylediği bir yalanı iş bitirici bir yalan sayıp bazan hoşgörebilmekteyiz. Hırsızlığa kalkışan bir insanın davranışını da yine bağışlayabiliriz; yeter ki, böyle bir yola örneğin açlıktan ölmek üzereyken başvurmuş olsun. Hatta böyle bir durumda haklı bile sayabiliriz davranışını. Her şeyi bir ilişkiler örgüsü içinde ele almamız gerekmektedir. İncelememizin başında yer alacak yalan söyleme ve çalma konusunda saptayabileceğimiz şey, kızın kendini iyi hissetmediğidir.

"Anne ve baba savaşın sona ermesinden bu yana ayrı yaşamaktadır."

Bu, güç eğitilebilir çocuklarla ilgili olarak sık karşılaştığımız bir durumdur. Mutsuz bir evlilik, hiç de bir çocuğun ilerlemesine elverişli ortam sayılamaz; istatistiklerin verilerine ve kişisel deneyimlerime dayanarak şunu söyleyebilirim ki, anne ve babaları boşanmış ayrı yaşayan ailelerin çocukları gereği gibi gelişip ilerleyememekte, dikkati çekecek kadar ciddi başarısızlıklarla yüz yüze gelmektedir.

"Kıza dilerse annesinin yanında kalacağı söylenmiş, ama kız istememişti."

Burada daha önce söylediklerimizi anımsamamak elde değil. Anne kızın sevgisini kazanmanın üstesinden gelememiş, anne olarak yerine getirmesi gereken ilk görevde pes etmiştir. Bu durumda kızın, babasına yönelip yönelmediğini ilerideki açıklamalar bize gösterecektir. Kızın babasına karşı sevecen ilişkisi kesinlikle ikinci bir evreye rastlamaktadır, yani daha önce anneyle aradaki bağ kopmuştur. Böyle bir şey de, kızın, annesinin gerçek bir insan soydaş (hemcins) olmadığı duygusuna kapılması durumunda gerçekleşebilir. Çocukların haksız yere böyle bir duyguya kapıldıklarını sıklıkla görürüz. Pek çok çocuk, aile içinde bir kardeşleri dünyaya gelince bunu kendilerine karşı bir ihanet sayar ve annelerinden yüz çevirir, annelerine karşı güvensiz bir tavır takınırlar. Böyle bir şey, yaşam üslubunun kuruluşunda çokluk hatalı bir başlangıç oluşturur. Görelim bakalım, bizim kızın durumunda baba annenin işlevini üstlenebilmiş midir? Karı koca boşanmışsa, hele babanın çocuğuna ayıracak fazla vakti yoksa, böyle bir şey kolay kolay gerçekleşemez. Bu durumda annenin ikinci görevi, yani çocuktaki toplumsallık duygusunu başkalarını da kapsamına alacak gibi genişletme işi nasıl yerine getirilecektir? Öğrendiğimize göre, kız yalan söylemekte ve çalmaktadır. Bu da ondaki toplumsallık duygusu-

nun pek gelişmiş sayılamayacağını, şimdiye kadar kızın tıpkı bir düşman ülkedeymiş gibi büyüdüğünü gösteren bir belirtidir. Çocuğun sınıfta bırakılması da, öğretmenine sevimli bir gözle bakmamasında rol oynamış olmalıdır. Görüyorsunuz, başkalarına düşman gözüyle bakması kızı tek başına asla kenidini kurtaramayacağı bir kapana sıkıştırmıştır. Başkalarına karşı beslediği güvensizlik ve düşmanca duygular onun kendine arkadaşlar edinmesini, yeni başgösteren durumları umutla karşılayıp okulda gereği gibi davranmasını önleyecektir. Bütün bu sonuçlar da kızın başarısızlıklara uğramasına yol açacak, yaşamın gerçekten düşmanlıklarla dolup taştığı yolunda içinde varolan duyguyu pekiştirecektir. Bu kızla aramızda bir diyalog kurmanın son derece güçlük doğuracağını düşünebilirsiniz. Böyle bir durum bazılarını belki ürkütüp kaçıracaktır. Ama biz bireysel psikoloji ağımızı aşağı yukarı serpmiş durumdayız; yeni açıklamaların düşüncelerimizle ilgili olarak getireceği doğrulamaları bekleyebiliriz.

"Anne öteden beri kıza pek sevecenlik göstermemiştir."

İşte beklediğimiz bir açıklama.

"Annesi kıza nerdeyse soğuk davranıyor. Hata işledikçe kendisini cezalandırmasına karşın, kız babasına çok bağlı."

Bu, bizim söylediklerimizle bir bakıma çelişir gibidir: Doğru yolda isek, bir noktayı unutmamalıyız: Kızın dünyada az buçuk güvenebileceği yalnız bir tek kişi vardır. Bu yüzden de ilgili kişiden yiyeceği dayak gözünü pek yıldırmamaktadır. Babası da kendisinden el çekti mi, destek göreceği kimse kalmayacaktır ortada. Öyle anlaşılıyor ki, cezalandıran bir kişi olmanın yanı sıra babanın kıza annesinden daha aydınlık, daha sevimli görünen iyi tarafları da vardır.

"Babası cezalandırdıkça düzeleceğine söz veriyor, ama her seferinde yine aynı şeyi yapıyor."

Tutalım ki kız cezalandırıldıktan sonra bundan böyle aklını başına toplayacağına söz vermiyor ya da böyle bir şeye yanaşmayacağını söylüyor, nasıl bir sonuç ortaya çıkacaktır? Kız, ilgili oyunu artık sürdüremeyecek, çünkü babası kendisini yola getirebilme umudunu yitirecektir. Çocuklar olsun, erişkinler olsun, adam olmayacağına inanılan birini adam edeceğim diye kimsenin uğraşmayacağını, her türlü toplumsallık duygusundan uzak böyle bir kimseye gerek kendisi, gerek başkaları için son derece zararlı bir gözle bakılacağını otomatik olarak bilir. Söz konusu durumun pratikte kız için taşıyacağı anlam şudur: Beni adam edeceği konusunda babamı umutsuzluğa sürüklersem, kolumdan tutup kapı dışarı eder beni. Ama söz verip her seferinde sözümden dönebilir, aynı hataları işleyebilirim. Kızın bu durumu, bizi babası kadar şaşırtmaktadır; çünkü biliyoruz ki, kız kendisini yağmalanmış hissetmekte, dolayısıyla zenginleşmeye çalışmaktadır. Bir yetersizlik duygusu içinde yaşamakta, doğru'yu söylemeye cesaret edememektedir. Evle okul arasındaki güçlü ilişkileri göz önünde tutarak kötü bir karnenin evde nasıl etki yapacağına dikkati çekmek isteriz. Çocuklara kötü notlar, kameler verdik diyelim, iş burada bitmez, davranışımızın sürer etkisi. Kırık not alan çocuk belki evde cezalandırılır, belki de avutulmaya çalışılır ve bunun bütün suçu öğretmene yüklenir. Bütün bunlar da bireysel psikolojinin onaylamayacağı sonuçlardır. Dolayısla, biz bireysel psikologlar not verme sisteminin kaldırılması görüşünü savunuruz, çünkü öbür türlü ne gibi sakıncalara yol açılacağı önceden kestirelemez. Yeter ki öğretmen çocuğun evindeki durumları göz önünde tutarak buradan bir sonuca varmaya çalışsın, not verme sistemini yürürlükten kaldırmak kolaylaşacaktır. Eline sürekli

kötü karneler tutuşturulan çocuk, evde hiçbir zaman rahat yüzü göremez.

"Babası iş durumu dolayısıyla kızı yanında alıkoyamayarak büyükannesiyle büyükbabasının yanına vermiş, ama kız onların yanında da uzun süre kalmamıştır."

Nine ve dedelerin torunlarına hoşgörülü ve yumuşak davranması, alıştığımız bir durumdur. Ne var ki, bizim kız talihi yaver giden biri değildir, nine ve dedesi de üzerlerine düşeni yapamamıştır. Hatta dahası var: Çocuk, kuşkusuz, kendisine alabildiğine kötü bir ün yapmıştır, hayli yaygın bu ün kızın peşini bırakmaz, kız hesabına yeni bir güçlük doğurur. Herkese düşman gözüyle bakan kız, bu düşmanlığı yaşar gerçekte. İşte kızın içine sıkışıp kaldığı kapanı görüyor, böyle bir kapandan kurtulup çıkmasının ne denli güç sayılacağını anlıyorsunuz. Erişkin bir insan için bile kolay sayılmayacağını bildiğiniz böyle bir şeyi başarmasını nasıl bir çocuktan bekleyebiliriz.

"Derken kız para karşılığı bakılmak üzere Tulln kentinde bir ailenin yanına verilir. Anne ve babası da aynı kentte yaşamaktadır."

Böyle bir davranışla da durumu düzelmiş sayamayız. Kız annesine gitmek istememektedir; babasının ise onu yanına alıp kendisiyle ilgilenecek vakti yoktur. Verildiği ailenin yanında günlerini geçirmekte, güvendiği biricik insan sayılan babasının elinden çıkıp gidişini şahsına yönelik bir yağmalanma olarak algılamaktadır. Hakkının yendiği gibi bir duygu içindedir. Bu yetmiyormuş gibi, annesiyle konuşup görüşmesi yasaklanmıştır. Çocuğu anne ve babasından biriyle ilişkisini sürdürme olanağından yoksun bırakmak ya da bunu güçleştirmek, yapılacak en ağır hatalardan biridir. Böyle bir yasağı haklı gösterebilecek diyelim yüz kızartıcı davra-

nışlarda bulunma, ahlâka aykırı bir yaşam sürme gibi nedenler varolabilir kuşkusuz; ama çocuk üzerinde nüfuz sahibi taraf öbür tarafı lekelemeye kalkmamalı, onu küçük düşürmeye çalışmamalıdır. Böyle bir tutumun asla savunulacak yanı yoktur; çünkü çocukta soysuz bir anne ya da babanın evladı olduğu inancının doğmasına, hatta onun aşağılanıp karalanan taraftan belki de aynı kusurları devralmasına yol açacaktır.

"Ama yine de kız annesine gitmiş, annesinin çantasından biraz para aşırıp şekerleme vb. şeyler alarak arkadaşlarına dağıtmıştır."

Çalınan para ya da yiyeceklerin arkadaşlar arasında dağıtılması, çocuklar ya da buluğ çağındaki yeniyetmeler tarafından gerçekleştirilen çalıp çırpma eylemlerinde karşılaştığımız dikkati çeker bir özelliktir. Bir kimsenin böbürlenmek, kendisine bir paye vermek istediğini kanıtlar. Aynı davranışın bir başka yüzü daha var ki, onu da saptayabilmekteyiz: Kız, beri yandan başkalarının gözüne girmeye çalışmaktadır. Kendini yağmalanmış hisseden böyle bir çocuğun başkalarına birçok şey bağışlamasını, annesinden göremediği, babasının ise ancak zaman zaman kendisine gösterebildiği bir sevecenliğin peşinde olduğu şeklinde yorumlamamız gerekir. Ne var ki, ayakları hiç de sağlam yere basmayan bir sevecenliktir bu. Kız, okulda kötü bir öğrencidir. Kendine sığınacak bir yer bulmak için ne yapabilir? Başka çocukları armağanlar yoluyla kendi tarafına çekmekten başka nasıl bir yol izleyebilir? Kız da işte şimdi bu yolu izlemekte, ilgili tutumuyla başkalarının sevecenlik ve sevgisini kazanmaya çalışmaktadır. Çalıp, çaldıklarını başka çocuklara dağıtarak onların gözüne girmek, kendini onlara sevdirmek belki de kızı ileriye iten en güçlü etken, beri yandan zayıf kişilerin başvurduğu bir çaredir. Kız yeterince özgüven duygusundan yoksundur, bir kimse gelip kendisine sevecenlik gösterinceye kadar sab-

redememektedir. Aynı davranışı erişkinlerde de gözlemleyebiliriz.

"Bakımını üstlenmiş ailenin yanındayken evden gizlice alıp öğretmenine götürerek sattığı yumurtaların parasıyla yine çeşitli öteberiler almış ve arkadaşlarına dağıtmıştır."

Bu tutumuyla kız öğretmenine besin maddeleri sağlayan biri pozunu takınmaktadır. Kimbilir, yumurtaları öğretmenine hediye etmek istemiştir belki; belki de karşılığında gerçekten para almıştır, ama yine de yaptığı şeyle bir hizmette bulunmuştur. Öğretmen gerçekten yumurta almak istediğini söylemese, kız onun böyle bir şey istediğini bilemezdi kuşkusuz.

"Kızın işlediği kabahatlerin öğrenilmesinden sonra, okulda herkes kendisinden kaçmaya başlamıştı. Kıza bakan aile de onu daha fazla yanında alıkoymak istememiş, çünkü kızın en başta evdeki yiyeceklerle ilgili olarak küçük çapta çalıp çırpmaları habire yinelenip durmuştu."

Yiyeceklerin nereye gittiğini söyleyemeyeceğiz. Belki de kendisini yağmalanmış hisseden kız çok açlık çekmekte, çünkü normal açlık duygusuna bir de öksüzlük duygusu gelip katılmaktaydı. Boş bir tabağın önünde oturan kimsenin duyacağı açlık, yemek dolu bir tabağın önünde oturan aç kimseninkinden daha büyük olacaktır kuşkusuz.

"Kızın Tulln'daki durumu berbattır, babası kendisini bir ailenin yanına evlatlık vermek istemektedir."

Kızın kapana kısılmasının ne gibi sonuçlara yol açtığını görüyorsunuz.

"Babasının elinde avucunda yoktur."

Burada, beslenme bakımından da kızın durumunun parlak sayılmayacağı sonucunu çıkarabiliriz.

Derken son derece önemli bir açıklama işitiyoruz:

"Annesinden sevecenlik göremeyişi ve yaşadığı çevrenin kendisini tümden dışlaması, kızı bu çevreye karşı cephe almaya zorlar. Kızın işlediği kabahatleri bir yere kadar içindeki başkaldırı duygusunun dışavurumu sayabiliriz belki. Ancak, ortadaki koşulların kızın topluma uyum sağlamasını güçleştirdiği kesindir."

Üçüncü tipte yer alıp ağır bir aşağılık duygusunu ruhlarında barındıran sevgi yüzü görmemiş, yasadışı evliliklerden doğmuş, istenmemiş çocuklar, öksüzler ve sakatlar için işte bulunmayacak bir örnek size. Bütün bu çocuklarda sık karşılaştığımız şey yüreklerinde haklı ya da haksız olarak sevilmedikleri duygusunu taşımalarıdır. Yapılması gereken, söz konusu yanılgıyı yoketmek, tutumunda haklı sayılsa bile, başka türlü insanların bulunmadığına inanması için ortada bir neden olmadığını çocuğa anlatmaktır. Bizim kızda ilgili duygu pek derinlere kök salmış değildir, çünkü babası yanıbaşında yer alır; ama babasının fazla bir şey de gelmez elinden, düşünür taşınır, kızı bir ailenin yanına vermeyi en iyi çare görür. Kız da herhalde durumu hissetmiştir. Babasının kendisi için fazla bir şey yapamayacağı duygusu hiç kaybolmamıştır içinden. Dolayısıyla, kendisini herkese karşı düşman gibi davranmaya zorlayan kapana sıkışıp kalmıştır. Toplumsallık duygusu bir olanak bulup gelişememektedir. Bu yüzden de, ilerideki suça yönelik eylemlerin kökenleri olarak yalan söyleme ve çalıp çırpma gibi özelliklerin kızın yaşamında ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca, kızda saptadığımız bir başka özellik, duruma biraz daha olumlu açıdan bakmamızı sağlamaktadır: Kız sevecenlik peşindedir, güvenini kazanmanın yolu belki pek güçlük doğurmayacaktır. Annenin çocuğuna karşı yerine getireceği ilk görev, onun sevgisini kazanıp başkalarına karşı ilgi duymasını sağlamaktır. İnsanın yaradılıştan kötü olduğu yanılgısını kızın kafasından söküp

atmak gerekmektedir. Zamanında yerine getirilmeden kalmış bu ödev şimdi yerine getirilecektir. Kızın üzerinde uygulanacak sağaltım sürecinin temel çizgilerini böylece belirledikten sonra şunu da ekleyelim ki, kızın içinde yaşadığı pek güç durumdan bir an önce kurtarılması zorunludur.

"Kız, sevgiye enikonu gereksinme duyan ve kendisini koruyup kollayacak birini arayan bir çocuk izlenimini uyandırmaktadır."

Böylece, kızla ilgili ilk açıklamadan çıkardığımız sonuçları doğrulayan son açıklamayı işitmiş oluyoruz. Kız bir arayış içindedir, aradığını henüz bulamamıştır. Ama cesaretini tümüyle yitirdiği söylenemez. Nihayet, yukarıdaki açıklamayı okurken aklıma gelen bir düşünceyi de size bildirmek isterim. Diyelim ki yoksul bir aileden gelen, üşümeler, açlıklar ve umutsuzluklar içinde çırpınan, ileride tutacağı iş güç konusunda geleceğe pek güvenle bakamayan bu kız hep sevgi ve sevecenlik arayarak büyüdü, sonu ne olacaktır? Çevresinde kendisini kollayıp gözetecek ne kimse vardır, ne başını sokacağı emin bir yer: Bu durumda kötü yola düşecektir ister istemez. Diyelim aradığı kimseyi bulabileceği umudunu yitirdi; yaşı ilerlediği zaman belki karşısına bir adam çıkacak, kendisine kur yapacak ve aradığı sevecenliği ona verecekmiş gibi davranacak, kız da fahişelikten elini ayağını çekecektir; doğrusu seyrek rastlanmayan bir durumdur bu. Tutalım ki kız bir kimsenin gelip kendisine sahip çıkacağına olan en son inanç kırıntısını da yitirdi; bir kimsenin kendisine sevecenlik göstereceğine inanmıyor artık. Okulda başarısız, dışarıda başını sokacağı bir yuvadan yoksundur; bu durumda ister istemez sağda solda sürtecek, kolaycacık bir haydut çetesinin ağına yakalanacak, suça yönelik eylemleri talim etmeye başlayacaktır. Bir çeteye girmedi diyelim, kolay kazanç sağlayacak bir yolu tek başına aramaya koyula-

caktır. Belli bir suç şekli için önceden idmanlıdır nasıl olsa, bunu sürdürebilecektir. En sonunda, başka çare bulamayarak meslekten bir hırsız olup çıkacaktır. Böyle bir durumda yargıçlar ve adli tıp bünyesinde çalışan psikiyatristler suçluların "ıslahı nefis" etmelerinin çok güç olduğu sonucuna varacak, daha sert cezalara başvurmanın gereğine inanacaklardır. Kendisi için başka bir çıkar yolun varlığına inanmayan kız, enselendiğinde kodesi boylayacağını bile bile çalıp çırpma eylemlerine kalkışacak, yakayı ele vermeme düşüncesiyle adeta ipnotize olmuş biri gibi davranacaktır. Yakalandı diyelim, cezaevini boylayacak, başka suçlularla bir arada yaşayacak bir süre, onlardan ileride ne gibi yeni suçları işleyebileceğini öğrenecek, cezaevinden salıverildiğinde de belki eskisinden berbat durumda bulunacaktır. İlgili koşullar altında doğru yolu bulma denen şey nasıl gerçekleşecektir? Bir kimsenin moralinin bu şekilde düzeltilebileceğine inanan biri var mıdır? Sanmam. Kıza yardım elinin uzatılabilmesi için onu cesaretlendirip hataları konusunda kendisini aydınlatacak bir otoritenin varlığı zorunludur. O zaman kıza yardım edilebilir ancak. Ama, bakarsınız kız öyle bir eğiticinin eline düşer ki, bu kişi eğiticilik görevini pek beceremese de, yapılması gereken en önemli şeyin ne olduğunu kavrar, kızı cesaretlendirip moralini güçlendirebilir.

III. BİR BABA TOPLUMSALLIK DUYGUSUNUN GELİŞİMİNİ ÖNLÜYOR

Gayet kısalığı, az ve öz nitelik taşıması elimdeki raporun belirleyici özelliğini oluşturuyor. Bu raporu yorumlamaya kalkmamın nedeni, daha ayrıntılı raporların elimde bulunmayışıdır. Kısa raporlardan yola koyularak kimi saptamalara ulaşmayı öğrenmemiz gerekiyor. Dileriz, bir raporu kaleme alma sanatı üzerinde daha çok çalışılır. Böyle bir durum gerçekleşirse, ben şu ilginç öneride bulunmak isterim: Güç eğitilebilir bir çocuk, suçayönelik bir kişi, bir nevrozlu ya da içkiye düşkün biri vb. konusunda hazırlanacak rapor çeşitli psikoloji okullarının önde gelen üyelerine yollansın, raporları değerlendirmeleri ve söz konusu bozuklukların ne gibi önlemlerle düzeltilebileceğine ilişkin görüşlerini bildirmeleri istensin. Genellikle hiç de pek alçakgönüllü davranmayan hayli psikolog yazar, sanırım böyle bir durumda ortalarda görünmeyecek, dolayısıyla günümüzde modern psikoloji konusunda koparılan yaygara çok geçmeden sona erecektir. Belki böyle bir öneri pratikte gerçekleşene kadar hayli zamanın geçmesi gerekmektedir; biz de bu zamandan yararlanıp böyle bir raporu okuma, değerlendirme ve anlama sanatını kendi kendimize talim edeceğiz. Yaşam üslubunun hazırlanışındaki hataları giderecek yolları bulmada kararlı davranmak zorundayız.

Elimdeki rapor ilkokulun birinci sınıfına giden 6 yaşındaki bir oğlanla ilgilidir ve şöyle başlamaktadır:

"Oğlan kendi ailesinin yanında yaşamaya başlamadan,"

Demek daha önce oğlan bir başka yerdeydi, belki para karşılığında kendisine bakan bir ailenin yanındaydı ya da bir öksüzler yurdunda kalıyordu. Derken gözümüzün önünde böylesi durumlarla ilgili olarak bildiğimiz iyi kötü birtakım tablolar canlanıyor.

"bir hastanedeydi ve orada para karşılığında bakılıyordu."

Anlaşılan çocuk yasadışı bir evlilikten doğmuştur. Daha sonraki ilk cümle bu tahminimizi doğruluyor.

"Anne ve babası evlenmeden dünyaya gelmişti."

Bu da yaşama alanındaki bütün ilerlemelere karşın pek umursamazlıkla geçilecek bir sorun değildir, çünkü yasalar yasadışı evlilikten doğan çocuklara yasal evliliklerden doğan çocuklar gibi davranacak düzeye gelse bile, bir çocuğun ilkin para karşılığı yabancı bir aile tarafından büyütülmesinin önüne geçilmesi olanaksızdır. Bir kez tek başına böyle bir durum, çocuğun yaşamına hiç de küçümsenemeyecek bir müdahele demektir; hani bunun nedeni söz konusu ailenin çocuk için kendi ailesinden daha kötü bir çevre oluşturması değildir, -hatta bazen çocuk için daha iyi bir çevredir buama yine de söz konusu müdahele çocuk için alabildiğine önemli bir olaydır; ayrıca, yasadışı evlilikten doğmuşluğa karşı takınılacak genel toplumsal tutumun yasamadaki ilerlemelere ayak uydurabildiğini de sanmıyoruz. Ben bugün de dünyaya yasadışı çocuk getirmemesi için herkesi uyarmak isterim.

"Yaşam koşulları: Çocuğun anne ve babası pek yoksuldur."

Bu açıklamadan oğlanın kendi anne ve babasının yanında kaldığını anlıyoruz; ne var ki, çocuk anne ve baba evlenmeden doğmuştur.

"Gazete satarak geçimlerini sağlamaya çalışıyor anne ve baba. 1, 2, 4, ve 6 yaşlarında dört çocukla bir odada kalıyorlar, gece yatacakları hepsi iki yatak bulunuyor. Oğlan kardeşlerden en büyüğüdür ve babasıyla yatıyor. Tüberkulozlu olduğu söylenen baba şiddetli nefes darlığından rahatsızdır; bu yüzden çokluk uyuyamıyor, uyuyamayınca da oğlana kızıp sinirleniyor hemen ve kendisini pataklıyor."

Yani babasıyla yatması yetmiyormuş gibi, üstelik dayak yiyor oğlan. Bu kadarı da fazladır doğrusu. İkisinden biri yeterdi.

"Sözde oğlana genellikle pek sevgi göstermiyor baba, ancak onun 4 yaşındaki kızkardeşini el üstünde tutuyor."

Büyük bir ağabeyle küçük kızkardeşin o bildiğimiz sorunu burada da yine karşımıza çıkıyor. Bütün öbür güçlükler giderilebilse bile oğlanın kardeşler arası ilişkide biraz dezavantajlı konumda olduğunu biliyoruz. İkinci doğmuş çocuğun her zaman bir yarış içinde bulunduğu, her zaman ilk doğan çocuğu geçmeye çalıştığı da yine bildiğimiz bir gerçektir. Hele ikinci doğmuş çocuk kız da ilk doğmuş çocuk bir oğlansa, haydi haydi böyledir durum. Nedeni de, benim gördüğüm kadarıyla, ikinci doğan kızın oğlanların birtakım ayrıcalıklarla donatıldığını sezmesi ve kendisinin de oğlana denk, hatta oğlandan ileri durumda sayılacağını çevresindekilere kanıtlamak istemesidir. Doğa da ilgili konuda kızdan yardımını esirgemez, kızların gelişim süreci 17 yaşına kadar oğlanlarınkinden daha hızlı bir tempo izler, böyle bir şeyden habersiz oğlan da arka plana itilir ve bunu kendi şanssızlığı görür. Dolayısıyla, tuhaf bir tekdüzelikle çokluk gözlemledi-

ğimiz gibi -araya giren bazı sağaltıcı koşullar durumu değiştirebilir kuşkusuz-, bu gibi oğlanların dinamizmleri azalır, çok geçmeden umutlarını yitirir ve dolambaçlı yollar izleyerek dilediklerini ele geçirmeye bakar, aktif davranışlardan kaçarlar. Kızkardeşte ise farklıdır durum. Son derece enerjiktir kızkardeş, giriştiği koşuda önüne ne çıkarsa devirip geçer. Bir engelle karşılaştı mı ayak direr, kafa tutar. Gelişim durumuna diyecek yoktur çokluk, iyi bir öğrencidir, hazırcevaptır ve hayli daha aktiftir. Çokluk iş öyle noktaya varır ki, anne ve baba "Ne yazık ki oğlan kız, kız da oğlan değil!" demeye başlar. İlgili durum sürekli yinelenen bir tekdüzelikle karşımıza çıkar; sonunda oğlanların kötüye gider durumu, güç eğitilebilir çocuklara dönüşür, ileri derecede nevrozlu kişiler olur, bazen suça yönelir, kendilerini içkiye verirler. Bu durumda işi safsataya döküp içgüdülerden söz açmanın ne anlamı vardır? İlk doğmuş oğlan hep aynı, ikinci doğmuş kız hep aynı görünümü sergiliyorsa, doğumsal ve ussal özelliklerden dem vurmak saçmalık sayılmaz mı? Yerinde bir yönteme başvurularak ilgili durum değiştirilebilir; ancak bu gibi durumların başgöstermesini istemiyorsak, kızla oğlan arasındaki nazik ilişkiyi kavramamız ve savunulmayacak yöntemlerle işe el atmaktan kendimizi uzak tutmamız gerekmektedir.

"Oğlan son yılda pek çok kez gece yarısından sonra eve geldiğini açıklıyor."

Biz, bu sözlerden çıkarılabilecek sonucu doğrusu kolaylıkla söyleyebiliriz: Besbelli oğlan evde olmaktan pek mutluluk duyar gibi değildir, yoksa eve daha erken dönmesi gerekirdi. Öyle görülüyor ki, kendisiyle evin arasına bir uzaklık koymak istemektedir. Bu gibi durumları sizlere açıklamaya çalıştım. Biri bir yerden çekip gidiyorsa, kendini o yerde rahat hissetmiyor demektir.

"Şimdiye kadar beş kez polisin eline düşmüş."

Görüyorsunuz ki, ilk doğmuş oğlanların ikinci doğmuş kızkardeş karşısındaki yazgılarından oğlan da yakasını kurtaramamıştır. Kaldı ki, oğlanın evdeki durumu da pek iç açıcı değildir.

"Pastane ve sinemaların önünde ona buna el açmıştır."

Bunu da evdekilerden gereken ilgiyi görmediği yolunda oğlanın içinde yaşayan duygudan kalkarak anlamak zor değildir. Oğlan evden çıkıp gider, önüne konan birkaç lokma yemeğe bile el sürmezse, ona buna el açmayıp da ne yapacaktır? Çalıp çırpacaktır belki? Böyle davranması da yine bizi şaşırtmayacaktır. İşte size daha önce sözünü ettiğim durumu, birinci doğmuş oğlan ve ikinci doğmuş kız evlat ilişkisinin nasıl bir sonuca yol açtığını belirgin çizgilerle karşınızda görüyorsunuz.

"Okuldaki davranışı."

Oğlanın okuldaki davranışını açık seçik canlandırabiliriz kafamızda. Okulda başarılı bir çalışma tutturabilse, ilgili yazgının eline düşmekten şu ya da bu şekilde kendini kurtarabilirdi. Ama böyle bir şeyi başaramadığına göre, okulda kesinlikle kötü bir öğrenci olduğu, okulun yüzkarası sayılacağı sonucuna varabiliriz. Bundan sonraki açıklamaları dinleyelim bakalım.

"Üstü başı pis, elini yüzünü yıkamamış, saçlarını taramamış durumda yırtık pırtık giysilerle okula geliyor."

Yırtık pırtık giysiler konusunda belki bir suçu yoktur oğlanın, ama öbür konularda şuna inanıyorum ki, 6 yaşına gelince ağabeyinden değişik bir görünümü sergileyecektir. 6 yaşında bir oğlanın doğrusu elini yüzünü yıkayıp saçlarını tarayabilmesi gerekirdi.

"Yerinde rahat oturamıyor bir türlü."

Okulda yerinde rahat oturamamak ha? Cinayet doğrusu. Okulda yerinde oturabilmek gerekir. Oğlan bunu başaramıyorsa, anlamı ben okulda bulunmak istemiyorum demektir. Okulda yerinde oturabilmek genellikle dışardakinden farklı şeydir, toplumsal bir görevdir. Okul sırasındaki oturuşunda, çocuğun okulla toplumsal kaynaşmışlığı açığa vurur kendini. Bir çocukla ilgili olarak okulda yerinde oturamıyor sözünü işittik mi, buradan çıkaracağımız sonuç, onun bir toplumsallık duygusundan yoksunluğu, öğretmene, öğrencilere, okula ve okulun karşısına çıkardığı ödevlere herhangi bir ilgi duymadığıdır. Peki, oğlan yerinde oturmayıp da ne yapmaktadır? Bunu da sanırım biraz kafamızı çalıştırdık mı kestirebiliriz.

"Sınıfta kalkıp dolaşıyor. Ders sırasında şarkı söylüyor, sınıftaki öğrencilerin öğretmenin sorularına verdiği yanıtlara öykünüyor."

Sınıftan kaçıp gidecekmişe benziyor sanki, öyle değil mi? Ama kolay değil bunu yapması, tehlikeli bazı sonuçlar doğurabilir. Anne ve babasına hemen bir yazı yollanır, bütün güvenlik güçleri seferber edilerek oğlan ele geçirilip yaka paça okula getirilir. Yani kurtuluş yoktur. Ama oğlan bir an önce okuldan kurtulmayı düşler. İşi öylesine aşırılığa vardırır ki, sonunda kendisini okuldan kapı dışarı ederler, o zaman korkulan cezalara uğramaz.

"Sıra arkadaşıyla, genel olarak sınıftaki arkadaşlarla hır gür çıkarır hep."

Bu davranışı da, başkalarına karşı yeterli ilgiden yoksunluğunu kanıtlar oğlanın. Sonraki açıklamadan da aynı şeyi görürüz.

"Yolda giderken karşısına arkadaşlarından biri çıksa

omuz vurur, çarpar, arkadaşının yere düştüğünü görünce de buna pek sevinir."

Başkalarına karşı ilgi yetersizliğini görüyorsunuz oğlanın. 10 ya da 20 yıl sonra hali ne olacaktır acaba? Okulda alabildiğine acı deneyimler edinmiştir, sokakta ona buna avuç açmaktadır, evde de kendisine göre bir şey yoktur. İleride nereye varacaktır durum? Sanırım, nereye varacağını kestirebiliriz. Toplumsallık duygusu öylesine yetersiz düzeydedir ki, oğlan belli ölçüde aktif biri sayılacağına -başkalarının zarara uğramasından memnunluk duymaktadır-, başkalarını rahatsız etmeyi amaçladığına göre, ileride izleyeceği bir tek yol kalmaktadır: Suç oluşturacak eylemlere yönelme.

"Kısa süre önce bir arkadaşının nerdeyse parmaklarını büküp kıracaktı. Çirkin sözler ağzından eksik olmuyor. Uyanık biri, her konudan anlıyor, hesabına hiç diyecek yok."

Durumu çok iyi kavrayabiliyoruz. Oğlanın hesap kitaba başvurmadığı bir zaman olmamıştır: Yiyecek bir şey bulacak mı, bulamayacak mı, dilendiğinde eline kaç para geçecektir, bir şeyin fiyatı ne kadardır, hesap edip durmuştur hep. Oğlanda doğuştan matematiğe karşı bir yeteneğin sözü edilemez pek, iyi bir antreman söz konusudur, o kadar.

"Ama yazı ödevleri son derece yetersiz, hatta bazan hiç ödev yapmadığı oluyor."

İlgili açıklamayı duymak, oğlanda bir solaklığın bulunup bulunmadığını öğrenmek isteğini uyandırıyor içimizde. Çünkü böylesine becerikli ve uyanık çocuğun gerçekte başaramayacağı bir şeyin olmaması gerekmez miydi? Karşılaştığı güçlükler yetmiyormuş gibi, oğlanın sağ elini doğru dürüst kullanamayışının yükünü de sırtlanması gerektiğini haklı olarak tahmin edebiliriz.

"Resimde çiziktirmeden öte bir düzeye ulaşmış değil henüz."

Bu da oğlanda bir solaklığın varlığını gösteriyor.

Derken bizim için çok anlamlı bir açıklama daha:

"Oğlan Çek uyruklu, dolayısıyla buradaki bir bakım yurduna yerleştirilemiyor."

Oğlan okuldan atılma amacına nerdeyse erişmek üzeredir. Şimdiden başarmış gibidir bunu; çünkü öğretmen oğlanın öksesine yakalanmış, tıpkı onun dilediği gibi davranmaktadır. Ne yazık ki oğlan Çek uyrukludur, hangi bakım yurduna yerleştirileceği bilinmez. Bir yurt eğitiminden geçmek güzel bir şey olurdu doğrusu. Ama yurtta oğlanın durumunu anlayacak kimse var mıdır acaba? 25 yıldır ilk çocukluk dönemine ilişkin böylesi durumları ve alınacak önlemleri göz önüne sermeye uğraşıyoruz; gelgelelim, söz konusu çalışmaların farkına varan bir yurt bilmiyorum. Yaşantılarından kaynaklanan bir duyguyu içinde barındırarak "Hep biri çıkıp benden ileri geçecek, asla bir değer taşımayacağım, hep soluğu kaçmakta alacak, hayatın karşıma çıkardığı ödevlerden birtakım oyunlarla yakamı sıyırmaya bakacağım!" diye düşünen bir oğlan, aynı tutum ve aynı otomatikleşmiş yaşam biçimiyle yurdun kapısından içeri ayak atacak, çok geçmeden okuldaki davranışlarını yurtta da sergilemeye koyulacaktır. Orada da umutsuzluk içinde günlerini geçirecek, örneğin herkesten ileride olmak gibi memnunluk verici bir konuma yurtta da kavuşmayı bekleyemeyecektir. Oğlanın amacı birinci olmak, herkesin kendi istediği gibi davranmasını sağlamak, çevresindekilerin ilgisini kendi üzerinde toplamaktır. Bu amacına da varmıştır; bütün sınıf davranışlarında onu dikkate almak zorundadır, öğretmen onunla ilgilendiği kadar kimseyle ilgilenmemektedir. Gerçekten de oğlan sınıfta herkesten önemli

biri aşamasına yükselmiştir. Evde ele geçiremediğini -çünkü evde en önemli kişi kızkardeşidir- okulda ele geçirmiştir. Bir oyunla bunun üstesinden gelmiş, yaşamın olumsuz tarafında çaba göstererek, kendisine kişisel üstünlük gibi ideal bir amaç belirleyip ilgili amaç doğrultusunda ilerleyerek bunu başarmıştır. Artık Avusturya'daki bütün ilgili makamlar böyle bir oğlan karşısında nasıl davranalım diye kafa yorabilir. Az buz bir başarı değildir bu. Daha önce olup bitenleri düşündü mü, oğlan kendi kendisine şöyle diyebilecektir: Uslu uslu otursaydım da, gece oldu mu babamdan dayakları yeseydim, hiç kıpırdamasaydım yerimde, kim bana aldırırdı? Bir noktaya kadar hakkı da yok değildir oğlanın. Bunu yadsıyamaz, kendisi için bir şeyler yapmayı istiyorsak, bunu gözardı edemeyiz. Saygınlık eğilimini yoketmenin psikoloji okulları ne kadar az üstesinden gelebilirse, eğitici rolünü oynayan kişiler de bunun o kadar az üstesinden gelebilecektir. Oğlan saygınlığa ulaşmak istemektedir, bunun önüne geçilemez. Bizlere düşen, kendisine yaşamın yararlı tarafında izleyeceği bir yol göstermek, yararlı bir işi başarabileceği konusunda bir özgüven duygusuna kavuşmasını sağlamaktır. Bütün sorun, oğlanın özgüvenini tümüyle yitirmesidir. Freud okulundan biri çıkıp, "bunlar ilk sürü döneminden kalma atavistik içgüdülerdir, oğlan babasını öldürmek istemekte, bunu göze alamadığı için de aynı şeyi öğretmen üzerinde yapmaya kalkmaktadır. Belki de oğlan öğretmeni kızdıra kızdıra verem edecek, o zaman da kendini amacına ulaşmış sayacaktır" diyebilir örneğin. Ama hiç biri doğru sayılamaz bunların. Oğlanın durumunda karşılaşılan şey, bir işin başlangıcı değil, sonuçlarıdır. Kızkardeşi gibi bir rol oynayabilmekten oğlanın da memnunluk duyacağı kuşkusuzdur, ancak bu rolü oynamasına izin verilmemiştir, yani oğlan dünyaya gelen her çocuk gibi başlangıçta iyidir. Ne var ki, top-

lumsallık duygusu gelişemeden kalmış, çünkü çevresinde ilgili duyguyu geliştirecek kimseyi bulamamıştır. Bu konuda en önemli kişi kimdir? Anne. Öğrendiğimize göre, oğlan anne ve babasının yanında yaşamaya başlamadan bir süre hastanede kalmış, sonra da para karşılığında bakılması için bir ailenin yanına verilmiştir, yasadışı evlilikten doğmuş bir çocuktur. İki yıl sonra da bir kızkardeşi dünyaya gelmiş ve kendisine üstün tutulmuştur. Örneğin kim çıkıp da oğlana hemcins (insan soydaş) gibi bir şeyin bulunduğundan söz açmıştır? Biri bunu yapsaydı, oğlanda bir toplumsallık duygusu gelişebilirdi kuşkusuz. Birinin gelip oğlanın gözlerini açması gerekmektedir. Bu pek kolay değildir, ama yapılması zorunlu bir şeydir, annenin şimdiye kadar yerine getirilememiş ilk görevini birinin üstlenmesi şarttır. Biri çıkıp güvenilir bir insan izlenimini çocukta uyandırarak annenin yerini alacaktır. Bu yapıldı mı, sıra annenin ikinci görevine gelecektir, bu da çocukta uyandırılan toplumsallık duygusunun başkalarını da kapsamına alacak gibi genişletilmesidir. Bu başkaları arasında da çocukta çok az ölçüde varolan toplumsallık duygusunu geliştirmeyi başaramamış baba, sonra yine bize yardım edecek durumda olmayan kardeşler bulunmaktadır. Sözün kısası, göstereceğimiz hüner annenin yerini alıp onun ikinci görevini de yerine getirmekten oluşmaktadır.

Ben kafası çalışan birinin çıkıp da, çalışmamızın hep "tahmin" amacına yönelik olduğu ya da tahmin konusunda belli bir ustalık kazandığımız gibi bir suçlamayı tarafımıza yöneltebileceğini düşünemiyorum. Doğru, öğrencilerimi tahmin konusunda yetiştirmeye her zaman başta gelen ödevim gözüyle bakmışımdır. Kuşkusuz bireysel psikolojiye aşina olmayıp "aşağılık duygusu", "toplumsallık duygusu", "üstünlük duygusu" ya da "dengeleme ve aşırı dengeleme" sözcüklerini ağzında geveler ya da "kişiliğin birlik ve bütünlüğü"

lafını diline dolamakla, bizim tahmin işini kendisinin de yaptığını sanan kimsenin rasgele tahminleriyle bizimkilerin bir alıp vereceği yoktur. Böyle bir kişi, piyanonun tuşlarını gören, ama onları konuşturma sanatından haberi olmayan birine benzer.

Bilimde hatırı sayılır bütün ilerlemeler hep tahmin sonucu gerçekleşmiştir. Bir belirtiyi zahmetle bir ötekisinin yanına koyan ve yeni bulgulamalara sırt çeviren bir kimsenin yaptığı göz boyamadan başka şey değildir. Başkalarının "sezinleme" (intuition) dedikleri, tahmin yoluyla bulgulamadan başka şey değildir. Hele tıbba aşina birinin, tanı koymanın, tıpkı bireysel psikolojideki gibi zengin bir deneyimi ve insanı tanımayı temel edinmiş bir **tahminle bulgulama** işi sayılacağından kuşku duymaması gerekir.

Deneyimlerimize dayanarak şunu ileri sürebiliriz ki, her küçük belirtiden bütün konusunda birtakım sonuçlar çıkarabilir, bir kimsenin yürüyüşüne ilişkin bazı ayrıntılardan o kişinin yaşam üslubunu saptayabiliriz. Kişinin kimi sözlerinden kesin sonuçlar çıkarabileceğimizi ileri sürecek kadar kendini beğenmiş kimseler değiliz; ama söz konusu kişiyle ilgili yeni açıklamalarda daha önce çıkardığımız sonuçları destekleyip doğrulayacak kanıtlar bulabilir ya da gerekirse sonuçlarda düzeltmelere gidebiliriz. Bunlardan birincisi yeterli deneyime sahip olanların, ikincisi ise işe yeni başlayanların izleyeceği yoldur. Bize yollanan raporlara dayanarak, güç eğitilebilir çocukları anlamada nereye kadar gidebileceğimizi görmeye çalışacağız. Hastalık öykülerinde eksik bir taraf varsa, bunları yollayan kişilerin bizim için neyin söz konusu olduğunu pek bilmemeleridir. Çocuğun karşımızda durup da anne ve babasının bize açıklamalarda bulunduğu ya da çocuğun özellikleri konusunda öğretmenin bize bilgi verdiği, sorularımızı bizi ilgilendiren noktalar üzerine yöneltebileceği-

miz durumlarla kıyaslanırsa, sırf raporlara dayanarak çalışmak bizler için daha bir güçtür. Bizi çalışmalarımızda başlıca ilgilendiren sorunlar ise şunlardır: 1. Gözlemlenen hatalar, çocuk için hangi güç koşullarda ortaya çıkmıştır? 2. Çocukta daha önce varolan özellikler nelerdir? Karşımızda yaşamsal sorunların çözümü için yeterince hazırlanmamış bir çocuk bulunduğu görüşünü hayli kesinlikle ileri sürebiliriz. Çocuğun doğarken beraberinde getirdiği özellikler bizim için önemsizdir. Doğumsal nitelikteki özelliklerin bizim çalışmalar için geçerliği yoktur; toplumsallık duygusu bakımından hazırlanmamış çocuğun, ilgili duygunun varlığını gerektiren bir ödevi çözme sorunuyla karşılaşır karşılaşmaz büyük ölçüde güvensizliğe kapıldığını görürüz. Böylece sağlam bir zemine ulaşmış sayılırız; gerçekte saptayabileceğimiz tek şey, neden toplumsallık duygusunun tam anlamıyla gelişemeden kaldığıdır. Sorunlu hiçbir kişi, güç eğitilebilir hiç bir çocuk, hiçbir nevrozlu, hiçbir içki müptelası, hiçbir cinsel sapık, suça yönelik ya da canına kıyan hiç kimse bulamayız ki, bir toplumsallık duygusuna sahip olacak gibi eğitilmediklerinden yaşamsal sorunlarının çözümü karşısında ürküp gerilemesin. Bir kez bu görüşü böylece belirtmemiz gerekmektedir; söz konusu görüş, bizlerle öbür psikolojik okullar arasındaki temel ayrımı oluşturmaktadır çünkü.

Kardeşler Arası Savaşımda En Küçük Kardeş

" 4 yaşındaki bir kız; ailede tek çocuk değil; ama çocuklardan en küçüğü."

En küçük çocuğun karakteristik özelliklerini yeterince biliyor, tanıyoruz. Aile içindeki konumu dolayısıyla en küçük çocuk kendinden ilerideki kardeşlerin peşi sıra koşup onlara yetişmeye ve geçebilirse onları geçmeye sürekli eğilim gösterir. Başından beri güçlü bir aşağılık duygusu içinde yaşar; dolayısıyla, girdiği yarışı toplumsallık alanının sınırlarından

dışarı taşırmaması pek kolay değildir. Toplumsallığı, kişisel üstünlük uğrunda gözardı etmeye geniş ölçüde eğilim duyar. Böyle bir eğilim henüz tek başına bir hata sayılmaz, umudu boşa çıkmadıkça çocuk doğru yolda ilerlemesini sürdürebilir. Ama umudunu yitirir yitirmez de karşısındakilere düşman kesilir, amacına ulaşabileceği kolay bir yol arar kendine, birtakım düzenbazlıklara başvurur, yoksul sınıfa mensup bir kişinin kıskançlığıyla dikilip durur yaşam yolunda. Derinliğine bir öztanı'dan habersiz olup, toplumsallığın öneminin arka plana itildiği durumlarda kendini belli eden bütün özellikleri sergiler. Uzağa gitmenin gereği yok, Kutsal Kitap'taki Yusuf kıssasını ve en küçük kardeşin rol oynadığı masalları düşünürseniz, en küçük kardeşin yaşam üslubunun kardeşlerden en güçsüzü olmanın damgasını taşıdığını, bunun da çok eskilerden beri yaşanagelen bir gerçek sayılacağını anlarsınız. Diğer bütün etkenler böyle bir rol oynamaktan uzaktır; doğuştan beraberinde ne getirirse getirsin, kardeşler dizisi içindeki yeri bakımından en küçük kardeş rolünü ister istemez oynayacaktır. Bu rolü de yaşamın olumlu tarafında, toplumsallık çerçevesi içinde oynayabileceği gibi, yaşamın olumsuz tarafında da oynayabilir. Dört ya da beş yaşına kadar hayli bir dengeyi koruduktan, kardeşlerden en küçüğü olduğunun açık seçik bilincine varmaksızın yaşadıktan sonra, ilgili rolü yaşamın olumsuz tarafında oynama ayartısı büyük olacaktır.

"Parmağını emiyor."

4 yaşına kadar bunun çoktan sona ermesi gerekirdi. Bütün çocuklar parmaklarını emer biraz. Bizim böyle bir konuda saptadığımız sağlamlığı pek tartışılamayacak gerçekleri şöylece özetleyebiliriz: 1. Çocuğu rahatını bozmayacak şekilde ilgili huyundan vazgeçirmenin çevre üstesinden gelememiştir. Bu yolda bir savaşa girilmek istendi mi, çocuğun savaş-

maktan kaçmadığı görülecektir. Yani anne ve baba çocuğu ilgili huyundan vazgeçirmeye ne çok önem verirse, o kadar başarısızlığa uğrayacaktır. Böyle bir yoldan kendini saydırmaya sürekli çaba harcayacaktır çocuk; parmağını emmesinde tüm cildin üzerine yayılan bir gıcıklanma duygusunun da rolü olsa gerekir; çünkü başka türlü çocuğun diğer birtakım nesneleri de alıp ağzına götürmesini anlamak olanaksızdır. Nerede parmağını emen çocuklar görürseniz, orada bir savaş durumu var demektir. Böyle bir savı daha bir kesin öne sürebilmemiz için, parmak emmenin sürdürülen savaşımda çocukların başvurduğu tek silah sayılamayacağını bilmemiz yeterlidir. Diyelim anne ve babalar çocuklarının altlarını pisletmemesini istiyor, çocuklarla aralarında bir arkadaşlık ilişkisi kuramadılar mı, onların inadına altlarını pislettiği görülür. Her çocukta bir dikbaşlılık duygusunu uyandırma olanağı vardır. Tutalım ki anne ve babalar çocuklarının yemek yemesine ayrı bir önem veriyor, savaş hazırdır. Ya da çocuklarının düzenli biçimde çişlerini yapmalarının önemle üzerinde mi duruyorlar, bu konuda da her zaman birtakım güçlüklerin başgösterdiğine tanık olacaklardır. Bazı kötü alışkanlıkların bir türlü kaybolmamasının nedeni de işte budur. Aynı şey masturbasyon (cinsel özdoyuru) için de söz konusudur. Çocuklarda rastlanan inatçı masturbasyon vakaları, her zaman bir savaş anlamını taşır. Bunun belki daha köklü bir nedeni de, en başta belirttiğimiz durumlarla ilgilidir. Rahat bir durumdan itilip uzaklaştırılan bir çocuk, çevrenin ilgi ve dikkatinin üzerinde toplandığı eski rahat durumunu her türlü yola başvurarak gerisin geri ele geçirmeye çalışır. Deneyimlerin gösterdiğine göre, bazı kötü alışkanlıklar vardır ki, anne ve babaların dikkatini daha çok üzerine çeker. Bunu farkeden çocuk da, deneyimlerine göre, çevrenin tüm ilgisini ele geçirmede kendisine yararı dokunacak bir şeyden kolay kolay

vazgeçmeyecektir. Yeter ki bu yoldan çevresindekilerin ilgisini sağlayabileceği duygusuna kapılsın, cezalandırılmayı bile sineye çeker. Dolayısıyla, parmağını emmesini, belki önceki rahat durumdan itilip uzaklaştırılan ve aynı durumu yeniden ele geçirmeye çalışan kızın anne ve babasıyla sürdürdüğü savaşın belirtisi saymak cesaretini göstereceğiz. Ama elbette ilerideki açıklamaların böyle bir sonucu doğrulamasını bekleyeceğiz. Ne var ki, **egzersiz bakımından** ilgili sonuca varmayı yeterli görmekteyim. Bunu söylerken, parmak emme konusunda daha başka görüşlerin de varlığının farkındayım. Örneğin Freud, çocukların parmaklarını emmesini cinsellikle açıklar, parmak emme ve masturbasyonun cinsel doyum sağlamada çocuklar için hepsinden elverişli yöntemler olduğunu belirtir. Ancak, New York'lu hekim Dr. Levy, yaptığı araştırmalarda parmak emmenin en küçük bir cinsel uyarılmaya yol açmadığını saptamıştır. Dr. Levy'nin ileri sürdüğüne göre, parmağını emenler anne sütünü hiç zorluk çekmeden ele geçiren, annelerinin memelerini emmeye gerek kalmaksızın anne sütünün meme uçlarından kolaycacık ağızlarına aktığı olan çocuklardır; zamanında görevini yapmayan emme organları da ilgili çocuklarda sonradan varlığını hissettirmeye başlamış ve böylece parmağını emme durumu ortaya çıkmıştır. Ama neden bu çocukların emme organlarının başka yoldan örneğin kimi çocuklarda rastlandığı gibi parmakların değil de, dudakların emilerek etkinlik göstermediği Dr. Levy'nin açıklamalarından anlaşılır gibi değildir. Dolayısıyla, böyle bir görüşü doğrulayacak başka kanıtların ele geçirilmesini beklemek gerekiyor. Eskisinden daha çok sayıda araştırmalara başvurularak bazı sonuçlara varılması zorunludur. Deneyimler, ilgili durumu açıklamada daha başka yollara da başvurulabileceğini göstermiştir. Ama bireysel psikologlara göre, bizim kız bir savaşımı sürdüren bir çocuk-

tur ve çevresinin ilgisini tümüyle kendi üzerine çekmeyi amaçlamaktadır. İleride bu görüşümüzü onaylayacak bir açıklamayla karşılaşmamız, bireysel psikolojinin insanın ruh yapısının büyük bir bölümünü bir çırpıda ele geçirebildiğini gösterecektir. Ama baktık ki doğrulanmadı, görüşümüzü değiştirme yoluna gideceğiz.

"Alınan bütün önlemlere karşın kız parmağını emmekten vazgeçmiyor."

Bütün önlemlere karşın kız parmağını emiyorsa, kör olmayan biri kızın savaşan bir çocuk sayılacağı düşüncesine kapılmakta duraksamayacaktır. Belki çocuğun başka nedenlerden parmağını emdiği, bunun sağladığı hazzı elden çıkarmamak için savaştığı yolunda henüz bir kuşku sürdürecektir varlığını. Ama kızın **savaşan** bir çocuk sayılacağı her türlü kuşkunun ötesinde anlaşılmıştır. Görüşümüzü doğrulayacak kanıtı ilgili açıklamadan beklemek yersizdir; kız savaşan bir çocuksa, tüm yaşamında bunun kendini belli etmesi, savaş durumunun kızın yaşamının her noktasında ön plana çıkması gerekmektedir.

"Çokluk, özellikle inada başvurduğu zamanlar parmağını ağzına sokuyor."

Bu açıklamadan öğreniyoruz ki, çocuk kafa da tutabilmektedir. Biz, baştan beri kızın pek başka türlü davranmadığını biliyoruz zaten. İnatçılık nöbetleri sırasında özellikle parmağını ağzına sokması hayli ilginçtir. Önyargılardan uzak biri için, parmak emme konusunda başka görüşleri çürüten ve bizim görüşümüzü doğrulayan bir olaydır bu.

"En ufak bir heyecanlanma durumunda kusuyor."

Yemek yemeye yanaşmama konusunda büyük bir beceriyi sergileyen çocuklarda bu tip kusmalar bildiğimiz şeydir. Ancak, bizim kızda sindirim sisteminde bir yetersizliğin bulu-

nabileceğini gözden kaçırmamak gerekiyor. Belki bu yetersizlik nedeniyle çocuk kolaycacık kusabilecek duruma gelmiştir. Bu da bize nasıl her şeyin bir savaş durumunda yerini aldığını göstermektedir. Çocuğun elinde karşı tarafa saldırmak için birtakım çareler vardır. Kusma da ilgili çarelerden biridir. Çocuk tek başına olsa da, açlık ve sevgisizlik içinde yaşasa **işine gelmeyen bir şey karşısında** niçin kusacağını bir türlü anlayamayacaktık. Ama kızın davranışında toplumsal ilişkinin varlığı açıkça görülmektedir: Başrolü oynayamadı mı çocuk heyecanlanmakta, sanki karşısındakilerden öc alır gibi bir suçlama niteliği taşıyan kusma eylemine başvurmaktadır. Bu da bir toplumsal ilişkinin varlığını kanıtlıyor. Kızın bütün bu davranışının bir anlamı varsa, onun bir savaşım durumunda yaşadığı, saygınlık uğrunda bir savaş verdiğidir.

"Yemekte,"

Çocuk yediği yemeği kusabilmektedir, bu da anne ve babası için umursanmayacak bir durum değildir.

"banyo yapmaya götürülürken, kısaca anne ve babasının yapmasını isteyip de kendisinin yapmayı uygun görmediği her işte olmadık bir neden kızı sinirlendirmeye yetiyor, bas bas bağırıyor böyle durumlarda, kendisini yatıştırmak isteyen anne ve babasını yanından itip uzaklaştırmaya çalışıyor."

Çocuk bir savaşçıdır, savaşçı çocukların daha iyisi düşünülemeyecek bir örneğidir. Daha önce bir kuşkuya kapılıp çocuğun davranışında açlık ve sevgi gereksiniminin rol oynadığını ve içgüdülerinin zorlamasına çocuğun karşı duramadığına inanan kimse, onun bas bas bağırmasını ve anne babasını itip kendisinden uzaklaştırmak istemesini söz konusu yüzeysel nedenlerle açıklamaya çalışamayacaktır pek.

"Örneğin ben bir masal anlatarak çocuğu yatıştırmayı denedim,"

Çocuğun ilgisini çekme yolunda bir girişim. Böyle bir girişimi hangi kategoriye yerleştireceğimizi biliyoruz; girişim, annenin çocuk karşısında yerine getirmesi gereken ikinci görevden kaynaklanır; bu görev de, çocuğu oynanacak bir oyunda ve yapılacak bir çalışmada başkalarıyla birlikte rol sahibi olacak gibi eğitmektir. Başkalarıyla birlikte sözcüklerini vurgulamam karşısında, en körlerin bile, söz konusu çabanın çocuktaki bozulmuş toplumsallık ilişkisini düzeltmeye yönelik olduğunu görmesi gerekir.

"ama doğrudan çocuğa yönelmedim,"

Bu da sizlerin sık sık yararlanmanız gereken numaralardan biridir. İlgili girişimi pek göze batmayacak biçimde gerçekleştirmeye çalışırız; çünkü çocuğun savaş durumunda göstereceği tepkiler nesnel değil, öznel nitelik taşır, karşısındakinin doğrudan kendisine yöneldiğini bilirse, buna karşı koyacaktır.

"altı buçuk yaşındaki ablasına masalı anlatmaya koyuldum."

Bu açıklamadan, kızın altı buçuk yaşında kendisinden her hangi bir şikâyette bulunulmayan bir ablası olduğunu öğreniyoruz. Tahminimize göre, abla herhangi bir uyum güçlüğü göstermemektedir; belki evdekiler tarafından daha çok sevilen biridir ve ailenin en küçük çocuğu olan bizim kızı geri plana itmiştir, bizimkisi ise ablasını tahtından alaşağı etmenin yolunu aramaktadır. Masal anlatırken kızın ablasına yönelmek, gördüğümüz kadarıyla, iyi seçilmiş bir yöntemdir. İyi seçilmiş olmasının bir nedeni de, kızın her bakımdan ablasını geride bırakmak istemesidir.

"Bunun üzerine sinirinden yerinde duramayan kız da, ablası gibi dikkatle masalı dinlemeye başladı."

Açıklamadan anlaşıldığına göre, kız masalın içeriğine akıl erdirmeye çalışmak ister gibidir. Ama biz bunu daha çok kızın ablası gibi davranmak, yani kendisi de onun gibi masalı dinlemek istediği şeklinde yorumlayacağız. Savaşan çocuklarda böyle bir durumla sık sık karşılaşırız.

"Kız giderek yatıştı, hatta sonunda büyük bir ilgiyle izlemeye koyuldu masalı."

Kızın sağaltımı sona ermiş sayılamaz; yazıya geçmemiş, açıkça ortada bulunan yasalarını çiğnediği toplumdaki yerini almasını sağlamak gerekmektedir. Kızdaki toplumsallık duygusunu güçlendirmek zorundayız. Bunun çeşitli yollardan gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Ne var ki, aşağılık duygusundan kendisini kurtarabilmek için bizim anladıklarımızı kızın da anlamasını sağlamayı hiç bir zaman unutmamalıyız. Çocuklar, duygularını çokluk alabildiğine tuhaf biçimde dile getirir: Hiç ablamın yaşında olamayacağım için öyle üzülüyorum ki! derler örneğin; oyun arkadaşılığı ve çalışma ortaklığı zeminini giderek ayaklarının altından yitirir, bundan böyle kişisel bir yol izleyerek çevrelerinin tüm ilgisini kendi üzerlerine toplamaya bakarlar. Oysa önemli olan, bireyin toplumla ilişkisidir. Kızın durumunda da hata, gerekli titizliğin gösterilmeyerek doğru dürüst bir eğitimin uygulanmamasından kaynaklanmaktadır. Bizim kızda yemek sorunu ön planda yer alır görünmektedir, oysa kızın iyi beslenmişliği hayli göze çarpacak gibidir. Burada anne ve babalara, neyin önemle üzerinde durduklarını çocuklarına sezdirmemesini öğütlemek isterim. Bir savaş durumunu sürdüren çocuklar karşı tarafa yöneltecekleri saldırılar için, bu saldırıların boşa gitmeyeceği nazik noktaları seçerler.

"İkinci vaka, bir ailenin kendini beğenmiş tek çocuğu üç yaşında bir oğlandır. İki yaşına kadar anne ve babası maddi bakımdan çok kötü koşullarda yaşamış, çocuklarının en zorunlu gereksinimlerini bile karşılayamamıştır."

Açıklamadan bu kez toplumsal koşulların gelişimi engelleyici etken rolünü oynadığı görülüyor. Belki ilgili koşulları çocuk pek sert biçimde algılamamakta, çünkü başka türlüsüne alışık bulunmamaktadır; ama hayata çetin bir gözle baktığını anlıyoruz. Belki anne ve baba da çocuğun yanında durumlarının kötülüğünden yakınmış, çocuğun içini gelecek hesabına karanlık ve kasvetli beklentilerle doldurmuşlardır.

"Son aylarda durum eskisine göre önemli ölçüde düzelmiş bulunuyor,"

Yeni bir durum.

"dolayısıyla anne ve baba çocuğa bir zaman veremedikleri her şeyi şimdi vermek istiyorlar."

Bu da çocuğu türlü türlü armağanlara, oyuncaklara, şekerleme vb. şeylere boğmak anlamına geliyor kuşkusuz. İlgili davranışın uygun bir yöntem sayılamayacağını anlamak güç değildir.

"Çocuğu oyuncaklara boğuyorlar; çocuk zamanla oyuncaklara ilgi göstermez oluyor, yüzlerine bakmadan geçiyor önlerinden, oyuncaklar kendisine en ufak bir haz vermiyor."

Anladığımız kadar, oyuncak ve şekerleme vb. şeylerin bol bol tadını çıkaran çocuk bu nesnelere karşı ilgisini kaybetmiş, duyarsızlaşmış, yeni duruma doğal bir gözle bakmaya başlamıştır. Bazen söz konusu çocukların kendilerinin, ne denli basit de olsa oyuncak bebekler yapmayı yeğlediği gö-

rülür. Kendi yaptıkları bebekler, onları dışarıdan satın alınan en görkemli bebekten daha çok ilgilendirir. Bizim oğlan üzerinde uygulanan biçimiyle bir eğitim çocukları toplumdan çekip alır dışarı, onları her şeye armut piş ağzıma düş misali kavuştukları, kendilerinden hiçbir çaba ve zahmet istemeyen bir dünyanın içine götürüp kor; öyle bir dünya ki, bizimkisine aykırı nitelik taşır. Bundan böyle çocukta kendini açığa vuracak ilgi yetersizliği, onda her şeyden habersiz yaşama isteğini uyandırır, belki anne ve babası tarafından oluşturulan dar çerçeve içinde devinmeye başlar, kendi kendine hareket etmeyi talim etmediğinden hiç bir etkinliği geliştirecek gücü gösteremez.

"Annesi çocuk için ince ve duyarlı diyor, bense ilgisiz bir çocuk olduğunu ileri sürüyorum."

Biz de son görüşe katılıyoruz.

"Çocuk tek başına oynamayı yeğliyor. Başka çocuklarla bir araya geldi mi, ya hırçın ya da kuzu gibi biri oluyor."

Yeni durum oğlan için alışmadığı bir şeydir, uyum sağlamak güç geliyor kendisine, bu yüzden hırçınlaşıyor. Ya da kendisini her türlü girişim gücünden yoksun hissettiği için, kuzu gibi bir tavır takınıyor.

"Bir oyunda yenik düştü mü hemen kaçıp annesine gidiyor."

Oğlan her türlü dirençten yoksun. Bu da eğitimindeki hatadan kaynaklanıyor ve ilgili hata oğlanı sürekli yenilgiye uğratarak toplumsallık dışına itiyor. Bütün yeni durumlara oğlan çetin bir gözle bakıyor; her türlü girişim gücünden yoksun büyümüş, her şeyin zahmetsiz ele geçirildiği bir durum için, bir cennet ülke için yaratılmış gibidir. İşlenen eğitim hatasının oğlana toplumsallık yolunu kapadığını görüyorsu-

nuz. Uygulanacak bir sağaltımla oğlanın başkalarına ve yaşının ödevlerine karşı ilgi duymasının sağlanması, yani içindeki aşağılık duygusundan kurtarılarak tüm sorunlarla başa çıkabileceği güveni kendisine veren aktif bir iyimserlikle donatılması gerekmektedir.

En Büyük Çocuğun Doğumsal Hakları Uğrunda Savaşı

"Beş yaşında bir oğlan, kardeşlerden en büyüğü."

En büyük çocuklarda görmeye alıştığımız bir durum vardır, acaba tahtımızdan alaşağı edilir miyiz diye içlerinde hep bir korkuyu barındırırlar. Güç ve otorite konusuna olağanüstü derecede akıl erdirir, güç ve otoriteye yaşamda en yüce nesne gözüyle bakar ve bu uğurda savaşıp dururlar. En büyük çocuk kadar yaşam kurallarına bağlı bir insana seyrek rastlayabilirsiniz. İkinci doğmuş çocuk ise kural ve ilkelerin amansız düşmanıdır. Tek yanlı bir otoritenin karşısındadır, her şeyin bir başka türlü olabileceği düşüncesine de yer verir kafasında, kuralların ve doğa yasalarının mucizevi gücüne pek inanmaya yanaşmaz, kural diye bir şeyin olmadığını her türlü koşulda göstermeye eğilim duyar. Dolayısıyla, bizim oğlanın da güç ve otorite konusunda pek duyarlık gösterdiğini, tahtından alaşağı edilmek korkusuyla ilgili alandaki pozisyonunu korumak ya da yeniden ele geçirmek istediğini söyleyebiliriz. Henüz umudunu yitirmemiş bir tip için karakteristik bir özelliktir bu. Umudunu yitirdiği zaman da yine aynı tipin karakteristik özelliklerini gösterir, belki bir daha güç ve otoriteye kavuşamayacağını düşünerek hayıflanır; eskisi gibi aynı tiptir, ama eskisi kadar cesur değildir artık. Bizim oğlanın hangi tip içinde yer aldığını göreceğiz. Her iki tip de yeniden yukarlara tırmanabilmek için bir savaşımı sürdürür.

Bizim oğlanın erişkin biri rolünü oynamak istediğini, kendi-

sinden küçük kızkardeşinin önünden giderek ona hep iyi bir örnek olmaya çalıştığını öğrenmiş bulunuyoruz. Bu da bizim görüşümüzle çakışmaktadır.

"Oğlan düşünsel yetenekleri kesinlikle normal biridir, her şeye büyük bir ilgi duymaktadır, ama istemi (irade) ölçüsüz derecede güçlüdür."

Biz, tahtını elden yitirmemek, hep kumanda mevkiinde kalabilmek için oğlanın hummalı bir çalışma gösterdiğini ve bu hummalı çalışmanın da istemsel bir güçlülük gibi dışa yansıdığını düşünüyoruz daha çok. Beş yaşındaki bir çocuğa ölçüsüz bir istemsel güçlülüğün maledilebileceği kanısını paylaşamayacağız.

"Örneğin yoluna duran çocukları, eşyaları, hatta en değerli nesneleri kırıp dökecekmiş izlenimini uyandırıyor."

Böyle bir izlenim, oğlanın tahtını elden bırakmak istemediğini çevresine göstermek için sahnelediği olaylardan kaynaklansa gerektir. Bu da, oğlandaki toplumsallık duygusunun hırpalanıp zarar gördüğünü bize anlatmaktadır. Oğlanda açlık ve sevgi gereksiniminden çok, bir güç ve otorite eğiliminin varlığını görmekteyiz. Baskılanmış heyecan ve yaşantılar çocuğu rahatsız etmemekte, ama toplumsallık duygusunun kapsamı daralmış bulunmaktadır. Bir özgüvenden yoksunluğu güç ve otorite eğilimini kamçılamıştır; kendisinden küçük bir kızkardeşinin olması da içindeki güçlülük eğilimini bizim için daha anlaşılır kılmaktadır. Kardeşler arasındaki rekabette, oğlandan daha hızlı bir tempoyla gelişen kızkardeşin avantajlı durumda olduğunu, elindeki otoriteyi koruyabilmek için ağabeyin kızkardeşi karşısında son derece uyanık bulunması gerektiğini biliyoruz. Ağabeyin tahtından alaşağı edilmesinde daha başka koşullar da rol oynamaktadır kuşkusuz; oğlan kızkardeşine karşı zaferi kazanacağı umu-

dunu yitirmedikçe, tek başına ilgili durum kesin sonuç sağlayamaz. Ağabey zaferi kazanacağı konusunda umutsuzluğa kapıldı mı, bu kez hileli yollara sapacaktır. En büyük çocuk olan ağabey, bir süre ailede tek çocuk rolünü oynamıştır. Sonradan bu rolü oynamaktan çıkmış, ama yeni duruma da önceden toplumsallık açısından hazırlanmamıştır.

"Babası oğlanın bir zaman pek sert eğitildiğini açıkladı."

Bu işi kim yaptı bilmiyoruz, belki de babasıydı oğlanı sert eğiten. Durum böyleyse, oğlan sert eğitimin acısını babasından çıkarmaya çalışacak, ona saldırılar yöneltecektir.

"Babasının ayrıca açıkladığına göre, zihinsel ve bedensel gelişiminin sağlıklı bir seyir izlemesinden dolayı oğlanda bir enerji fazlalığı bulunmakta,"

İlgili durum, kamçılanıp kırbaçlanan güçlülük özleminden başka şey değildir; ancak, baba bunu göremiyor.

"bu da oğlanı birtakım taşkınlıklara sürüklemekte. Bugüne kadar herhangi bir hastalık geçirmiş değil."

Sanki baba, geçireceği hastalıkların oğlanı ıslah edici bir etkiyi içereceğine inanıyormuş gibi görünüyor.

"Bence oğlanı yetersiz çocukların tersine haris biri diye nitelemek gerekiyor."

Oğlan bir özgüven duygusuna sahip olsa, bu kadar çaba harcamasına gerek kalmazdı. "Yetersiz" bir çocuk değil, ama bir "yetersizlik duygusu" içinde yaşıyor.

"Oğlanın karşısında yetenekli ve sevimli baba örnek alınacak biri gibi duruyor hep."

Öyle anlaşılıyor ki, evde babanın sözü geçmekte, bu da oğlanı daha çok uyarıp kamçılamakta.

"Babasının kişiliğine, onun aşamasına erişeceği, oğlanın kafasına sokulmuştur."

Bu bizim için o kadar güç şey değil, ama çocuğa öyle geliyor.

"Baba bir inşaat mühendisi, güzel resimler yapıyor."

Anne ve babalardan çoğu kendilerini çocuklarının karşısına örnek diye çıkarırlarsa, çocuğun bağımsız düşünme ve davranmasına yardımcı olacaklarına inanır.

Bu son vakada da çocuktaki toplumsallık duygusunun gelişmişlik derecesinin başlıca rolü oynadığını görüyorsunuz. Öteki nedenlerin tümü, toplumsallık duygusunun yanında adeta hiç kalmaktadır. Doğabilimle, açlık ve sevgi yoksunluğuyla bir ilgisi yoktur bunun; toplumsallık duygusunun derecesi için kesin önem taşıyan şey, yalnız ve yalnız saygınlığa ulaşma amacıdır.

Bu fırsatla eğitmenin bir açıklamasıyla ilgili olarak birkaç söz söylemek yerinde olacak. Açıklama şöyle:

"5 yaşındaki bir çocuğun en ufak bir nedenle kızıp öfkelenmesinin suçu kimdedir? Ve yine dört yaşındaki bir kızın sinirsel mide ağrılarına yakalanmasından kim sorumludur? Bana göre, vakaların büyük çoğunluğunda kıyasıya dayaktan çok, akılsızca davranıp çocuklarına alabildiğine sevecenlik göstererek onlara kötülük eden anne ve babalardadır suç. Gerekli bilgilerin yanı sıra sıcak bir kalbe ve yeterli ölçüde toplumsallık anlayışına sahip kimselerdir ki, çocukları eğitebilecek gücü gösterir ancak."

Bu açıklama karşısında ben anne ve babalara yöneltilen suçlamayı doğrusu yumuşatmak zorunda görüyorum kendimi. Örneğin, çocukların ilerlemesi sağlanıp onlara daha çok toplumsallık duygusu aşılanabilse, anne ve babaların üzerinden suç kalkar; yani bizim toplumsallık duygusuyla davranıp anne ve babaları sırtlarındaki yükten kurtarmanın çaresine bak-

mamız gerekmektedir. İşte bu da tüm karşıkoymalara aldırmayan bireysel psikolojinin pratikte yapmayı amaçladığı şeydir. Anne ve babaları eğitim güçlüklerinden kurtaracak bir kurum olmadığını hep söylemişizdir kendi kendimize. Bu işin tek başımıza üstesinden gelemeyeceğimizin bilincindeydik; ancak, istedik ki ilk adımı atalım ve bir örnek koyalım ortaya. Elde edilen başarılar, bu yolu ileride de izleme konusunda bizi yeterince cesaretlendirmiş bulunuyor.

IV. ŞIMARTILMIŞ EN KÜÇÜK ÇOCUK

"Kız 11 yaşında, babası demiryollarında memur, anne ev kadını, 14 çocuk doğurmuş, bunlardan ancak yedisi hayatta. Petronella, çocuklardan en küçüğüdür."

En küçük çocuk konusunda bizim kendimize özgü bir görüşümüz vardır. Tevrattaki Yusuf kıssasını hepiniz bilirsiniz kuşkusuz, hani Yusuf ayın, güneşin ve yıldızların kendi önünde boyun eğmesini ister, düşlerini anlatır kardeşlerine, kardeşleri de düşleri gereği gibi anladıklarını gösterirler, bir çuvalın içine koyup bir kervana satarlar Yusuf'u. Bu kıssadan öğrenilecek çok şey vardır. Yusuf sonradan bütün ailesini, bütün ülkesini esenliğe kavuşturur, kavmini kurtarır. En küçük oğul! En küçük oğul ileride önemli bir kişi aşamasına yükselir sıklıkla; iyi ya da kötü anlamda önemli bir kişi olur, ama çokluk değerli ve güçlü biridir. Ailenin 14 çocuğundaki cinsiyet dağılımı konusunda fazla bir şey bilmiyoruz. En küçük çocuğun aşırı şımartılmasının sık görülen bir nedeni, anne ve babanın bir çocuk sahibi daha olabilmekten duydukları memnunluktur, ama bazen bundan hoşnut kalmadıkları da görülür. En küçük çocuk ötekilerden değişik konumda büyür, çünkü arkasında kendisini izleyen bir kardeş yoktur. Dolayısıyla, elverişli bir pozisyonu elinde bulundurur. Öteki çocuklarsa, arkalarında kendilerini bir başka kardeşin izle-

mesinin trajedisini yaşarlar. En küçük çocuk ise böyle bir yaşantıdan habersizdir, ilgili durum da davranışlarına damgasını vurur. Son doğmuş çocuğun "arkası serbesttir."

Raporun okul konusundaki açıklamaların yer aldığı sayfasında çocukla ilgili şu bilgilerle karşılaşınız:

"Bazen çok iyi derste; ama bazen hamaratlığı gevşemeye bırakıyor yerini."

Bir çocuğun okul çalışmasında bu tür değişmeler görürseniz, onun şımartılmış bir çocuk sayılacağını belli bir kesinlikle söyleyebilirsiniz. Böyle bir çocuk ancak belli bir koşula bağlı olarak ilerleyebilir derslerde, bu koşul da kendisi için rahat bir durumun varlığıdır, yaptığı şey zahmet vermeyecektir kendisine, elini attığı iş hemen başarıyla sonuçlanacaktır. Kendisi için sıcak ve rahat atmosfer ortadan kalkar kalkmaz, çalışkanlığı da sona erer. Aldığı kamelere bakarak bir çocuk için şımartılmış denilip denilemeyeceği konusunda bir tanı koyabiliriz. Şımartılmış çocuk tipinin özelliklerini bir kez tanıdık mı, tanı koyma bakımından iyi bir hekimden farkımız kalmaz

"Yazı, resim ve elişi dersini daha çok seviyor."

Anlaşılan kız eli uz bir çocuktur. Bu da onun belli bir egzersiz dönemini geride bırakmasından, erken çocukluktan başlayarak kendi isteğiyle el işleriyle uğraşmasından kaynaklanabilir. Belki kızın solak biri olabileceği sonucunu da çıkarabiliriz; solaklığının doğurduğu güçlükleri yenmiş, sağ elini kullanmayı enikonu talim etmiştir. Ancak, böyle bir sonuca pek fazla güvenmemek gerekir, sonraki açıklamalarla kolay doğrulanabileceği gibi yine öyle kolaycacık çürütülebilecek bir sonuçtur.

"Anne çocuğun arsızlıklarını savunuyor."

Çocuğu bir paylanmayı haketse bile ona arka çıkan bir anne

görüyoruz karşımızda. Bu da çocuğun şımartıldığı yolundaki tahminimizi doğruluyor.

"Dikkat ve ilgisi kolay uyanan bir çocuk."

Buradan da kızın her şeye göz gezdirdiğini, gözü ve kulağını hiçbir şeyden ayırmadığını, yaşama karşı canlı bir ilgi duyduğunu anlıyoruz. Besbelli kız cesaretini yitirmemiş, kendini geriye çekmeyen, kendi içine kapalı sayılmayıp tersine dış dünyayla bağlantılar kurmaya çalışan biridir. Toplumsal etkinlik sahibidir, bu etkinlik belki boş şeyleri içeren bir alanda açığa vurmaktadır kendini, ama hammadde hazırdır.

"Derste huzuru bozarak dikkati üzerine çekmeye çalışıyor."

Bunu, kızın derste hep başkalarını rahatsız edici davranışlara eğilim gösterdiği şeklinde anlamaktayız. İlgili durum da bizi şaşırtmamaktadır, çünkü belli bir dinamizm sahibi şımartılmış bir çocuğun çevrenin ilgisini çekme eğilimini yaşamın daha çok olumsuz tarafında ağıça vuracağını biliyoruz. Kız, bu olumsuz doğrultuda hayli ileri gidebilecektir, çünkü annesinden yüz bulmaktadır.

"Güçlü bir belleği var."

Kızın çevresine ilgi gösteren biri olduğu konusunda hiç kuşkuya yer kalmıyor böylelikle. Bir zekâ testi yapılsa da, kızın ortanın üzerinde zekâ düzeyine sahip olduğu görülse hiç şaşmazdım hani.

"Günlük yaşam konusunda bağımsız bir kız ve iyi bir gözlemci."

Bu açıklama da yine kızda bir dinamizmin varlığını ve bu dinamizmin kızı sürekli olarak her şeyle ilgilenmeye, ilgilendiği şeylere karşı da bir tavır takınmaya zorladığını doğruluyor.

"Açık seçik düşünce ve tasarımlar, eleştirel bir yetenek."

İlgili yeteneğin şımartılmış çocuklarda hiçbir zaman başarılı sonuçlar sağlayamayacağını söylemek istemeyiz. Bazen davranışında haklı olsa bile, bu, bizi kızın başkalarından öne geçmek gibi bir eğilimi içinde barındırdığını saptamaktan alıkoymayacaktır.

"Yeni bir işe cesaretle sarılıyor."

Böyle bir açıklamadan, kızın yeni bir işin başlangıcında kararlı adımlarla ilerlediği sonucunu çıkarabiliriz. Bu da yine kızda bir dinamizmin varlığını gösteriyor. Kızın yaşam üslubu devingendir, yoğun devinim içindeki bir çocuğun yaşam tablosuyla karşı karşıyayız; dış dünyaya kapalı biri değil kız, yeterli ilgiye sahip, kuşkusuz başkalarından üstün olmaya çaba harcıyor. Peki, okul gibi toplumsal bir ortamda öğretmenin üstüne çıkmayı nasıl başaracaktır?

"Çalışırken bazen kaprislere kapılıyor."

Daha önce belirttiğimiz şeyin yinelendiğini görüyoruz.

"Başarılı çalışmasının takdir edilmesi kendisini gayrete getiriyor."

Kız takdir edilmenin özlemini çekiyor, büyük bir rol oynamayı arzuluyor.

"Neşeli biri."

Bu da yine kızın cesaret ve kararlılığının bir başka yanını gösteriyor, ayrıca aile ortamında pek kasvetli günler yaşamadığını ortaya koyuyor. Annesinin kıza hep arka çıktığını biliyoruz ne de olsa.

"Bir kez verdiği kararlardan ayrılmak istemiyor pek."

Kendini güçlü hisseden herkes gibi.

"Huzur bozucu davranışlarıyla öbür çocukların dikkatini dersten başka tarafa çeliyor."

Böyle bir çocuk sınıftaki öğrencilerin dikkatini dersten başka tarafa çeliyorsa, o zaman çevresinin ilgisini üzerinde toplama amacına bu yoldan ulaşmak istiyor demektir. Yani ancak dersi baltalamakla başarabiliyor bunu.

"Başkalarını yönetmeye eğilim duyuyor"

En küçük kardeş - küçük Yusuf.

"ama pek yetenekli değil bu konuda."

Neden ilgili konuda pek yeteneği yoktur kızın? Çünkü öbür çocuklar karşı koyuyor, hep o şımarık züppe kızın kendilerini yönetmesini, sağa sola koşturmasını istemiyorlar. Kız, başkalarını yönetmeyi henüz beceremiyor pek, söz konusu yeteneği ileride şu ya da bu şekilde edinecektir.

"Güzel konuşuyor ve konuşmaktan hoşlanıyor."

Konuşmak da dikkati üzerine çekmenin bir yoludur. Güç eğitilebilir çocuklarda, nevrozlularda, psikotiklerde konuşma arzusunun hayli ön planda yer aldığını, ilgili kişilerin durmadan konuştuklarını sık sık gözlemleriz.

Şimdiye kadarıylaki açıklamalar çocuğun ilkokul yaşamıyla ilgilidir; şimdi de ortaokulla ilgili açıklamaları dinleyelim:

"İlk zamanlar pek dikkati çekmiş değil. Okulla yapılan ilk gezide (öğrenim gezisi) geziye katılan öğrenciler, kızın alaylı sözlerinden ve sataşmalarından şikayet ediyor."

Artık sesini duyurmaya çalışıyor kız, kendisine yer açmak istiyor. Peki, neden hemen öne çıkmak istemedi? Bu, onun ilgili konuda iyi hazırlandığını gösteriyor. İşin nasıl yapılacağının taşıdığı önemi biliyor.

"Yaklaşık 2-3 haftadır olmadık davranışlarda bulunuyor. Aklına gelip avazı çıktığı kadarıyla bağırıyor derste, izinsiz yerinden kalkıp gidiyor, sınıftaki öbür öğrencileri itip kakarak rahatsız ediyor."

Davranışı, işi başkalarından üstün olma çabasından ileriye vardırdığı anlamını içeriyor besbelli. Bununla kızın ne gibi bir amaç güttüğünü seziyoruz, sınıftaki çocukları egemenlik altına almak istiyor.

"Dersteki çalışmalara katılmaya yanaşmadığı için öğretmen tarafından uyarılıyor, inadından hokkayı alıp ellerine döküyor, bütün eline bulaştırıyor mürekkebi, sırayı kirletiyor."

İşi azıtıyor kız, ötekilerden daha güçlü olduğunu ille göstermeyi amaçlıyor, zafer sarhoşluğuyla kendinden geçmiş biri gibi davranıyor. Zekî bir çocuk sayılacağı için, böyle davranmasından okulda kendini rahat hissetmediği, kendini bir şey yapmak zorunda gördüğü sonucunu çıkarabiliyoruz. Okulda üstün bir rol oynama umudunu yitirdiğini ilgili davranışıyla kanıtlıyor.

"Annesi okula çağrılıyor; fena halde kızıp sinirleniyor kıza, saçlarından tutup çekiyor, yüzüne anlamsız tokatlar indiriyor, ellerini büküp koparmaya çalışıyor adeta."

Annenin de çileden çıktığını görüyoruz. Bir sürecin son halkasını, bir davranışın en son uzantısını cezalandırmanın uygun bir yöntem sayılamayacağını söylememiz gerekiyor. Gerek annesini, gerek öğretmenini çileden çıkarmakta hiç sakınca görmüyor kız. Geçenlerde Rosegger'in yaşam öyküsünü okuyordum, bir yer dikkatimi çekti; anlattığına göre, Rosegger çocukluğunda dayanamaz, kendisini dayaktan geçirecek kadarıyla babasını kızdırabilmekten son derece haz duyarmış; ama babasının kendini sevdiğini anlayınca davranışını değiştirmiş. Bizim kız sevilip kendisine değer verildiği güvencesini ele geçirmek istiyor. Böyle bir güvenceyi elde edemediği süre, herhangi bir kimseyi kudurtana kadarıyla kızdırmaya çaba harcıyor. Bu da onun gücü için uyarıcı bir neden oluşturuyor.

"Müdire Hanım kadını zaptetmekte güçlük çekiyor, kızı hemen sınıfa yollamak zorunda kalıyor. Kız ne ağlıyor, ne bağırıyor, serinkanlılığını yitirmiyor hiç."

Kızın, davranışıyla annesine anlatmak istediği şeyi görüyorsunuz. "Sen bana göre zayıfsın, ben senden güçlüyüm!" demek istiyor kız.

"Annesinin okuldan çıkıp gitmesiyle yine idareye yollanması bir oluyor kızın, çünkü sınıfta ders yapılmasını olanaksız kılıyor."

Buradan kızın kimseyi umursamadığı görülüyor. Kıza bir bakıma hayranlık duymamak elde değil, devcileyin bir güce sahip. Bu güç doğru yola kanalize edilebilse, ortaya bir şey çıkabilirdi kuşkusuz.

"Müdire Hanım tatlılıkla konuşuyor, öğütte bulunuyor kıza, kız da bundan böyle huysuzluk yapmayacağına söz veriyor; ama söz verirken verdiği sözü tutacağını aklından geçirmiyor hiç."

Müdire Hanım'ın kendisine kucak açtığını görüyor kız. Bundan böyle uslu davranarak onu memnun etmek istemiyor değil; gelgelelim sınıfta mekanikleşmiş yaşam üslubu hemen çalışmaya başlıyor. Pek çok kimse ortada bir ambivalens (ikili duygu ve davranış) durumunun söz konusu olduğunu düşünecek, kızın bir yanda uysal, öbür yanda dikkafalı davranabileceğine inanacaktır belki. İnsan ruhunu bu denli mekanik düşünmek olanaksızdır. Kızın mekanikleşmiş yaşam üslubu kuşkusuz bu üslubun gösterdiği doğrultuda, ama ortadaki duruma göre cevap vermektedir. Müdire Hanım'ın yanındayken kız da 'Ben bunu ele geçirdim, bu bana aittir' izlenimine kapılıyor, ama sınıftayken bir başka duygu uyanıyor içinde.

"Müdire Hanım kızı onurlandırıcı bir işle görevlendiriyor: Kız, her gün sınıftaki takvimle ilgilenecektir."

Bir çocuğu okulda yatıştırmanın bir yoludur bu, köklü bir temele dayanmaktadır, onurlandırıcı bir işle görevlendirilmeleri sonucu üstünlük eğilimleri doyuma kavuşacak çocuklar üzerinde başarılı olabilir. Ama kız böyle bir görevden daha fazlasını istiyor, başka çocuklardan daha fazlasına kavuşmayı amaçlıyor. Onun böyle bir görevle yatışacağını, hiç değilse böyle bir yatışmanın baştakinden daha ileri düzeyde olacağını sanmıyoruz.

"Öğretmen sınıfa giriyor: 'Şu buklelere de bakın hele! Nerede satılıyor bunlar acaba?' "

Açıktan açığa bir düşmanlığın dışavurumudur bu söz. Kızın, öğretmene açıkça düşmanlık duyguları besleyeceği kuşkusuzdur, çünkü ancak bayağı bir düşman böyle konuşur.

"Sınıftaki öğrenciler 10-11 yaşlarındadır, bu gibi sözler üzerinde durmadan geçemeyecek kadarıyla küçüktürler henüz. Dolayısıyla, kızın sınıftaki bozgunculuğu sürer. Başta özellikle söz konusu öğretmeni kızdırmayı gözüne kestirmiş görünür, ama çok geçmeden kendine başkalarını da hedef almaya başlar."

Belki öğretmenler için olduğu kadarıyla öğrenciler için de kıza istediği şeyi buyur edip vermek, onu hemen başa geçirmek düşünülecek gibi değildi. Öte yandan, neyin özlemini çektiğini kesinlikle saptayamadığımız süre kız için gerekeni yapamayacağımızı görmekteyiz. Yoksa başkaları gibi bizi de aynı savaşın içine sürükleyecektir. İşlediği kabahatleri yüzüne vurmak hatalı bir davranıştır. Kendisiyle yapılacak bir söyleşiye, üstün taraflarından söz açarak başlamak gerekir. Bunun nasıl yapılacağını da herkesin kendisi belirleyecektir.

"İki hayat bilgisi dersi, ancak okul müdiresinin sınıfta kalmasıyla yapılabilmişti."

Kız, müdire hanımla da savaşa tutuşacak kadarıyla kendini güçlü görmemektedir henüz. Anlaşıldığına göre, müdire hanımla araları iyidir. Bu, müdire hanıma karşı beslenen saygıdan ileri gelebileceği gibi, onun kızı annesinin saldırısına karşı korumasından da kaynaklanabilir.

"Bayan öğretmeni de, kızı ders araçlarının bulunduğu odanın tozunu almak, su getirmek vb. ayrıcalıklı işlerle görevlendiriyor, ama kız çok geçmeden yine birtakım densizliklere kalkıyor."

Bu bizim için ilginç bir şey. Müdire hanım kendisine bir ödev verdi mi, gördüğümüz kadarıyla, kız bunu pek güzel yapıp çıkarıyor. Ama öğretmenlerden biri aynı şeyi yaptı mı, yüzüne gözüne bulaştırıyor. Buradan da, kıza ne yoldan bir yaklaşım sağlanabileceğini saptayabiliriz. Gördüğüm kadarıyla, şimdiki okullarda uygulanan modern eğitim çocuk için rahat bir durumu sağlamayı amaçlıyor; sağlanan rahat durumda çocuğun eskisinden oldukça iyi bir davranışı sergilediğini de gözlemleyebilmekteyiz. Ancak, bizim istediğimiz, çocuğun kendisi için rahat sayılmayacak durumda da dengesini korumasıdır. Geriye dönerek mekanik yaşam üslubunun nasıl doğup ortaya çıktığını anımsarsak, sevgisini kazanmak için annenin çocuğa rahat bir durum sağlaması ve sonra da onu toplumsal yaşamın sosyal bir bireyi durumuna getirmesiyle ilgili üslubun kurulup çatıldığını görürüz. Annenin bu görevini bizim kızda yerine getirmeden bırakamayız; ilkin kızın sevgisini kazanmamız, ardından onu topluma uyum sağlayacak gibi eğitmemiz gerekmektedir. Kızın sevgisini kazanmadan böyle bir şeyin üstesinden gelemeyiz.

"Beden eğitimi dersinde huzuru bozuyor, sıradan çıkıp

gidiyor; soyunma odasına kapatılıyor, orada da kağıtları küçük parçalar halinde koparıp yere atıyor, öğrenci arkadaşlarının giysilerini yerlere savuruyor, tekrar ortalığı derleyip toparlayayım demiyor hiç."

Yine aynı savaş.

"Müdire hanım bile kağıt parçalarını yerden toplamaya kızı razı edinceye kadarıyla akla karayı seçiyor."

Kızın adeta özür dileyip alçakgönüllü davranmasını yine müdire hanım sağlayabiliyor.

"Bir başka kez soyunma odasında öğrencilerin ayakkabılarıyla çoraplarını birbirine karıştırıyor. Öğrencilerden biri kendi çoraplarını bulamıyor, doğal olarak H.'nin üzerinde toplanıyor kuşkular. Kızın çorapları alıp kendine malettiğini ne öğretmenler, ne de müdire hanım bir an için akıllarından geçiriyor, çünkü çok cana yakın ve temiz bir çocuk. Ne yiyecekten, ne giyecekten yana kesinlikle sıkıntısı yok. Ertesi gün müdire hanım, kızın ve çorabı kaybolan çocuğun annesi el ele verip çorapları nereye sakladığını söylemesi için kızı razı etmeye çalışıyorlar. Ama kız itirafa yanaşmıyor. Uzun aramalar sonucu kapıcı, döşemenin üst tarafındaki havalandırma aygıtının içinde buluyor çorapları. Kız bugüne kadarıyla çorapları kendisinin saklamadığına hala yemin edip durmakta."

Kızın yalan söylemeye karşı fazla eğilim göstermediğini belirtmeden duramayacağım. Yalan söyleyen birinde kızdaki gibi bir dinamizmle karşılaşamayız, çünkü yalancılık korkaklığın bir belirtisidir. Dolayısıyla, ilgili durumlarda ihtiyatlı davranmamız gerekir; çünkü kaybolan nesneleri bir başka çocuk saklamış olabilir pekâlâ. Haksız yere suçlanmakla kızın kendisini nasıl yüceltilip ululanmış hissedeceğini düşünebiliriz. Örneğin, ben öyle durumlara tanık oldum

ki, bazı kimseler bir sürü hırsızlık eylemini gerçekleştirmiş, ama kendilerinin yapmadığı bir hırsızlıkla suçlanınca öyle bir davranışı sergilemişlerdir ki, görmeye değer doğrusu! Soruşturmanın kendilerinden kuşku duyulacak gibi bir seyir izlemesine çalışmış, kendilerine yapılan haksızlığın tadını çıkarmaya bakmışlardır.

"Beden eğitimi öğretmeni ne kız, ne de öbür öğrenciler için sorumluluk yüklenmek istediğinden, bir sonraki derste müdire hanım salonda bulunmuş, ama kızın gerek davranışında, gerek beden eğitimi hareketlerinin yapılmasında bir kusurunun görülmediğini itiraf etmeden duramamıştır. İleriki derslerde kız övgü konusu yapılmış, ama derken yine eski soytarılıkları sergilemeye koyulmuştur. Örneğin 'Ayağım ağrıyor' diye yakınmıştır."

Savaşımın bu türü daha önce öğrendiğimizden hayli yumuşak nitelik taşımaktadır.

"Öğretmeni beden eğitiminde kasten öyle beceriksiz davranıyorsa, 4'ün üzerinde not alamayacağını söylüyor. Annesinin açıkladığına göre, kız öğretmenin bu sözünden dolayı ağlıyor evde. Ama annesi kendini avutuyor: '4 alsan ne çıkar, üzme canını!' "

Burada adeta kaçırılmış bir fırsattan söz edebiliriz. Bir çocuğu yola getirmek için uygun fırsatı yakalamak kolay değildir. Kızın belki gerçekten ayağı ağrıyordu, belki davranışlarını tam düzeltmek üzereydi; ama ayağının ağrıdığını söylemesine karşılık öğretmenden söz konusu yanıtı almıştı.

"Öbür öğrencileri hiç rahat bırakmadığı için yazı dersinde de bir kez müdire hanımın karşısına çıkarılmış; ama bu derse yine de ilgi duyuyor."

Yazı yazmak, kızın hoşuna giden bir uğraştır anlaşılan. Şimdiye kadarıyla bizde uyanan kanıya göre, eli yatkın bir kız;

yazı dersine kendini veriyor, belki ilgili derste öbür öğrencilerden öne geçmek istiyor. Bu amacına ulaşamadı mı, çevresini yine rahat bırakmayacağını göreceğiz.

"Coğrafya, tarih, Almanca ve müzik öğretmeni kızın ifade tarzını övüyor, daha ilk haftalarda kızın pekâlâ birinci grup öğrenciler içinde yer alabileceğini belirtmiştir."

Açıklamalardan öğrendiğimize göre, kız ilk grup içinde değildir. Bütün dünyada uygulanan okul reformunda can alıcı noktalardan biridir bu. Ülkelerden pek çoğu, okuldaki öğrencileri iki gruba ayırır. İlk grupta normal bir gelişim sürecini geride bırakmış çocuklar, ikinci grupta ise ağır aksak bir tempoyla ilerledikleri izlenimini uyandıranlar yer alır. İkinci gruptaki dersler de, o grupta yer alan öğrencilere göre yapılır. Bu da gereken hazırlıkla okula başlayamayan çocuklar için bazı kolaylıklar getirmekte, biraz daha rahat koşullar sağlamaktadır. Gelgelelim, ilgili reformun sakıncalı yanlarını da görmezden gelemeyeceğiz. Ben öyle inanıyorum ki, ikinci grupta yer alan çocuklar ortanın altında bir düzeyde bulundukları duygusunu hep içlerinde taşıyacaktır. Ayrıca, "miskinler sınıfı" gibi aşağılayıcı sözler de işiteceklerdir çokluk. Bazı öğrenciler böyle bir sınıfta bulunmanın salt avantajlarından yararlanacak, bazılarında da sakıncalar alabildiğine önemli rol oynayacaktır. İlginç araştırmalar sonucu saptadığıma ve tanık olduğuma göre, ikinci grupta daha çok yoksul ailelerin çocukları yer alır. Bu da, söz konusu çocukların ötekiler kadarıyla iyi bir şekilde okul yaşamına hazırlanmadıklarını ortaya koymaktadır. Gruplara ayırma işi, sanırım tamamen çözümlenmiş değildir. Böyle bir yöntemin sakıncaları henüz tümüyle giderilmiş sayılamaz. Bu noktada bizim kızın ikinci grupla ilgili olarak nasıl bir tavır takındığını sormak yerinde olacaktır.

Öğretmeni kendisine birinci grupta da yer alabileceğini söy-

lemiştir. Yaşam üslubunu yanlış anlamadıksa, kızın ikinci grupta bulunmaktan bir eziklik duyacağını düşünebiliriz. Grup konusuda önemli olan, derslerde elde edilecek başarıdır. Böylelikle bizim kızda yöntemin sakıncası kendini açığa vurmaktadır.

"El işi."

de kızın gayet kusursuz bir davranışı sergilediği bir derstir.

"Öğretmeninin anlattığına göre, kız elişi derslerinin birinde ödevini önüne koyan bir öğrenciye 'Hayvan! Öküz! Salak!' ve daha başka ağıza alınmayacak kötü sözlerle bağırmıştır. Bir çalışması öğretmeni tarafından eleştiriliyor."

Bizim için doğal olarak bir paroladan başka şey değil bu, bir şeyler olacağını bize bildiriyor!

"Kız huysuz bir davranışla elindeki fırçayı baştan aşağı resmin üzerinde gezdiriyor ve resmi berbat edip çıkıyor. Öğretmen kızı paylıyor. Sonuç: 'Babam gelsin de sizin ciğerinizi söksün, o zaman bir daha yapar mısınız bakalım!"

"Din öğretmeni: Kız katolik, ama din derslerine girmiyor. Din dersinden kalıyor, din öğretmeni pek çok kez derse kaldırıyor kendisini. Bir defasında bir soruya doğru yanıtı sınıfta yalnız kız veriyor. Eve gidince annesine sevincinden uçarak anlatıyor durumu. Gelgelelim, bir sonraki derste din öğretmeni, aşırı derecede huysuzluk ettiği için müdire hanımın odasına yolluyor kızı."

İki ders arasında neler olup bittiğini bilmiyor, ama kızı yola getirme bakımından burada da bir fırsatın kaçırıldığını görüyoruz.

"Müdire hanımın üzerindeki izlenim: Kız odaya girdiğinde gayet terbiyeli davranıyordu. Yazı ya da matema-

tik dersinden birine çalışması söylendi. Başlangıçta duruma diyecek yoktu; ama dersin bitimine doğru kağıdın üzerine "insan resimleri" çiziktirmeye koyuldu. Neden matematik çalışmıyorsun sorusuna: 'Matematikten anlamıyorum,' yanıtını verdi."

Kötü bir şey kuşkusuz. Kız bir şeyin üstesinden gelemedi mi, öylesine bir yetersizlik duygusuna kapılıyor ki, ilgili duyguyu herhangi bir şekilde dengelemeden duramıyor.

"Daha önce sözü edilen onurlandırıcı görevler dışında (takvimle ilgilenmesi) kıza daha başka onurlandırıcı görevler veriliyor, çeşitli basılı belgeleri damgalayacak, sınıftan sınıfa haber iletişimini sağlayacaktır. Bir ara dünyanın en uysal çocuğu gibi davranıyor, ama birkaç dakika sonra uslu olacağı yolunda verdiği sözü unutuyor, ister istemez yine müdire hanımın odasına yollanıyor."

Anlaşıldığına göre, kız hoşuna gidecek bir yeri ele geçirmiş durumda: Müdire hanımın odası. Bu odadan uzaklaştırılıp da bir başka yere yollandı mı, yine aynı yere dönmeye uğraşıyor. Kız müdire hanımın odasına yönelik, yani kendisini daha rahat durumda hissedeceği tarafa doğru bir devinimi sergiliyor. Belki öğretmeni müdire hanımdan daha çok iyiliğini düşünüyor kızın, ama önemli olan kızın durumu nasıl algıladığıdır.

"Kız şöyle diyor: Benim annem 'büyükleri' sevmez, yalnız beni sever."

Bu duygu, kızın annesi tarafından şımartılmasından kaynaklanmaktadır.

"Annem bana sık sık bir şeyler getirir, çerez falan değil, sucuk, kotlet ya da jambon gibi şeyler."

"Ben mürebbiye olacağım."

Bu bizi şaşırtmıyor; çünkü kız mürebbiye denince başkalarına her söylediğini yaptıran birini canlandırıyor kafasında.

"Yaramaz bir çocuğum olsa, hep döverdim onu."

"Bale okuluna gideceğim. Ablam dedi ki, bale okulunda istediğin gibi zıplayıp tepinebilirsin. Ama annem yollamak istemiyor, ben kendi çocuğumu kendim eğitebilirim diyor, başkaları gerekli değilmiş. Benim GL.-sınıfında işim yokmuş, okul kayıt defterinde G.-sınıfına gidecektim. (Bu doğru değil.) Ga.-sınıfına gitmek istiyorum."

Kız için GL. sınıfı diye bir şey kalmamıştır artık. Şimdiye kadarıyla elinden gelen her şeyi yaptı. Ga.-sınıfında daha çok kendimi gösteririm gibi bir duygu var içinde. Bütün bunlar övünmek, kendini büyük göstermek, başkalarını etkilemek için uydurulmuş yalanlardır.

"Kız, müdire hanımın odasına yollanıyor; müdire hanım soruyor: 'Gene ne işler çevirdin bakayım?' Kız yanıtlamakta duraksıyor, müdire hanım pek çok kez yineliyor soruyu ve konuşması için kızı sıkıştırıyor, kız da konuşuyor bunun üzerine ve gerçeği söylüyor. Bir defasında müdire hanıma yalan söylemiş. Beden eğitimi öğretmeninin açıkladığına göre, kız kendisinin fena halde kulağını çektiğini, bütün pazar kulağında sargıyla dolaştığını ileri sürmüş. Müdire hanım, kıza bunun doğru olup olmadığını sormuş. Kız söylediğinden dönmemiş. Müdire hanım, söylediklerine anne ve babasının inanacağını, öğretmenden hesap soracaklarını (çünkü kız babasının okula geleceğini gözdağı verir bir edayla açıklamış), öğretmenin de mahkemeye başvuracağını ve anne babasının hakaret suçuyla cezalandırılacağını açıklamış. Kız da bunun üzerine ablasıyla kavga ettiklerini ve ablasının kulağına vurduğunu, kendisinin de kulağına bir bez sardığını itiraf etmiş."

Kızın yalanı bir savaşım yalanıdır. Böyle bir yalanla öğretmeni "güç duruma düşürmek" istiyor. Dolayısıyla, korkaklıktan kaynaklanan bir yalancılığın sözü edilemez. Kızınkisi bir iftiradır, yalan değil.

"Kız bir kez daha yalana başvurdu. Başkalarını rahatsız etmesini istemeyen annesi, kızının tek başına son sıraya oturtulmasını rica etmişti. Biz de öyle yaptık. Ertesi gün kız okula gözünde bir gözlükle çıkageldi, ardından tahtayı göremediğini, önde oturması gerektiğini söyledi bağırarak. O sıra okulun doktoru tesadüfen okulda bulunuyordu; kız, doktor hanımın karşısına çıkarıldı; doktor hanım, kızın durumunun sinirsellikten başka şey olmadığını, gözlüksüz de pekâlâ dersleri izleyebileceğini açıkladı. Derken müdire hanımın biraz daha sıkıştırması üzerine kız gözlüklerin annesine ait olduğunu itiraf etti. Annesi, gözlük konusunda kızdan bir başka türlü konuştu."

"Anne baba, kızlarının kötü olduğunu biliyorlarmış izlenimini uyandırıyor. Bu işte çaresiz kaldıklarını kendi ağızlarıyla itiraf ediyorlar. Baba, annenin kıza arka çıkıp yüz verdiğini ileri sürüyor, anne ise abla ve ağabeylerinin kıza hoyrat ve soğuk davrandığını, kızın kendisinden başka sığınacağı kimse olmadığını belirtiyor."

Yusuf sorununun yinelenişi. Yusuf kıssasındaki aynı durum burada da karşımıza çıkıyor.

(Konuyu kapatmadan kıza ilişkin bilgileri tamamlayıcı birkaç açıklamaya daha yer verelim):

"Sınıf öğretmeninin açıklamaları (1928): Kız kimi saatler kusursuz bir davranışı sergiliyor, derken başkalarını rahatsız etmeye başlıyor ansızın; kitap ve defterleri çokluk dağınık; ama ev ödevlerini düzenli yapıp getiriyor, hep derse kaldırılsın istiyor."

"Müzik dersinde bir türlü uyum sağlayamıyor, sınıftaki öbür öğrencilerden inadına daha yavaş ya da daha hızlı bir tempoyla söylüyor şarkıları; bizi kızdırmayı başardı mı, buna açıkça seviniyor."

"Gayet belirgin olarak ön planda yer alan özellikleri: Sevgisizlik, öğrenci arkadaşlarını üzmekten adeta zevk alma, her konuda başrolü oynama hevesi."

Yeterince açık sözler.

"Dikbaşlılık, arsızlık, büyüklenme, hainlik ve yalan. Şu sıra genellikle daha sakin bir izlenim bırakıyor, hainliği biraz tavsamış durumda."

Kızda son zamanlar bir düzelme başgöstermişe benziyor.

"Elişi öğretmeninin açıkladığına göre, tek başına oturuyor derste, sandalyesiyle bütün salonu oradan oraya dolaşıyor. Öğretmenin, yaptığını anne ve babasına haber vereceğini söyleyerek gözünü korkutmak istemesi üzerine şu yanıtı veriyor: 'Söyleyin n'olacak, anne ve babam aldırmaz, korkum yok kimseden, isterse belediye başkanı S. gelsin."

"Bir sonraki elişi dersinde kuş seslerine öykündü ve öğretmenin dikkatini kasten yaptığı soytarılığa çekmeye çalıştı."

"Sınıfta bir matematik ödevi üzerinde çalışıyor, ama hep öğretmenden yardım bekliyordu."

Kız, her zaman kendisine el uzatacak biri yanında olsun istiyor; şımartılmış çocukların karakteristik özelliğidir bu.

"Bir defasında ders başlar başlamaz bir yaygara tuttu ki, dersi sürdürmenin olanağı kalmadı, sınıfta sağa sola koşturup çocukları dövdü, hakaret etti hepsine. Bir ara şöyle bağırdı: 'Karnına bir bıçak saplayayım da gör

sen!' Daha sonra da sınıftaki çalışmalara katılmayarak: 'Bu dersi yapamayacağım', deyip çıktı."

Kızın bu sözle anlatmak istediği şudur; dersi yapamayacağım, dolayısıyla başkalarını rahatsız etmem gerekiyor; başrolü oynayamadım mı, başka bir rolü de oynayamam.

Zekâ Testinin Sonuçları

Kızın zekâ düzeyi genellikle ortanın üstünde, biyolojik yaşına göre zekâ yaşı biraz daha ileride, düşünme gücü çok iyi. Tanımlamalar biraz yetersiz. Nesnel bilgilerde biraz geri; pratik konularda iyi, ev işlerinde deneyimli görünüyor. Belleği ortanın biraz altında.

Dr. A: Böyle bir çocuğun, Eğitsel Danışma Merkezlerimizi bütünleyecek zorunlu bir parça gibi gördüğüm bir dinlenme yurduna yerleştirilmesi çok önemlidir. İlgili yurdun, ne istediğini bilen eğitmen ve psikologların yönetiminde bir yer olması, anne babanın ve öğretmenlerin yardımıyla çocuğun yaşam üslubundaki yanlışlığın düzeltilmesine yönelik bir çalışmanın burada sürdürülmesi gerekir. On dakika içinde bir çocuğu değiştirmenin yolu yoktur. Çocuğun anneyle pek fazla yalnız bırakılmaması, bir kişinin işe el atarak çocuğa sahip çıkması ve onun kendini yararlı bir yoldan kanıtlayabilmesi için gerekli koşulları sağlaması son derece önemlidir.

(Anneyle konuşma): Size ve öğretmene seve seve yardım etmek isteriz. Biliyor musunuz, kızınızı beğeniyoruz doğrusu, pek azimli bir çocuk. Kimbilir, belki de okulu sevmiyor?

Anne : Ga.-sınıfına gitmek istiyordu.

Dr.A : Neden?

Anne : Sınıfın en kötü öğrencisi olduğu için gidemediğine inanıyor.

Dr. A : Evde nasıl peki?

Anne : Kardeşlerden en küçüğü; büyükler sataşıp takılıyor, kendisini rahat bırakmıyorlar. On dört çocuk doğurdum...

Dr. A : Kutlarım.

Anne : Bu durumda bir boğaz fazla olmuş, o kadarıyla önemli değil. Büyükler kızı kıskanıyor, ondan hoşlanmıyorlar.

Dr. A : Kız arkadaşları var mı?

Anne : Evet, var.

Dr. A : Öyle yabana atılacak bir çocuk değil, elinden iş gelir hamarat bir kız. Hep başrolü oynamak mı istiyor?

Anne : Öğretmenin kendisini derse kaldırmadığından sık sık yakındı. Evde usludur, çokluk yardım eder bana.

Dr. A : Nasıl eğittiniz kendisini? Sert mi?

Anne : Bütün çocukların nihayet sert eğitilmesi gerekir.

Dr. A : Ben öyle inanıyorum ki, kızınıza ne yapması gerektiğini açıklayın yeter, sert davranmaya gerek kalmaz.

Anne : Cezalandırmaya başvurmadan yürümez iş.

Dr. A : Bana sorarsanız, kendisini anlayacak biri onunla biraz gezip dolaşsa, ona biraz arkadaşlık etse iyi olur. İsterseniz, bir kız öğrencimi yollayabilirim kendisine.

Anne : Kızım "çocuk dostları derneğine" gitti.

Dr. A : Kızınızın göndereceğim öğrencimin okuldışında bir süre etkisi altında kalması daha iyi olur.

Anne : Sanırım öbür kardeşlerini gereği gibi büyüttüm, onu da kendim eğitebilirim.

Dr. A : Bu en küçük kızınız çocuklarınızdan en büyüğü olmak istiyor. Yusuf kıssasını anımsıyor musunuz?

Çocuk şimdi okulda bu kadarıyla huysuzluk ediyorsa, da-

yakla sorunu çözümleyemezsiniz, bunun tek yolu güler yüz ve tatlı dille davranmaktır. İstediğiniz zaman bana söyleyin, öğrencimi yollayayım size.

Anne : Kızım, okuldaki yaramazlıkları şaka olsun diye yaptığını söylüyor. Sınıftaki çocuklar da fazla nazik, çabuk alınıyorlar sanırım.

Dr. A : (Anne çıkıp gittikten sonra): Başkalarının çocuklarının eğitim işine karışmalarından anne ve babaların ne kadarıyla hoşlanmadığını görüyorsunuz. Bu durumda yapacağımız şey, kısa bir süre kendimizi geriye çekmektir.

(Çocuğa) Kocaman kızmış bu! Ben çok daha küçük sanmıştım. Ama sen hep daha büyük olmak istiyorsun, ayaklarının ucuna basıp dikilmek istiyorsun ki, herkes seni görebilsin. En küçük kardeşler arasında çokluk karşılaşılır, seslerini duyurmayı isterler. Sen iyi ve becerikli bir kızsın, zekî olduğunu da işittim. Derslerde üstün başarılar kazanabileceğine inanmıyor musun? Belki yapabilirsin çalışırsan. O zaman istediğin şey de gerçekleşir. O zaman seni önemser, seni sever herkes. Bir kez denemeyi düşünmez misin? Hepimiz de sana yardım ederiz, daha uslu akıllı bir kız olur, öğretmenini sevindirirsin. O zaman herkes saygı duyar sana. Bütün bunların üstesinden gelebileceğine inanmıyor musun?

Çocuk: (Konuşma sırasında tek bir yanıt olsun ağzından çıkmaz).

Dr. A : En iyi öğrenciler arasında yer alabilirsin hani, ne diyorsun bakayım, güzel bir şey olmaz mı? Sürdürdüğün savaşı sona erdirirsen, herhalde daha güzel bir şey yaparsın. Hemen ön planda yer almalıyım, her zaman çevrenin dikkatini üzerimde toplamalıyım düşüncesini bırakmalısın, güzel güzel çalışırsam daha iyi yaparım, sonunda takdir ederler, severler beni diye düşünmelisin hep. Hemen daha işin başında olması gerekmez bunun. Sınıfınızda kaç öğrenci var bakayım?

Kız : 32.

Dr. A : Bu kadarıyla kişi olunca öğretmen seninle ilgilendiği kadarıyla başkalarıyla ilgilenemez kuşkusuz. Kendisine biraz yardımcı olmaya çalışamaz mısın? Kolay değil, ama yine de kalkabilirsin altından.

Bir ay sonra yine buraya gel: Bakayım, bu süre içinde biraz bir şeyler becerebildin mi, yoksa yine herkesin sana ilgi göstermesini mi istiyorsun eskisi gibi.

(Yanıt yok).

Dr. A : (Kızı yolladıktan sonra): Doğrusu yumuşak bir kalbi var, biraz üzerine düştün mü ağlatabilirsin. Kuşkusuz, şimdi ne olacağını beklemek gerekiyor. Burada bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim. Edindiğim izlenime göre, büyücek bir topluluğun karşısına çıkması, üzerinde pek olumlu bir etki yapmaktadır. Bunun çocuk için taşıyacağı anlam, kendi sorununun kişisel sorun sayılmadığını, başkalarını da ilgilendirdiğidir. Böylelikle çocuktaki toplumsallık ruhu daha geniş ölçüde etkinlik kazanmaktadır. Ben hep: "Bakalım, durumu öğreneceğim ileride!" demişimdir çocuklara. Bu bir gözdağı değildir; çocuğa bununla anlatmak istediğim şey, bekleyişin içerdiği güvendir. Bizim yöntemin salt bilimle üstesinden gelinemeyecek artistik bir yanı vardır. Gereken noktaya parmak basınca, çocuk doğal olarak anlar beni. Çocuğun bir toplum karşısına çıkışı da ilgili yöntemin önemli bir parçasıdır. Bu konuda da kimi itirazlara başvurulabilir, örneğin kendisine gösterilecek ilgiyi farketmesinin çocuğu kendini beğenmişlik duygusuna sürükleyebileceği ya da pek olumsuz yönde etkileyebileceği söylenebilir. Çocukla konuşma biçiminin gereği gibi seçilmesi, ilgili sakıncaları ortadan kaldıracaktır. Eli kolu boş oturup salt itirazlara kalkışmak, çağımızın havasına uygun düşen bir davranıştır.

V. SÖZDE BULUĞ BUNALIMI

14 yaşındaki bir kızın bir sürü erkekle cinsel ilişki kurduğundan, 10 gün gibi bir süre ortadan kaybolup sonra evlerinin yakınında ortaya çıktığından yakınılmıştır. Hastalık öyküsü: Kızın ailesi yoksuldur, üç çocukları vardır. Uzun süre hasta yatan büyük oğul çalışıp kazandığı tüm parayı annesine vermiş, dolayısıyla annesinin daha çok gözüne girmiştir. Yalnız en büyük oğul annesinin bakımını gereksinmemiş, baba da hastalıklardan bir türlü baş alamamış, ancak arada kısa süreler çalışma olanağı bulmuştur. Ailenin bu son derece sıkışık koşullarında kızın evdekilerden doğru dürüst ilgi göremediğini düşünebiliriz. Bu yetmiyormuş gibi, ailenin hastamız gibi yine kız olan üçüncü çocuğu dünyaya gelmiş, bir şanssızlık eseri tam o sırada da kızın babasıyla ağabeyi iyileşir gibi olmuş, dolayısıyla anne, kardeşlerden en küçüğüne kendini adayacak fırsatı bulabilmişti. Böylelikle ortanca çocuk olan kız, alabildiğine elverişsiz bir durumla karşılaşmıştı. Annesinden gereken ilgiyi görememiş, bu da ikinci plana itildiği yolunda bir duygunun içinde filizlenmesine yol açmıştı. Sevecen bir annenin sıcaklığından yoksun, kendisinden hoşlanılmayan bir çocuk gibi büyümüştü. Bir yere kadarıyla çocuklar arasında uyum sağlamışsa da, kız, kardeşlerinin gerisinde kaldığı inancından kurtulamamıştı. Baba evde kuşku-

suz otoriteyi elinde bulunduruyor, ama çocuklar, sert bir adam olmasına karşın seve seve babalarının sözünü dinliyordu. Böyle bir durumda kızın **sevilmeyen** bir çocuk gelişimini sürdüreceği, öteki kardeşleri gibi evdekilerden aynı sıcaklık ve sevecenliği tadamadığı için umutsuzluğa kapılacağı beklenebilirdi; çünkü kız her dakika sözünü ettiğimiz duyguları yaşamaktaydı, yaşam üslubunun belirleyici özelliğiydi bu. Ama derken kızın şansı yaver gitmiş, okulda çok sevecen bir öğretmene düşmüş, hızlı bir gelişme göstermiş, sınıfın en iyi öğrencileri arasında yer almış, geleceğinin parlak olduğu söylenmişti kendisine. Zamanla 14 yaşına gelmiş, orta dereceli bir okula gitmesi, yani **okulu değiştirmesi** gerekmişti. Talihsizlik de tekrar gelip yakasına yapışmış, yeni okulda çocuk ruhundan hiç anlamayan, çocuklara hoyrat davranan bir erkek öğretmene düşmüştü. Tek dayanağı daha önce ilkokulda takdir görmüş olmasıydı. Yeni okulda öğretmenin kendisine sevecenlikten yoksun davranması kızın özgüvenini yitirmesine, sorulan sorulara yanıt veremeyerek hep kötü notlar almasına yol açmış, önceden hazırlanan bir kapana kısılıp kalmıştı kız. **Kötü bir başlangıcın** günün birinde şu ya da bu yoldan etkisini hissettireceğini söyleyebiliriz. İlgili başlangıç nedeniyle kız ancak belli bir koşula bağlı olarak, yani çevresindekilerden sevecenlik, sıcaklık ve takdir görmesi durumunda ilerleyebilecektir. Derken kız okula uğramamaya başlamış, durumu araştıran öğretmen de onun oğlanlarla sağda solda sürttüğünü belirlemiş, dolayısıyla kızın okuldan atılmasına karar verilmişti. Bunun da başvurulabilecek en kötü davranış sayılacağını söyleyebiliriz. İlkokuldaki başarılı günler geride kalmış, evde ise kız üvey evlat davranışı gördüğü hissine kapılmıştı; böyle bir durumda da başka nasıl davranması beklenebilirdi? Usta bir bireysel psikolog için hüner, kendini bu kızın yerine koyabilmektir.

Kendi kendimize şu soruyu sorabiliriz: Saygınlığa karşı içimizde bir eğilim yaşasa da, 14 yaşında bir kız olsak ve aradığımız saygınlığı evimizdekilerin hiçbirinden göremesek, **biz** ne yapardık acaba? İzleyebileceğimiz bir tek yol olabilirdi bu durumda: Özlediğimiz saygınlığı karşıt cinsiyettekilerden görmeye çalışmak. Bizim kız da, sağduyu'ya uygun düşmese bile zekîce gerçekleştirmişti bu işi. Kızın zekî sayılacağını biliyoruz, bundan sonra neler olabileceğini önceden kestirebiliriz: İzlediği yoldan aradığı saygınlığı ele geçiremeyecektir. Kızın sevi serüvenleri yalancı başarılardan başka şeyler değildir. Sevgi konusundan anlayan herkes, bu kadarıyla kolay kurulan ilişkilerin insanın başına dert açmaktan öte bir işe yaramayacağını bilir. Bizim kız kendisine bir nesne gözüyle bakmakta, erkeğin bir oyuncağı gibi görmektedir. Kızla özdeşleşerek bundan sonra ne yapabileceğimizi sorabiliriz: Tüm saygınlık kapıları kapanmış, kala kala tek çare olarak canına kıymak kalmıştır. Kız, intihar edeceğini bildiren birkaç mektup yollar ailesine. Olumlu bir durum imdada yetişmese, intihar düşüncesinin gerçekleşmemesi için neden yoktur. Hani aslında canına kıymaktan vazgeçmek değil, böyle bir şeye başvurmak korkaklıktır. Cesaretini yitirmiş kimselerin bir hiddet nöbetinde gerçekleştirdikleri eylemdir intihar. Kızı tasarısından bir başka şey vazgeçirmiştir, bu da aile çevresindeki nisbeten olumlu havadır. Kızın anne ve babası aklı başında insanlardır. Kız bunu bilir; ne olursa olsun evdekilerin kendisini bağışlayacağının farkındadır. Baba evinin kapısı açık durur kendisine, bir çeşit saygınlığa orada kavuşabilecektir. Hani kızın annesine denebilirdi ki, evinizin çevresini bir dolanın şöyle, kızınızı göreceksiniz. Çünkü kızın izleyeceği başka yol **yoktur**. Gerçekten de annesi günün birinde sokakta rastlayarak kızı alıp eve getirmiş, sonra da bir eğitsel danışma merkezine başvurmuştur. Saygınlık özle-

mi çeken kız için saygınlığa götüren bir yolun bulunması gerekmektedir. Yaşamın olumlu tarafı için kızın **okulda** en iyi hangi bakımdan hazırlandığını bilmemiz zorunludur. Bireysel psikolojiye göre, böyle bir çocukta çevrenin kendisine karşı sevgisiz davrandığı izlenimi uyandı mı, ruhunda toplumsal yaşam için yeterince hazırlanmamanın tüm sorunlarını içeren güçlü bir aşağılık duygusu belirir. Aileye karşı hiç ilgi duyulmaz olur; bir cesaret eksikliğini de saptamak zor değildir. Kızın içinde böylesine ağır bir aşağılık duygusu oluşmasaydı, "öğretmen beni hiç anlamıyor, okulda daha çok çaba harcamam gerekiyor belki" diyebilirdi kendi kendine. Ama saygınlığa kavuşma düşüncesinden bir türlü kopamamış, âşıktaşlıkları da bunu kendisine sağlar görünmüştür.

Yeri gelmişken buluğ psikolojisine de değinmek isterim. Günümüzde sanki şeytan görülmüş gibi ilgili konudan kaçılmakta, bütün kötülükler cinsellik bezlerinden bilinmektedir. Gülünç bir sav doğrusu. Cinsellik bezleri doğumun ilk gününden, hatta daha öncesinden çalışmaya başlar. Buluğun ilgili kişiler bakımından daha çok özgürlüğü, daha çok olanağı içermesi kızların erkekler için çekiciliklerinin artması gibi daha başka belirleyici özellikleri vardır. Buluğun kendilerine kazandırdığı güçlü dürtü sonucu çocuklar artık çocuk sayılmayacaklarını çevrelerine **kanıtlamak** ister, bu konuda da sıklıkla fazla ileriye giderler. Bizim kız saygınlığa kavuşmak için savaşmış, bunu da cinsellikten başka bir yerde ele geçiremeyeceğine inanmıştır. Buluğ bir hastalık değildir, daha önceden insanın içine yerleştirilmiş bir mekanizmanın çalışmaya başlamasıdır. yalnız. Hiçbir şey değişmemiş, kız buluğdan sonra da aynı kişi kalmıştır. Aynı kalmasa, ilerisiyle ilgili olarak önceden bir şey söyleyemezdik. Kendisine kapalı görünen bir yolda ilerlemekten vazgeçmesinden başka olup biten bir şey yoktur ortada. Şu nokta önemlidir: İnsanı

yanıltan gerçekler değil, onları algılamadaki yanlışlardır. İnsanın ruhsal yaşamının gerekircilik ilkesi üzerine dayandığına inanan herkes yanılgı içindedir. Hastamız bir şeyi neden durumuna sokmuş, kendisinden esirgenen sevecenlik ansızın nedene dönüşmüştür; ama kız iyileşince, bir neden olma özelliği kaybolmuştur. Kız kendisinden esirgenen sevecenliği neden yapmakla kalmamakta, kendi hatalı davranışlarını da bu nedene maletmektedir. Sevecenliği ille de üçüncü bir yerde araması gerekmez kızın, bu onun bir hatasıdır. Bizler, haklı olarak doğumsal içgüdülerin etkisini kabule yanaşmaz, insanın ruhsal yaşamında hata olasılıklarını göz önünde tutarız hep, İnsanı etkileyen gerçekler değil, gerçekleri algılayış biçimidir. İlgili hata olasılığını ele geçirme ve sağaltım sonucu en az ölçüye indirgeme bakımından bireysel psikoloji en önemli adımı atmış bulunuyor. İki ayrı kişinin çıkaracağı sonuçlar birbirinden düpedüz değişik olabilir. Bu gerçeklerin pek çok sayıda insan tarafından hatalı şekilde algılanıp yanıtlandırıldığını gözden uzak tutamayız.

Yapılması gereken, kıza kendisinden esirgenmiş gördüğü şeyi elde edebileceğini, yani iyi bir öğrenci olabileceğini kanıtlama fırsatının verilmesidir. Bu noktada kızın daha önce yaşadığı yaşam, okuldan kovulması yine güçlükler çıkarıyor karşımıza. İnsanları niçin okuldan atarlar, doğrusu anlamıyorum. Çünkü böyle bir davranış, öğretmenin öğrencinin sorununu çözecek yetenekte sayılmadığı anlamına gelir. Eğitsel danışma merkezlerini barındıran okullarda öğrenciler okuldan kovulmamakta, hatta sınıfta bile kalmamaktadır. Diyelim ki böyle bir öğrenciyle karşılaştık da, onu okulda tutamayacağımız gibi bir durum belirdi, o zaman söz konusu durumda acaba ne yapabiliriz, diye sormamız gerekir kendi kendimize. Çocuğu okuldan atmakla başka okula gidip burası için bir baş belası oluşturmasına nasıl fırsat verilebileceği-

ni bir türlü aklım almıyor. Okuldan kovulmuşluğun çocuk için nasıl bir yük oluşturacağı unutulmamalıdır. Okuldan atmadan önce belki çocuğu anlayabilecek birini bulmak daha kolay yoldur. Çocuğu, ona nasıl davranılacağını bilen bir öğretmenin sınıfına verebiliriz belki. Kızın ilkokuldaki eski başarısını yeniden sağlaması için bütün olanakların seferber edilmesi gerekmektedir, o zaman "buluğ belası" diye bir şey kalmayacaktır.

VI. TEK ÇOCUK

Bayan Öğretmen: Çocuk 4. sınıfa gitmektedir. Kendisini karma bir sınıfta okutmuştum. İki yıldan beri bende. 1. ve 2. sınıfta da öğretmeni değişmişti. Ailenin tek evladı. Anne ve babası çalışıyor, çocuk büyükannesinin yanında kalmakta, ama büyükannesinin sözünü dinlemiyor, kendi bildiği gibi davranıyor hep. Kulağı biraz ağır işitiyor, sayılar konusunda iyi bir belleği var, ayrıca eleştirel bir yeteneğin sahibi, ama yazısı berbat. Geçen yıl boşboğazlığı iyice arttı, düzensiz ve dağınık bir çocuk olup çıktı, sınıftaki kız ve oğlanlara rahat vermemeye başladı. Gerek tatlı dille uyarmaları, gerek cezalandırmaları tınmadı hiç. Güzel güzel konuşulup üzerine biraz düşüldü mü ağlamaya başlıyor, artık huysuzluk yapmayacağına söz veriyor, ama bir an sonra bakıyorsunuz yine değişmiş, eskiden nasılsa öyle.

Bu yıl da aynı davranışı sergilemeye başladı. Mürekkep hokkasını tükürük hokkasına çevirdi, eline geçirdiği bütün hokka kapaklarının canına okudu. Güzellikle davrandım olmadı, sert davrandım olmadı, kendini görmezden geldim, soytarılıklarını umursamıyormuşum gibi yaptım, olmadı. Bir yolunu bulup dikkati üzerine çekmeye çalıştı hep. Çocuklar birlikte yapılacak büyücek bir gezi için para topluyordu. Bizimkisi, sadece iki şilin verdi. Teneffüste çocuklar bana gelerek

Kurt'un cebinde 16 şilin olduğunu söylediler. Çağırıp parayı aldım elinden, 16 şilini nereden bulduğunu sordum. "Kumbaramdan çıkardım", diye yanıtladı. Annesinin gelip parayı idareden almasını, o dağınıklığıyla kendisinin parayı eve giderken yolda kaybedebileceğini açıkladım. Annesi okula uğramadı. Oğlanın evdekilere hiç bir şey de söylemediğini anlamıştım hemen; çünkü anne ve babası gayet kibar, aklı başında insanlardı, sık sık okula gelip çocuklarının durumunu sorarlardı. Bunun üzerine oğlanın annesine bir yazı yollayarak resmen okula davet ettim. Anlaşıldı ki, oğlan annesinin para kasasından 20 şilin aşırmıştı. Durum kadıncağızı dehşete düşürmüştü, para kasasından daha önceleri de sık sık küçük miktarlarda paranın yok olduğunu anımsadı. Ayrıca, oğlunun evde ikide bir yalan söylediğinden söz açtı. Ben de okulda sık sık gözlemlemiştim bu durumu. Yalanı ele geçirildi mi insanın yüzüne öyle boş ve anlamsız gözlerle bakıyordu ki, aklından zoru olduğu duygusuna kapılmamak elde değildi.

Oğlan annesinin idarede ağladığını görmüştü; kendisine gerekli öğütler verilip bir daha böyle bir şey yapmaması söylendi. Ardından sınıfa yollandı, ama sınıfta yine bir sürü densizlikte bulundu, herkesi güldürdü. Annesi büyük bir korkuya kapılmıştı, babası duyarsa oğlanı öldürür döve döve, dedi. Biz de kocasına şimdilik bir şey çıtlatmamasını öğütledik. Ertesi gün adam çıkageldi; kadın her şeyi anlatmış kendisine, öyleyken oğlanı dövmemişti.

Oğlan, suçu kendisinden büyük bir başka oğlanın üzerine attı, onun kendisini çalmaya ayarttığını söyledi. Oğlan ilkokulda değildi, sözde ortaokul D.'ye gidecekti.

Dr. A : Tek tek parçalardan gelen sesi açık seçik işitiyoruz, hepsinden de aynı melodi yükseliyor. Oğlan dağınık bir çocuk, belki evde hep ardından koşturup dağıttığını toplayan

biri vardır. Okuldaki çalışma temposu yavaş; yazı üslubu şımartılmış bir çocuğunki gibidir. Daha başka özellikleri de şımartılmış çocuklarınkine benzemektedir. Oğlan, hep birinin kendisiyle ilgilenmesini istemekte, okulda dikkati üzerine çekmeye uğraşmaktadır. Hatalı davranışlara (çalıp çırpma) çokluk ne zaman başvurduğunu bilmemiz önemlidir. Bunu kendimizin belirlemesi gerekmektedir.

2 yıldan beri oğlanın annesi evde değildir, oğlan büyükannesinin yanında kalmakta ve öyle görülüyor ki bundan memnunluk duymamaktadır. Kendini yağmalanmış hissetmekte, annesinin yanındayken sahip olduğu pek çok şeyin elinden çıkıp gittiği duygusu içinde yaşamaktadır. Bu durumda kendini zenginleştirmek gibi bir özelliği geliştirmiştir. Çalma eylemi, yitirilen şeyi yerine koymada başvurulan bir yoldur. Oğlanın kendinden büyük birinin onu çalmaya ayarttığından söz etmesini de dikkate almak zorundayız. Kendini bağışlatmak istemeyen, kalkıştığı kötü eylemi zararsız bir ışık altında gösterebileceği bir neden aramayan hiçbir suçlu ya da suça yönelik kimse yoktur. Oğlanın ilgili tutumu, çalma eylemiyle toplum ve toplumsallık duygusunun yolundan saptığının pekâlâ bilincinde olduğunu göstermektedir. Çalmışsa olduğundan daha fazla bir şey olmak için bunu yapmış, ilgili niyetini gerçekleştirecek bir başka yol bulamamıştır. Annesine alışık oğlan, büyükannesinin yanında kendisi için rahat sayılmayan bir durumla karşılaşmıştır. Büyükannesi kendisine annesi gibi davranmamaktadır, annesinden daha sert biridir. Bu durumda oğlan yaşlı kadınla savaşa tutuşmuş, nineyle torun arasında gergin bir hava esmeye başlamıştır. Arkasını hep bir başkasına dayamaya alışmış oğlan, büyükannesinin yanında kendisini kapana sıkışmış gibi hissetmektedir. Artık oturmuş, değişmeyen bir yaşam üslubu vardır, çevresinde hep kendisiyle ilgilenecek bir kişi istemekte, bunu da

büyükannesinin yanında bulamamaktadır. Öyle sanıyorum ki, o gün bugün de oğlan çalmaya başlamıştır. Oğlanı böyle bir eylemden ne alıkoyabilirdi acaba? Okulda saygın bir konumu ele geçirebilmesi. Bu da şımartılmış çocuklar için alabildiğine zor bir şeydir. Annemin yanında eskiden sahip olduğum her şeyi ele geçirmeliyim diyen bir çocuk çalma eylemine başvurmakla çok zekîce davranmış sayılır ve geri zekâlı biri olduğundan söz açılamaz.

Oğlan, öğretmenin önünde rezil olmuştur. Karşısında kendisini şımartan bir el görmeye alışmıştır hep. Sonunda oğlanın babası yatıştırılmış, oğlan da böylece yine her şeyin düzene girdiğine inanmıştır. Her yoksunluğa, her yağmalanma olayına, oğlan tarafından yeniden zenginleşmeye yönelik bir eylemle tepki gösterilecektir. Oğlanın yalnızca 2 yıldır söz konusu hırsızlıkları yaptığını sanmıyorum. Bunun geçmişi daha eskiye gidiyor kuşkusuz. O bilmecemsi 2 şilinle ne yapmıştır? Herhalde şekerleme vb. şeyler almıştır kendine. (Bayan Öğretmen: Bir sucuk almış.) Peki, oğlan bir başkasının kendisini çalmaya ayarttığını ileri sürmeyi nereden akıl etmiştir? Büyücek bir oğlanın asla böyle bir şeye kalkışmayacağını nereden bilsindi? Annesine sormak gerekiyor, acaba annesi: "Bu oğlanla düşüp kalkma, o seni baştan çıkarabilir", diye çocuğu uyarmış mıdır? Ya da belki gerçekten büyücek bir oğlan bizimkini kandırmayı başarmıştır. Oğlan parayı uzunca bir zaman yanında tutmuşsa, belki güttüğü bir başka amaç vardı. Belki kendisine bir destek yapacaktı bu parayı, bir fon gibi kullanacaktı. Bu konu anneyle konuşulmalıdır. Oğlandaki daha başka dışavurumları, çokluk şımarık çocuklarda ayrımına vardığımız daha başka belirtileri bilip tanımamız gerekmektedir. Belki oğlan korkak biridir de yalnız kalmak istememektedir; böyleyse, kendinden büyük bir oğlanla arkadaşlık kurmasını anlayabiliriz. İlle de böyle

olması şart değildir, ama gerçekten söylediğimiz gibi buradan bazı sonuçlar çıkarabiliriz. Kimbilir, oğlan belki geceleyin bir çığlık atarak uykudan uyanıyordur; daha önceleri de bir şey aşırmaya eğilim gösterip göstermediği annesine sorularak bu konuda onaylayıcı ya da yadsıyıcı bir yanıt alınabilir. Saptayabileceğimiz bir nokta da, başkalarının oğlanı pek ilgilendirmemesi, başkalarıyla gereği gibi düşüp kalkmamasıdır. Başkalarıyla dostluk kuramayan biridir; oyun oynarken başrolü hep kendisi üstlenmek ister, kendinden küçük ya da kendinden büyüklerle arkadaşlık etmeyi yeğler. Tek çocuklar, kendilerinden büyüklerle düşüp kalkmaya eğilim gösterir sıklıkla; bunun da nedeni, her zaman büyük insanların oluşturduğu bir çevrede yaşamalarıdır. Anneyi nasıl etkileyebileceğimiz konusunda da bir görüş birliğine varmamız gerekmektedir. Oğlanın okulda ilerlemesi sağlanmalı, morali yükseltilmelidir. Okulda bir rol oynayabileceği ve başkaları tarafından önemseneceği konusunda kendisinde bir umut uyandırmalıyız. Eylem çemberi diye nitelediğim şey üzerinde özellikle durmanızı salık vermek isterim. Güç eğitilebilir çocuklarda bu eylem çemberi daralmıştır. Böyle bir çocuğun içinde devinebileceği fazla bir alan yoktur. Dolayısıyla, var olan alan genişletilmeye çalışılmalıdır. Bu da ancak oğlanın daha çok cesaret sahibi kılınması ve kendisinin de elinden birşeyler gelebileceğine inandırılmasıyla gerçekleşebilir. Böyle bir durumda eylem alanını kökten değiştirme olanağı doğar. Sınırlı bir eylem çemberinde oğlan için kendini el altından zenginleştirmek ve saygınlığının azalmasını yalana başvurarak önlemekten başka yapacak şey kalmaz.

Bayan Öğretmen: Yalnız yazı ve imla dersinde zayıf, başka bakımdan okulda sevilen biri, çocuklar kendisinden hoşlanıyor, ikinci plana itilmiş değil. Sınıfta sevilmediğinden söz

açılamaz. Şimdiye dek sınıfta kalmadı hiç. Yavaş öğrenen bir çocuk. Ama öğrenmesine diyecek yok.

Dr. A. : Oğlanın okuldan memnun kalmayışının nedenlerini araştıracağız. Kuşkusuz, hep baş köşede yer almak istemesi bu konuda büyük bir rol oynamaktadır. Baş köşede yer almak için de ilgili çocuklar ya soytarılığa kaçar ya başkalarına dostlukla yaklaşırlar, önemli olan kendi şahıslarıdır hep. Bizim oğlan dilediği her şeyi kurnazca davranıp ele geçirmeye çalışır, belli bir şeyi elde etmek için "vahşi adam" rolünü oynayan kimseler gibi davranmaz. Canının çektiği şeyi sevimli bir yoldan ele geçirmeye bakar, annesinin şımartmaları kendisini bu yolda eğitmiştir.

Bir Öğretmen: Benim de bir zaman bir öğrencim vardı, hırsızlığa kalkmıştı. Bir öğrenciden 50 Groschen* çaldığında yakaladım kendisini. Bana öbür öğrencilerin her şeye sahip olduğunu, oysa babasının kendisine harçlık vermediğini, çünkü verecek parası bulunmadığını söyledi. Kendisinin de ötekiler gibi her şeye sahip olmayı istediğini açıkladı. 20-30 Groschen tutuşturdum eline, o günden sonra da bir daha bir şey çaldığını işitmedim.

Dr. A : Bir çocuğu nasıl doğru yola çekeceğimiz konusunda elimizde belli kurallar yoktur. Alacağımız önlemlerin her çocuk üzerindeki etkisi değişiktir. Belli bir önleme her zaman dönüp dolaşıp başvuramazsınız. Sözü edilen çocuğun 20-30 Groschen dışında ele geçirdiği bir şey daha vardır: Toplum içinde bir yeri olduğu duygusu; ilgili duygu onu daha çok güçlendirir. Biri bana deseydi ki, çocuğu dayaktan geçirdim, bir daha çalmadı, şaşırırdım doğrusu. Bütün bunlar o kadarıyla basit konular değildir; dolayısıyla, öyle hemen bir yargıya varılamaz. İlkin anlamamız gerekmektedir durumu. Bizim oğlan her şey üzerinde hak sahibi olduğu,

* *Avusturya parası bir Şilin'in yüzde biri. (Ç.N.)*

hem de beklemeden, bir çaba göstermeden böyle bir haktan yararlanabileceği düşüncesi içinde yaşamaktadır. Ne var ki, bir yanılgıdır bu; oğlana durumu açıklayıp yanılgıyı ortadan kaldırmaya çalışmak gerekir.

Bayan Öğretmen: Oğlanın ailesinin maddi durumu iyidir.

Dr. A : Sizin okulda da öyle mi? Yavaş ilerleyen sınıflarda okuyanlar yoksul, hızlı ilerleyen sınıflardaki çocuklarsa varlıklı ailelerden mi geliyor?

Bayan Öğretmen : (Soruyu evet'le yanıtlar).

Dr. A : Biraz ince eleyip sık dokursanız, ömründe hiçbir şey çalmamış insana rastlayamazsınız. Herkes meyve, ufak tefek şeyler, şekerleme vb. çalmıştır mutlaka. Kendi araştırmalarımda hemen her zaman bunu görmüşümdür.

Dr. A : (Oğlanın anne ve babasına): Oğlanla konuşmak isterim. Hataları giderilebilir. Bazı bakımlardan kendine özgü bir çocuğa benziyor. Sevecenliklere özlem duyduğunu kendiniz de farketmediniz mi? Başınıza hep bir iş çıkarıyor ki, sizinle bir arada olabilsin. Başkalarının kendisi için bir şey yapmasını bekliyor sürekli. Yemek işinde sizi uğraştırıyor mu?

(Anne oğlanın daha önce yemek konusunda güçlük çıkardığını, ama geçen yıldan beri doğru dürüst yemek yediğini açıklıyor).

Dr. A : Hastalandı mı hiç? Yatağını ıslattığı oldu mu?

Anne : Hiç bir zaman sağlıklı görünmedi. Hep midesinden zoru vardı. **Dr. A :** Korkar mıydı? Yalnız kalmayı ister miydi? Yuvaya gitti mi? Nasıl bir rol oynamayı sever? **Arkadaşları var mı?**

Baba : Arkadaşları olup olmadığı konusunda hiç bilgimiz

yok. Korkmaya gelince, korkmazdı hiç. Ama çokluk pek aptalca sorular soruyor. "Anne, bu ne, o ne?" diyor örneğin. Oysa sorduğu şeyin ne olduğunu pek iyi biliyor, niyeti annesini kızdırmak yalnız.

Dr. A : Okul ödevleri konusunda nasıl? Tek başına mı yapıyor ödevlerini, yoksa evde birinin kendisine yardım etmesi mi gerekiyor?

Baba : Kendisine yardım eden oldu mu şahane çıkıyor işin içinden. Gotik yazısını pek sevmiyor, Latince harflerle yazıyor daha çok. Kendinden büyüklerle arkadaşlık yapmaktan hoşlanıyor, büyük oğlanlar ona daha dostça davranıyorlar.

Dr. A : Yüzmesini biliyor mu? Kâbus görür mü? Batıl inançları var mı? Spor yapar mı?

Baba : Yüzmeye çok önem veriyor. Bir keresinde çok korkmuştu, o zamandan beri artık yüzmek istemiyor. Beden eğitimi derslerine seve seve katılır, geçen yıl hiç kaçırdığı ders olmadı. Kâbus görmez, ürkek de değil. Benden biraz çekinir; çok sinirliyim de.

Dr. A : Kendisine biraz güler yüz gösteriyor musunuz? Sizinle dost olabilmesi ve söylediklerinizi sizden korktuğu için değil de, sizi sevdiğinden ve sizi dost bildiğinden yapması için, eşiniz olmadan kendisiyle yalnız gezmeye çıkıyor musunuz bazen?

Dr. A : Oğlunuz yazı ve imlada mı güçlük çekiyor yalnız? Solak mı, değil mi, hiç araştırdınız mı? Belki de solak olarak dünyaya gelmiştir?

(Anne ve babası çocuğun solak olup olmadığını bilmiyor. Annenin solak olduğu saptanıyor.)

Anne, oğlunun, kimin kendisini çalmaya ayarttığını ele vermeyip bu konuda yanlış bir isim söylediğinden yakınıyor.

Dr. A : Oğlunuz başka çocukları gidip dolaşıyor mu? Giyinmesi, yıkanması, banyo yapması nasıl?

Baba : Bir arkadaşı vardı, eskiden gidip dolaşırdı kendisini. Ama arkadaşı şimdi ölmüş bulunuyor.

Anne : Yüz defa söyleyeceğim de ondan sonra giyinip hazırlanacak.

Dr. A. : Çocuğu sıkıştırmanızın gereği yok. Kendisine güler yüz gösterin, bırakın acele etmeden işini görsün, bağımsız davranmasına çalışsın. İsterseniz ben bu konuda size biraz yardımcı olabilirim. Okula severek gidiyor mu? İleride ne olacağını söylüyor mu? Kendini beğenmiş biri midir? Tırnaklarını kemirir, burnunu karıştırır mı?

(Anne ve baba oğlanın kendini çok beğenmiş biri sayılacağını, ileride dülger olmayı istediğini açıklıyor. Eskiden tırnaklarını kemirirmiş, başkaca bir kötü huyu ilişmemiş gözlerine; okula seve seve gidiyormuş).

Dr. A. : Kendisini daha çok bağımsız davranmaya alıştırın ki, okula karşı ilgisi artsın, okulda kendisine elverişli bir pozisyon sağlayabilsin. Bu, onun dikkatini çalma gibi eylemlerden başka tarafa çekecektir. Gözünü korkutmaya kalkmayın, olay üzerinde kendisiyle hiç konuşmayın. Bu kadarıyla mide rahatsızlığı çeken oğlanı çaldığı parayla sucuk gibi şeyler alması ilginç doğrusu. Kendisine suçlamalar yönelteyim demeyin, onu daha çok bağımsız kılmanın yollarını arayın.

Dr. A. : Oğlan tam bir şımartılmış çocuk tablosu oluşturmuyor bizim için, özgür davranacak gibi eğitilmesi tablonun saflığını gölgeliyor. Hep gözetim altında tutulmuş bir çocukla, yalnız kalmaya alışmış çocuk arasında büyük bir ayrım vardır.

(Bu arada oğlan salona alınmıştır; Dr. Adler, kendisine dönerek soruyor.)

İleride ne olmak istiyorsun bakayım?

Oğlan : Dülger.

Dr. A. : Dülger oldun diyelim, ne yapacaksın?

Oğlan : Tahtaları rendeleyeceğim.

Dr. A. : Kaç arkadaşın var, söyler misin?

Oğlan : Üç.

Dr. A. : Ne yapıyor arkadaşların?

Oğlan : Hırsızlık.

Dr. A. : Ben olsam kendilerine derdim ki: "Siz böyle çalıp çırparsanız, ileride ne olacak haliniz!" Başkalarının sana söylediklerini yapmaktan hoşlanır mısın?

Oğlan : Hayır.

Dr. A. : Peki, neden bu oğlanların sözünü dinliyorsun? Herhalde kimse bir şey farketmez, ben de çaldığım parayla kendime bir şeyler alabilirim diye düşündün? Korkuyor musun? Cesur bir çocuksun, okulda da bu cesaretini göstermelisin. Kocaman bir oğlansın, her işi kendin yapabilmelisin, kendi başına giyinebilir, yıkanabilirsin sanırım; böyle yapıyor musun bakayım? Yoksa annen yardım etmeden olmuyor mu? Annene iş çıkarmak istiyorsun hep. Her şeyi kendin yapabilecek durumdasın, annenin sana yardım etmesini beklemene gerek yok. Yazı dersinle aran nasıl? Kolları sıva, biraz fazla egzersiz yap şöyle. O zaman biraz düzelir durum.

(Oğlan da solak.)

O oğlanların seni ayarttığı sersemliklere kafa yorma. İnsan başkalarının kendisini ayartmasına izin vermez. Bir ay sonra gene gel, bana anlat bakalım, yapman gereken işleri tek başı-

na yapıyor musun, düzeltmeye çalışıyor musun yazını, başka oğlanların seni ayartmasına karşı duruyor musun? (Oğlanı yine çıkartır salondan.) Solak çocuklar, okul ödevlerinin başka çocuklar gibi üstesinden gelemeyecekleri duygusu içinde yaşarlar. Sağ elleriyle ödevleri yapmaya çaba harcar, ama baktılar ki yürümüyor, ben bu işin altından kalkamayacağım gibi bir inanca kaptırırlar kendilerini. Bir çocuğun solak olduğunu bazı belirtilere dayanarak saptayabiliriz. Bir çocuk okuma, yazma vb. konularda güçlükle karşılaşıyorsa, belki solak biri olabileceği düşünülmelidir. Solak çocuklarda çokluk yüzün sol yarımı sağ yarımından daha gelişmiş durumdadır. Hayli solak çocuk vardır ki, güçlüklerden baş alamaz, büyük bir bölümü ilerlemek için çaba göstermekten vazgeçer, yaşamları boyu kötü bir yazıyı yazar dururlar. Bir bölümü de çok çaba harcar, solak olmayanlar gibi pek güzel yazı yazma becerisini kazanırlar. Bunlar solaklıklarını yener, bu arada kendilerinde büyük bir yeteneği geliştirirler, ileride pek çok sanatçı çıkar aralarından. Sağ elle yazılmış, gayet güzel bir yazı görürseniz bunu belki solak birinin yazdığını düşünmeyi unutmayınız sakın. Viyana'da oturanların belki %35-50'si solaktır. Kendileri farketmez bu durumu, ama yaşarlar. Sanatçılardan tutun da güç eğitilebilir çocuklara kadarıyla insanların gerek en iyileri, gerek en kötüleri arasında, tüm sorunlu insanlar içinde pek fazla solak kimseye rastlarsınız.

Bizim oğlan hastalıklıdır, ailenin tek çocuğudur, annesi tarafından şımartılmış, babasından sert davranış görmüştür; dolayısıyla, daha çok annesine kaçıp sığınır. Bu durumda oğlanın tutarlı şekilde eğitilebilmesi için babanın anneyle bir görüş birliğine varması zorunludur. Oğlanın karşısına hazırlıklı olmadığı yeni bir durum çıkmış, yani büyükannesinin yanına verilmiş, ama büyükannesiyle bir türlü yıldızı barışmamıştır.

Büyükanne başını dinlemek ister. Oğlan okulda gereği gibi ilerler, ama kaçar okuldan. Okulda ilerlemesini dengeleyecek bir şey arar: Derste huzuru bozar, öğrencileri güldürür. Ama bununla yetinmez, çalıp çırpma ayartısına kapılır. Diyelim ki başkaları kendisini hırsızlığa ayartmıştır; ancak, ayartıldığı iş, hesabına gelen bir şeydir. Öyle ya, imlasını düzeltme ayartısına kulaklarını tıkamıştır. Okulda eskiden alışık olduğu sıcak davranışı görmediği gibi bir duygu içinde yaşar. Belki şimdi eskisinden daha elverişli bir konumdadır, ama eski cesaretini yitirmiştir. Bu durumda oğlanın cesaretini artırmanın zorunluluğu üzerinde düşünmek gerekir. Oğlana zaman tanımalı, sabretmeli, kendisini toparlaması beklenmelidir. Belki kendisine şöyle denmesi uygun olacaktır: "Anlaşılan çok iyi yürüyecek bu iş! Bakıyorum, yavaş yavaş en iyi öğrenciler arasına karışıyorsun." Oğlan, her zaman öğretmenin kendisiyle ilgilenmesini istemektedir. Ben bu durumda mizah yollu bir yaklaşımı yeğler, yine göze batacak bir davranışta bulundu mu şöyle derdim kendisine: "Yaptığın şey gereksiz, zaten hepimiz seninle ilgileniyoruz." Belki bu sözler oğlanın üzerinde etkisiz kalmayacaktır. Böyle bir şeyin nasıl yapılacağı, bunu yapacak kimsenin kişisel tutumuna bağlıdır. Belki ben kendim, "hafif takılmalı" bir yol izlerdim.

VII. CESARETİ KIRILMIŞ EN KÜÇÜK ÇOCUK

"Emil 14 yaşındadır."

Demek oluyor ki buluğ dönemini yaşamaktadır. Buluğ sorununa değişik yazarların değişik açılardan baktığını biliyoruz. Sanki ilgili dönemde ne kadarıyla şeytan varsa çocuğun ruhuna gelip yerleşiyor, çocuğu içten içe zehirliyor şeklinde bir görüş de bunlar arasındadır. Bizim bildiğimiz kadarıyla, buluğ döneminde kendini açığa vuran belirtiler, çocukta daha önceden varolan şeylerdir yalnız. Çok önemli bir nokta varsa, ilgili dönemde çocuğun artık bir çocuk sayılmayacağını, artık erişkin bir kimse olduğunu çevresindekilere kanıtlamak istemesidir: Ben artık çocukluktan çıktığımı çevremdekilere kanıtlamak istersem, davranışlarımı hep aşırılığa vardırır, büyük pozlarda bulunur, erişkin insanlara her bakımdan öykünmeye çalışırım. Hekim olmayan psikologların cinsellik bezlerinin ancak buluğ döneminde geliştiği yolundaki varsayımının doğru yanı yoktur.

"Oğlan 26'dan 17 yaşına kadarıyla beş kardeşten en küçüğüdür. İlkokulda sınıfın en iyi öğrencileri arasında yer almıştır hep. Ne var ki, ortaokula girdiğinden beri gerilemiş, okuldan atılma tehlikesiyle yüz yüze gelmiştir.

Kendisi için rahat bir durumda bulunduğu süre en küçük kardeşin başarılı çalışmalarına tanık oluruz. Ne zaman ki rahat

durumunu yitirir, o zaman yeni duruma gereği gibi hazırlanmadığını görürüz. Oğlan, sınıfın en iyi öğrencileri arasında yer aldığı süre çevresine uyum sağlayabilir ancak.

"Ortaokulun birinci sınıfında çakmış, bundan böyle güç bela ilerlemeye başlamıştır."

Tatsız durum besbelli hayli zaman önce, ortaokulun henüz ilk sınıfında başlamıştır. Oğlan, başarıda bir gerilemeyi sindirememektedir. Değişik beklentileri, değişik öğretmenleriyle ortaokul oğlan için yeni bir durum oluşturur; öğretmenler bizim prensi henüz gereği gibi tanımaz, kendisine pek sevecen davranmazlar; oğlan küser ve geri plana itilir. İlkokulda pek güçlükle karşılaşmamış, çevresinden gereği gibi takdir görmüştür; şimdi ise güçlüklere toslar ve çevresine ayak uyduramaz.

"Oğlan okuldan artık pek hoşlanmadığını, çünkü orada sevindirici olmaktan çok üzücü olaylarla karşılaştığını söylemektedir."

Oğlan, duygularını ters bir şekilde dile getirmektedir; ama bu bizim için aynı anlamı içerir: Aslında bir şeyden haz duyduğu, en önde yer aldığı zaman kendini rahat hisseden bir çocuktur.

"İlkokulda beraber okurken pek başarılı sayılamayacak bir arkadaşının sınıfı geçerek kendisinden bir yıl ileride bulunması, oğlanı okuldan soğutan başlıca etken rolünü oynamıştır."

En küçük çocuk, bir başkasının kendisinden ileriye geçmesine katlanamaz. Ona yetişmesi, onu takıp öne geçmesi için uzunca bir yolu geride bırakması gerekir. Çok şey güç gelir kendisine.

"Okulda kendisine kötü davranıldığından yakınmakta, suçun büyük bölümünü sözde kaprisleriyle hayatı kendisine zehir eden sınıf öğretmenine yüklemektedir."

Şımartılmadı mı, hemen bir hoşnutsuzluğa kaptırır kendini.

"Annesi ortaokula girdiğinden bu yana oğlanın her bakımdan olumsuz yönde değiştiğini belirtiyor."

Bizim yanıtlamamız gereken başlıca soru şudur: Şikâyet konuları hangi koşullarda ortaya çıkmış, hatalı davranışlar hangi durumda kendini açığa vurmuştur? Ortaokula bir test sınavı gözüyle bakabiliriz. Oğlanın ortaokula girdikten sonra değişmesi, kendisinin bu yeni durum için gereği gibi hazırlanmadığını gösterir. İkinci soru da şudur: Nasıl olup da oğlan yeni durum için yeterince hazırlanamamıştır? Emil'in kardeşlerden en küçüğü olduğunu biliyoruz, en küçük kardeşler çokluk şımartılmalara konu yapılır. Araştırmalarımızı sürdürmemiz, şımartılmış bir çocuk karşısında bulunduğumuz sanısının gerçekten doğru sayılıp sayılmayacağını saptamamız gerekmektedir.

"Sinirli ve kolay kırılan bir çocuk."

Devinim alanı daralan, belli bir durumda kendini sıkıntı içinde hisseden biri gibi tıpkı.

"Pek telaşlı; genellikle söz dinlemiyor."

Oğlanın evde neden pek kötü bir davranışı sergilediğini anlıyoruz. Şu ya da bu doğrultuda başarılı olan, zafere erişen birinin aynı şeyi bir başka doğrultuda da gerçekleştirdiği görülür. Bizim oğlan okulda başarıya ulaşsa, bu durum evde de kendini belli edecek, varlığını hissettirecekti. Oğlanın davranışını, çalıştığı yerde tatsız olaylar yaşayan, aşağılanan, paylanıp azarlanan, akşam eve gelince bu kez kendisi karısına ve çocuklarına veriştiren alt kademeden bir memurun durumuyla kıyaslayabiliriz. Genellikke karşılaşılan bir durumdur bu. Oğlan, hiç değilse evde en büyük kimse rolünü oynamak istemekte, söz konusu istek de evdekilerin sözünü dinlememesiyle kendini açığa vurmaktadır.

"Ama annesinin söyediğine göre iyi kalpli bir çocuk; sevimliliği ve sevecenliğiyle çevresindekilerin gönlünü fethediyor."

Çokluk insanların kalbini kazanma, herkesin sevgi ve dostluğunu elde etme konusunda pek iyi antremanlı şımartılmış çocuklara rastlar, hayli sevimli kişiler oldukları izlenimini ediniriz.

"Annesinin ağladığını ya da acı çektiğini gördü mü, hatırı için ne olsa yapıyor."

Oğlan ilgili davranışıyla veren rolünü oynamaktadır; çünkü annesini susta durdurma, boyunduruk altına alma amacına erişmiş, artık ona karşı sevecenliğini kanıtlamak için engel kalmamıştır. Davranışının zekice sayılacağını söyleyebiliriz. Acımasız biri davranışını sergilese, okuldaki başarısızlıklarından ayrı bir de bu acımasızlığına katlanılmak istenmeyerek evden belki uzaklaştırılabilir, dolayısıyla oyunu kaybedebilirdi. Görüyoruz ki, oğlan henüz umudunu yitirmemiştir. Tümden umutsuzluğa kapılsa, iyikalplilik ve sevecenlik gösteremezdi. Ne de olsa annesini kaybetmemek, kendisini bir destek olarak elinde tutmak zorundadır. Bu nedenle iyikalpliliğini erdem değil, aradaki ilişkiyi fazla germemek için başvurulmuş bir numara olarak göreceğiz.

"Babası üç yıldır Viyana'dadır."

Oğlanın okuldaki değişmesini belki ilgili duruma bağlayabiliriz. Babasının Viyana'dan gidişi belki oğlanın hazırlanma dönemine rastlamış, oğlana da bunu benimsemek güç gelmiştir. Belki kendisi de babasıyla gitmek istemiş, belki babasının gidişi oğlan için yeni durumu oluşturmuştur. Kendisini seven, ama beri yandan bir engel gözüyle bakılan baba yoktur artık; dolayısıyla, oğlan evde büyük kişi rolünü oynamak istemiştir."

"Annenin düşüncesine göre, evde oğlana dur diyecek kimse yoktur."

Bu açıklama bize annenin yaşam üslubu konusunda çok şey söylemektedir; öyle görülüyor ki, oğlanı ancak bir erkeğin eğitebileceğine, bir kadının bu bakımdan yeterli güce sahip olmadığına anne inanmaktadır. Yaptığı açıklamayla içindeki aşağılık duygusunu açık seçik dile getirdiğini ileri sürersem, belki çok kimse buna akıl erdiremeyecektir. "Oğlana dur diyecek kimse yok" sözleriyle anne: "Ben fazlasıyla güçsüzüm, bunun üstesinden gelemem" demektedir.

Bu yüzden, olup bitenlere katlanmaktan başka kendisine yapacak şey kalmamaktadır.

"Anlaşıldığına göre oğlanla başa çıkacak durumda değil."

"Oğlan altı aydan beri annesiyle aynı odada yatıyor."

Belki oğlanın annesine zorla kabul ettirdiği bir istektir bu; belki de anne böyle bir şeye gereksinme duymuştur. Oğlanın şu anda 14 yaşında olduğunu düşünürsek, bunun anneyle oğul arasında fazla ileriye vardırılmış bir ilişki sayılacağını söyleyebiliriz.

"Zorlanmadan, üzerine düşülmeden yemek yemeye yanaşmıyor."

Yemek konusunda güçlük çıkarmaları, şımartılmış çocuklarda rastladığımız en olağan özelliklerden biridir.

"Başka konularda da söylenenleri yapmak istemiyor. Çokluk saat 9'a kadar yatıyor yatakta, ancak ondan sonra kalkıp okula gidiyor."

Bunun nedeni, oğlanın kendisini okula hayli uzak hissetmesidir. Çocukların okula geç kalması, her zaman, okulla başlarının hoş olmadığını gösteren bir belirtidir.

"Böylesi durumlarda çokluk ayakta kahvaltı yapıyor ve beslenme saati için okula götürdüğü yiyecekleri el sürmeden yine eve getiriyor."

Bu, annenin zayıf bir noktasıdır; oğlan keskin bakışıyla annesinin bu zayıf noktasını ele geçirmiş, onu üzmektedir. Anne oğlanın yemek yemesinin önemini fazla vurgulayıp abartmış, böylece oğlana zayıf noktasını açık seçik göstermiştir; oğlan da şimdi bu noktayı yakalamış bırakmamaktadır.

"Annenin açıklamasına göre, oğlan yalan söyleyen biri değil, para konusunda küçük yalanlara başvuruyor yalnız."

Anne tarafından durum kuşkusuz pek anlaşılır şekilde dile getirilmiş değil; oğlanın para konusunda söylediklerinin de bayağı yalanlar olması gerekiyor.

"Hırsı, başka alanlarda kendini açığa vuruyora benziyor."

Benim bir yerde şöylece görür gibi olduğum durum doğrulanıyor ilgili açıklamayla. Oğlan birinciliği ele geçirmek istiyor, umutsuzluğa kaptırmıyor kendini, bunu başaracağı bir yer arıyor.

"Büyük bir havranın korosunda assolist."

Görüyoruz ki, bir yerde birinciliği ele geçirebilmiştir. Bu durumda neden böyle bir birincilikle yetinmediği sorusu ortaya çıkıyor? (Ağabeyi yaman bir şarkıcı, konserler veriyor.) Belli ki büyük bir havranın korosunda assolist olmak gibi bir başarı oğlan için yeterli değil, açgözlülüğüne gereği gibi doyum sağlamıyor. Belki oğlan daha çoğuna kavuşmayı istemekte, dolayısıyla bir başka tarafta kendisine bir başarı şansının tanınması gerekmektedir. Bakarsınız o zaman okulda çok terbiyeli bir davranışı sergileyecektir. Cesaretini büsbütün yitirmemiş, yarıştan tümüyle el çekmemiştir. Cesaretini

hepten yitirse, böyle bir oğlandan ne bekleyebilirdik? O zaman ya bir suç işleyecek ya da bir nevroza yakalanacaktı. Şimdiye kadarıylaki açıklamalarla bu sorunu irdelemek istersek, bir dereceye kadarıyla güç bir durumda buluruz kendimizi. Ortada oğlanın herhangi bir güvensizliğe kapıldığını gösteren başka bir belirti görmemekteyiz. Bize göre oğlan saldırgan (agresif) biri değildir, bu nedenle nevroza yakalanma olasılığı daha büyüktür. Aktif biri olsa da başkalarına zarar vermek, saldırgan bir tutum izlemek gibi bir eğilimi içinde barındırsaydı, o zaman suçluluk yoluna sapacağı tahminini ileri sürebilirdik. Para konusunda yalana başvurması bize fazla bir şey söylememektedir. Umudunu yitirir yitirmez nevroza yakalanması daha olasıdır.

"Bir süredir çok iyi bisiklete biniyor."

En küçük kardeş! Bisiklete binme konusunda da gösterdiği beceriden, belki ileride bir bisiklet yarışına katılmak istediği sonucunu çıkarabiliriz.

"Şu sıra en çok istediği şey bir bisiklete sahip olmak. Annesinin söylediklerine göre, genellikle savurgan bir çocuk."

Bu son açıklama gerçekten doğruysa, umudunu yitirir yitirmez oğlanın hırsızlıklara kalkışabileceği olasılığını düşünmek gerekmektedir.

"Bir hayli parası varmış."

Belki biraz abartmalı bir sav bu.

"İlkokuldan birkaç arkadaşı var, ama annesi pek beğenmiyor kendilerini."

Oğlanın başarısız değil de, başarılı döneminde birarada olduğu kimseler arasından kendine arkadaş seçmesi ilginçtir.

"İngiltere'ye giderek bir süre babasının yanında kalmış, bu süre içinde kendini rahat hissetmişti (Nisan-Ekim 1927)".

Babasının yanında çok efendi, çok uslu davrandığı kuşkusuz; nedeni de kendini rahat hissetmesi, okul yükünün üzerinden kalkmasıdır.

"Okula gitme zahmetinden kurtulduğu için olacak herhalde."

"Bir süredir sallapati davranışlarında bir düzelme varmış." (Dr. V.'nin sağaltımının sonucu)

Sallapati davranış, şımartılmış çocuklarda görülen bir belirtidir.

"Okuldaki bir soruşturmanın sonucuna göre, oğlanın durumunda bütün ailenin suçu olsa gerek."

"Bütün aile üyeleri saat 12'den önce yataktan kalkmıyor."

Yeri gelmişken çok önemli gördüğüm bir gözlemimi sizlere bildirmek isterim. Babanın, çokluk aynı zamanda annenin yoğun çalışma zorunluğu aile üyelerinin gereği gibi bir araya gelmesini olanaksız kıldığından, çocuğun ilerideki yaşamı için bizim buradaki okul koşullarının dikkate alınması ve bütün ailenin sabah saat 7'de kahvaltıya oturması pek önemlidir. Bunun söz konusu olmadığı ailelerde her zaman bir sürü kötü alışkanlığın kök saldığı görülür. Sofraya hep birlikte nasıl oturulduğunu, sofrada nasıl davranıldığını erkenden görüp yaşamayan çocuklar doğru dürüst bir gelişimin temel öğelerinden yoksun kalacaktır. Sofrada neşeli bir hava esmeli, erişkinlerle çocuklar birbirine yaklaşmalı, birbiriyle içtenlikle konuşmalıdır; hatalı davranışlar ve okuldaki başarısızlıklar vb. konular sofrada ele alınmamalı, bunlar bir başka zamana saklanmalıdır. Aile üyelerinin saat 7'de hep birlikte kahvaltıya oturmasının çocuklara ne büyük bir yarar sağlayacağını bilemezsiniz. Ben, 20 yıldır hep savunurum bunu. Aldığım yanıt sıklıkla inançsızlık taşan bir gülümsemedir,

çok kişi böyle bir görüşü benimsemez. Sözünü ettiğim davranışa uyulmayan ailelerde bazı hatalara düşüldüğünü saptamışımdır hep. Bütün bir öğle öncesi yatakta yatan bir kimsenin gece doğru dürüst uyuyamayacağı kuşkusuzdur, doğal yorgunluk dediğimiz şey ilgili durumda ortaya çıkmayacaktır. Çocukların evden kaçıp akşamları bir barda, bir sinemada vb. yerlerde geçirdiklerine ilişkin şikayetlere yol açan neden, ilgili durumdan başkası değildir. Bu basit bilgiyle birçok kötülüklerin ortaya çıkmasını önleyebiliriz.

"Sınıf öğretmeninin açıklamasına göre bütün ailede yalancılığa karşı bir eğilim var; özellikle anne farfaracılıktan gerçeği söylemez gibidir; dolayısıyla, ileri sürdüğü şeylere pek de fazla güvenmemek gerekiyor."

Buraya kadarki açıklamaları topluca gözden geçirirsek, annenin farfaracılığından fazla bir şey göremeyiz. Oğlanın zekî sayılacağı ve sesinin güzelliği, bunun da anne için pek büyük değer taşıdığı yadsınacak gibi değildir; ben, buna bir farfaracılık gözüyle bakmak istemem doğrusu.

"Oğlan bütün öğretmenleri tarafından yalancı, dikkatsiz, tembel ve sinsi diye tanımlanıyor."

Sert yargılar. Diyelim ki söylenenler doğrudur; yine de bunların sert ve kaba bir eleştiri sayılması gerekiyor. Oğlan bütün öğretmenlere adeta düşman gözüyle bakmaktadır; kendisinde saptanan ilgili özellikler, sürdürdüğü savaşa uygun düşmektedir.

"Ama öğretmenlerin hepsi de oğlanın hiç aptal sayılamayacağı, daha elverişli koşullarda okulun gereklerine pekâlâ yanıt verebileceği görüşünde birleşiyor."

Hep başta yer almak isteyen oğlan kötü bir duruma sürüklenir sürüklenmez, okulun gereklerini yerine getirememektedir. Bu da bir savaşçının kendinden güçlü kimse karşısında sergileyeceği karakter özellikleridir.

"Aralarında matematik, tarih, coğrafya ve din dersinin bulunduğu beş derste aldığı notlar kırıktır."

Oğlanın din dersinden de kırık not alması dikkate değer. Belki din dersi öğretmeniyle de arası iyi değildir. Okulda bu denli başarısız kalması doğrusu ilginç şey. Matematik dersine gelince, şımartılmış çocukların bu derste çokluk güçlüklerle karşılaştığı görülür. Oğlanın matematik öğretmeniyle de arası iyi değildir belki. Çocukların matematikte güçlüklerle karşılaşmasını, ben ancak bu dersin ötekilerin aksine hiç bir kural tanımamasıyla açıklayabilirim. Hiç bir kural tanımadığı için matematik boşlukta süzülür gibidir adeta; ilgili derste öğrencinin kendi gücüyle bir sonuca varması, bir kombinasyon yeteneğiyle donanmış olması gerekmektedir. Bu da şımartılmış çocuklarda rastlanmayan bir durumdur. Şımartılmış çocuklar tutunacakları bir dal, yaslanacakları bir destek ararlar. İlgili desteği de matematikte değil, dilin kurallarında ele geçirirler bazen; şımartılmış çocukların matematik dersinde sık sık başarısızlığa uğramasının nedeni de budur.

En sonda başvurulan, ama yanda bırakılan zekâ testinin sonucu da bunu doğrulayacaktır.

"Zekâ bölümü 1'dir."

Kısaca oğlanın zeki sayılacağından kuşkumuz yoktur. Şimdi böyle bir durumda neler yapılacağını sormak gerekiyor. Oğlanın üzerinde nasıl bir sağaltımın uygulanacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır. İlk iş, onun sevgi ve güvenini kazanacak birini bulmaktır. Böyle biri, oğlanı cesaretlendirerek ilgi kapsamını arkadaş ve derslerini de içine alacak gibi genişletebilir. Oğlanla söyleşilerde bulunarak, şimdiye kadarıyla bir açık seçiklikten uzak şekilde kafasında yer alan şeyleri açıklayabilir kendisine. Sorunların dile getirilmesiyle

zorluklarda bir hafifleme sağlanır. Güçlükler karşısında bulunduğuna, ilgili güçlükler karşısında güçlü olması gerektiğine dikkati çekilir oğlanın. Bunu da ancak onun kendisine güven duyacağı bir kimse başarabilir. Belki de oğlan kadınlara annesine baktığı gibi bakmaktadır; ayrıca, babasının karşısında davranışının büsbütün değiştiğini ve babasının kendisiyle ilgilenemediği andan beri durumunda bir kötüleşme başgösterdiğini biliyoruz; dolayısıyla, söz konusu ödevi bir erkeğin bir kadından daha iyi yerine getirebileceğini söyleyebiliriz. Oğlanın adeta bir ağabeye gereksinimi vardır; öyle bir ağabey ki, her şeyden önce kendisinin kalbini kazanacak, ortadaki durumu tüm ayrıntılarıyla görebilecek, aradaki ilişkileri kavrayabilecek, eleştirmeyecek, tüm eski olayları unutup yepyeni bir yaşama başlaması önerisiyle oğlanın karşısına çıkacak, oğlanın bir şarkıcı olmak ve bunu çevresindekilere göstermek gibi bir isteği içinde yaşattığını sezecektir. Öyle bir ağabey ki, ancak bir şarkıcı olarak büyük bir rol oynayabileceğine inandığı için oğlanın belki okula karşı ilgisini kaybettiğini bilecektir. Yine aynı ağabey öğretmenlere rica ederek oğlanı bir süre kollayıp gözetmelerini sağlayacaktır; diyelim ki sözünü ettiğimiz ağabey oğlanı doğru yola getirdi de, oğlan ansızın okulda bir dersten kırık not aldı, bu doğrusu kötü bir şey olur; çünkü şimdiye dek oğlanın okuldaki başarısızlığı okula karşı diretmesinden kaynaklanmıştır.

VIII. GERİ ZEKÂLI MI? GÜÇ EĞİTİLEBİLİR Mİ?

Annesini ve çocuğu görmeden durum üzerinde eksiksiz bir fikir edinmemiz çok önemlidir. Şimdi size elimdeki hastalık öyküsünü okuyacak, her açıklamadan nasıl bazı sonuçlara varmaya çalıştığımı göstereceğim.

"Bertie 1925 sonbaharında yuvaya geldiğinde, çocuklar arasında ondan bakımsızı, bedensel ve zihinsel bakımdan ondan geri kalmışı düşünülemezdi."

Bu açıklamadan çıkaracağımız sonuç, Bertie ile kimsenin ilgilenmemiş olmasıdır. Zihinsel gelişimi için bir kimsenin kendisiyle ilgilenmesi ve onu ussal bakımdan eğitmesi zorunludur.

"Yetersiz beslenmiş, son derece ihmal edilmiş biriydi; üzerinde doğru dürüst bir giysi, kış ortasında ayaklarında doğru dürüst bir ayakkabı yoktu."

Besbelli yoksul bir ailenin çocuğu; durumu imrenilecek gibi değil.

"Zekâ düzeyi bakımından da hayli geri kalmıştı, pek konuşamıyordu."

Çocukta dil gelişimi, ancak toplumsal ilişki çerçevesinde gerçekleşebilir. Böyle bir ilişkiden yoksun bir çocuk konuşma yeteneğini geliştiremez. Beri yandan, çocuğun geri zekâ-

lı olabileceğini düşünmemiz gerekmektedir. Yalnızca bir tahmindir bizimkisi, gerçekten öyle sayılıp sayılmayacağını araştırmak zorundayız; öyledir diye bir tanıya varmamız durumunda çocuğun yazgısı belirlenmiş olacaktır. Geri zekâlı diye nitelenemeyecek bir çocuk için geri zekâlıdır demek, bağışlanacak bir hata değildir.

"Kendisine bir şey söylenmeye görülsün, sinip çekiliyor bir köşeye, bağırmaya başlıyor ve dövünüyor."

Oğlan, bir kimsenin kendisiyle ilişki kurmasına karşı duruyor. Üçüncü tip çocuklardan biriymiş, istenmeyen, yasadışı evliliklerden doğmuş ve sakat çocuklar arasında yer alıyormuş gibi bir izlenim bırakıyor üzerimizde. Çevresine düşman gözlerle baktığını görüyorsunuz.

"Çok korkak biriydi..."

Ancak bir kimsenin kendisini rahat hissetmesi durumunda bir cesaretten söz açılabilir.

"Çocuklara saldırıyor, ama beri yandan kendisine bir şey yaparlar diye çekiniyordu hep."

"Başkalarından bağımsız yemeğini yemeye yanaşmıyor, hep biri kendisine yedirsin diye bekliyordu,"

Bu açıklama üzerinde dikkatle durulması gerekir. Yemek konusunda şımartılmış çocukların çokluk güçlük çıkardığı görülür. Ancak bizim oğlanın davranışı, yemek konusunda da çevresindekilerden düşmanca bir tutum beklemesinden kaynaklanabilir. Bir an önce işini bitirip aradan çıkarmak için sevilmeyen çocuklara çevresindekilerce yemek yedirilir bazen, bu da onları yalnız başlarına yemek yemesini öğrenmekten alıkor.

"- ama aç olmasına karşın çokluk yedirilmek istenen yemeği yemeye yanaşmıyordu."

Oğlan, tıpkı bir düşman ülkedeymiş gibi davranıyor. Geri ze-

kâlılık belirtileri gösteriyor mu, göstermiyor mu, bunu saptamamız gerekmektedir.

"Bir defasında tatsızlık çıkarmış, ama kimsenin kendisine aldırmadığını görerek yatışmış sonradan, bunun üzerine yemeği büyük bir açgözlülükle yiyip yutmuştu."

Herhalde bu kez tıka basa karnını doyurmuştur.

"Yasal bir evlilikten doğmuş bir çocuk. Yürümesini ve konuşmasını geç öğrendi, konuşması için bugün bile düzgün denemez."

Oğlanın konuşmasını öğrenmede güçlükle karşılaşmasını anlıyoruz. Ancak yürümesini geç öğrenmesine akıl erdirilecek gibi değil. Kendileriyle gereği gibi ilgilenilen çocukların yürümesini daha kolay öğrendiklerini gözlemleriz. Oğlanın durumunda organik engellerin varlığını gözden uzak tutmamak gerekiyor. Belki raşitizm hastalığı geçirmiştir, belki zamanında çıkmamıştır dişleri, ki bu da adı geçen hastalığa bağlı bir durumdur.

"Çevresindekilere çok güçlük çıkarıyor,"

Oğlanın güçlük çıkarabilmesi için elinin altında kendisine güçlük çıkarabileceği birinin varlığı gerekir. İlgili açıklama şaşırtıcı nitelik taşıyor. Belki oğlanın durumu, anne ve babasının umutsuzluğundan kaynaklanmaktadır; ama belki de oğlana sahip çıkan biri bulunmuştur çevresinde. Belki bir büyükanne, belki bir hala ya da teyze, belki bir ablaydı bu ve oğlan bir yere kadarıyla kendilerine istediğini yaptırabilmekteydi. Bu durumdan yuvadaki davranışını açıklayacak sonuçlar çıkarabiliriz. Bizim daha önceki görüşümüz doğrulanmamıştır; dolayısıyla, görüşümüzü düzeltmeye eğilim duymaktayız.

"en ufak şeyde inada başvuruyordu,"

Anlaşılan çevresindekiler pek sert davranmamıştır oğlana.

İnatçılık bir savaştır, kendisinden çok daha güçlü bir çevreye karşı ise bir çocuk başkaldırmaz. Belki önceleri bir başka çevredeydi de, burada sıcak bir davranış görmüş, ama sonradan bundan yoksun kalmıştı. Daha ilerisini görebilmemiz için, böyle bir olasılığı da dikkate almamız gerekmektedir.

"ayaklarıyla tepiniyor, yerlerde yuvarlanıyor, bas bas bağırıyor, eline ne geçerse vurup deviriyordu."

Bu da oğlanın çevresinin olumsuz yönde değiştiğini göstermektedir. Oğlanın durumunda bir değişikliğin gerçekleşmiş olması gerekiyor. Bizim her iki görüşümüz de doğrudur: Oğlan ilkin şımartılmış, sonradan ihmal edilmiş, bu yüzden de hırçın ve savaşçıl birine dönüşmüştür.

"Hep üstünü başını ıslatıyor,"

Bu da oğlanın çevresindekilerin başına durmadan iş çıkarmak istediğini ve hoş denemeyecek bir yoldan sesini duyurmaya çalıştığını gösteriyor."

"tırnaklarını kemiriyor,"

İnatçı çocuklarda rastlanan bir alışkanlıktır bu. Kendilerine tırnaklarını kemirmemeleri söylenir hep; onların yine de bu huylarından vazgeçmemesi inatçılıklarının belirtisidir.

"o kadar açgözlülükle yemek yiyordu ki, beslenme saatinde yedikleri yiyeceklerden birazını bazen arkadaşlarının elinden aldığı oluyordu."

Oğlanda fazla bir toplumsallık duygusunun bulunmadığı bu yoldan açığa vuruyor kendini.

"Şiddetli bir raşitizm hastalığı geçirdi ve zihinsel gelişimi hayli geri kaldı."

Bu da bizim görüşümüzü doğruluyor.

"Pek geçimsizdi."

Şımartılmış, sevgiden yoksun bırakılmış çocuklarda rastlanan bir özellik.

"insanlara ve hayvanlara eziyet etmekten zevk alıyor,"

Bu özelliği de gerek şımartılan, gerek sevilmeyen çocuklarda bulabiliriz; böyleleri güçlerini sergilemek ister hep.

"örneğin sinekleri yakalayıp ezmekten son derece haz duyuyordu."

Görüyorsunuz, zayıf yaratıklar karşısında güce başvuruyor.

"Her şeyde başta yer almayı,"

Bu açıklama, oğlanın başlangıçta şımartıldığı görüşümüzü doğruluyor. Belki de anne ve babasının eskiden durumları iyiydi de, sonradan kötüleşmiştir; oğlan, sevgi ve sıcaklığın eksikliğini çekiyor.

"hep kendi dediğinin olmasını isterdi. Bunu başaramadı mı arkadaşlarını döver, masayı, sandalyeyi devirir, kendini yere atar, tatlılıkla söylenen sözlere ve öğütlere kulaklarını tıkardı."

Çevresindekilerin etrafında pervane olmasını isteyen şımartılmış bir çocuğun karakter özellikleri.

"Şimdi seve seve yuvaya gidiyor, bir ara kendisine verdiğim mendili hep yanında götürüyor."

Oğlanın çevresine uyum sağlamaya başladığını görüyoruz. Yuvaya seve seve gitmesi, yuvadaki bayan öğretmenine ısındığının bir belirtisidir. Anladığımıza göre, yuvada öğretmeni oğlanın sevgisini kazanmış, onun bir zaman şımartıldığı koşulları yeniden yaratmıştır. Sonunda şöyle bir izlenim uyanmıştır oğlanda: Özlediğin rahat duruma kavuştun artık. Bundan sonra yapılacak şey, o zamana kadarıyla başarılamadan kalmış bir adımı atmak, oğlanın başkalarına karşı da ilgi duymasını sağlamaktır.

"Yuvada bulduğu şeylere karşı ilgi gösteriyor, pek çok işle görevlendirilmesinden, örneğin bir kuşu yemlemekten, çiçekleri sulamaktan, ortalığı süpürmekten, ken-

disinden küçüklerin ayakkabılarını giydirmekten vb. mutluluk duyuyor."

İlgili açıklama, oğlanın geri zekâlı olabileceği yolundaki tahminimizi sarsıntıya uğratıyor. Besbelli çevresine uyum sağlıyor oğlan, yuvadaki öğretmenine yaklaşıyor, aklı başında bir davranışı sergiliyor. Geri zekâlılık tanısının pek çürük temellere dayandığını belirtmek isterim, adeta hiç tutulacak yanı olmadığı anlaşılan bir tanıdır.

"Oğlanın evde yaşadığı koşullar akıl almayacak kadarıyla hazin. Babası 19.12.1924'de ölmüştür. Anne bir yerde yardımcı işçi olarak çalışmakta, oğlanın eğitimiyle hiç ilgilenememektedir."

Peki, çocuğu şımartan kişi neredeydir? Belki eskiden baba yapmıştır bunu.

"Anne, oğlana bizim verdiğimiz kışlık palto, ayakkabı vb. eşyaları çokluk satmış, onu yine partallar içinde okula yollamıştır."

Annesi kışlık paltosunu bile sattığına göre, nerdeyse sözcüğün tam anlamıyla kendisinden nefret edilen, sevgi ve sıcaklıktan yoksun büyütülen bir çocuk karşısında bulunduğumuzu düşünebiliriz.

"Oğlan kardeşlerden en küçüğü; 10, 15, ve 19 yaşlarında üç ağabeyi var."

Bu açıklama karşısında üç kardeşten birinin oğlana sahip çıktığını tahmin edebiliriz. En küçük kardeşin gelişimi konusunda bir fikir edinmek için, onun kardeşler arasındaki konumunu dikkate almamız gerekmektedir. Oğlanın şımartıldığını düşünürsek, kardeşlerden en küçüğü kimliğiyle belli bir gücü elinde bulundurduğu kesindir. Önünde üç ağabey vardır ve oğlan ağabeyleri gibi olmak ister. Ağabeylerinin kendisinden daha güçlü olmalarını arzulamaz, ön planda yer al-

mayı, ağabeylerinden üste çıkmayı, başa geçmeyi amaçlar.

"Pek sık ağlıyor, ama inadından ve öfkesinden yapıyor bunu."

Ağlamak son derece etkili bir silahtır. Öyle olmasa, çocuklar ağlamazdı. Oğlan, kendini çevresine kabul ettirmek için ağlamayı silah gibi kullanıyor. Sağır ve dilsiz bir karı kocanın bir oğlu vardı, iyi konuşur ve kulakları iyi işitirdi. Bir yeri incindi mi ağlar, ama bunu ses çıkarmadan yapardı. Yaşlar yüzünden aşağı yuvarlanır, ama gık demezdi. Bize göre anlaşılmayacak yanı yoktu bunun, çünkü çıkaracağı sesin anne ve babasının üzerinde herhangi bir etki yapmayacağını bilmekteydi. Her şeyde çevrenin damgasıyla karşılaştığımızı görüyorsunuz.

"En sevdiği masallar Seksekbacak ve Uyuyan Güzel."

Bu gibi masallardan sonuçlar çıkarmak nankör bir ödev sayılmasa gerekir. İlk masalda kurnaz bir kişi söz konusudur, bir başka kurnaz kişi tarafından yenilgiye uğratılır. Uyuyan Güzel masalının niçin oğlanın en sevdiği masallar arasında yer aldığını daha iyi anlarız. Oğlanın söz konusu masalı sevmesinin nedeni, belki gösterilecek büyük bir yüreklilik sonucu kesinlikle bir başarı elde edileceği umudunun masalda dile getirilmesidir. Sanırım bu konunun adamakıllı incelenmesi, masallarda çocukları nelerin etkilediğinin saptanması gerekmektedir. Bizim oğlanı daha bir yakından tanıdık mı, masallar içinde neden bu ikisini hepsinden çok beğendiğini iyi anlayacağız.

"Çokluk gündüzleri düşlere dalıyor,"

İlgili açıklamayı oğlanın gündüzleri hayaller kurduğu şeklinde alırsak, Uyuyan Güzel masalındaki uyuyan prensesi anımsamamak elde değildir. Belki bu nokta, durumu anlamamıza yardım edecek bir ipucu oluşturabilir.

"Önceleri güçsüz düşerek uyuyakalıyordu; öyle ki, bir daha uyanmayacak diye korkuyordu insan."

Belki de oğlanın güçsüzlüğü, Uyuyan Güzel masalıyla bir ilişkiyi içermektedir. Uyuyan Prenses masalı yaşantısına sahip bir çocuğu her şeyden çok uykunun ilgilendireceğini düşünebiliriz.

"İnsan görünce der ki, adeta dayak yemiş bir çocuk."

Belki anne dayaktan yana eli açık bir kadın.

"Her konuda ihmal edilmiş hissediyor kendini ve ilgi arıyor."

Sevgisiz büyümüş bir çocukta rastlanmayan bir özellik; sevgisiz büyüyen çocuk siner, hep kaçmaktadır gözü; şımartılmış çocuk ise hep ilgi bekler.

"Övülsün başka şey istemiyor. 'Bertl, sen ne akıllı uslu bir çocuksun!' dediniz mi gözleri parıldıyor, bir süre için her şey yoluna giriyor."

Bu açıklamanın da şımartılmış bir çocuğun karakterini yansıttığını görüyoruz. Açıklamada sözü edilen durum, çocuğun kendini rahat hissettiği, yaşam ve çabasının bir amaca kavuştuğu durumdur.

"Bir işe başladı mı sonunu getirmeden bırakmıyor, biraz övüldü mü işe yeniden başlamak istiyor."

Bu açıklama da, Bertie'yi nasıl eğiteceğimizi bize gösteren bir ipucu sağlamakta. Oğlan ilkin övülmek ve sevilmek için çalışıyor. Dolayısıyla, Bertie'ye kendisini başkaları için yararlı kılmasının ve hemen övülme isteğinden vazgeçmesinin gereği açıklanmalıdır. Hemen övülmeye kalkılmamalıdır oğlan, kendisine "Eğer şöyle şöyle yaparsan, o zaman gerçekten çok güzel olursun" demek yeterlidir.

"İki yaşında bir çocuk gibi davranıyor, kendisine pek ap-

tal ve çocuksu bir süs vermekten hoşlanıyor; amacı da gereği gibi okşanıp sevilmek ve şımartılmak."

Şımartılmış çocukların ya da erişkinlerin çokluk bir bebek gibi davrandığı görülür. Sıklıkla küçük bir çocuk gibi sözler eder, peltek peltek konuşurlar. Kendilerini tıpkı bir cennetteymiş gibi hissettikleri eskiden yaşanmış bir duruma dönmeye can atarlar. Kimbilir, belki hastalığı sırasında da şımartılmıştır Bertie. Geçirdiği hastalık ağır belirtiler veren bir hastalıktır; çevresindekilerin çocuğu şımartmaktan başka yapacakları pek bir şey yoktur. Bertie'nin şımartılma istekleri, övülme ve sevilme amacına yönelik çabaları işte buradan kaynaklanmaktadır. Kendisi bunu bilmez, ama yaşar. Dolayısıyla, gerekli açıklamalara başvurularak oğlanın eğitiminde başarılamayacak bir şey yoktur.

"Konuşması berbat, boyu bosu yerinde, zaman zaman kulağı akıyor."

Anlaşılan henüz iyileşmemiş bir ortakulak iltihabı. Eğer hastalık ağır hasara yol açmamışsa, Bertie işitsel algılama, müzik vb. bakımdan başka çocuklara göre daha duyarlı olabilir, çünkü işitme organı ortalama düzeyden daha hassastır, bunu da erken yaşta ortakulak iltihabı gibi ağır bir hastalığa yakalanması göstermektedir. Her çocukta ortakulak iltihabına rastlanmaz. Teste başvurarak Bertie için etkinlik göstereceği yeni bir alan ele geçirebiliriz belki, bir koroda şarkı söyleterek ve müzik çalışmaları yaptırtarak oğlanı toplumsal yaşama yaklaştırabiliriz.

"Zekâ gelişimi bakımından geri kalmıştır, sanki üç yaşındaki bir çocuktur."

Beş yaşında olmasına karşın üç yaşında bir çocuk gibi davranan, zekî denemeyecek bir dış görünümü sergileyen bir çocuk belki geri zekâlı izlenimini uyandıracaktır; ne var ki,

bu konuda kesin bir karara varılabilmesi için çocuğun güvenilir testlerden geçirilmesi gerekmektedir.

"Yalnızca alıştığı kişilerin sağaltım çalışmalarına yanıt vermekte."

Şımartılmış bir çocuğun karakteridir bu.

"Olumlu çalışmaları ancak bedensel alanı kapsıyor; jimnastik ve ritmik hareketler en sevdiği etkinlik alanları, bu konularda rekor düzeyde çalışmalar sergiliyor."

Oğlanın geri zekâlı sayılacağını ileri sürmeyi henüz göze alamayacağım. Jimnastik ve ritmik hareketlerle geri zekâlı çocuklarda seyrek karşılaşılır. Sistematik bir şekilde jimnastik yaparak ve bu alanda rekor çalışmalar ortaya koymak bir kombinasyon yeteneğinin belirtisidir ve geri zekâlı çocuklarda böyle bir yeteneğe rastlanmaz pek.

IX. YANLIŞ YOLA KANALİZE EDİLMİŞ HIRS (AÇGÖZLÜLÜK)

Sınıf öğretmeni şu açıklamada bulunmaktadır:

"Martha 9 yaşında olup ilkokulun dördüncü sınıfına gitmektedir. 5 kardeşin en küçüğüdür. 25, 23, 15 ve 14 yaşlarında dört ağabey ve ablası vardır. En büyük ablası evlidir ve birkaç haftalık bir bebeğin sahibidir. Martha en küçük çocuk olması, ayrıca sevimliliği ve cana yakınlığı nedeniyle anne ve babası tarafından pek şımartılmıştır. Eğitim ve gözetimi büyük ölçüde ağabey ve ablalarına bırakılmıştır, çünkü anne ve baba bütün gün çalışmaktadır. Baba bir ticarî büroda memurdur, sabah saat 7'de evden çıkmakta, akşam ancak 7.30'da eve dönmektedir. Anne korsa satılan bir dükkân işletmekte, bütün gün uğraşıp didinmektedir. Kız okula başladığında aşırı hareketliliği, boşboğazlığı ve arsız davranışı, geçimsizliği, kavgacılığı ve hırçınlığıyla sınıfta dikkati üzerine çekmiştir. İlk sınıftaki öğretmeni kendisi için "korkunç" bir çocuk, ama pek akıllı, o andaki havasına göre ya çok çalışkan, ya çok tembel sözlerini kullanmıştır.

Ben kızı ikinci sınıftan beri tanıyorum, tembelliği konusunda bir şey söyleyemeyeceğim. Tersine, sınıftaki çalış-

malara canla başla katılmaktadır, kompozisyon dersindeki başarılarına diyecek yoktur, kıvrak bir hayal gücü vardır, yazılarında güzel bir üslup dikkati çekmektedir, diksiyonu iyidir, yazısı düzgündür, komplimancılığa önem vermektedir, kuşkusuz bunda kendini beğenmişliğinin de payı vardır. Gayet başarılı bir ödev yapmışsa, başkalarının kendisine hayranlık duymasından pek hoşlanmaktadır. Dersten önce defterini alarak bana gelmekte, gururla şöyle söylemektedir: 'Lütfen bakar mısınız, bunu ben yazdım.' Övgü konusu yapılmasından haz duyan bir kızdır. Verilecek ödevlere beceri ve cesaretle el atmaktadır; jimnastikte iyi, hatta gözü pek biridir, yüzmeyi ve bisiklete binmeyi tek başına bellemiştir, bu yıl buz üzerinde kaymayı öğrenmek için bir paten sahibi olmayı istemektedir. Bunlar iyi özellikleridir kızın. Ne var ki, saygınlık eğilimi aşırı güçlüdür, öğretmeninden hep ilgi görmeyi bekler, bu da 30'u aşkın öğrencinin doldurduğu sınıfta olacak gibi değildir. Sürekli söze karışır, dersin huzurunu bozar, sık sık uyarılmasına karşın bu konuda kendisini bir türlü frenleyemez. Ayrıca, merakını da kontrol altında tutamaz. Örneğin sınıftaki bir başka öğrencinin defterine göz atmak ister. Yasak şeyleri yapmaya özellikle heves duyar. Geçen yıl Krampus gününün arefesinde başöğretmen sınıfa gelmiş, bitişikteki birinci sınıf öğrencilerinin korkabileceğini düşünerek her türlü kılık değiştirmeyi yasaklamıştı. Ama ertesi gün teneffüs zili çaldığında Martha herkesten önce tuvalete koştu ve bir iki dakika içinde Krampus kılığına girip sınıfa döndü, elindeki sopayı sallayarak çocukları çığlık çığlığa koydu, birbirine kattı. Başöğretmenin yasağını duymadın mı diye sorulunca da yanıt vermedi. Zaten sorguya çekildi mi hep böyle yapar. Kimsenin gözünün içine ba-

kamaması dikkati çeken bir özelliktir. Derste uzunca bir süre kendisini izlemeye göreyim, son derece büyük bir tedirginliğe kapılır. Ne yapacağını bilemeyerek gözlerini sınıfın içinde dolaştırır, benim hâlâ kendisini izleyip izlemediğimi anlamak için arada ürkek bana çevirir gözlerini. Ama aklıma gelmişken şunu da söyleyeyim ki, içten pazarlıklı ve yalancı bir kızdır denemez. Annesi de hiç yalan söylemediğini belirtmektedir. Aşırı saygınlık eğilimini şu olay apaçık ortaya koymaktadır: Geçen yıl müfettiş hanım, bir gün benim sınıfın katıldığı bir şarkı kursuna gelmişti; boşboğazlığına ve sürekli kursun huzurunu kaçırmasına ceza olarak pek çok kez kurstan uzaklaştırılan Martha'nın o gün yine kursa katılmasına izin verilmişti. Ancak Martha'nın fazla bir egzersizi yoktu, pek bir başarı sağlayamıyordu. Koroda yer almak ve kimsenin ilgisini çekmeden ötekilere öykünmek de katlanacağı şey değildi. Verilen bir molada müfettiş hanım öğretmen hanımla konuşurken Martha öne çıkmış, müfettiş hanımın yanıbaşına gelerek bir takla atmıştı. Çünkü jimnastik en başarılı olduğu dersti. Genellikle muziplikiere bayılan bir kız. Bana kendi anlattığına göre, birinde ev sahibinin bahçeye bıraktığı kafesi açıp içindeki kuşu salıvermiş ve onun bu işi kimin yaptığını bilmeyişine pek sevinmiş. Sözde bağırmasına acımış kuşun. Tatilde eğlence için karşıda kasap dükkânının kepenklerini olduğu gibi aşağı indirmiş, bunun üzerine kasabın karısı dükkândan çıkarak Martha'yı bir güzel pataklamış, derken Martha'nın annesi bu kez kendi dükkânından çıkarak kasabın karısına bir tokat atmış, ama karşılığında mahkemeyi boylayıp 10 şilin ceza ödemiş. Annesi Martha'ya çok sert davranmamı istiyor benden, artık evde kızın kahrını çekemediğini söylüyor. Kız dikkafalının bi-

riymiş, annesi bir şey yap dese: 'Yapmayacağım, yapmak istemiyorum!' diye yanıtlıyormuş hep, annesi en sonunda zora başvuruyormuş da ancak o zaman yelkenleri suya indiriyormuş. Annesi gerekli parayı bulsa kızı başından atmaya, yabancı bir ailenin yanına vermeye dünden razıymış, doğru dürüst eğitilirmiş kız o zaman; çünkü gerek kendisi, gerek baba işleri dolayısıyla kızla fazla ilgilenemiyormuş. Martha kardeşlerini yanına yaklaştırmıyor, oysa kardeşleri kendisinden pek hoşlanıyor, hatta ona sevecenlik gösteriyorlarmış. Martha, okulda da aynı davranışı sergiliyor. Öğrenci arkadaşlarından birini dövmediği ya da geçerken yok yere itip yere yuvarlamadığı gün nerdeyse olmuyor. Martha'nın itmesi sonucu şimdiye kadar bir kız duvara, bir başkası da bir sıranın köşesine çarparak fena halde canları acımış. Okula gidip gelirken öğrenci arkadaşlarının saçlarını çekiyor ya da daha okuldayken kendilerini dışarıda dövmekle tehdit ediyor. Bu yüzden de sınıfta herkes ondan korkuyor, hiç kimse sevmiyor kendisini. Derste yakınında oturanlardan biri gürültü etmemesini istese, ya yumruk ya da çimdik atıyor kıza ya da sıranın altından tekme sallıyor. Anne ve babasını okula çağırmalarımız bugüne kadar bir yarar sağlamadı. Her seferinde kızın yalnız annesi geldi ve kocasını suçlayarak kızını hep onun böyle kötü eğittiğini ileri sürdü. Kızın babasıyla henüz konuşma fırsatı çıkmadı, ama kızın annesi kocasını bugün için buraya getireceğine söz verdi."

Dr. A. : Bu çocukla ilgili olarak hazırlanan rapor, çocuğun tüm gelişim sürecinin özünü gayet belirgin şekilde vurgulamaktadır ki, bu da yanlış yola kanalize edilmiş alabildiğine büyük bir saygınlık eğilim ve çabasıdır. Kardeşlerden en küçüğü olup şımartıldığını öğreniyoruz kızın; ilgili durum da

Martha'daki saygınlık eğiliminin büyüklüğünün nedenini bize açıklamaktadır. Yaptığı iyi şeylerin yanı sıra yaşamın olumsuz tarafında kalkıştığı o kadar çok eylem var ki, şaşmamak elde değildir. Martha'daki huysuzluğun niçin giderek güçlendiğini anlıyoruz. Kız bir kapana kısılmış gibi davranmakta, yazgısının elinden yakasını kurtaramamaktadır; çevrenin ilgisinin orta yerine kurulmak istemekte, ama çok geniş boyutlara varan huysuzluğu nedeniyle herkesten soğuk davranış görmektedir. Ne var ki, bu da kızı kamçılayıp huysuzluğunu daha da ileri götürmesine yol açmaktadır. Kızla ilgili bu mükemmel raporda benim dikkatimi çeken devinim çizgisinin ne olduğunu kısaca özetlemek isterim:

Kız, herkesten üstün olmaya çalışmaktadır. Amaçladığı başarının ancak bir bölümünü okulda elde edebilmekte, öbür bölümünü ise başkalarına satışmak, başkalarına saldırmak ve evde annesine güçlükler çıkarmakla ele geçirmek istemektedir. Sınıfta en iyi öğrenci durumuna yükselse, davranışının tümüyle değişeceğini düşünebiliriz. Sınıfın birinciliğini elde etse değişip başka bir kız olmayacak, yalnızca eskisinden daha iyi bir durumda bulunacaktır. Kızın saygınlık çabasına çevresi katlanamamakta, ev, okul ve arkadaşları kızla bir savaşı sürdürmekte, kız da böyle bir savaştan zaferle çıkmak istemektedir. Dayak ve cezayla yolundan döndürülecek gibi değildir. Böyle bir yöntemle belki sağlanacak şey, kızın açıktan açığa başkalarına zarar vermeyi göze alamayarak aynı şeyi gizli saklı yapmak istemesi, kızı yalancılığa zorlanacaktır. Sanırım kuşu kafesten çıkarıp salmasının nedeni, kızın kendi söylediği gibi acıma duygusu değil, başkalarının malına el uzatıp, dolayısıyla başkalarının uğrayacağı zarardan duyulan hazdır. Aynı haz yine onu sınıftaki arkadaşlarının defterlerine bakmaya itmekte, ona herkesten üstün önde sayılacağı duygusunu yaşatmaktadır. Gerçekten her za-

man başkalarını yenilgiye uğratmayı başarsa, ilerideki yaşamı açısından henüz bir şey sağlanmış olmayacak, ileride kendisine böyle bir olanağı sunan pek kimse bulamayacaktır. Yapılması gereken, ortadaki sorunu kökünden çözümlemeye çalışmaktır. İçinde bulunduğu yanılgı kıza anlatılmalıdır. Hep ön sırada yer almaya karşı içinde ölçüsüz bir eğilimin yaşadığı, yaşamın olumlu tarafından amacına ulaşamayınca olumsuz tarafında kendini kabul ettirmeye çalıştığı, bunun için de başkalarını rahatsız ettiği, başkalarına yapmadığını koymadığı vb. anlatılmalıdır. Ancak böyle bir açıklama suçlamalı bir biçimde yapılmamalı, o zaman kızın yeniden savaşacağı, kendisiyle yapılacak söyleşinin ardından içinde: "İşte şimdi inadına yapacağım!" gibi bir havanın uyanacağı unutulmamalıdır. Böylesi çocuklar her şeye karşın kendilerinin daha güçlü sayılacağını kanıtlamak isterler. Kızdaki hataların bir konuşmayla giderilebileceğine doğrusu inanmıyorum. Kendisinden tamamen bağımsız yabancı birinin içtenlikle el uzatıp ruhunda olup bitenleri ona göstermesi gerekmektedir. Kız annesinin kendisine arka çıktığını bilmekte, onun kendisini evden uzaklaştırıp yabancı bir ailenin yanına verme tehditlerini ciddiye almamaktadır. Zekî bir çocuk olduğundan, bir öğretmenin kendisine karşı davranışında aşmaması gereken sınırların ve kendisine karşı her türlü önleme başvurulamayacağının farkındadır.

Açıklamalardan öğrendiğimize göre, anne babasıyla kardeşleri kızı sever, ama yine de kız onlara yapmadığını koymaz, davranışı hiç de dostça değildir. Çevresindekileri egemenliği altına almak ister, ama kardeşlerinde pek başaramaz bunu, o da acısını başkalarına karşı saldırgan tutumuyla çıkarmaya çalışır. Kızın bütün davranışlarında aynı ritim ve aynı yapıyı görürüz. Annenin tehditleri hiç de uygun bir önlem değildir, böyle bir kız karşısında sert ve hoyrat davranışlara başvur-

mak amaca götürecek bir yol sayılamaz. Her türlü durumda babasının kendi tarafını tutacağını bilir kız. Şımartılmasında yalnızca babanın suçlu olduğunu sanmıyorum, çünkü böyle bir suçu aile üyeleri genellikle hep birbirinin üzerine atar. Kızın gerçekte suçsuz sayılacağını, çünkü yaşam üslubunun daha ilk çocukluk yıllarında belirlenip ilgili sürecin bundan böyle kapanmış olduğunu anne ve babasına açıklamak gerekmektedir. Hep birinci olmak, çevrenin tüm ilgisini her zaman üzerinde toplamak amacına sımsıkı sarıldığı süre kızda herhangi bir değişikliğin başgöstermesi beklenemez.

Kızın sağaltımı bakımından izlenecek en iyi yol, bir ailede en küçük kardeşlerin çokluk hep ön planda yer almaya eğilim gösterdiğini kendisine açıklamak ve anne babasını da kızlarına bu durumu açıklamaya teşvik etmektir.

Dr. A. : (Kızın anne ve babasına verilen öğüt) En iyisi, genellikle yapıldığı gibi çocuklarla bir savaşa girmemektir, çünkü çocuklar böyle bir savaşta erişkinlerden daha güçlü konumdadır. Kızla dostça bir hava içinde konuşulmalı ve çevresindekileri egemenlik altına almaya kalktı mı, davranışının çocuklarda sık görüldüğü ve olağanüstü bir şey sayılmayacağı söylenmeli, içinde taşıyıp yabancısı olduğu eğilimin, yani çevrenin tüm ilgisini üzerinde toplama isteğinin nereden kaynaklandığı kendisine açıklanmalıdır.

Öğretmene yapılan tavsiye: Kızın eskisi gibi davranma yolundaki girişimleri anlayış dolu bir gülümsemeyle karşılanmalı ve örneğin: "Sanırım, çevrenin ilgisini yine üzerinde toplamak istiyorsun" denerek onun bu nokta üzerine dikkati çekilmelidir.

Dr. A.'nın kıza söyledikleri (kız sürekli ağlamaktadır): Sınıfın en iyi öğrencisi olmak ister misin? Çünkü bazı şeylerin öyle güzel üstesinden geliyorsun ki! Ne de olsa zekî bir kız-

sın. Ancak, çevrendekilerin hep seninle ilgilenmesini bekleme huyundan vazgeçmen gerekiyor. Evde kardeşlerden en küçüğü sensin ve kardeşlerinin hepsine söz geçirmek istiyorsun. En küçük kardeşlerde çokluk rastlanan bir davranıştır, senin bir suçun yok bunda, bizim bilmediğimiz bir şey değildir söz konusu durum. Bak, yazın güzel, jimnastik çalışmaların da fena değil. Ne diye sınıftaki kızlarla boğuşasın. İyi bir baban, iyi de bir annen var, yetmez mi bu kadarı? Ne diye hep öne çıkmak istiyorsun sanki. Bana kalırsa şimdi ağlaman tamamen yersiz, buraya seni cezalandırmak için çağırmadık, nerede hata yaptığını sana göstermek istedik o kadar. Evde hep senin sözün geçsin istiyorsun. Gereksiz bir şey bu. Çünkü senin bilgi düzeyin kardeşlerinkinden aşağı değil. Ayrıca, insanların gözlerinin içine bak ki, vicdanının temizliği anlaşılsın. Kendi kendine şöyle söyle: Başkalarına hep söz geçirmeyi istemiyorum, başkalarını rahatsız etmeyecek, annemden hep benimle ilgilenmesini beklemeyeceğim! Anneni sevindirmeye çalış, başaracaksın korkma! O zaman kendi kendine diyeceksin ki, evde en küçükleri benim, öyleyken herkes seviyor beni. Ne düşünüyorsun, bunları yapacak mısın, yoksa ileride yine: Ben buradayım! deyip hep öne çıkmaya mı çalışacaksın?

Bir ay sonra yine bekliyorum seni.

X. SEVİLMEYEN ÇOCUK

"Hans yasal olmayan bir evlilikten sekiz aylıkken doğmuş bir çocuktur."

Açıklamanın ilk bölümünü dikkatle karşılamak gerekiyor. Sekiz aylık doğmuş bir çocuğu dokuz aylık doğmuş bir çocuktan ayırtetmek kolay değildir, böyle bir tanının her zaman kesinlik taşıyacağı söylenemez. Çocuğun durumu öğrenmesi bana göre uygun sayılamaz. Ama gerçekte söz konusu saptamanın bir önemi yoktur.

"Daha dokuz aylıkken yürümeye başladı, bir yaşında da dillendi. İlk dişlerini on iki aylıkken çıkardı."

Aslında çocuklarda ilk dişler altı aylıkken çıkar.

"Sonraki dişler ise düzenli çıktı. Şimdiye kadar yalnızca kızamık hastalığı geçirdi. Annesinin bundan öte bir bilgisi yok; çünkü çocuk bir başka ailenin bakımında büyümüş, babası o zamanlar garsonluk yapıyormuş, şimdi ise Viyana'nın dışında kalıyor ve çocuğun bakımını üstlenmiş aileye nafaka ödüyor. Çocuğun durumuyla ilgili olarak anne daha fazla bir şey bilmiyor. Anne zatürre geçirmiş; söylediğine bakılırsa ailede kalıtsal bir hastalık yokmuş."

Zihinsel gelişim bakımından kalıtım koşullarının ciddiye alınmaması gerektiğini biliyoruz.

"Anne bir yardımcı işçiyle evli. Düzgün bir evlilik yaşamları varmış. Bu evlilikten iki çocuk dünyaya gelmiş, biri bir yaşındayken ölmüş; ötekisi üç yaşında bir oğlan. Hans, K.'daki bir ailenin yanına verilmiş. Adam havagazı işletmesinde tesisatçıymış, içkiye düşkün, aşırı ölçüde kaba ve hoyrat biriymiş. Çocuğa bakan ailenin şu anda 17 yaşında bir oğluyla 2 yaşında bir kızı varmış. Oğlanın Hans'la arası iyi değilmiş, her fırsatta Hans'a takılır, onu kızdırır, onunla alay eder, onu itip kakar ve dövermiş. Hans'ın karşısında bulunan örnek, doğrusu pek iç açıcı değilmiş; hele üvey baba içkili oldu mu, iş iyice çığrından çıkıyormuş. Adam karısını ve çocuklarını dayaktan geçiriyor, Hans'ı bir top gibi sağa sola savuruyormuş."

Sevilmeyen bir çocuk olmanın ne anlama geldiğini biliyorsunuz.

"Söz konusu izlenimlerin çocuğun ruhuna iyice yerleştiğine kimi fırsatlarla tanık olmuştum. Bir defasında kum havuzunda oynayan bir oğlanı uyararak şöyle demiştim: Pantolonuna dikkat et, annen kızar sonra! Hans da oradan atılmıştı: Üvey babam da hep üvey annemle bana kızardı, bazen de döverdi bizi, meşin bir kemerle; annem de ağlardı hep."

"Sarhoşlukta üvey anneyle üvey baba arasında evlilik yaşamının tüm mahremiyetleri Hans'ın gözleri önünde açığa vuruluyordu. Bununla ilgili olarak, anne Hans'ın penisiyle oynadığını belirtiyor."

Çocukların penisleriyle oynamalarına son derece sık rastlanır.

"Anne bana bir olay anlattı: Bir defasında Hans'ı üç ya-

şındaki oğlan kardeşiyle yatakta bulmuş, hem kendi, hem de kardeşinin penisiyle oynuyor, bu arada alabildiğine büyük bir uyarılmışlık içinde soluyormuş. Hans'ın bu yönde kullandığı kimi sözler de gerçekten korkutucu. Gördüğüme göre, hayvanlara eziyet etmeye karşı bir eğilim taşıyor içinde. Pencerelerde harıl harıl sinek ve böcek arıyor, sonra hepsini ezip öldürüyor. Bir ara sessiz oturmuş parmağına bir şey dolarken rastladım Hans'a. Dikkatle bakınca bunun bir solucan olduğunu farkettim; iyice benzetmişti solucanı ve bir türlü de elinden bırakmak istemedi."

Hayvanlara eziyet, Hans'ın güçsüz yaratıklara karşı takındığı düşmanca tutumu sergiliyor. Hans, dünyaya düşmanca bir gözle bakmaktadır.

"Bu yılın nisan ayından beri oğlan öz annesinin yanında; ancak arada bir çevre değişikliği olmuş, annesi dört hafta kadar hastanede yatarken Hans G.'deki bir bakım evine verilmiş, iki gün kadar da bir ailenin yanında kalmış, 9'uncu ayın 25'inde yuvaya gitmeye başlamış. Vücutça bakımsız, gayet cılız bir çocuk; başkaca anormal bir yanı yok. Yuvaya geldiğinde vücudu sivilceler, başı bitlerle doluydu. Dolayısıyla, yuvadan doğruca bir çocuk kliniğine yollanmış, annesine de oğlanın tedavisi için neler yapması gerektiği söylenmişti; ama annenin söylenenleri pek uyguladığı yok. Bu yüzden oğlanın iyileşmesinde pek bir ilerleme kaydedilemiyor. Annesi oğlanı sevmediğini saklamamakta."

Yasal evlilik dışı doğmuş sevilmeyen bir çocuk.

"İlk konuşmamızda şöyle dedi annesi: Kendisine sert davranın; ben de onu cezalandırıyor, hatta dövüyorum bazen. Bir şey söylemek isterseniz, bağıracaksınız, yoksa

söz dinlemez. Böyle davranılmaya alışmış, şimdiye kadar kendisine hep böyle davrandık; sonra, yasal evlilik dışı doğmuş bir çocuk, bugüne kadar evden uzak tutmuştum kendisini."

Annesinin söylediklerini dinleyince insan sanır ki, yasal evlilik dışı doğmasından sanki oğlanın kendisi suçludur.

"Benden çekinir, kocamı daha çok sever, ben yanına yaklaştım mı hemen ağlamaya başlar. Sürekli iş çıkarır başıma, hiç rahat durmaz, evdeki bütün düzeni bozar. Hele ben çalışırken ya da sofrada başgösteren sessizliğe hiç katlanamaz. Kısa kısa çığlıklar atar, ayaklarını yere vurur, oturduğu sandalyeyi gürültüyle sağa sola oynatır, ya da dikkati üzerine çekmek için eliyle masanın üzerine vurur."

Söylenilenler inanılacak gibi değil. Ancak belli bir durumda düşünülebilecek davranışlardır, o da yediği dayağın ya da kapıldığı korkunun oğlanı cinsel bakımdan uyarmasıdır. Bu gibi çocuklar inadına kendilerini dövdürür. Bizim oğlanın da cinsel bakımdan bir şaşkınlık içinde olduğunu biliyoruz; dolayısıyla, sözünü ettiğimiz tipteki çocuklardan biri olabilir.

"Gürültü yapmamasını söyledim mi, bana bakıp gülüyor ve yaygaraya devam ediyor. Hiç oralı olmasam, davranışım onu kışkırtıp huysuzluğunu daha da ileri götürmesine yol açıyor. Durup dururken kendini yere atıyor bazen, hiç neden yokken ağlayıp sızlıyor"

Oğlan ilgili tutumuyla karşısındakini kışkırtmak ister gibidir; bununla ele geçireceği şeyi çok iyi bilmekte.

"Dikbaşlılığı öbür çocuklara kötü bir örnek oluyor. Diyelim bütün çocuklardan çok doğal bir şeyi yapmalarını istedim, bakıyorum oradan Hans bas bas bağırıyor: Hayır! Ya da ben yapmayacağım!"

Oğlanın davranışı savaşçıl bir tutum; kendisine dostluk gösterecek kişilerin de bulunduğunu bilmiyor.

"Ben Hans'ın isyankârlığını öbür çocuklardakinden başka türlü karşılıyorum; ama davranışında öyle öğeler var ki, öbür çocuklar bunlara bakıp aynı davranışa kendilerinin de başvurabileceğini sanıyor."

Böyle bir davranış, çokluk bulaşkan nitelik taşır. Hele güçlü bir aşağılık duygusunu içlerinde barındıran ve saygınlık peşinde koşan çocuklarda durum haydi haydi böyledir. Çocuklar eşitlik arar. Diyelim okulda bir çocuk bir baygınlık geçirdi, diğer birkaç çocuğun da onun ardından bayıldığını belki gözlemlemişsinizdir.

"Oğlanda bir toplumsallık duygusundan söz açılamaz. Öbür çocukları kızdırmakta, ellerinden oyuncaklarını ve bazı öteberileri çekip almaktadır, oysa aynı şeyler kendisinde de vardır. Öbür çocukları itip kakmakta, oralarına buralarına tırmık atmakta, durup dururken onları pataklamaktadır."

Oğlan, düşmanca bir davranışı sergiliyor.

"*Senin* ve *benim* kavramlarını aklı almıyor hiç."

Bu kavramlara akıl erdirebilmenin koşulu, başkalarına karşı duyulacak ilgidir.

"Bir örnek: Rudi'nin elinde bir düdük var; Hans düdüğü çekip alıyor, Rudi de bana gelip şikâyette bulunuyor. Ben işi idare etmeye, düdüğünü Hans'a birazcık vermesi için Rudi'yi razı etmeye çalışıyorum. Rudi düdüğüm de düdüğüm diye diretiyor, ben de bunun üzerine Hans'ı yanıma çağırıyorum; ama Hans bahçenin ta bir ucuna kaçıp gidiyor. Ama ardından çaresiz geliyor yanıma, kendini yere atıyor; ben serinkanlılıkla: Ayağa kalk, düdüğünü geri ver Rudi'ye, o da biraz çalsın, sonra sana yi-

ne verir, çalarsın! diyorum. Ben böyle söyleyince Hans yaygarayı basıyor, kendini yere atıp debeleniyor; eliyle bana vurmaya kalkıyor. Olay bahçede geçtiği için, öbür gruplardan da bir yığın çocuk toplanıyor çevremize. Yapma etme demem para etmeyince, Hans'ı yerden kaldırıp içeri götürüyorum. Bir süre sonra yatışıyor; bir başkası elinden bir şeyi çekip alsa kendisinin de bunu hoş karşılamayacağını açıklamaya çalışıyorum. Hiç beklenmedik bir tepki gösteriyor Hans, bir üşüme nöbetine kapılmış gibi dişleri takırdamaya başlıyor, bundan böyle bütün zaman yanımdan ayrılmıyor, büyük bir sokulganlıkla elimden tutuyor, birkaç kez öpüyor elimi ve bir daha da bırakmıyor. Sonradan kendisiyle yaptığımız söyleşi sırasında annesinden öğreniyorum ki, üvey anne ve babası oğlana hediye edilen şeyleri hep çekip almışlar elinden ve bir daha da geri vermemişler."

İlgili sahne çok ilginçtir; oğlan öğretmen karşısında büyük bir uysallık göstermekte, büyük bir şükran duygusunu sergilemektedir. Düdük elinden geri alınmıştır, oğlanın öğretmene karşı açığa vurduğu şükran duygusunun nedeni anlaşılacak gibi değildir. Belki söz konusu olay da Hans'ı yine cinsel bir uyarılmışlık içine sürüklemşitir.

"En büyük güçlüklerden birini dinlenme saatinde çıkarıyor. Öbür küçük arkadaşlarını da rahatsız ediyor. Durup dururken bağırıyor sessizlikte, yerinden sıçrayıp kalkıyor, yatağına eliyle vurup gürültü yapıyor, kendi kendisiyle konuşuyor. Bu da tam uyumak üzere olan ya da uyuyan öbür çocukları uyandırıyor."

Oğlan hain bir düşman davranışını sergilemekte.

"Annesi ilgili konuda aşağıdaki bilgiyi veriyor: Hans yatağını hiç ıslatmaz, horuldadığı da seyrek görülür. Babasıyla yatar, babasının yatağında yatmaktan hoşlanır."

Açıklama, oğlanın cinsel bir uyarılmışlık durumunu yaşadığı yolundaki tahminimizi doğrulamaktadır.

"Saat 8'de yatar. Uykusu rahat değildir, solur, güçlükle nefes alır bazen. Saat 1'de uyanır hep ve bundan böyle uyumak istemez. Anne ve babası her yola başvurur, hatta döverler oğlanı, onu yeniden uyumaya zorlarlar. Öğleyin eve gelince kardeşiyle yatar yatağa, her biri yatağın bir başına uzanır, birkaç sille tokattan sonra uyur Hans."

Bu da oğlanın ne çok dayakla büyüdüğünü gösteriyor, dışa kapalı bir çocuk olmasının nedenini açıklıyor. En küçük başarılarını övgü konusu yaparak kendisini etkilemeye çalıştım. Bu yoldaki çalışmalarıma bir an için olumlu bir yanıt veriyor, ama bütün girişimlerim Hans'ı daha iyi bir başarı düzeyine çıkaracak uyarıyı oluşturmaktan uzak kalıyordu.

"Yuvaya geldiği ilk günler ne zaman çocuklardan birini okşayıp sevsem, o sıra bir hayli ötede bulunmasına karşın Hans'ın hemen oyununa ara verdiğini görüyordum."

Evdekilerin oğlanın küçük kardeşine kendisinden daha iyi davrandıklarını, yuvada bir başka çocuğun sevilip okşanması sırasında oğlanın daha önce sık karşılaştığı bir durumu yeniden yaşadığını unutmamak gerekiyor.

"Sanki taş kesilmiş gibi durup gözlerini hiç benden ayırmamıştı. Ertesi gün aynı davranışı bu kez Hans'ın yakınında kasten tekrarladım; Hans felce uğramış gibi oracıkta dikiliyor, gözlerini dikmiş bize bakıyordu. Anladım ki, davranışım hayli etkilemişti kendisini. Sevgisini kazanmaya yönelik çabalarımın pek başarı sağladığı söylenemez. Belki de bu, ondaki konsantrasyon güçsüzlüğüyle ilgili bir durum. Konsantrasyon eksikliği, dikkatini belli bir şeye verememesi tüm davranışında gözlemlenebiliyor."

Başkalarıyla ilişki kurmayı düşünmediği için oğlanın işlevlerinin yeterli ölçüde gelişemediğini anlıyorsunuz.

"Konuşmasında daldan dala atlıyor, tutarlı davranamıyor bir türlü. Ortalığı süpürürken bir iki süpürge çaldıktan sonra dönüyor, kukla tiyatrosundaki kuklaları vurup çıkarıyor dışarı; ilgili davranışını yemekte de pek açık sergiliyor, oturarak ve sessizlik içinde doğru dürüst yemek yemeye alışmış değil. Yalnız başına giyinip soyunamıyor. Son günlerde doğruyu, eğriyi birbirinden ayırmasını öğrendiğini görüyorum, çünkü ilgili konuda bir hata işleyen öğrencileri gelip bana şikâyet ediyor."

Oğlan, öğretmene sokulmaya çalışmakta.

"Başka çocukları gammazlamasının temelinde onları cezalandırılmış görme amacının saklı yatıp yatmadığından pek emin değilim."

"Hans severek geliyor yuvaya. Annesi onun pazar günleri de yuvaya gelmek istediğini söylüyor. Hans'ta böyle bir isteği uyandıracak bir olayın daha önce geçmediğini de belirtiyor. İlk günler yuvadan hiç eve gitmeye yanaşmamıştı."

Oğlanın davranışı, yuvada kendisini daha rahat hissettiğini gösteriyor. Onun bu yoldan ilerlemeler kaydedeceği kesin.

"Hüngür hüngür ağlayarak gardıropta kendini yerlere atmıştı; ancak tatlılıkla konuşup ertesi gün yine yuvaya gelebileceğini söyledikten sonradır ki, ayağa kalkmasını ve oğlan kardeşi yuvada bulunan komşu evlerden bir kızla eve gitmesini sağlayabilmiştim. Evden korkusu artık eskisi kadar büyük değil; ama yine de yuvadan alınıp götürülme zamanı gelince bir tedirginlik ve şaşkınlığa kapılıyor."

"Hans, uyanık bir oğlan izlenimini bırakıyor üzerimizde.

Kendine göre kavrayışı iyi; etkinlik göstermeye eğilim duyuyor. Eli açık, örneğin bir defasında beslenme saatinde yiyeceği eriklerden bir tane getirip verdi bana, ardından ikinci bir erik getirerek dedi ki: 'Al bunu da, iki eriğin olsun!' Kendisine ait başka şeylerden de çevresindekilere seve seve vermek istiyor."

Bunlar, oğlanın bir toplumsallık duygusunu edinmeye başladığını gösteren belirtilerdir. Böyle bir çocukta buzların çözülmesi belli bir zaman alır, öyle hemen gerçekleşmez; sabrı elden bırakmamak gerekiyor, daha başka güçlüklerin de üstesinden gelinebilir o zaman. Dayak konusunda, oğlanın kendisinin buna kasten yol açıp açmadığını annesinden öğrenmek isterdim doğrusu. Ama kuşkusuz bu bakımdan anneyi bir telkinle karşı karşıya bırakıp soruma olumlu bir yanıt vermesini sağlamak istemem. Annesiyle dostane bir hava içinde konuşucak, çocukta bir eşdeğerlik duygusunu uyandırma düşüncesini kendisine benimsetmeye çalışacağım.

XI. BİR ROL OYNAMAK İSTEYEN TEK ÇOCUK

Öğretmen **S.'nin** 11 yaşındaki bir oğlanla iligili raporu. **Oğlan pek geçimsiz, dersin huzurunu sürekli kaçırıyor. Annesinin para cüzdanından 50 Gr. aşırmış. Başlıca şikâyet konusu ne zaman öbür çocuklarla bir araya gelse, kavga döğüş etmeden duramaması, hep başta gelen bir rol oynamak istemesidir. Ailenin tek çocuğudur. Okuldaki başarıları orta düzeydedir, zekî bir çocuğa benzemektedir.**

"Aile koşulları vb. konusunda bir şey bilinmiyor."

Şımartılmış tek çocuk. Evde üzerine titrendiğinden, başka çocuklarla fazla bir ilişki kuramamış, toplumsalılk duygusu doğru dürüst gelişememiştir. Annesiyle konuşmamda yarar vardır.

Annenin açıkladığına göre, oğlanın çok iyi tarafları var, gelgelelim başka çocukların etkisinde kalıyor. Hiç söz dinlemiyor bazen. Başka çocuklar oğlanın annesine geliyor, onun kendilerine şöyle söylediğini açıklıyorlar örneğin: 'Annemin bana yap dediği şeyi yapmak istemiyorum!' Oğlan annesine sık sık yalan söylüyor, annesi de bu yüzden cezalandırıyor kendisini. Eline de "hakim olamıyor bazan", ayrıca sevdiği şeylerden yoksun bırakarak da oğlanı cezalandırma yoluna gidiyor. Oğlan bir süre para karşılığı bir ailenin yanında ba-

kılmış, rahatmış durumu, ama evde daha rahatmış, hiçbir eksiği yokmuş. Eskiden annesi kendisini cezalandıracak oldu mu hemen af dilermiş, ama artık kafa tutuyor, laf altında kalmıyormuş. Evde kendi sözü geçsin istiyor, övünmeye eğilim gösteriyormuş. Kocası oğlanın öz babası değilmiş, ama oğlana karşı çok iyiymiş, oğlan da adamın kendi babası olmadığını biliyormuş. Üvey babası evdeyken işi daha da azıtıyormuş, çünkü üvey babası ona çok iyi davranıyormuş. Öğretmenleri oğlana karşı sert bir tutum izlemesini söylemişler. Oğlanın arkadaşları yokmuş, çünkü geçinemiyormuş kimseyle. Herkesi sultası altına almak istediğinden, çocuklar kendisini sevmiyorlarmış. Okul ödevlerini evde tek başına yapıyormuş. Geçen hafta annesi bakmış, cüzdanındaki paradan 50 Gr. eksik. Oğlanı sorguya çekmişse de, oğlan parayı aldığını inkâr etmiş, ama annesi parayı üzerinde bulmuş sonradan, oğlanın parayı niçin aldığını da bir türlü öğrenememiş. Kağıt, resim, kurşunkalem vb. çeşitli öteberileri trampa etmeye ve toplayıp biriktirmeye bayılıyor. Annesi bu trampa işinden vazgeçmesine karşılık kendisine her hafta bir miktar harçlık vereceğini söylemiş, oğlan da bunu işitince sevincinden deliye dönmüş. Başkaca akıllı uslu bir çocukmuş; kimi işlerde annesine seve seve yardım ediyor, tam bir bağımsızlık içinde davranabiliyormuş.

Oğlanın gördüğü düşler konusunda annesi şu bilgiyi veriyor. Vapurla bir ara Pressburg'a gidiyorlarımış, oğlan bir kâbus görmüş. O kadar korkunç bir kâbusmuş ki, oğlanı sonra yukarıda güvertede bulmuşlar. Gördüğü düşte oğlan bacada oturuyor, aşağı düşeceğim diye ödü patlıyormuş. Güvertenin korkuluğuna sımsıkı tutunmuş. Oğlan ileride kaptan ya da pilot olmak istediğini söylüyor: Bir ara: "Bütün gemiyi ben yöneteceğim, ne şahane bir şey olacak!" sözleri döküldü ağzından.

Çok tutumlu bir çocuk. Annenin başlıca şikâyeti, yalancılığı ve geçimsizliği. İlgili huylarından ötürü de sık sık döverek oğlanı cezalandırıyor."

Anneyle Söyleşi

Oğlunuzun çantanızdan 50 Gr. çalması o kadar da kötü bir şey değil. Bu konuyu onunla hiç konuşmamakla iyi edersiniz. Kendisine biraz harçlık vermekle doğru davranmışsınız. Bir yerden eline düzenli para geçtiğini bilmesi onu yatıştıracaktır. Ben olsam onu hiç dövmek istemez, dövmezdim. Oğlan yalan söyleyip yüksekten atarak dikkati üzerine çekebileceğine ve böylece çevresinin ilgisini üzerinde toplayacağına inanıyor. Oğlanın üzerinde uyguladığınız ceza yöntemini değiştirmeniz, ilgili yöntemden vazgeçmeniz iyi olur. Sonra oğlanın biraz da geleceği düşünmesine çalışmak ve övünme nedeni olarak kaptanlığa uygun bir meslek gözüyle bakılamayacağını açıklamak gerekir. Bırakın işlerini yalnız başına görsün, bağımsız davranmasına çaba harcayın. Ben olsam üzerine fazla titremekten vazgeçerim. Sizden hep destek görmeye alışmış durumda. Baktınız ki canı istiyor, bırakın gidip spor yapsın, bu onun başka çocuklarla bir araya gelmesini sağlayacaktır. Ben sizin yerinizde olsam, artık çocuk olmaktan çıktığını hissettirmeye çalışırdım, böylece kendisine daha çok güven duyardı. Gereği gibi bir özgürlük duygusundan yoksun, çantanızdan para aşırması da bu yüzden; oğlanın istediği, büyük bir kişi olduğu, yaşamda bir rol oynadığı duygusuna kavuşmak.

Dr. A. : (Anne çıkıp gittikten sonra oradaki dinleyicilere dönerek): Oğlan önemli bir rol oynamak isteyen biri, ama annesi tarafından özgür davranması sınırlanmış durumda.

Dr. A. (Oğlana): Söyle bakalım, usta matematikçi, ileride ne olacaksın?

Oğlan : Büyük bir gemide kaptan. Gemiyle Hamburg'a gideceğim.

Dr. A. : Ama ilkin bir tayfa olman gerekiyor. Kaç yaşında Hamburg'a gideceksin?

Oğlan : 20.

Dr. A. : 15-16 yaşlarında da gidebilirsin pekâlâ. O zamana, yani kaptan olana kadar çok şey öğrenmen gerekiyor. Neden kaptanlığı böyle çok seviyorsun? Şimdiye kadar gemiye bindin mi hiç? Gemide o kadar hoşuna giden nedir, söyler misin?

Oğlan : Kaptan herkese emredebiliyor gemide.

Dr. A. : Peki, sen şimdi kime emir veriyorsun? Annene niçin emir vermek, okulda niçin böyle davranmak istemiyorsun?

Oğlan : Çocuklara emir veriyorum.

Dr. A. : Bak, kaptan olmak istiyorsan, akıllıca emirler vermelisin ki, herkes verdiğin emir için uygundur diyebilsin. Ama okuldaki çocuklar karşısında kaptan gibi davranamazsın, okul emirler verebileceğin bir yer değil. Hem okulda ne diye emirler vereceğini de anlamıyorum. Böyle yaparsan kendine hiç arkadaş edinemezsin kuşkusuz. Çocuklar haklı, senden emir almak için okula gitmiyorlar. İleride emirler verebilirsin, ama şimdi nazik ol herkese karşı, kendine dost kazanmaya bak. Kaptanlar da yolculara nazik davranır çünkü. Yalnız emir vermekle kaptanlık yapılmaz, bir kaptanın daha başka becerilere sahip olması gerekir. Bir kaptanın da dostlara ihtiyacı var. Diyelim gemidekiler kaptandan hoşlanmadılar, hatta nefret ettiler kendisinden, o zaman sözünü dinlemeyeceklerdir. Öbür çocuklara karşı nazik davranmayı öğrenmelisin. Emir vermek, övüngenlikten başka şey değil. Çeşitli öteberiler satın alıyor, başkalarıyla çeşitli öteberileri

değiş tokuş ediyorsun. Kendine büyük pozlar vermekten zevk alıyorsun. Hep sana bir kaptan gözüyle baksınlar istiyorsun. Çok küçük bir çocuktun bir zaman, o günlerden anımsadığın bir şey var mı?

Oğlan : Bir ara bir çanı yukarıdan çekip bir kilisenin kulesine çıkardıklarını görmüştüm. 3-4 yaşlarındaydım belki.

Dr. A. : Nasıl, hoşuna gitti mi?

Oğlan : İnsanların iplere asıldığını görmek hoşuma gitti.

Dr. A. : Çanın yukarılara doğru yükseldiğini görmekten hoşlandın. Ben isterdim ki, arkadaşların olsun. Bir çocukevine gitmez misin? Belki annen jimnastik yapmayı öğrenmene de izin verir. Her şeyi öğrenebilir insan. Okul ödevlerini de çocukevinde yapabilirsin.

Biriktirdiğin parayla ne yapmayı düşünüyorsun?

Oğlan : Bir gün sıkıntıya düşersem harcayacağım.

Dr. A. : Peki, günün birinde sıkıntıya düşeceğinden mi korkuyorsun? Yani yukarıdan aşağı düşeceğinden? Sıkıntıya düşmemenin en iyi yolu çalışkanlıktır. Sen de biliyorsun ki, para sahibi olmak en büyük güvence sayılamaz. Övünmekten de hoşlanıyor musun bakayım?

Oğlan : Evet.

Dr. A. : İşte bu huyundan vazgeçeceksin. Kaptan olmak isteyen yalan söylemez. Gerek anne, gerek öğretmenin seni seviyor; derslerine iyi çalışır da akıllı uslu davranırsan, her şey olabilirsin. Madem ki kaptanlığı seviyorsun, bunun için iyi ve sağlam bir temel gerekiyor. Bir ay sonra yine gel, anlat bana bakayım, kendine bu arada arkadaş edinebildin mi? Başkalarını rahatsız etmekten, herkese emirler vermekten vazgeçtin mi?

XII. TAHTINDAN ALAŞAĞI EDİLEN EN BÜYÜK ÇOCUK

"Biri 7, öbürsü 9 yaşlarında iki oğlum var. Küçüğün okul durumu konusunda bir şey söyleyemeyeceğim, çünkü henüz birinci sınıfa gidiyor."

Karşımızda iki oğlan var, biri büyük, öbürü küçük. Bir ailedeki bütün çocuklar değişik koşullarda büyür, hepsinin de aynı koşullarda büyüdüğü ileri sürülemez. Büyük oğlan iki yıl gibi bir süre ailede tek çocuk konumunu elde bulundurmuş, bir ailenin ilk doğan çocukları gibi anlaşılan çevrenin tüm ilgisini kendi üzerinde toplamış ve şımartılmalara konu edilmiştir. Bütün evde kendi borusu ötmüş, ama bir kardeşi dünyaya gelince düpedüz durumu değişmiştir. Her istediğine sahip olma konusunda iki yıl süren bir egzersizi geride bırakmış, bir kral yaşamı sürmüştür. Ama bir kardeşi dünyaya gelince, annesinin ilgisi kardeşine yönelmiş, annesi bundan böyle kendisine ayıracak fazla zaman bulamamıştır. Böyle bir çocuğu bir kardeşinin dünyaya geleceğine hazırlamak kolay değildir; dolayısıyla, büyük oğlanın da pekçok bakımdan ilerisi için doğru dürüst hazırlanmadığını göreceğiz. Çetin bir test sınavıyla karşı karşıya kalmıştır ağabey. Pekçok çocuk vardır ki, bir kardeşleri dünyaya geldiğinde kıskançlıktan kendilerini tutamaz, ortalığı kasıp kavuran bir savaşı

başlatır, böylece anne ve babalarını kendilerinden tarafa çekmeye, geride kalmış elverişli koşulları yeniden yaratmaya çalışırlar. Küçük kardeşe gelince, ağabeyinden değişiktir durumu, hiçbir zaman yalnız değildir; ardından koşmak, koşup yetişmek istediği biri vardır. Bir ara bir çocuktan şu sözleri işitmiştim: "Ağabeyimle hiçbir zaman aynı yaşta olamayacağım için öyle üzülüyorum ki!" (Esau ve Jakob - İys ve Yakup)

Ağabey, bir kardeşinin dünyaya gelişini bir trajedi olarak algılar. Diyelim ki kardeşinin peşinden geldiğini, kendisini aşıp geçeceğini düşünerek hep bir korku içinde yaşıyor ve sonunda bir umutsuzluğa kaptırıyor kendini; bunun toplumdışı (asosyal) bir otomatikleşmeden, ruhuna kazınmış olup "Ansızın biri çıkıyor ve insanın elinden varını yoğunu alıp götürüyor" sözcükleriyle özetlenebilecek bir yazıttan kaynaklandığını anlamakta güçlük çekmeyiz. Çocukların birbirine karşı tutumu değişik biçimlerde açığa vurabilir kendini. İlgili tutumu belirleyen etkenler ise şunlardır:

1. Ailede ilk doğmuş çocuğun yaşam üslubu ne ölçüde tamamlanmış durumdadır? Yenilgiye uğratmak güç müdür kendisini? Yoksa kolay yenilgiye uğratılan biri midir?

2. İkinci doğmuş çocuğun davranışı nasıldır?

3. Anne ve baba nasıl bir davranışı sergilemektedir?

4. Anne ve baba çocuğu nasıl bir hazırlıkla donatmış, toplumsallık duygusunun kapsamını, başkalarını da içine alacak gibi nasıl genişletmişlerdir? Bütün bunlar, göz önünde tutacağımız önemli noktalardır.

Şimdi de bizim ağabeyin izlediği gelişim çizgisini görelim:

"Ağabeyine gelince, bana kalırsa ders bakımından tembel biri."

Tembelliği, ağabeyin bir bocalama içinde olduğunu göstermektedir. Buradan, ilerleyebileceğine olan inancını yitirdiğini çıkarabiliriz, cesaretini kaybetmiştir çünkü. Yaşamın olumlu tarafında dikiş tutturamayacağı kanısındadır. Saygınlık eğilimine yaşamın olumsuz tarafında doyum sağlamaya çalışacaktır. Ağabeyin tembelliğinin bir eğitici için taşıdığı anlamı şöyde özetleyebiliriz. "Benim başıma iş çıkarıyor, şununla ilgilenmeliyim." Böylece çocuk, varmak istediği amaca tuhaf bir yoldan ulaşmış olmaktadır; ilgili amaç da, çevrenin dikkatini daha çok üzerine çekmek, çevresindekilerin kendisiyle daha çok ilgilenmesini sağlamaktır. Ders çalışmadaki tembellik, okul ödevlerinden kendini bir bakıma uzak tutmak demektir, yani duraksamalı bir devinim biçimidir. Tembel çocukların otomatikleşmiş yaşam üsluplarına bakarsanız, bunun kendilerine güvenen çocukların davranış biçimi sayılamayacağını görürsünüz hemen. Tembel çocuk sık olarak şöyle söyler: "Başkalarından daha aptal sayılmam, ama dersler de beni ilgilendirmiyor." Gelgelelim, başarı elde edeceklerine gerçekten inansalar, tembellikte karar kılmayacakları kuşkusuzdur. Tembellik, kendine düşük değer biçmedir. Ama ağabeyin tembelliğinde saygınlığa ulaşma eğilim ve çabası saklı yatar. Çevrenin tüm ilgisi çokluk tembeller üzerinde toplanır. Tembel çocuklar çevresindekileri çetin bir sınavdan geçirir, kendileriyle çok daha fazla ilgilenilmesi gerektiğini ortaya korlar. Niçin öyle tembel olduğu sorusuna bir çocuktan alacağımız şöyle bir yanıt bizi hiç şaşırtmayacaktır: "Doğru, sınıfın en tembeliyim, ama buna karşılık hep benimle ilgileniyor öğretmenler, hep bana güler yüz ve tatlı dil gösteriyorlar. Yanıbaşımdaki oğlan pek çalışkan, ama ona da hiç aldıran yok." Böylece tembel bir çocuk tembelliğinin sağladığı avantajın **tadını çıkarır**. Nitekim zengin biri de ne kadar parası olduğunu düşünmez her vakit, parası var

mı yok mu, bu yeter kendisine. Tembel bir oğlan ufak bir başarı göstersin, hemen övgü konusu yapılır; bir ödevi başaramadı diyelim, işiteceği söz şu olacaktır: "Ah bu tembelliğin olmasaydı, sınıfın birinciliğine yükselmen işten değildi." Böyle tembel bir çocuğun sınıfın birincisi **olabileceği** duygusuyla nasıl yetindiğini gözlemlemek doğrusu harikulâde bir şeydir. İşi bir deneyeyim, demez asla. Bu da yine onun yaşamın olumsuz tarafında kendisine bir üstünlük amacı saptadığını gösterir.

Ağabey kendi içinde olup bitenlerden habersizdir, yaşam üslubunun gösterdiği doğrultuda davranır çünkü. Tıpkı bir kapana kıstırılmış gibidir. Uyarıları sineye çekmesi, çevrenin ilgisini gerçekten üzerinde toplamayı amaçladığını gösterir. Hatta kimi çocuklar vardır, dövülmeye can atarlar, babalarını kızdırabilsinler yeter ki, düğün bayram yaparlar. Kimi çocuklar içinse dayak bir haz kaynağıdır, bazen cinsellik karışımı sevindirici bir olaydır (Rousseau).

"Tembelliği bırakacağım diye söz verip durur,"

Görüyorsunuz, yapacağım, edeceğim hep.

"ama gerekli önlemlere başvurduğu yok hiç, gerekli adımları attığı yok. Ödevlerini yaparken biri bir şey söylese, bir yerde bir şey olsa, oraya verir dikkatini."

Böyle yapacak elbet, ödevlerini yerine getirerek saygınlığa ulaşacağına inanmamakta çünkü. Bunun için bir başka yol izlemekte.

"Her şeye ilgi duyuyor, ama ödevlerine gelince hayır. Belki ders çalışmasını biraz kolaylaştırırım deyip, okulda öğrendiklerinin akşamları bana anlatmasını istedim."

Görüyorsunuz, yine ön planda yer almayı başarmıştır oğlan. Her akşam babasıyla, bu yüce varlıkla konuşabiliyor.

"Akşam ben eve dönünce, yanıma gelip de verdiği sözü tutayım demiyor."

Bizzat babasının oğlana bunu anımsatması gerekiyor.

"Ancak kendisine ben tutup sorduğum zaman, yanıtlıyor sorumu. Kendisine: 'Neden ders çalışmak istemiyorsun?' dedim mi, 'Bilmem', diye karşılık veriyor."

Ama biz biliyoruz: Ders çalışmakla istediği saygınlığa ulaşamayacaktır. Dolayısıyla, kendisini cesaretlendirmemiz, yeter ki doğru yöntemi ele geçirsin, ödevlerini yaptığı zaman da ön planda yer alabileceğini kafasına sokmamız gerekmektedir.

"Dil, matematik ve yazı en güçlük çektiği ve en sevmediği dersler."

Belki oğlandaki aşağılık duygusunun bir başka nedeni daha vardır, bu da solaklığıdır. Bunu öğrenmek önemlidir. Matematik dersini kıvıramayanların çokluk şımartılmış, çevresindekilerce desteklenmeyi gereksinen çocuklar arasından çıktığına dikkatinizi çekmek isterim. Diğer bütün derslerde çocukların işini biraz kolaylaştırma olanağı vardır, ama matematikte böyle bir şeyden söz açılamaz, ilgili derste bir kimsenin başkalarından bağımsız düşünmesi, bağımsız çalışması zorunludur. Şımartılmış çocukların matematik bakımından çokluk yeterli bir hazırlıkla donatılmadığı ortadadır.

"Bu dersleri gerçekten sevmediği, ders çalışmaya oturuşundaki isteksizlikten anlaşılıyor. Tabiat bilgisine daha çok ilgi duymakta. Resim yapabilmeyi de çok istiyor, ama yaptığı şeylere bakıyorsunuz, hep berbat karikatürler; galiba gereken yetenekten yoksun."

Oğlan solak olabilir!

"Çokluk saatlerce bir yere oturuyor ya da bir yere uzanıyor, gözlerini dikip boşluğa bakıyor."

Kendilerine düşük değer biçen bu gibi çocukların en acımasız düşmanı zamandır. Oğlan kendine bir yol bulmuştur, gözlerini dikip boşluğa bakıyor, böylece geçip gidiyor zaman.

"Okuyacağı bir sürü kitap var, çoğunu da okumaya başladı, ama içlerinden birini bile okuyup bitirmiş değil."

Sabır ve kararlılıktan yoksun bir çocuk. Kitap okurken kimse kendisiyle ilgilenmiyor, bu konuda başkalarından bekleyebileceği bir şey yok.

"Oyuncaklarını çıkarıp oynuyor, ama bir süre sonra bıkıp bırakıyor yüzüstü."

Oğlanın, daha doğrusu her iki oğlanın toplumsal yönü parlak sayılmaz; oysa ikisinin de karınları tok, sırtları pek.

"Oğlanları en çok üzen şey, okuldan sonra akşama kadar bir yuvada kalmaları."

Bu biraz atak bir sav. Dileğimiz, doğru bakış açısının saptanarak oğlanın cesaretlendirilmesidir.

"Yuvanın müdürü olan kadın 'büyük' oğlana kişisel bir hınç duyuyor, çünkü kendisi katolik; biz ise hiç bir mezhepten değiliz. Oğlanın yalancı, sinsi ve ödlek biri olduğunu söylüyor, bunu da kendisini mezhepsiz yetiştirmemize bağlıyor."

Biz, oğlandaki özelliklerin, kapıldığı umutsuzluktan kaynaklandığından kuşku duymuyoruz. Mezhepsiz yetişmiş oğlanın katolik bir yuvada ancak cesaretlendirildiği zaman düzeleceğini belirtmeden duramayacağız. Yuvanın yöneticisi, oğlanın mezhepsiz yetiştirildiği için öyle olduğunu söylerse, işin püf noktasını bulup çıkaracak anlayışı hiçbir zaman gösteremeyecektir.

"Açıkça konuşmak gerekirse, oğlandaki bütün bu kötü

özelliklerin ben de farkına vardım. Küçüğünde söz konusu özelliklerden hiç biri bulunmuyor, herkes hakkında güzel ve işi şeyler söylüyor, ama büyüğüyle ilgili olarak söylemedikleri kötü şey yok."

'Ama' sözcüğü olup biten şeyi ortaya koymakta: Oğlan, küçük kardeşi tarafından arka plana itilmiştir.

Ağabeyin kötü'den, kardeşinin ise iyi'den yana yönelmesi rastlantı mıdır? Asla değil. Ağabey kardeşinin kendisini eski rahat durumundan itip uzaklaştırdığına inanıyor; dostluk ve sevgi duygularından yana ne kadar yoksullaşırsa, cesaretini de o derece yitirmektedir. Ağabeyiye sürdürdüğü savaşı kazanmış küçük kardeş ise kendini rahat durumda hissetmekte ve hoş sayılmayacak bir yoldan sesini duyurma gereğini hissetmemektedir.

XIII. KİŞİSELLİK DUYGUSUNU GÜÇLENDİRMEDE BİR ARAÇ OLARAK YALAN SÖYLEME

Bu kez önünüze öyle güç eğitilebilir bir çocuğun öyküsünü çıkaracağım ki, annesi bizim konferanslarda sözünü ettiğimiz bir çok bilgiye sahiptir. Sorun karşısında nasıl bir tutum takındığını, anlayış ve kavrayışının nerelere kadar uzanabildiğini, kendisi için asla pek kolay olmamasına karşın nasıl işe bizimle dayanışma içinde el attığını kendiniz göreceksiniz.

"9 yaşında Philipp adında bir oğlum var, sorunlu diye nitelenecek bir çocuk."

Sanırım annenin bununla söylemek istediği, oğlunun kendisini üzdüğü, kendisini çok uğraştırdığı, toplumsallık duygusuyla bağdaşmayan bir davranışı sergilediğidir. Her zaman varolan toplumsallık duygusu bu gibi hatalı davranışlara sesini çıkarmadan katlansa, çocukları eğitmemizin ya da bu konuda kafa yormamızın gereği kalmazdı.

Annenin oğlan için "sinirli bir çocuk" demesi bize pek fazla bir şey söylemiyor. Genellikle anne ve babalar çocukları için "sinirli" sözcüğünü kullanmakla onların hırçın olduğunu ve kendileriyle başa çıkıp onları yönetmenin kolay sayılmadığını anlatmak isterler. Şunu belirteyim ki, nevrozda en önemli

şey özel bir duyarlılıktır; ilgili duyarlılığın da her zaman bir duyarlılık kimliğiyle kendini açığa vurması gerekmez, bir sonuç olarak da kendini belli edebilir. İşte karşınızda böyle bir durum vardır; sözünü ettiğimiz duyarlığın sonucunun da kendine üstün bir saygınlık sağlama çabası olduğunu göreceksiniz. Amerika'da bu, bireysel psikolojiye dayanılarak "superiority complex", yani üstünlük kompleksi diye nitelendirilmektedir. Ne var ki, işin ikinci evresidir bu, "inferiority complex", yani aşağılık kompleksinin bir sonucudur. Her iki durumda da aşırı büyüklükte bir duyarlık sahneye egemen olmakta, böyle bir duyarlılıkla donatılmış çocuk kendi durumunu bir yenilgi gibi algılayıp söz konusu durumdan dışarı çıkmaya çalışmakta, kendindeki eksikliği gidermenin (kompanze etmenin) bir yolunu aramakta, kendi içinde büyüklük duyguları yaratmaktadır.

"Korkunç derecede tedirgin bir çocuk."

İşte içinde yaşadığı durumun oğlanı huzura kavuşmaktan alıkoyduğunu doğrulayan bir açıklama size.

"Okulda bir şey öğrendiği yok."

Birbiriyle ilişkisiz iki açıklama; son açıklamayı bir başka doğrultuda anlamak gerekiyor, yani oğlan okulda kendisini bekleyen ödevlerle başa çıkacak güçte görmüyor kendisini, bu yüzden de okulda hiç çaba harcamıyor.

"Ama aptal olmadığı kuşkusuz, hatta bazen öyle akıllıca şeyler söylüyor ki!"

Bu, bizim çok iyi anlayabileceğimiz bir şey. Oğlanın yalnız okuldaki ödevler karşısında kendini güçsüz hissettiğini varsaymıştık. Ama başka alanlara karşı ilgi gösterebilir pekâlâ. Şimdiye dek gördüğümüz kadar, oğlanı cesaret sahibi çocuklar arasına katamayacağız. Bildiğimiz gibi, cesaretten yoksun çocuklar başkalarına fazla ilgi göstermez, daha çok kendi şahıslarıyla ilgilenirler.

"Sokakta ne olup bitse haberi oluyor."

Öyle sanıyorum ki, diğer modern psikologlar bu açıklamanın üzerinde hiç durmayacaktır. Ama bizde böyle bir açıklama, oğlanın gözle görülür tüm nesnelere karşı ilgi duyduğu yolunda bir düşüncenin uyanmasına yol açar. Böyle bir ilginin aydınlatacağı çok şey vardır. Diyelim oğlan salt görünür nesnelere karşı ilgi duyuyor; bu kendisine pratik derslerde avantajlı durum sağlayacak, ama kulaktan dinleyerek öğrenmelere karşı pek istekli davranmayacaktır. Okul bakımından önemli bir noktadır bu; okulda öğrencilerin karşılaştığı pek çok başarısızlık buradan yola koyularak açıklanabilir. Oğlanın özellikle görme içgüdüsüne doyum sağlamaya çalışan çocuklardan biri sayılacağı düşüncesini benimseyebiliriz. Nesneleri yalnızca görmenin ne yarar sağlayacağı üzerinde düşünebilirsiniz. Pek verimli bir yol değildir bu, toplumsallık duygusunun etkinlik göstermesine pek imkân vermez. Desinatörlüğü, ressamlığı düşününüz, görünür nesnelere karşı belki daha büyük bir anlayışla yaklaşanları düşününüz. Bir kimsenin yaşamın bir tek yanını bu kadar ön plana çıkarması pek savunulacak gibi değildir. Yaşamın öbür zorunlulukları için kişide doğru dürüst bir ilgiye yer bırakmaz böyle bir tutum, ilerisi için gerekli antremanın edinilmesini olanaksızlaşır. Oğlan, okul için doğru dürüst hazırlanılmış değildir; dolayısıyla, başarısızlıklarda bir suçu yoktur. Beri yandan, gözle görülebilen şeylere, sokaktaki olaylara karşı büyük bir ilgi duymaktadır. Çocuk konusundaki bilgilerimizin tüm yetersizliğine karşın tahminlerimizi doğrulayacak açıklamalarla ileride karşılaşacağımızı umabiliriz.

"Büyüklerin bütün konuştuklarını aklında tutuyor"

Bu durumun vurgulanması, oğlanın büyüklüğe karşı ne büyük bir ilgi duyduğunu göstermektedir. Saygınlık eğiliminin,

büyük olmak özleminin bu durumda açık seçik dile geldiği ortadadır.

"ve bunları yeri geldi mi çok güzel bir şekilde kullanıyor."

Böylece 9 yaşındaki bir oğlanın yaşam üslubu konusunda bir dereceye kadar bilgi ediniyoruz. Henüz eksik bir şey varsa, tahminlerimizi doğrulayacak açıklamalar ve oğlanın kendi tipinin hangi varyantını temsil ettiğini gösteren ipuçlarıdır.

"Gelgelelim korkak bir çocuk."

Bizim için yeni bir şey değil.

"Her şeyden korkuyor ve hiçbir tehlikeyi göze alamıyor."

Demek oluyor ki, oğlan bir özgüven duygusundan yoksundur. Tahminimize göre, anne bu konuda büyük bir rol oynamaktadır. Oğlan annesine bağımlı durumdadır; ödevlerinin üstesinden gelmek için çaba harcamamakta, tehlikelere ve güçlüklere karşı çıkmak isteğini duymamaktadır, çünkü annesini arkasında görmeye alışmıştır hep. Bu noktada şımartılmış bir çocuk karşısında bulunduğumuzu herkesten çok saptayabilecek durumdayız. Şımartılmış çocuklar, toplumda son derece büyük bir rol oynar; güç eğitilebilir çocuklar, nevrozlular, canlarına kıyanlar, alkolikler, suça yönelik kişiler, cinsel sapıklar arasında böylelerine yığınla rastlayabiliriz. Bu o kadar önemli bir durumdur ki, şımartılmışlıktan ne anladığımız konusunda birkaç söz söylemekten kendimi alamayacağım. Anneler çokluk şöyle der: "Benden sık sık bir tokat yediği olur." Bunu söylemekle çocuklarını şımarttıkları kuşkusundan kendilerini temize çıkardıklarını sanırlar. Bizim şımartılmadan anladığımız, **cinselliğe** yönelik bir şımartılma değildir her şeyden önce. Bize göre, şımartılmış çocuk

bağımsızlığından yoksun bırakılmış biridir. Çocuğun yerine konuşan, tehlikeleri gören ve bu tehlikelerden onu esirgemeye çalışan ve kendini çocuk tarafından yedeğe aldırtan biri vardır ortada. Çocuğun elinin altında ikinci bir kişi bulunmaktadır; çocuk, kendi yaşam üslubunu, ikinci bir kişiyle ortak yaşamı (symbiose) sürdürecek gibi kurup çatar. Böylesi çocuklar bir asalak özelliğini içerir, diledikleri her şeyi annelerinin yardımıyla ele geçirmeye çalışır.

"Ama korkaklığın çirkin bir şey sayıldığını biliyor, bu yüzden de en sunturlu yalanları uydurup söylüyor."

Başkaları tarafından dikkate alınmayı, başkalarından saygınlık görmeyi arzulayan çocuğun başvurduğu yalanların ne tür şeyler olacağını sezebiliyoruz. Kulaklarını dikip büyüklerin konuştuklarını dinlediğine göre, bunlar oğlanın bir kahraman rolünü oynadığı yalanlar olacaktır kuşkusuz.

"Örneğin şöyle diyor: 'İngiltere'deydim, bir duvarın köşesinden baktım, bir arslan dikiliyor oracıkta.' "

Aslında kuyruklu bir yalan bu. Ama bizi daha çok ilgilendiren, oğlanın yalnızca bakması değil, duvarın köşesinden bakmasıdır. Herkesin üstesinden gelemeyeceği bir ustalık doğrusu. Ama oğlanın yalanının bize söylediği bundan çok daha fazla bir şeydir: Başkalarının yenemediği güçlükleri yenebilmek için bakma ve görmeye karşı ilgisini gayet yüksek bir düzeye çıkarmıştır. Sırası gelmişken, bunların sıklıkla görme özürlü çocuklar olduğunu anımsatmak isterim. Şimdi size oğlanın şaşı baktığını söylersem, gözle görülür her şeye karşı neden bu denli büyük bir ilgi duyduğunu, neden görsel, modern bir deyimle eydetik birine dönüştüğünü anlayacaksınız. Bu şaşı oğlanın görme konusunda ne büyük bir maharet sahibi olduğunu, "köşeden bakma" sözü bize yansıtmaktadır.

"Bir defasında eve gelmiştim, kapı açıktı, kimse içeri gir-

meye cesaret edemiyordu, baktım gardırobun önünde bir hırsız dikiliyor, hemen kazmayı aldım, indirdim kafasına."

Oğlan yine bir şey görmüş ve yine kahramanlık taşan bir işi başarmıştır. Anne yerinde olarak şu açıklamada bulunur.

"Her zaman kendisine hayranlık duyulan, her şeyin üstesinden gelen bir kahraman rolünü oynamak istiyor. Gelip de bana: 'Bugün sınıfta benden başka kimse bir şey bilemedi' dedi mi, çok iyi anlıyorum ki, o gün okulda işler ters gitmiştir ve tahminim de hep doğru çıkıyor sonradan."

Oğlanın ne türlü bir kompenzasyona (dengeleme) başvurduğu açıkça ortadadır, ama ben sırası gelmişken yine birkaç sözle değineceğim buna. Oğlan ilgili dengelemeyi hayalinde yaratmakta ve yaratılan her şey yine orada eriyip gitmektedir. Yani dengeleme konusunda bir eylemselliğe ulaşılamamaktadır. Bu da bizim daha önce söylediğimiz şeydir, yani oğlan korkaktır, kendisi için her şeyi yapan annesini arkasında görmeye alışmıştır.

"Oğlanı anlıyorum, onun iyi bir öğrenci, iyi bir çocuk olmak istediğini biliyorum; yalanları kişilik duygusunu güçlendirmek için söylediğini sezip kavrayacak kadar bireysel psikoloji konusunda biraz bir şeyler öğrendim nihayet."

Kadının ağzından, halkın içinden yükselen bir sesi işitiyoruz.

"Kendisini cezalandırma yoluna gitmiyorum."

Anneyi bu davranışında yerden göğe haklı buluyoruz. Beceri ve yeteneği konusunda böylesine umutsuzluğa kapılan, ne zaman bir şey yapmak istese kendisini sanki bir uçurumun önünde bulan ve haklı olarak gerileyen bir çocuğu üstelik

cezalandırmaya kalkmak doğrusu haksızlıkların en büyüğüdür. Sorunun çözümü için ne yapılması gerektiğini görebiliyoruz: Oğlanın yeniden cesaretini kazanmasına, karşılaştığı ödevlerin çözülebilir şeyler sayılacağını anlamasına çalışmak gerekiyor. Ancak çaba gösterdi mi ilerleyebilecek, gelişebilecektir. Gelgelelim, yaşamın olumsuz tarafında kişilikte güçlenme duygusuna kavuşmak gibi bir amaç saptandığı, sorunların çözümü yaşamın olumlu tarafında aranmaktan kaçıldığı süre herhangi bir başarı elde edilemeyecektir. Oğlan, yaşamın olumlu tarafında işi olmadığına, davranışının doğruluğunu kanıtlayan bir gözle bakacaktır hep. Böyle bir çocuğu cezalandırmanın neden doğru sayılamayacağını anlıyoruz; çünkü cezaların yeteneksizliğini kanıtladığı görüşüne kapılacak, kendine hem cezadan yakasını kurtaracağı, hem de karşısında gerileyebileceği yeni yollar arayacaktır.

"Bu oğlanı seviyorum."

İlgili açıklama, annenin çocuğu şımarttığı yolundaki tahminimizi doğrulayıcı nitelik taşıyor.

"Bütün kalbimle seviyorum kendisini. Gelin görün ki yalan söylüyor, giderek daha çok yalana başvuruyor, yalanları yakalanır diye de korkuyor hep."

Duyduğu korku sonucu oğlanın belki günün birinde yalan söylemekten vazgeçeceği düşünülebilir. Peki, üstünlük amacı nerede kalacaktır o zaman? Böyle bir çocuğun ilgili durumdan çıkarabileceği tek sonuç bu mudur? Bir başka, bir ikinci sonucun da sözü edilebilir kuşkusuz: Yalanları çok ustalıklı şekilde hazırlamak, kimsenin onları ele geçiremeyeceği umuduna kapılmak. İşte oğlan çaresiz böyle bir yolu izleyecektir; kişilik duygusunu tümden yitirmek istemiyorsa, yapabileceği bunun dışında bir şey yoktur. Çevresindekilere karşı belli bir rolü sergileyebilmek için yalancılığa sapmıştır,

dolayısıyla anladığımız kadarıyla ilgili tutumundan el çekemeyecektir; çünkü bunu yaptı mı kendi gözünde bir hiç, zerrece değer taşımayan bir kimse durumuna düşecektir. Gerçekten ustalıklı yalanlar uydurmaktan başka izleyeceği yol yoktur.

"Ama kocam oğlanı şımarttığımı söylüyor hep."

Bu da sizlerin her zaman karşınıza çıkacak bir durumdur. Diyelim kadının yüzünün terinde dört başı mamur bir yaşam planı saptadınız, çocuğun çevresinde bunu sözde önceden açığa vurmuş birini bulursunuz hep. Bu, size bizim karşımızda yer alan psikologların davranışını anımsatmıyor mu? Öyle psikologlar ki, ikide bir kendilerinin de falan ya da filan şeyi söylediklerini vurgular, bununla bir şey söylediklerini sanırlar. Doğru: Oğlan şımartılmıştır. Ancak baba ortadaki durumu tüm..üyle kavramakta mıdır? Her çocuğun içinde bir saygınlık eğiliminin yaşadığını bilse bile ilgili durumun nasıl ortaya çıktığını açıklayabilir mi? Şımartılmadan söz açmakla iş bitmemektedir. Bu konuda nasıl davranacaklarını bilmez babalar. Nasıl edeyim de oğlanı şımartmayayım demekte anneler haklıdır. Durumu bizim burada gördüğümüz gibi anlamadıkları süre, annelerin ilgili sorusu boşuna değildir.

"Oğlan bu yüzden öyle dağınık, öyle yalancı diyor. Babam kuzeniyle evlendiği için, oğlanın üstelik kafadan biraz zoru olduğunu söylüyor."

Oğlanın dede ve ninesinde anne tarafından bir kan akrabalığının saptandığı görülüyor. Babanın oğlanın şımartılmasından söz açmasıyla iş bitmediğini belirtmekte haklı değil miydim? Babanın aslında böyle bir şeye inandığı yoktur, oğlanın durumunu açıklayacak daha geçerli bir neden olarak kan akrabalığına el atar yalnızca, oğlanın dağınıklığını ilgili

nedene bağlar. Bilimin babanın işini kolaylaştırdığını görüyorsunuz; oğlanın başarısızlıklarının tüm suçunu karısının üzerine yıkarak kendisi yağdan kıl çeker gibi işin içinden sıyrılmaktadır.

"Babamın yaptığı akraba evliliği yaşamımın bir baş belasıdır, hep pişirilip kotarılarak çıkarılır önüme. Oysa normalde karşılaşılan bir durumdur, bir çocuğun bir başka çocuğa göre eğitimi daha bir güçlük doğurabilir. Ama benim kocam, hep suç akraba evliliğinde der de, başka şey demez. Kendisine tersini kanıtlamak zorundayım, bunun için de oğlanın düzelmesi gerekiyor. Kötü bir çocuk değil, tersine iyi kalplidir."

Besbelli iyikalplilik oğlanın korkaklığının bir yüzüdür. Görüyorsunuz ki, bir yaşam üslubundan tek bir parçayı çekip alamayacağımızı, her şeyin çok anlamlı nitelik taşıdığını ileri sürmekte yerden göğe haklıyız. İyikalplilik kötü şey olabilir, "güzel çirkindir, çirkin güzel." Böyle bir çok anlamlılık da, tüm yaşam üslubunu kavramadığımız süre bir insanı gereği gibi tanıyamayacağımızı göstermektedir.

"Hatta sevgilerini kazanmak için çocuklara kimi şeyler armağan ediyor."

Söz konusu iyikalpliliğin nasıl bencil nitelik taşıdığını görüyorsunuz; oğlan, verdiği armağanlarla başka çocukları kendisini şımartmaya ayartmak istiyor.

"Çok sevdiği öteberiler veriyor çocuklara. Babası kendisine hiç yakınlık göstermiyor, öyleyken oğlan seviyor babasını."

Bu noktada şunu ekleyeyim ki, oğlan bir konuda kendi tipinde belli bir varyantı (çeşitleme) oluşturuyor, o da yalnız annesinin değil, başkalarının da sevgisini kazanmak istediği bir

evreyi yaşamasıdır. Daha önce başkaları tarafından korunmayı, başkalarından saygınlık görmeyi ve başkalarının hayranlığını kazanmayı amaçladığını saptamıştık; başvurduğu yalanlar da böyle bir amaca yönelik nitelik taşımaktadır.

"Diyelim babası kendisini alıp gezmeye çıktı, sevincinden bayram ediyor. Sizden ricam, bör öğüt verin bana. Oğlana sert mi davransam acaba? Bunun başarı sağlayacağını sanmıyorum. Ağlıyor, kendisinden bütün istenenleri yapacağına söz veriyor; ama aradan 10 dakika geçer geçmez bakıyorsunuz hepsini unutmuş."

Anne oğlana sert davranmayı da denemiş, ama anlaşılacağı üzere bu yoldan bir başarı elde edememiştir, çünkü oğlanın düzelebilmesi için bir tek yol vardır: Yaşam üslubunun yapısından kaynaklanan hataları anlamasına çalışmak, işin pratik yönünü düşünerek söylemek istersek oğlana bağımsızlığını kazandırmak, onu kendi şahsına karşı bir güven duygusuyla donatmaktır. Bu yapılmadıkça, biz her ne kadar tatlılığı yeğlesek de, ister sertlik, ister tatlılıkla davranılsın, harcanacak çaba boşa gidecektir. Oğlan ilerisi için hazırlanmamıştır, bir kimseden hazırlanmadığı bir işi yapmasını istemek de acımasızlıktır. Hayvanlar söz konusu olunca kendilerinden zorla bir şeyi yapmalarını istememek, kendilerine zorla bir şeyi yaptırmamak konusunda büyük bir titizlik gösterilir; ama insanlar söz konusu oldu mu böyle bir şey umursanmaz. İlgili durumun, çocukların çeşitli düzeyde hazırlanarak geldikleri okul için ne büyük önem taşıdığını düşününüz. Not sisteminin uygulanmasıyla çocukların tümü aynı potaya tıkılır; not sistemi, gerçekte çocuğun hazırlanmışlığını dikkate alır, yeteneklerini umursamaz.

"Böyle giderse oğlan tam bir yalancı olup çıkacak, çünkü zamanla daha çok yalancılık batağına saplanıyor."

Bu açıklamada anne anlatacağı şeyi gereği gibi anlatamamıştır. Söylemek istediği, saygınlık amacına ulaşabilmek için oğlanın yalandan başka izlenecek yol göremeyişidir.

Anne benden bir öğüt rica etti, ben de burada kısaca sözünü ettiğim öğüdü verdim kendisine.

Okuyalım bakalım, mektubun daha sonraki bölümünde belki dikkate değer başka yerler vardır.

"Bu yakında yine bir ara yalan söyleyecek oldu, ben bunu bir şaka olarak dinledim ve gülerek neden yalana başvurduğunu açıkladım kendisine."

"Neden" sözcüğünün anneye verdiğim öğüdü içerdiğini görüyorsunuz.

"Philipp yalan söylediğini itiraf etti, afalladı, derken kendisi de benimle güldü."

Oğlan, söylediği yalanın yalan olduğunun bilincindedir düpedüz, yani yalanı bilincinin kapsamı içindedir. Bilinçli ve bilinçsiz arasında bir karşıtlıktan söz açan, bilinçdışında kötü içgüdülerin yer aldığına ve bunların sansür nedeniyle üstü örtülü olarak bilinç alanına sızdığına inanan psikologların haklı sayılıp sayılamayacaklarını buradan çıkarmaya çalışalım sizinle. Bu yalan nasıl bir anlamı içermektedir? Kısaca bir yalan olarak kaldırıp bir kenara atmayarak gereği gibi anlamaya çalıştık mı, bunun saygınlığa kavuşmada bir araç gibi kullanıldığını saptar, oğlanın bilinçdışını yoklarsak burada ağır bir aşağılık duygusunun yer aldığını ve etkin duruma geçmek için fırsat kolladığını görürüz. Saygınlığa ulaşma eğilim ve çabasının kaynağını da ilgili duygu oluşturmaktadır. Yani bilinçte rastladığımız durum, bilinçdışında da olduğu gibi karşımıza çıkar.

"Elbet ben de hatalar yapıyorum. Philipp geçen gün ba-

basına rica etti, kendisini gömütlüğe götürmesini istedi, okulda bir kompozisyon ödevi yazacaklarmış. Ama babası oğlanın ricasını yapmadı, kızı alıp gezmeye gitti. Ertesi gün oğlan okulda çok iyi bir kompozisyon yazdı, ama yazdıklarının hiçbiri doğru değildi."

Burada bir çıkma yaparak şunu belirteyim ki, yazılan bir kompozisyonun ille de doğru şeyleri içermesi gerekmez. Ama anne, oğlanın yalanlarına egemen çizgiyi yazdığı kompozisyonda da saptamakta haklıdır.

"Babasıyla nasıl gömütlüğe gittiklerini, babasının gömütlükte nasıl ağladığını uzun uzadıya anlatıyor kompozisyonda ve sonunda da şöyle diyordu: 'Oysa ben ağlamazdım, bir erkek ağlamaz çünkü.'"

Oğlan babasını aşıp geçiyor, ama yalnızca hayalde. Annesi çok iyi görüyor bunu:

"Böylece hemen babasını küçültüp kendisini büyültüverdi, üstelik yalan attı."

"Babasını küçültüp kendisini büyültüverdi." Çağdaşlarımızdan Ödipus-kompoleksi'ni anımsamayan var mıdır? Soru şu: Acaba bizim oğlan bilinçdışında bir Ödipus-kompleksi yaşıyor da, babasını bu yüzden mi küçültüyor ve gömütlükte gözünden yaşlar akıttırıyor, yoksa amacı kendini büyültmek, dolayısıyla karşısında bir engel gibi gördüğü babasını aşıp geçmek midir? Acaba bilinç kapsamında da yer alan Ödipus-kompleksi'nden erken cinsel düşünceler gelişip ortaya çıkabilir mi? Bu soru üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Ancak, biz bireysel psikologlar bocalamayız bu konuda. Bize göre, aşağıdan yukarıya bir doğrultu izleyen eğilim bireyin tüm yaşamı içinden uzanıp gider, bu arada cinsellik gelişimini de kapsamı dışında bırakmaz.

"Ama yazdığı kompozisyon iyiydi, öğretmeni övdü kendisini, dersten sonra kompozisyonu bana da okudu. Ben kendisini küçük düşürmek istemedim, sustum ve hiç bir şeyden haberim yokmuş gibi davrandım."

Oğlanla ilgili açıklamalar burada sona eriyor. Oğlanın kendilerini büyük göstermek isteyen pek yaygın yalancı tipinin bir temsilcisi sayılacağını haklı olarak söyleyebiliriz. Zaten çocuklar bir kez küçüklükleri nedeniyle kendilerini büyük göstermeye aşırı eğilim gösterir. Bizim oğlanın nasıl bir durumdan yola çıktığını düşününüz: Annesi tarafından şımartılmış, babası tarafından ihmal edilip arka plana itilmiştir. Annesinden öğrendiklerinin aile çevresi dışında geçerliği yoktur. Şaşı çocukların toplumda pek sevilmediğini söyleyebiliriz; kendileri de çok geçmeden bunu farkeder, dolayısıyla dünyayı düşman bir gözle görürler. Bizim oğlanın daha yaşamın kapısından içeri attığı ilk adımda engellere toslamasının ve dünyayı annesiyle ilişkisinde alışık olduğundan düpedüz değişik bir nesne gibi algılamasının şaşılacak yanı yoktur. Yaşamda karşılaştığı duruma verdiği yanıt kaçmaktır. Ama hiç kimse yukarı doğrultuda bir çaba ve eğilimden yakasını kurtaramayacağı için, oğlanın da üzerinde devinebileceği yukarı doğrultuda bir çizgiyi ele geçirmesi gerekmiştir, bu da övüngenlik ve yalancılıktır. Başka yollar da vardır, ama hepsinde de bir aşağılanmışlık durumundan kurtulma eğilimiyle karşılaşırız; örneğin, bir cezaya çarpılma tehlikesi varsa, dolambaçlı yollar izlenir, bir numaraya başvurulup saygınlığa ulaşılmaya, üstün bir düzeye çıkılmaya çalışılır. Övüngenlik konusunda her zaman saptadığımız bir şey vardır, ilgili yalanlara çocuk kendisinde küçüklük duygusu uyandıran durumlarda başvurur; çocuk hayal gücünü seferber ederek söz konusu durumlardan kendini kurtarmaya çalışır. Sanki ayakla-

rının uçlarına basarak yükselmek ister gibidir. Gerçek bir zorunluluğun doğurduğu böyle bir girişimi sert şekilde cezalandırmanın ne kadar yersiz davranış sayılacağını herhalde anlayacaksınız. Söz konusu durumlarda yarar sağlayacak tek şey, çocuğu aydınlatmaktır. Örneğin, şöyle söylenebilir kendisine: "Kaçman şart mı? Bir yalandan medet umman gerekmez hiç, övünüp çalım satman gereksiz. Yeter ki ciddi olarak çaba harca, yararlı işlerle kendini başkalarına kabul ettirebilirsin, yararsız işlere kalkışmana gerek kalmaz."

XIV. GERÇEKTEKİ YARARLI EYLEMLER, "HAYALDE OYNANAN KAHRAMANLIK OYUNU"

Öğretmenin açıkladığına göre, bugün sizinle ele alacağımız vakada sözü edilen çocuğu ikinci sınıfta okutmaya başlamış. Çocuk 9 yaşında bir oğlan; kaba ve hoyrat bir davranışı sergiliyor.

İkinci sınıfı okurken mi 9 yaşındaydı, burası pek belli değil. Umalım ki şu anda üçüncü sınıfa gidiyor olsun.

"Okula geldiğinde çiziktiriyordu sadece, yazmayı yavaş yavaş öğrendi."

Oğlanın kaba bir davranışı sergilediğini ilk açıklamadan anımsayacağız; oğlan savaşçı bir tiptir. Kendini besbelli kahramanlık idealine, şeref ve onur davasına adamıştır. Solak olabilir, ama böyle bir şey kuşkusuz şimdiden kesinlikle söylenemez.

"En çok matematik dersinde zorlanıyor."

Bu açıklamadan ayağımızı sağlam toprağa basacak bir bilgi edinemiyoruz. Oğlan şımartılmış çocuklardan biri olabilir, şımartılmış çocukların en çok zorluk çektiği ders matematiktir, çünkü matematik destek işini görecek payandalardan yoksundur. Öbür derslerde kurallar vardır, insan ezbere öğrenebilir bir şeyi. Matematikte kurallar para etmez, olsa olsa

çarpım tablosunda işe yararlar. Şımartılmış çocuklar asla kendi başlarına bir işe girişemezler; dolayısıyla, aralarında hesaptan anlamayan bu kadar çok çocuğun bulunması şaşırtmaz bizi. Böyle bir durumun gerçekliğini istatistiklerle kanıtlayarak, yetenek konusundaki batıl inancın defterini dürmek işten değildir.

"Oğlana bir öğretmenden özel olarak matematik dersi aldırtılıyor."

Özel ders, şımartılmanın yerini tutan bir nesne rolünü oynamakta.

"Oğlan seve seve gidiyor özel derse."

Nedenini bilmiyoruz. Belki öğretmen pek sevecen davranıyor kendisine, belki oğlan gereksindiği şımartılmaya özel ders aldığı öğretmenin yanında kavuşuyor.

"Yalnız kendisiyle ilgilenilmesinden hoşlanıyor."

Bu, oğlanın şımartılmış bir çocuk olduğunu, hep şımartılmayı özlediğini doğrulayan ilk açıklama. Tahminimizi doğrulayacak daha başka açıklamaların arkadan geleceğini söyleyebiliriz.

"Tek başına giyinemiyor, okula kendisini evden biri götürüp getiriyor. Yaşına göre de büyük üstelik, gelişip serpilmesine diyecek yok. Kızıl saçları var."

Bildiğimiz kadar kızıl saçlı çocuklar çokluk alay konusu edilir ve bundan da üzüntü duyarlar. Erkek çocukların durumu kızlarınkinden daha kötüdür, kızlarda kızıl saça çokluk sevimli gözle bakılır, oğlanlarda ise sevilmez. Bunlar çok eskiden kalma batıl inançlardır, doğurdukları sakıncalar büyüktür, çünkü kızıl saçlı oğlanların küçük çapta başarısızlıklara uğradığı görülür çokluk. İlgili deneyim başka kişilerce de doğrulanmıştır; söz konusu başarısızlıkların çok önemli bo-

yutlara ulaştığı söylenemez. Adı geçen çocuklar, en sonunda yine de işin içinden sıyrılacakları gibi bir izlenim bırakır insanda. Evin dışında alay konusu edilmeleri pek güzel bir şey olmasa da, evin içinde durumları değişiktir. İçlerindeki aşağılık duygusunun fazla güçlülüğü söylenemez.

"Bir işi doğru dürüst yapmadı da annesinden azar işitti mi, hırçınlaşıyor."

Buradan anlaşılıyor ki, annesiyle ilişkisinde kadını kendisine bağımlı kılmayı başarmıştır. Bunu da hırçınlığı ve belki yediği dayakla sağlamaktadır. Böylesi durumlarla sık sık karşılaşınız; şımartılmış çocuklarda tamamen kendiliğinden öyle bir dönem yaşanır ki, artık eskisi gibi şımartılabilmeleri olanaksızlaşır. Büyüyüp serpilmelerinin ortaya çıkardığı yeni bir durum, ilgili çocukları şımartılma konusunda bazı güçlüklerle karşı karşıya bırakır.

"Övgü konusu yapıldı mı, kendi kendini cesaretlendirerek şöyle der: 'Başaracağım'"

Buradan oğlanın tümüyle cesaretini yitirmediğini anlıyoruz.

"Konuşmasını ve yürümesini öğrenmede bir anormallik çıkmadı."

İlgili açıklamaya dayanarak, oğlanın gelişim bakımından herhangi bir güçlükle karşılaşmadığı sonucuna varabiliriz.

"Henüz bir buçuk yaşındayken ansızın kızıp öfkelenme belirtileri göstermeye başladı."

Gözlem doğruysa, bunu akılda tutmamız gerekiyor. Oğlan henüz bir buçuk yaşındayken ansızın öfke belirtileri göstermiştir. Ben, söz konusu belirtilere bir ara 6 aylık bir çocukta rastlamıştım. Mamayla büyütülmüştü çocuk, gelişiminde hiçbir kusur yoktu, hayli düzenli şekilde besleniyordu ve o zamana kadar herhangi bir rahatsızlık geçirmemişti. Gelgele-

lim 6. ayın içindeyken şöyle bir durumu sergilemeye başlamıştı: Uykudan uyandığı zamanlar çok yavaş bir sesle inleyip sızlanıyordu. Biri mamayla gelip biberonu ağzına verdi mi tamamen yatışıyor, sesini kesiyordu. Ama mamasız yanına yaklaştılar mı yaygarayı basıyor, halinden ansızın bir öfkeye kapıldığı açıkça anlaşılıyordu, dolayısıyla, aile içinde çocuğun yanına mama şişesi olmadan yaklaşılmaması âdet halini almıştı.

"Başlangıçta okulda çok sıkılmış gibi davranmıştı."

Bu da yine bizim pek kolay anlayabileceğimiz bir şeydir: Çocuk şımartılma konusu edileceği koşulları aramakta, çevrenin ilgisini üzerinde toplamayı istemekte, kendi borusunun ötmesini arzulamaktadır. Gelgelelim, okulda böyle bir fırsatı bulamaz. Şımartılmış çocuklar okulda sıkılır; buna bakarak bir çocuğun şımartılmış sayılıp sayılmayacağını anlayabiliriz. Bireysel psikolojinin yardımına başvuran öğretmenler şımartılmış çocukların portrelerini kolaylıkla ele geçirebilir ve bu portrelerin gerçekliğine güvenebilirler; ne var ki, vardıkları sonuçları doğrulayacak kanıtlar ele geçirmeye çalışmaları, ilgili sonuçlarda düzeltmelere gitmeleri gerekir.

"Zengin bir hayal gücü var."

Bu açıklamadan, oğlanın bir engel olarak karşılaştığı gerçeklerle arasının pek iyi sayılmayacağı sonucunu çıkarabiliriz. Oğlan, kendisine bir dünya yaratıp bu dünyada keyfine bakar. Yarattığı dünyada kendisini rahatsız edecek bir şey yoktur. Güç konusunda kimse kendisiyle boy ölçüşemez, canının istediği gibi davranabilir bu dünyada. Oraya buraya seferler düzenler, sağı solu fetheder, savaşlara girip hepsinden zaferle çıkar, sınırsız bir servetin sahibi olur, başkalarını armağanlara boğar, ödüllendirir, esenliğe kavuşturur. Bu gibi çocukların kimi zaman yüksek düzeydeki kişilerin kurtarıcı-

sı rolünü oynadıklarını görürüz. Parlamış giden atları durdurur, bir kralı ya da bir prensesi tehlikeden kurtarır, suya atlar, boğulmak üzere olan bir prensesi alıp çıkarır dışarı; prenses de onun bu yaptığının altında kalmaz kuşkusuz. Ne var ki, söz konusu çocuklar hayal dünyasından gerçek'in toprağına ayak bastılar mı, kendilerini alabildiğine bir kasvet ve hüzne kaptırırlar.

"Kızılderili ve haydut masallarıyla dolup taşıyor kafasının içi."

Oğlan hayalde bir kahramandır. Şuna kesinlikle inanabilirsiniz ki, korkak biridir, bütün hayalleri korkaklığını giderme amacına yöneliktir.

"Hep görülmeyen bir düşmana karşı savaşmaya eğilim gösteriyor."

İlgili hayalleri değerlendiren oğlan, bunların yardımıyla korkaklığını yenmeye yönelik bir antremanı gerçekleştirebilir. Kuşkusuz böyle bir yol izleyerek kimi çocuklar korkaklıklarından kendilerini bir ölçüde kurtarmayı başarır.

"Çokluk hayal gücü almış başını gidiyor, okulla ilgili uydurma olaylar anlatıyor annesine ve sonunda da diyor ki: Biliyor musun anne, bunların hiçbiri doğru değil, kafadan attım hepsini."

Bu açıklamadan oğlanda az buçuk bir toplumsallık duygusunun varlığını öğreniyoruz. Yalancı diye bakılsın istemiyor kendisine, gerçeklik denetim mekanizmasını hep çalışır durumda tutuyor. Böyle bir mekanizmadan yoksun olsa, söyledikleri salt nevrotik yalanlar niteliğini taşırdı. Çocuklar ne kadar oyunların büyüsüne kendilerini kaptırsa da, gerçeğe karşı sorumluluklarının bilincindedir. Hayalinde kotarıp anlattığı şeyler gösteriyor ki, oğlan ayaklarının ucuna dikilerek olduğundan büyük görünmek istemektedir. Dolayısıyla, bir

aşağılık duygusunun yükünü üzerinde taşıdığını söyleyebiliriz; bu da, onun şımartılmış bir çocuk olduğuna ilişkin tahminimizle bağdaşacak bir sonuçtur.

"Annesinin anlattığına göre, bir hayli hastalık geçirmiş, henüz 4 aylıkken sancılanmış pek, sonradan hafif bir sıraca hastalığına yakalanmış, ayrıca ciğerinden rahatsız."

Oğluna pek hasta bir gözle bakan annenin ne derece haklı sayılacağı konusunda bir şey söyleyemeyeceğiz. Bizi daha çok ilgilendiren, kendisine böyle bir gözle baktığına göre, annenin oğlanı aşırı özen ve sevecenlikle büyütmüş, yani kendisine bağımlı kılmış olacağıdır.

"Bir çocuk hastaysa, kollanıp gözetilmesi gerekir", diyor anne.

Az önce söylediklerimizi anne başka sözlerle dile getiriyor.

"Karanlıktan korkuyor."

Bizim şımartılmış bir çocukta gözleneceğini söylediğimiz belirtiler yavaş yavaş çıkıyor ortaya. Karanlıktan korkmak, biri benim yanımda olmalı anlamını içerir.

"Pek beceriksiz bir çocuk."

Bu da bizde oğlanın solak olabileceği kuşkusunu uyandırıyor.

"Beceriksizliği 8 yaş büyük ablasının etkisi altında daha da büyüyor."

Bu açıklamadan sekiz yaşındaki bir ablanın varlığını öğreniyoruz. Ablanın oğlana gerçek bir abla değil, bir anne ya da hala ve teyze gibi davrandığını tahmin edebiliriz. Oğlan ablasıyla bir yarışa girmeyi gereksiz bulmakta, evde adeta tek çocuk konumunda büyümektedir.

"Hep kusur bularak, hep paylayıp azarlayarak oğlanın bütün yaptıklarına karışıyor ablası."

Abla her şeye kusur bulan bir anne gibi davranıyor, bir üvey annedir sanki.

"Oğlan pek saldırgan."

Kendisini koruyan annesi arkasında nasıl olsa. Bir kavga durumunda ablasının pek ileri gidemeyeceğini biliyor.

"Özellikle kendisinden güçlülere karşı sergiliyor saldırganlığını."

Bu biraz tuhaf. Böyle bir açıklamanın pek doğru olacağını sanmıyorum. Ama kısmen de doğru olsa, oğlanın cesaretini tümüyle yitirmiş sayılmayacağını gösterir. Kendine hâlâ biraz güven beslemektedir, ama bir kahramanlık diye nitelenecek kadar da değildir bu güven, çünkü oğlanın kendisinden güçlü saydığı kişiler ablası gibi ailenin diğer üyeleridir belki. Belki oğlan, öğretmene karşı da saldırgan bir davranışı sergiliyor; biz güçlü diye görürüz öğretmeni, ama oğlan bizim gibi düşünmeyebilir ve öğretmenin salt kendisi için sınıfta bulunduğu duygusuna kapılabilir.

"Saçlarının renginden dolayı çokluk alay konusu yapılıyor, o zaman da kızıp köpürüyor."

Gördüğümüz gibi oğlan şımartılmış biridir ve ablası, ayrıca saçlarının renginden dolayı öbür çocuklar tarafından sistematik olarak kışkırtılmaktadır. Nihayet bir hayvan da sürekli kışkırtılarak azgın bir duruma sokulabilir. Oğlan üzerinde yapılan da bundan başka bir şey değildir.

"Bağıra çağıra düşler görüyor, uykusu rahat değil."

Bu gibi belirtileri de şımartılmış çocuklarda hep gözlemlemişizdir.

"Okul ödevlerini yaparken büyük bir huzursuzluğa kapılıyor."

Bu açıklamayı yorumlamak istersek diyebiliriz ki, ödev ya-

pacak olması oğlanı stres içine sürüklemekte, bu stres de huzursuzluk şeklinde kendini açığa vurmaktadır.

"Geçimsiz bir oğlan"

Bu açıklamadan anlıyoruz ki, oğlan sürekli kışkırtılmaktadır.

"Beri yandan merhametli."

Ortada bir karşıtlık yok. Düşmana karşı inatçı tutum izleyen birinin, acı çeken birine karşı neden merhamet duygusu gösteremeyeceğini anlayamam. Burada bir karşıtlık gören kimse ikiz duygu (ambivalens) kuramına göre davranıyor demektir. Biz diyoruz ki, aynı yaşam üslubu değişik durumlarda değişik biçimde açığa vurur kendini.

"Bir defasında ablası başını bir yere çarpmıştı da, o zaman bir acıma duygusuna kapılmıştı."

Ablası, oğlan için yenik bir düşman durumuna girmiştir. Bu da oğlanın içinde bir parça toplumsallık duygusunun bulunduğunu, uygun koşullarda karşısındakine insancıl bir tutumla yaklaşabileceğini ortaya koyuyor.

"Okula geç kalmama konusunda alabildiğine duyarlı davranıyor."

Bu açıklamayı tek başına yorumlamayı göze alamayacağım. Daha önce söylediklerimizle arada bir ilişki kurmam gerekirse, diyebilirim ki, oğlan ilerlemek istemekte, okulun önemini vurgulamaya çalışmaktadır. Özel ders almaya seve seve gitmesi de bununla bağdaşan bir tutumdur. Anlaşılıyor ki, pek de cesareti kırılmış bir çocuk değildir, günün birinde zaferi kazanmayı amaçlamaktadır.

"Annenin kendisi de pek asabi bir tip, kolaycacık sabrını yitiriyor."

Bu da sürüp giden kışkırtılmış durumunda oğlan için yeni

bir güçlük oluşturmaktadır. Sık sık hırçınlığa kapılmasının nedenini şimdi daha iyi anlayabilmekteyiz.

"Baba bütün gün tiyatroda çalışıyor, ışıkçılık yapıyor orada. Aile içinde anne egemen"

Bu konuda da oğlan kendisinden güçlü bir kimseyi karşısında buluyor.

"Anne pek uzun boylu, gürültücü, şişman bir kadın, davranışlarında bir paye veriyor kendine. Abla da anneden geri kalmıyor. Kısaca oğlan her şeye kusur bulan bir eğitimle yetiştiriliyor."

Bu açıklama annenin oğlana yönelik saldırılarının kapsamını genişletiyor, oğlanın kışkırtılmışlık durumu daha da güçleniyor böylelikle.

"Baba oğlana karşı iyi davranıyor."

Oğlanın daha çok babasına yaklaştığını işitmek bizi şaşırtmamakta, bunu oğlanın gelişim sürecinde ikinci evre saymaktayız. İlk evrede oğlan kuşkusuz daha çok annesine yakındı. Anne oğlana hastalığında baktı, titredi üzerine, şımarttı onu. Ama sonradan belki oğlanla arasındaki bağı koruma gücünü gösteremedi.

"İstediği şey verilmedi mi ağlamaya başlıyor, isteğine kavuşuncaya kadar da ağlamayı kesmiyor."

Anlaşılan kafasına koyduğu şeyi ille de yapmaya çalışıyor oğlan. Beri yandan, ağlamasıyla çevresindekileri etkileyeceğini biliyor. Aynı durumu pek çok çocukta ve erişkinde de gözlemleyebiliriz; hepsinin de içinde ağlamanın karşı durulmaz bir silah olduğu yolunda bir duygu yaşar. Üstelik gözyaşı görmeye dayanamayan insanlar da vardır, ağlayan birinin isteğini hemen yerine getirmeye bakar, yoksa kendilerini alabildiğine büyük bir tedirginliğe kaptırırlar. Bu iki şey de ağlayan kimse için yeterlidir.

Anne: "Ben oğlana karşı sert davranıyorum ama, benden koparamadıklarını yine babasından koparıyor rahatçacık."

İzlenen yöntemin doğru sayılamayacağını biliyoruz; çünkü babasına düşkün oğlan, ilgili durumda annesini daha çok dışlar. Anne ve babanın ortak bir davranış çizgisi üzerinde anlaşması daha uygun olurdu. Aslında yapılması gereken, anne ve babanın birbirini desteklemesidir.

"Ben oğlanın her dediğini yapmaya yanaşmıyorum."

Açıklama, daha önce öğrendiğimiz bir durumu doğruluyor.

"İki kardeş birbiriyle çekişip durmakta. Ablanın da bazı hataları var, oğlanı kışkırtıyor hep. Oğlan hep haklı çıkmak istiyor, içi büyük bir tahakküm hırsıyla dolu bir çocuk."

Üstelik kardeşlerden en küçüğü. Küçük kardeşler abla ve ağabeylerini takıp geçmek için kendilerinde çok büyük bir güç geliştirir, pek büyük bir dayanıklılığı sergilerler. Güçlüklerle karşılaştılar mı kendilerini amaçlarına daha kolay kavuşturacak bir yol arar, iyi'de olsun, kötü'de olsun, başkalarını egemenlik altına almalarını kesinlikle sağlamanın yoluna bakarlar.

"Oğlan da babası gibi tiyatroda ışıkçı, yani bir elektroteknisyen olmak istiyor."

Baba, üstünlük idealine varma çabasında bir aşamadır. Babası neyse, oğlan da öyle olmak istiyor, bu da babasına büyük değer verdiğini gösteriyor. Babasının mesleğinde Tanrıya bir benzerlik bulmakta.

"Ama avcı olmayı da geçiriyor kafasından."

Kahraman rolü oynama eğiliminden yola koyularak söz konusu isteği anlayabiliriz. Ama oğlan, ilgili rolü tüm boyutlarıyla oynamak gibi bir amaç gütmüyor. Savunmasız hayvan-

ların karşısına avcı rolünde çıkmak istiyor, ki bunun da kahramanlıkla pek bağdaşır yanı yoktur.

"En sevdiği oyuncak tüfek vb. kurşun atan silahlardır. Bir arkadaşı yok."

Açıklama, şımartılmış bir çocuğun karakter özelliğini sergiliyor; başkalarının arkadaşlığını kazanmayı aramıyor oğlan, tahakküm hırsıyla her şeyi berbat edip çıkıyor.

"Kimseyle geçinemiyor. Bir oyunbozan."

Kendine pek güven beslemeyen bir çocuk. Bir oyunda başrolü oynayabileceğine bile güvenmiyor, başkalarına tatil gününü zehir etsin istiyor hep.

"Kurduğu hayaller gerçekle bağlantılı."

İlgili açıklama da biraz karanlık. Her hayal gücü için söylenebilecek bir şey bu. Bir kimsenin gerçekle düpedüz ilişkisiz bir şeyi kafasından uydurması olanaksızdır.

"Son zamanda cangıllara gitmeyi düşlüyor hep."

Kimbilir, belki top tüfekle donanmış olarak, silahsız hayvanlar karşısında cangılların efendisi görüyor kendini.

"Aynanın önüne geçip kahramanlık rollerini talim ediyor."

Oğlanın bu davranışı, ilerideki bir sahne oyunculuğunun başlangıcı sayılabileceği düşüncesini uyandırıyor. Belki de alışılmamış bir yol değildir bu, her sahne oyuncusu bir yol sahnede bir kahramanlık rolü oynamayı düşlemiş olabilir. Komik bir yaşlı kadın rolünü oynamayı hiçbir genç kız aklından geçirmemiş, daha çok "Orlean'ın Genç Kızı" rolünü üstlenmeyi düşlemiştir hep.

"Elindeki tahta kılıcı aynanın önünde sağa sola sallıyor. Derken duruyor ve diyor ki: Tamam, işte şimdi hepsi kılıçtan geçirildi."

Pek çok çocukta rastladığımız bir özelliğe, yani belli bir durumla özdeşleşme yeteneğinin talim edilerek kazanılmak istenmesine burada da tanık oluyoruz. Söz konusu çocuklar, gerçekten bir kahramanlık rolünü oynayacaklarmış gibi yaparlar. Olmayı istedikleri şeyi oldukları duygusuna tümüyle kaptırırlar kendilerini. Böyle bir yetenek her insanda vardır. İçinde yaşadığı koşulların sınırlılığı, insanı yukarı doğrultudaki çabalarında engellediği zaman ilgili yetenek duyurur sesini. Karşılaşılan engel de oğlanın durumunda açıktır: Ablası tarafından sıkıştırılmakta, annesi tarafından eleştirilmekte, evin dışında saçlarının renginden ötürü alay konusu edilmekte, okulda ise parlak bir rol oynayamamaktadır. Diyelim siz aynı durumdasınız, 9 yaşındasınız da evde önemsendiğiniz yok, evin dışında da yok, ama önemsenmek istiyorsunuz, üstelik kardeşlerden en küçüğüsünüz, siz olsanız ne yapardınız? Oğlan için hayal dünyasına başvurmaktan, realitenin kendisinden esirgediklerini bu dünyada ele geçirmeye çalışmaktan başka izlenecek yol yoktur. Şurasını da unutmayınız ki, mantıksal bir yol değildir bu. Bu noktada erişkinlerin, özellikle eğiticilerin usu hemen itiraza kalkacak, oğlanın hayal dünyasına sığınmayıp okulda daha çok çaba harcamaya yönelmesi gerektiğini söyleyecektir. Bilmiyoruz, belki oğlan böyle bir yolu da denemiş, ama başarı sağlayamamıştır. Oğlanın, kendisi için durumu hiç de kolay görmediğini anlıyoruz. Belki solaktır da hiç farkında değildir bunun; dolayısıyla, realiteden kaynaklanan birtakım güçlüklerle de savaşmak zorundadır. Şımartılmış bir çocuğun yaşam üslubuyla oğlanın yaşamın kapısından içeri ayak attığını ve her şeyi şımartılmış bir çocuğun yaşam üslubuna uyarınca özümlediğini bilirsek, düpedüz zekîce davrandığını, eylemlerinin hiçbir hatayı içermediğini çaresiz söylememiz gerekecektir. Böyle bir şeyi söyleyebiliyorsak, oğlanla özdeşleşebilmemizden-

dir. Oğlanın yerinde olsam da aynı güçlüklerle karşılaşsaydım, belki ben de onun gibi davranırdım. Bu da oğlanın geri zekâlı sayılamayacağının, bir gelişim kusurunu kendisinde barındırmadığının bir kanıtıdır. Oğlan öyle zor bir duruma düşmüştür ki, bir çıkış yolu görememektedir. Sağaltımı çeşitli koşulların gerçekleşmesine bağlıdır; örneğin, okulda iyi bir öğrenci aşamasına yükselmesi ilgili sağaltıma götürecek bir yoldur. Oğlanın iyi bir öğrenci durumuna gelmesi de kendisine özel ders aldırılmasıyla sağlanabilir. Anne ve abla için bir süre konuşma yasağının konması, özellikle davranışlarının oğlana zararı dokunduğunun kendilerine açıklanması, oğlanın işini kuşkusuz kolaylaştıracaktır. Gerek anne, gerek ablanın oğlana yardımcı olmaya çalışması gerekir. Bu düşünce nazik bir yoldan kendilerine benimsetilmelidir; yoksa her iki saldırgan kişinin eğitsel danışmana cephe alması gibi bir tehlike ortaya çıkacaktır. Hepsinden önemlisi, oğlanı anne ve ablasından bağımsız kılmak, kendisini cesaretlendirmektir. Bir kimseyi cesaretlendirmek için işinde eğitim ve psikolojiden anlamak gerekmez ille. Ama oğlanı da cesaretlendirmek kolay değildir; çünkü yalnızca hayal dünyasında bir kahraman rolü oynayabileceği inancına kendini iyice adamıştır. Arkadaşları arasında oğlanın iyi yanlarını bilip takdir edecek birinin bulunmasının sağlayacağı yarar büyüktür. İzlenecek tek güvenilir yol, bireysel psikoloji yöntemiyle sağaltımdır. Daha öncesinde olup bitenlere oğlanın dikkati çekilmeli, çevrenin ilgisini sürekli üzerinde toplamaya çalışan bir çocuğun her zaman bundan zarar göreceği kendisine açıklanmalıdır. Yaşamın olumlu tarafında isteklerine doyum sağlamasının, örneğin oyunbozanlık yerine oyuna kendisinin de katkıda bulunmasının gereği anlatılmalı, insanlık dünyasında yığınla adaletsizliğin varolduğu, başkalarını ezmek için insanların çokluk bir şey bulup icat ettiği konusunda ye-

terince aydınlatılmalıdır. Genel olarak dünyada değişik değildir durum. Bir ulus bir başka ulusu aşağılamak ister, bir ailede bir başkasından yüksek görür kendini, bir saldırı hedefi ele geçirmek için çeşitli yollara başvurulur. Ama söz konusu davranışlar, karşıdakinin oyuna katıldığı sürece korur geçerliğini. Başkaları için bir hedef tahtası oluşturmaktan kaçınması, böylelikle onların kendisini kızdırmasına fırsat vermemesi gerektiği oğlanın kafasına sokulmalıdır. Oğlan başkalarının kendisini kızdırmasını önemseyerek onlar için bir hedef tahtası oluşturmasının yanlışlığını anlamalı, kızıl saça saldırmasını saldırganın bir aptallığı diye görmelidir. Şimdiye kadar çeşitli fırsatlardan yararlanıp, baskı altında tutulan ırklara mensup pek çok kişiyle, Yahudiler ve zencilerle konuştum ve bu nokta üzerine dikkatlerini çektim. Bir başkasını küçük düşürmek, insanlarda genellikle rastlanan bir eğilimdir. Herkes ucuz yoldan kendisini başkalarından üstün düzeye çıkaracak bir şey bulmaya heveslenir. Fransızların Almanları ikinci sınıf insanlar, Almanların ise kendilerini seçkin bir ulus saydığı gözden kaçacak gibi değildir. Bunun gibi, bir Çinli de bir Japon'a yukarıdan bakar. Dünyayı biraz gezip dolaşanlar bilir ki, her yerde insanlar hayli birbirine benzer, başkalarını baskılamak için hep bir şey icat etmeye eğilim gösterirler. Söz konusu durum, kent-soylular ve emekçiler için de söz konusudur. Başkalarının haset ve kıskançlık duygularını bir yol kendi üzerinde hissetmemiş kimse var mıdır? Mensup olduğu ulus, din ve mezhep nedeniyle ya da saçlarının renginden ötürü aşağılanmak istenmesini neden ciddiye alır insan? Bu genel bir eğilimin, bir saplantı nevrozunun somut yoldan dışavurumudur. Tümüyle insanlık uygarlık yolunda gerekli aşamaya ulaşana kadar, ilgili düşmanlıkları özel değil, bütün insanlara özgü hatalı bir davranışın dışavurumları gibi görmekten başka çıkar yol yoktur.

İşte oğlanı bütün bunları anlayacak düzeye getirmek gerekmektedir. "Demek saçların rengi bile yetiyor, karşısındakini hemen küçümsemeye kalkıyor insanlar!" Oğlan her zaman varolan, daha değişik yollardan da kendini açığa vuran bir eğilim nedeniyle saldırılara hedef olduğunu anlarsa buna gülüp geçecek ve sonunda karşısındakiler kendisine artık sataşmaktan vazgeçecektir. Yeter ki bireysel psikolojinin gösterdiği yoldan kendisine yaklaşım sağlamak isteyelim, oğlanı cesaretlendirmenin üstesinden gelebiliriz. Kendisine iyi bir matematikçi olabileceğini de gösterebiliriz ayrıca. Bunun için çok sayıda örnek vardır. Ben de okulda böyle talihsiz çocuklardan biriydim, matematik yeteneğinden tamamen yoksun biri gözüyle bakılırdım. İlk sınıfta çaktım bu yüzden, ama sonra birden sınıfta matematiği en iyi kavrayan öğrenci durumuna yükseldim. Babam çevresi tarafından yapmaya teşvik edildiği şeyi yapsaydı da, beni okuldan alıp sanata verseydi, belki çok iyi bir çilingir olup çıkar ve bugün şuna inanırdım ki, insanların bir bölümü matematikte yetenekli, bir bölümü de yeteneksizdir. Ama ben kendim de bir zaman aynı bataklıklı yoldan geçtiğim için, böyle bir şeye inanabilmem güç.

XV. OYUNBOZAN

"Eğitsel Danışma Merkezine G. ve S. adındaki iki öğrenci geliyor. Öyle olağanüstü vakalar değil, tipik oyunbozan ikisi de, her ne pahasına olursa olsun sınıfta seslerini duyurmak istiyor, öğretmeni kendilerine karşı sonuç vermeyen sinir törpüsü bir savaşı sürdürmek zorunda bırakıyorlar.

Vakalardan takdim etmek istediğim ilki 8, ötekisiyse 7 yaşında bir oğlan. Sekiz yaşındaki birinci sınıfta kaldığından, şimdi her ikisi de ikinci sınıfa gidiyor. Geçen yıl ikisi de aynı sınıftaydı, ama bu yıl ayrı sınıflara konuldular, nedeni de ikisi bir arada olunca sınıfta bir türlü ders yapılamayışı. Ayrı sınıflarda eskisi kadar katlanılmaz değiller; ama okuldan tamamen uzak kalmalarına gerek öğretmenler, gerek sınıftaki öğrenciler tarafından hâlâ bir nimet gözüyle bakılıyor. Her iki oğlanın da güç eğitilebilmelerinin nedeni değişik. Annenin ifadesine göre Ernst G.'nin babası alkolik biri, arabacılık yapıyor. Oğlanın 17 yaşındaki bir ağabeyi de aynı işi görüyor. 16 yaşında bir başka ağabeyi bir ekmek ve pasta fırınında çalışıyor, motosikletle sağa sola ekmek vb. götürüyor, odun vb. taşıyor. 14 yaşındaki bir ağabey de yine aynı ekmek ve pastacının yanında çıraklık yapmakta. Oğlanın kendinden küçük 5 yaşında bir de kardeşi var. Her sabah okula

gidiyor oğlan, öğle sonralarını çocukevinde geçiriyor, boş zamanlarını da ya ahırda atların yanında öldürüyor ya da bildik tanıdık arabacılarla sağa sola gidiyor. Anne para kazanmak zorunda, işyeri de iki oğlunun çalıştığı ekmek ve pasta fırını. Bütün gün bizim oğlanı gördüğü yok, çünkü bir şey sormak için bile oğlanın annesini görmesine izin verilmiyor, anlaşılan patronlar oğlanın muzipliklerinden çekiniyorlar. Evde kavga gürültü eksik değil. Hiç değilse anne oğlanın kusurlarını kısmen biliyor, ama bir şey yapmak gelmiyor elinden, çünkü oğlan babasının gözbebeği, babası üzerine toz kondurmuyor. Evde çocukların eğitiminde izlenen başlıca yol para vaatetmeler, parayla ödüllendirmelerdir. Bayramlar vb. günlerde evde içkiler içiliyor, gramafonda sokaklarda söylenen türden en bayağı şarkılar çalıyor, bizim oğlan da bunları kuşkusuz büyük bir ilgiyle dinliyor ve kendi manevî dünyasına malediyor. Öyle görülüyor ki, evdekiler gazino vb. yerlere giderken bizim oğlanı da birlikte götürüyor ve onun da içki içmesine ses çıkarmıyorlar, ama bunu kesinlikle saptamak mümkün değil, çünkü oğlanın anlattıkları zengin bir hayal gücünü ele veriyor; beri yandan anne ve baba da oğlanın anlattığı gibi davrandıklarını yadsıyorlar. Anne ve baba bazen kendileri sinemaya giderken oğlana sandviç alıp yemesi için para veriyorlar; en azından oğlan, cebinde bulduğum 50 Gr.lik bir madeni pararın nereden geldiğini böyle açıklıyor.

Genel yeteneği ortanın altında; çalışkan da değil. Son derece seyrek olarak bir ödev yapıp okula getiriyor, defterini evde unutuyor çokluk ve bunda da öyle bir anormallik görmüyor. Okulda resim dersinde, çaresiz kalınca yazı dersinde çalışmalara kendiliğinden katılıyor. Gerçek bir ilgiyi yalnız atlara karşı duyuyor denebilir. Ne okula başlamadan, ne de okulda kayda değer bir hastalık geçirmiş. En küçük bir şey dikkatini

çekmeye yetiyor. Bilerek mi yalan söylüyor, yoksa yalnız hayal ürünlerini mi sergiliyor, kesinlikle belirlenecek gibi değil. Örneğin, bir defasında babasıyla Schwechat'a gittiklerini, burada falan filan meyhaneyi dolaştıklarını, gece halasının yanında yattığını anlattı; oysa o gün gerçekte evden bir yere ayrılmamış. Bir başka defa da yerelmalarının sapanla topraktan çıkarıldığını ileri sürmüştü, nedeni de çocuklardan birinin kendisine bunu böyle anlatmış olması. Eleştirel yetenekten düpedüz yoksun, ödevlerini hep üstünkörü yapıyor. İstekleri konusunda başkalarının kolay etkisinde kalıyor ve hemen karar veriyor.

Okuldaki bütün davranışları çevrenin dikkatini üzerine çekmeye yönelik; teneffüslerde bağırıp çağırıyor, onun bununla boğuşuyor, ama aynı şeyi ansızın ders sırasında da yapıyor bazen; sınıftaki arkadaşlarını dövüyor, bunu canlarını acıtmak için yaptığını da ağzıyla itiraf ediyor; sık sık tekrarlanan uyarılara kulak astığı yok. Sınıfta kendisine verilen görev ve yetkilerden, yalnızca onunla bununla boğuşmak ve birtakım sersemliklere kalkışmakta yararlanıyor. Sık sık öğrenci arkadaşlarının giysilerini kasten yırtıp paralıyor. Kendi giysilerini ise yeni durumlarında bile kollamıyor hiç. Bir süre okulda elinin yüzünün yıkanması gerekmişti hep. Derste şarkı söylüyor; başkalarının her söylediğiyle dalga geçiyor ve böylece dersi baltalıyor; arkadaşlarının sorulara verdiği doğru yanıtları sözde düzelterek yanlış yanıtlar verdirtiyor onlara, parmak kaldıran öğrencileri pataklıyor. Öğretmenin söylediklerini alaylı yorumlara konu yapıyor. Tutalım öğretmen: "Ben bunu kimin yaptığını biliyorum!" dedi, hemen oradan sesini yükseltiyor: "Doğru olsa bari!" Sokakta eğleniyor öğretmeniyle; insan ve hayvanlara karşı hoyrat bir davranış sergiliyor.

Çalıp çırpma gibi eylemlere kalkıştığı yok, ama bulduğu bir

şeyi okul idaresine teslim etmeyerek saklıyor. Arkadaşı S. ile aynı sınıfta alıkonulacak gibi değil. Ders çalışmak için idareye yollandıklarında ya da benim bir başka sınıfta bir başka öğretmenin yerine derse girmem gerekip onları da yanıma alıp götürdüğümde uslu uslu oturuyorlar; nedeni de belki yabancı sınıfta kendi sınıflarındaki atmosferi bulamamaları ya da en azından bu sınıfta tanıdıkları kimseler olmayışı. Kuşku götürmeyen bir şey varsa, tek başlarına kaldıklarında bir arada olup birbirlerini güçlendirdikleri durumdakinden büsbütün değişik davranmalarıdır. Dolayısıyla, benim önerim onların bir kez tek başlarınayken, bir kez de ikisi bir arada, gözlem konusu yapılmalarıdır. Bir aydan beri iki kafadar birbirinden ayrılmış bulunuyor; G. bir başka sınıfta şimdi, bir başka öğretmene kök söktüren bir öğrenci rolünü sürdürüyor. Sınıfta öğrenciler bir söyleşide bulunurken o resim yapıyor ya da öbür öğrencilerin ister istemez gülmelerine yol açan düpedüz yersiz şeyler söylüyor; pek çirkin laflar ediyor. Öğretmen sırtını dönmesin, hemen sıradan kalkıp sağa sola seğirtiyor, onun bununla çekişmeye başlıyor. Teneffüslerde öbür öğrencilerden ayrı tutuluyor, yoksa pataklıyor onları, tekmelerle üzerlerine yürüyor. Jimnastik salonunda kaşla göz arasında koşup aletlerin tepesine tırmanırken, bir yandan da naralar atıyor. Bugünün akşamıyla ilgili olarak, tabii kimse bir şey sormadan şöyle dedi: "Biliyorum, doktor soracak bana, uslu muyum, yaramaz mıyım diye. Usluyum diyeceğim. Aldırdığım yok hiç; saat beşte gidip yatıyorum, saat altı buçukta uyuyorum, derin bir uykuya dalıyorum, kimse uyandırmıyor artık beni, annem saat dokuza kadar çalışıyor."

S.'nin durumu ise daha başka türlü. Annesi böbreklerinden ağır hasta ve S.'nin doğumundan önce çeşitli iğneler yapılmış kendisine. S. 5 yaşındayken merdivenin korkuluğu üzerinde ikinci kattan birinci kata kadar kaymış, oradan da dü-

şüp aşağıda almış soluğu. Baygın durumda hastaneye götürülüp uzun süre müşahede altında tutulmuş, ama hiçbir yerinde bir incinme, bir sakatlanma falan saptanamamış. Annenin söylediğine göre, okula gidene kadar baba, oğlanla aklını bozmuş. Oğlan huysuz mu huysuzmuş; evden kaçıp gidiyor, ancak akşamleyin dönüp geliyor, ama anne bu duruma karşı hiçbir şey yapamıyormuş. Oğlan sık sık soruyormuş annesine: "Ne zaman öleceksin sen? Ne zaman hastaneye gideceksin?" Okuldan ilk şikâyetler kendisine ulaşır ulaşmaz, baba aşırı ölçüde sert davranmaya başlamış, ama oğlanla bundan böyle başa çıkamamış bir türlü. Baba itfaiyeciymiş, ama evdeymiş şu sıra. Geçen yıl oğlanın bir kızkardeşi dünyaya gelmiş, dolayısıyla bir kıskançlık duygusu da işin içine karışmış. Geçen yıl bademciklerinin alınması gerekmiş oğlanın, ameliyattan sonra fena halde hastalanmış. Bir ara sormuş: "Neden hep ben aşı ve ameliyat oluyorum da kızkardeşim hiç olmuyor?" Annesi bir defasında kendisini ıslahevine vermekle gözünü korkutunca, ıslahevine seve seve gideceğini, oranın kendisi için evden daha iyi olduğu yanıtını veriyor. Dayı ve teyzesi ile ilişkisi de tümüyle bir açıklığı içermiyor, annesinden çok seviyor teyzesini ve annesinin yüzüne karşı da söylüyor bunu. Teyzesine karşı duyduğu sevgide annesine karşı soğukluğun rol oynadığı düşünülebilir. - Bütün sınıflarını teneffüsleri bahçede geçirdiği bir yaz günü, pek şirin bir kızla ilgili olarak şöyle söyledi: "Onu bir kez öpmek istiyorum." Yanıma çağırıp güler yüzle neden böyle bir şeyi yapmak istediğini, genellikle başkalarını öpmekten hoşlanıp hoşlanmadığını sordum; sonunda eve gidince annesine bir öpücük vermesini öğütledim, ama buna şiddetle karşı çıktı. Bu çok masum öpücük olayı gözlerimi açmış, oğlana evde hiç değilse gereğinden az sevecenlik gösterildiğini anlamıştım. Annesini okula çağırttım, dayak atmayı bırakıp

bazen oğlana bir öpücük vermesini ve sevecenlikle kendisine yaklaşım sağlamaya çalışmasını söyledim; ama büyük bir kızgınlık taşan bir direnişle karşılaşıp: "Bu bizde âdet değildir!" sözlerini işittim.

Oğlanın vücut temizliğine diyecek yok; ama gerek giysilerine, gerek defter, kitap vb. öteberilerine özen göstermiyor. Anne ve babası, okul ödevlerini yapmasına titizlikle dikkat ediyorlar.

Oğlanın genel yeteneği ortanın üstünde, dikkati pek kolay çelinebiliyor. Ödevlerini de baştan savma yapıp çıkarıyor. Ne olursa hep kendisi tek başına yapsın istiyor. İstekleri konusunda genellikle kolay etkilenebiliyor ve yapmak istediği şeye bir anda karar veriyor. Ders sırasında her taşın altından çıkıyor, uyarılara kulak asmıyor; öğretmenin gözü bir an üzerinden ayrılmasın, hemen kalkıp çok uzakta oturan öğrencilere durup dururken vuruyor, okul çantasını fırlatıp atıyor üzerlerine, jimnastik ayakkabısını yüzlerine indiriyor, derste sıranın üzerine uzanıp yatıyor, sınıfın sağına soluna kestane atıyor, ıslık çalıp şarkı söylüyor, öğretmenin ve öğrencilerin her sözüyle alay ediyor. Öğrencilerin yere düşürdüğü boya kalemlerini eğilip alarak hepsinin kendi kalemi olduğunu ileri sürüyor. Sınıftakilerin yapıp duvara astığı terazilerden kefeleri çıkarıp alıyor, çantasına sokuyor, başka öğrencilerin iş kutularını kasten yere atıyor, eğilip kutuyu yerden kaldırırken içinden makası vb. yürütüyor.

Belki düzelmesine yardımcı olur düşüncesiyle kendisine verilen onurlandırıcı görevleri doğru dürüst yerine getirmiyor, yalnız kavga gürültü çıkarmada ve çeşitli muzipliklerde yararlanıyor bunlardan. Süngerle duvarlara su püskürtüyor, üzerlerine resimler çiziyor ve daha başka şeyler yapıyor.

Sergilediği davranışa kahramansı bir gözle bakıyor. Örneğin,

hastaneden kaçıp kendisine iğne yapılmasını engellemekle böbürleniyor. O böyle şeyler anlattıkça, arkadaşı G. gözlerini dört açıp kendisini dinliyor. İşlediği bir kabahatten ötürü suçlanacak oldu mu, bütün gücüyle inkâra sapıyor, bazen suçu arkadaşı G.'nin üzerine atmaktan bile çekinmiyor. İki oğlanın birbirini karşılıklı suçlamaları ve gammazlamaları gündemdeki yerini koruyor hep. Ama S. durup dururken başka öğrencileri de, kafasından uydurduğu birtakım suçlamalara konu ediyor; anne ve babasının kendisini bugün eğitsel danışma merkezine götürmeye karar vermeleri karşısında ilkin ses etmemiş; ama bugün bütün sınıfın değil de, yalnız kendisinin Doktor Bey'in karşısına çıkarılacağını anlayınca hırsından ne yapacağını bilememişti.

Okulda her iki oğlan üzerinde hemen bütün eğitsel önlemlere başvurulmuş, kimi az, kimi çok başarılı sonuçlar alınmışsa da, bunlardan hiçbiri sürekli olmamıştır. Örneğin, oğlanlarla sevecenlik taşan konuşmalar yapılmış, istenildiği gibi davranırlarsa falan ya da filan isteklerinin yerine getirileceğine söz verilmiş, onurlandırıcı görevlerle görevlendirilmiş, huysuzluklarının yol açacağı sonuçlar kendilerine anlatılmış, ileride nasıl bir geleceğin kendilerini beklediği açıklanmış, içlerinde bir duygudaşlığın yerleşmesine çalışılmış, onur duygularına seslenilmiş, kendilerinin başkalarına yaptıklarını başkaları da kendilerine yapsa, kendileri için bunun ne kadar kötü bir şey olacağı söylenmiş, en çok sevdikleri dersten uzaklaştırılmış, idarede tek başlarına ödevlerini yapma durumunda bırakılmış ve daha başka bir takım cezalara çarptırılmışlardır. Mantık çerçevesinde yapılan açıklamalara olsa olsa bazan S. kulak vermiş, G. ise bütün bunları hep bir gülümsemeyle karşılamıştır. Şimdiye kadar oğlanlar üzerinde en etkili çare, gerçekten hayvan terbiyecilerinin korkutucu bakışı olmuştur; ne var ki, bu yola da kuşkusuz her zaman başvurulması düşünülemez.

Dr. A. : Yalnız bireysel psikolojiden değil, kitle psikolojisinden de yararlanılarak iki oğlanı aynı zamanda konu alan bu mükemmel rapor karşısında tutarlı bir sonuca varmak güç değildir. Çevrelerinden gelecek her itiraza ve her saldırıya söz konusu oğlanların nasıl yanıt vermeleri gerektiğini çok iyi bildiklerini söyleyebiliriz.

Oğlanlar, bir başka yerde bir başka türlü davranmalarına karşın yine aynı çocuklardır. Bu durumda yapılacak şey, oğlanları 1-2 ay için evden tümüyle koparıp alarak bir yatılı ara okula vermektir. Pek sorunlu çocukların, bir dinlenme yurdu olarak nitelendirilebilecek, çocukların rahat edebileceği, durumları üzerinde bir açıklığa kavuşulmasını ve kendilerinin de hatalı davranışlarının nedenleri konusunda gereği gibi aydınlatılabilmesini sağlayacak bir çocukevine yerleştirilmesi, bana geleceğin yerine getirmesi gereken bir zorunluluk gibi görünmektedir. Söz konusu açıklığa kavuşmak bize düşen bir görevdir ve şimdi size ilgili çocukların içinde yer aldığı tipi basit yoldan tanımlamaya çalışacağım.

İlk vakada 8 yaşındaki bir oğlan söz konusudur; belirleyici özellikleri ilk sınıfta kalmış olması, genellikle ortanın altında bir düzeyde bulunması ve en çok hayvanlara karşı ilgi duymasıdır.

Oğlan sınıftaki çalışmalara katılmaz. Her şeyi bir yana bırakır da, salt okulda nasıl davrandığına, nasıl oturup kalktığına, okulun karşısına çıkardığı zorunluluklar ve kendisine yönelttiği istekler karşısında nasıl bir tutum takındığına bakarsak şunu söyleyebiliriz ki, oğlan bütün zorunlulukları ortadan kaldırmaya ve yadsımaya çalışır. Nedeni de elinden bir şey geleceğine inanmamasıdır. Böyle bir neden de bana göre yeterlidir, çünkü kendimi oğlanın yerine kor da elimden bir iş gelmeyeceğini düşünür, ama yine de kendimi okula git-

mek zorunda görürsem, ben de tıpkı onun gibi davranırdım. Oğlanın bize kulak vermesini sağlayabilsek de kendisine okuldaki bütün çalışmaların pekâlâ altından kalkabileceğini, okula değil de yalnızca at ahırına yarayacak biri olduğuna inanmasının yanılgıdan başka şey sayılamayacağını anlatabilsek, onun şahsen yardımına koşmayı denesek ve kendisi de yakın bir zamanda derslerde bir başarı elde edebilse, o zaman belki okula karşı içinde bir ilgi uyanabilirdi.

Çocuğun evindeki koşulların, kısaca bütün ortamın atlara, gazinolara ve sokaklarda söylenen şarkılara göre ayarlandığını öğrendik. Böyle bir ortamda oğlanda okula karşı bir ilginin uyanması düşünülemez. Bunun için bir başka ortam gereklidir. Ara okul diye bir yurdun kurulmasının zorunluluğu burada yeniden karşımıza çıkmaktadır. Ama şimdilik elimizin altında böyle bir yurt bulunmadığına göre, oğlana yardım edebilmemizin tek yolu, bir kişinin kendisiyle ilgilenmek üzere görevlendirilmesidir. Bunu söylerken aklıma iyi niyetli bir ağabey gelmektedir; böyle bir ağabey, oğlanın sevgisini kazanarak onu cesaretlendirebilir. Oğlanın okuldaki davranışları korkaklığının dışavurumlarıdır ve bunu kendisine açıklayacağım. Ayrıca, böyle bir nedenden ötürü yaşamın olumlu değil, olumsuz tarafında eğleştiğine dikkatini çekeceğim. Sanırım bu bize çok şey sağlayacaktır. Oğlanın kavrayışında büyük boşluklar vardır, kendisini buna inandırmak kolay değildir. Burada bel bağlayabileceğimiz bir nesnenin eksikliği duyulmaktadır. Oğlanın, babasının gözdesi olduğunu unutmamalıyız. Beri yandan, bu aile, örneğin çocuklara kötü davranmamak gibi bazı üstün özelliklere sahip gibi görünmektedir; oysa ikinci oğlanın ailesi için aynı şeyi kesinlikle söyleyemeyiz. Bir güçlük karşısında kalır kalmaz hemen pes eden pek çok çocuk, hep şımartılma havasının egemen olduğu bir ortamdan çıkar. İlgili çocuklar kendileri

için dezavantajlı bir duruma asla katlanamaz. Bizim oğlan da olduğundan büyük görünmek için bütün yolları dener. Oğlandaki saygınlık eğiliminin ön planda yer aldığını görüyorsunuz; yaşamın yararlı tarafını izleyerek saygınlığa kavuşmanın yolu oğlanın önünde adeta tıkanmıştır. Biz de bunun doğruluğunu onaylamak durumundayız. Oğlanın içinde yetiştiği şımartıcı ortam konusunda annesinden kimi ek bilgiler de edinebiliriz.

Şunu belirteyim ki, oğlan cesur değildir. Yapmamız gereken şey, cesaretsizliğini daha başka yollardan da açığa vurup vurmadığını saptamaktır. Belki hayaletlerden, hortlaklardan da korkmaktadır oğlan; yalnız kalmaktan korkmakta, annesini hep kendi yanında görmek istemekte, geceleyin çığlık atarak uyanmaktadır vb. Okulda öğretmenine karşı dikbaşlı davranması, cesaretinden kaynaklanmaz; bunun nedeni, öğretmenin kendisine karşı göstereceği tepkide belli sınırları aşamayacağını bilmesidir; dolayısıyla, öğretmeninin karşısında kahramanmış gibi bir davranışı sergileyebilir.

İkinci oğlana gelince çapraşık bir tiptir, annesinden çok babası tarafından şımartılma konusu yapılmıştır. Annesiyle ilişkisi gergin bir hava taşır; anne, oğlanın sevgisini kazanmanın üstesinden gelememiştir. Öğretmenin dayağı bırakıp oğlana daha çok sevecenlikle davranması ve ara sıra onu sarılıp öpmesi yolundaki tavsiyesine karşılık annenin: "Bu bizde âdet değildir!" demesi gösteriyor ki, anne sert ve soğuk biridir. Oğlana karşı böyle davranabilmesi için, daha öncesinde de birtakım olayların ikisi arasında geçmiş olması gerekmektedir.

Oğlanın kendinden küçük bir kızkardeşi vardır. Annesinden çok babasına bağlı olduğunu işiteceğimiz bir çocuğun, gelişim sürecinin ikinci evresinde yaşadığını söyleyebiliriz. An-

ne şu ya da bu nedenden çocukla kendisi arasındaki bağı elden çıkarırsa, boşalan yeri baba alabilir. Annenin bu çocuktan önce bir başka çocuk daha dünyaya getirip getirmediğini, bu çocuğun anneyi bizim oğlanın sevgisinden yoksun bırakıp bırakmadığını da araştırmamız gerekmektedir. Kimbilir, hastalığı nedeniyle anne oğlanla pek ilgilenemediği için belki baba, teyze ve dayı oğlana daha çok sahip çıkmıştır. Tek başına annenin hastalığı da oğlanı annesinden uzaklaştırabilecek güçte miydi, bilmiyoruz.

Oğlan, bedensel bir rahatsızlık geçirmiş olabilir. Ortanın üstünde yeteneklidir. Yapılacak testler yüksek bir zekâ bölümüne sahip olduğu sonucunu verebilir, çünkü kombinasyon yeteneğine diyecek yoktur. Okuldaki davranışını bir başka perspektiften bakarak açıklamak gerekir. Oğlan sevecenliğin eksikliğini çekmekte, şımartılmayı özlemektedir. Bir süre çevrenin ilgisinin odak noktasında yer almış, 6 yıl evde tek çocuk konumunu elde bulundurmuş, tek çocuklu ailelerde başka türlüsü olamayacağı gibi herkes tarafından üzerine titrenmiştir. Dayı ve teyze de bu konuda üzerlerine düşeni yapmaktan geri kalmamıştır. Derken oğlan, yeni ayak attığı çevrede de kendisiyle evdeki gibi ilgilenilmesi gerektiği düşüncesiyle okula gelmiştir. Ama okulda evdeki davranışını sergilemesi olanaksızdır, oğlanı böyle bir davranıştan alıkoyacak birtakım engeller vardır. Çevrenin dikkatini hep kendi üzerlerine çekmek isteyen böylesi çocuklar, yaşamın olumlu tarafında başkalarının beğeneceği biçimde seslerini duyurmaya yanaşmaz, yararsız tarafında başkalarının hoşnutsuzluğuna yol açacak gibi seslerini duyurmayı yeğlerler. Yine şımartılmış çocuklar cesur değildir, öne çıkmak için kendilerine kolay gelecek durumları kollarlar hep. Bizim oğlan da, daha önceleri bir ara yaşadığı durumla kıyaslandı mı okulda da evdeki gibi kendini hakkı yenmiş hisseder. Hakkı yen-

miş, kendini yağmalanmış hisseden bir çocuk da ne yapar? Bir yolunu bulup zenginleşmeye çalışır. Gördüğüm kadarıyla, girişimlerinde başkalarından üstün biri, bir kahraman gibi boy göstermek ister. Hayal gücünün kotardığı yalanlarda da aynı özelliği buluruz. Söz konusu çocukların çalıp çırpmaları da bizim için sürpriz oluşturmaz. Böylesi eylemlere yol açan nedenler bizim oğlanda zaten işin başında vardır, okuldan ufak tefek şeyler aşırmak kolay yoldan zenginleşmeye yönelik bir girişimdir. Başkalarından daha çok şeye sahip olmak, başkalarından daha çok şey olmak isteyen biri gibi davranır hep.

İlk oğlan bakımından yapılacak şey, ders konusunda kendisini ceseratlendirmek, ikincisinde ise çevrenin ilgisinin baş köşesinde yer almanın her zaman gerekmediğini, öğretmenin diğer öğrencilerle ilgilenmesinin kendi hakkının yenmesi anlamına gelmeyeceğini kendisine anlatmaktır. Çevrenin ilgisinin hep başköşesinde yer almak istiyorsa, çalışmalara kendisinin de katılmasının zorunluluğu belirtilmelidir. Daha önce hiç tanımadığı biri kendisine böyle bir şey söylerse, ilgili söz onun kafasını kurcalayacak, kendisi için yeni bir motivasyon oluşturacaktır. Bazen öğretmen hanımın anlayışlı bir gülümsemesi, oğlana: "Şimdi üzerinde konuştuklarımızı pratiğe dönüştürecek aşamaya gelmedin henüz!" deniyormuş gibi, ilgili düşünceye bir derinlik kazandırabilir.

Yapacağımız söyleşi, görüşümüzün doğruluğunu ortaya koyacaktır. Bizler hep görüşlerimizi doğrulayacak açıklamalar arar, böylece doğru yolda mıyız, yoksa yanlış yoldayız da görüş ve düşüncelerimizde düzeltmelere gitmemiz mi gerekiyor, saptamaya çalışırız. Oğlana izleyeceği bir yol göstermek bizim için çok önemlidir; belki böyle davranmamız, her türlü cezalandırmadan daha güçlü bir etki yapar, oğlanla toplum arasında daha sıkı bir ilişkinin kurulmasını sağlar. Vere-

ceğimiz cezalarla okulu kendisi için hoş sayılmayacak bir yere dönüştürmemiz, belki oğlanın bundan böyle okulun semtine hiç uğramamasına yol açacaktır.

Dr. A. : (G.'nin annesine) Hepsinden önemlisi, oğlanın daha ileri bir düzeye ulaşmasına çalışmaktır. Cesaretini yitirmiştir çocuk; bundan böyle iyi bir öğrenci olamayacağına inanıyor. Arkadaşları var mı?

Anne : Okulda arkadaşı yok. Yazmaya bayılıyor, ama okumayı pek sevmiyor. Çocukevine severek gidiyor.

Dr. A. : Çocukevlerinde sınav yok, karne yok çünkü. Oğlana yardım edilip ilerlemesine ve başarı sağlamasına çalışmak gerekiyor. Lütfen siz de bize yardımcı olun, oğlanın cesaretini artıralım. Kendisine: "Akıllı bir çocuksun sen, gayret et, yapacaksın!" deyin sık sık. Genelde sevimli bir çocuk.

Anne : Şu taşkınlığı olmasa!

Dr. A. : Başka çocuklar seviyor mu kendisini?

Anne : Çocuklarla kavga edip duruyor hep.

Dr. A. : Babasıyla, kardeşleriyle arası nasıl? Kardeşleri kendisini seviyor mu?

Anne : Bütün çocuklar gibi onlarla da ikide bir dövüşüyor.

Dr. A. : Babası oğlana sevecenlikle davranıyor mu?

Anne : Kocam oğlana çok düşkün, oğlan da babasına bağlı. Ben ancak bir sürü dil döktükten sonra dinletebiliyorum sözümü.

Dr. A. : Küçükken hiç hastalandı mı?

Anne : Bir akciğer rahatsızlığı geçirdi.

Dr. A. : Doktor bir baksın da, ona göre ne yapılacağı kararlaştırılır.
Uykusu iyi mi? Rahat uyuyor mu? Karanlıktan ya da hayaletlerden falan korkar mı?

Anne : Hiç bir şeyden korkmaz.

Dr. A. : Söyleyin içeri gelsin de görelim bakalım utangaç biri midir, değil midir? Ama bu konuda kendisine bir şey çıtlatmayın.

(Anne gittikten sonra dinleyicilere)

Bir çocuk, utangaçlığını aşırı derecede dengeleyerek küstah birine dönüşebilir.

(Oğlana): İleride ne olmak istiyorsun?

G. (Yanıt vermez.)

Dr. A. : En çok hoşlandığın hangisi bakayım? Akıllı ve başarılı bir çocuk olmak mı, yoksa elinden hiçbir şey gelmeyeceğine inanan bir çocuk mu?

(Bu arada çocuğun solak olduğu anlaşılır.)

(Solaklığın da çocuğun güçlükle ilerlemesinde hayli payı vardır.)

Cesaretin yok, sanıyorsun ki başka çocuklar her şeyin üstesinden gelir, sen gelemezsin. Hiçbir başarı elde edemeyeceğine inanıyorsun, bu yüzden de başkalarını rahatsız ediyorsun hep. Ben, senin cesur bir çocuk olduğunu düşünmüştüm. İşe sarılsan da derse dikkatini versen, ne güzel olurdu. Yarın, öbür gün değil ama, iki hafta içinde belki iyi bir öğrenci olabilirsin, bütün derslerde ilerlemeye başlarsın. Ne düşünüyorsun bu konuda, bir denemek istemez misin? En iyi notları alamasan bile, işin arkasını bırakmamalısın. Derste huzuru bozarsan, unutma ki kendin hiçbir başarı elde edeceğine inanmadığın için bunu yapıyorsundur.

(Oğlan karşıya değil de iki yana bakar gibidir daha çok, gözlerini yere indirmiştir.)

Bakalım bir ay sonra yine buraya geldiğinde eskisinden daha cesur biri gibi mi davranacaksın, yoksa hâlâ korkaklığın üzerinde mi olacak? Merak ediyorum doğrusu.

(Bütün zaman susup hiçbir şey konuşmamış oğlan salondan ayrılır.)

Dr. A. (Dinleyicilere) : Önceki söylediklerime ekleyeceğim bir şey daha var. Anne babalar ve çocuklarla söyleşiler yapmak belli bir deneyimi gerektirir. Ne var ki, böyle bir deneyime öğretmen değil de, kim sahip olacaktır? Önemli olan, yalnızca basit sözcüklere başvurup kimi şeyleri çocuğa açıklamak değildir. Önümüzde başarılması artistik beceri isteyen çok ciddi bir ödev bulunmaktadır. Psikolog ve eğitici olarak bir rolü üstlenmemiz gerekmekte, bize bu rolü belli bir amaca ulaşmak için doğru dürüst oynamaktan öte yapılacak şey kalmamaktadır. Başka şeyle kıyaslanamayacak bir amaçtır bu. Şurasını açıkça söyleyebiliriz ki, böyle bir izlenimin uyanması gereklidir, aslında yalnız sanatsal etkinliklerden edinilebilecek bir izlenimdir bu. Çocuklarla anne ve babalar üzerindeki etkisi daha da büyüktür.

(S.'nin annesine) : Oğlandan memnun musunuz?

Anne : Çok huysuz ve hain. Küçük kızkardeşine yapmadığını koymuyor.

Dr. A. : Eh, 6 yıl tek çocuk konumunu elinde bulundurdu evde. Kızkardeşinin doğumuyla bir trajedi yaşadı, artık yalnız olmadığını gördü. Ne diyebilirsiniz buna? Oğlanın durumu anlaşılmayacak gibi değil. Her zaman böyle sert düşünmemek gerekir; ansızın sıcaktan soğuğa çıkan kimse başka nasıl olur! Oğlan size çok bağlı mı?

Anne : Hayır, belki de biraz fazla sert davranıyorum kendisine.

Dr. A. : Anne ve babaların çocuklara davranışlarında ayrım gözetmeleri, çocuklar için her zaman güçlük doğurur. Oğlanın babasıyla bu konuyu konuşur, bu farklı davranışı ortadan kaldırabilirseniz iyi edersiniz.

Anne : Ben kendim hastayım, şu sıra yine 4 ay hastanede kaldım, ayrıca çok sinirliyim. Oğlan hiç ısınmadı bana, yalnız babasını seviyor.

Dr. A. : Siz hastanede yatarken oğlana kim bakıyor?

Anne : Geçen yıl da 6 ay hastanede yatmıştım, 6 ay da Bed Hall'de kaplıcada kaldım. Bu süre içinde oğlana hep büyükannesi baktı.

Dr. A. : Büyükanneler çocukları şımartır; oğlan da şimdi yanınıza dönünce aradaki farkı gördü kuşkusuz.

Geceleyin hiç bağırarak uyandığı oldu mu? Yatağını ıslatır mı?

Anne : Uykusu rahat değil pek. 2 yaşından beri yatağını ıslattığı yok.

Dr. A. : Kolay arkadaş edinebiliyor mu?

Anne : Herkese söz geçirmek ister.

Dr. A. : Bir zaman büyükannesinin yanındaki üstünlüğe sahip olmadığı ya da baskı altında tutulduğu gibi bir duygu içinde. Söz dinlemeyi bir alçalma görüyor. Kendisiyle ilgilenilmemesinin haksızlık sayılacağına inanıyor.

Anne : Hep söyletiyor beni, bana kapalı, bir türlü beni yanına yaklaştırmıyor.

Dr. A. : Yalnız başına elini yüzünü yıkayabiliyor, giyinebiliyor mu? Dağınık mı? Sabahleyin yataktan kalkması nasıl?

Anne : Dağınık; elini yüzünü yıkamaktan çok hoşlanır. Sabahleyin hep kendisi kalkar yataktan.

Dr. A. : Bu çok güzel, çok hoş bir şey, iyi işler beceriyor; ne var ki, kendisiyle ilgilenilmedi mi çileden çıkıyor.

Anne : Beni sinirlendiriyor hep. Geçen hafta sabah saat 10'da evden çıktı, 12'de dönerim diye söz verdi, akşamın ta 6'sında dönüp geldi.

Dr. A. : Aranmasından, kendisi için başkalarının tasaya kapılmasından hoşlanıyor. Cesur bir çocuk mudur?

Anne : Hiçbir şeyden korkmaz.

Dr. A. : Kendisiyle konuşacağım, büyüklük taslamamasını söyleyeceğim. Okulda böyle davranması, onu yaşamın olumsuz tarafına itecektir. Siz de kendisine daha bir güler yüzlü davranmaya bakın, daha bir sevecenlikle şöyle deyin: Hep seninle ilgileneyim istiyorsun, ama artık büyüdün, kocaman bir çocuk oldun!

(Anneyi uğurlar).

(Dinleyicilere): Doğrusu kadında pek de hasta hali yok!

Dr. A. (Öğrenci S.'e): Okulda durum nasıl?

S. : Çok iyi!

Dr. A. : Okulun en parlak öğrencisi olmayı ister miydin? Matematiği en iyi, yazısı en güzel öğrenci olsan, en üstün başarıyı sen kazansan, ne iyi olurdu değil mi? Ama bunun için senin de sınıftaki çalışmalara katılman gerekiyor, ama sen buna karşı koyuyorsun. Çalışmalara katılmak istemez misin? Bu, çok daha güzel bir şey olurdu senin için.

(Oğlanın solak olduğu saptanır.)

(Bütün solak çocukların solaklıklarından haberi yoktur, ama bunun ortaya çıkardığı güçlükleri hepsi de yaşar.)

Yazıda nasılsın bakayım?

S. : İyi değil.

Dr. A. : Başkalarını rahatsız etmeyi bırakıp kendini çalışmaya verir, kendini toparlarsan, güzel bir yazın olur senin de.

(Dinleyicilere): Okumak ve yazmak solak öğrenciler için özellikle güçlük doğuran iki derstir. Dikkatle kulak verir de solak çocukların okudukları bir şeyi dinlerseniz, bunların sağdan sola heceledıklerini görürsünüz. Böyle bir okuyuş ta-

mamen yanlışmış gibi gelir kulağa; öyle ki, söz konusu çocukların okumasını beceremedikleri gibi bir izlenime kapılmamak işten değildir.

Dr. A. : (S.'ye) Elbet öğretmen seninle de ilgilenecek. Ama öğretmeni rahatsız etmen doğru değil. Bundan ne geçecek eline?

S. : Hiçbir şey.

Dr. A. : Sen çok iyi bir öğrenci olabilirsin, akşamdan sabaha gerçekleşecek bir şey değil bu elbet, ama yeterince egzersiz yaptın mı, bir de bakarsın güzel yazıya kavuşmuşsun. Bir ay sonra gel, göster bakayım, nasıl oldu yazın? Ayrıca sınıftaki çalışmalara katılacak cesarete kavuştun mu, kavuşmadın mı, anlat bana. Küçük kızkardeşine göz kulak ol, hiçbir şeyi dağıtmamaya, tertipli bir çocuk olmaya bak. Annen hasta, zamanla iyileşecek kuşkusuz, sen de bu konuda biraz yardım et kendisine.

Solaklığın alabildiğine sık görülüşü üzerinde de birkaç söz söylemeden geçemeyeceğim. Yetenekli çocuklar, yeteneksiz çocuklar diye bir şey yoktur. İki tip çocuk vardır, birinci tiptekiler hiçbir şeye el sürmeye, hiçbir zahmete girmeye yanaşmaz; ikinci tiptekiler ise hep ilerlemek ister. Bazı çocuklar bütün yaşamları boyu belli bir sakarlıkla kendilerini ele verirler; solak olduklarını bilmez, ama solaklığın getirdiği güçlükleri yaşarlar. Bunların kendi değerlerini küçümseyip başkalarının değerini gözlerinde büyüttükleri sık karşılaşılan bir durumdur. Güç eğitilebilir çocuklar, nevrozlular, suçlular, canlarına kıyanlar, cinsel sapıklar vb. arasında çok sayıda solaklara rastlanır. Ama seçkin insanlar, sanatçılar vb. arasında da solakların yüzdesi azımsanacak gibi değildir.

Sağaltımda en önemli yol, çocuğun cesaretlendirilmesidir. Solak bir öğrenciyi cesaretlendirebilir, yalnızca bunun üstesinden gelebilirseniz, sağaltım çalışmalarınız hiçbir zaman başarısız kalmaz!

XVI. KAYBEDİLMİŞ CENNETİN YENİDEN GEÇİRİLMESİ UĞRUNDA SAVAŞIM

Şimdi sizinle beş yaşındaki okul öncesi bir çocuğun durumuyla ilgili bir raporu ele alacağız. Çocuğun beş yaşına kadar sürdüğü yaşamdan, ileride okula gidince nasıl davranacağını çıkarabiliriz. Bu konuda en kısa sürede nasıl bir açıklık ve kesinliğe varılabileceğini sizlere göstermeye çalışacağım."

"Çocukla başa çıkmak kolay değil."

Çocuk anlaşılan bir savaşımı sürdürüyor; bir savaşım durumunda; belki kendisini şımartan hayli yumuşak bir çevrede yaşıyor. Burada şu soru geliyor aklımıza: Peki ama, niçin şimdi savaşıyor? Acaba eskisi gibi şımartılmadığı duygusuna mı kapılmış? Öyle görülüyor ki, çocuk rahat değil şimdi.

İşte yukarıdaki açıklama karşısında bütün bunları önceden söyleyebiliriz.

"Aşırı derecede aktif bir çocuk."

Bu, yeni bir şey midir bizler için? Aşırı aktif olmayan bir savaşçı düşünebilir miyiz? Aktif olmasa, zekî biri değil derdik çocuk için.

"Eline geçirdiği şeyleri kırmaktan hoşlanıyor..."

Bu da bir savaşım biçimidir.

"Bazen öfke nöbetlerine kapılıyor..."

Bu nöbetlerin de anlaşılmayacak yanı yoktur; besbelli zekî bir çocuk. Nihayet öğreneceğimiz şeylerden biri de, çocuğun normal çocuklardan büsbütün değişik biçimde eğitilecek geri zekâlılar arasında yer alıp almadığıdır. Geri zekâlı çocuklar bir yaşam üslubundan yoksundur. Oysa bizim oğlanın bir amacı vardır: Savaşmak ve zaferi kazanmak, zaferi kazanarak onun kıvancını, haz ve doyumlarını tatmak.

"Annesi çocuğun sağlıklı ve yaşam dolu olduğunu söylüyor."

"Hep birini meşgul etsin istiyor."

Yumuşak bir havanın estiği bir ailede sürdürülen bir savaş karşısındayız; herhangi bir şey yaparak ailenin bireylerini tedirgin etmek istiyor çocuk.

"Pis ve ağır ayakkabılarıyla en güzel masanın üzerine tırmanıyor. Annesinin o anda başka bir işle uğraştığını gördü mü hemen lambaya koşuyor, lambayla oynamaya bayılıyor."

Çocuk saldırıya geçeceği noktayı çok iyi bilmekte.

"Lambayla oynamak için annesinin tam piyano çalmaya ya da kitap okumaya başladığı zamanı kolluyor..." "Dur durak bilmiyor, sofrada kıpırdanıyor sürekli, hep kendisiyle ilgilenilsin istiyor..."

Sürdürdüğü savaşı kazanarak çevrenin tüm ilgisini üzerinde toplamayı amaçlıyor çocuk. Burada akla şu düşünce geliyor: Yalnız kendisiyle ilgilenilmesini bu kadar çok istediğine göre, demek daha önce çevresindekilerin hep kendisiyle ilgilendiği bir durumu yaşamıştır ve alışık olduğu durumu şimdi yine yaşamak istiyor. Çocuğa eski ilginin gösterilmesini böyle zorlaştıran ne olmuştur acaba? Kendisinden küçük bir oğlan ya da kızkardeşi mi dünyaya gelmiştir?

"Babasına durmadan yumrukla saldırıyor, kendisiyle oynamasını istiyor."

Oğlanın, savaşmanın ve çevresindekileri rahatsız etmenin her vakit bir yolunu bulduğunu görüyoruz.

"Elini daldırıp ağzını pastayla doldurmak gibi bir alışkanlığı var."

Savaştığını bir şey yemeyerek de gösterebilirdi.

"Annesine gelen bir misafiri oturduğu sandalyeden itip uzaklaştırıyor, kendisi çıkıp oturuyor sandalyeye..."

Bu davranışı, oğlanın başkalarından hoşlanmadığını gösteriyor, toplumsallık duygusunun yetersizliğini kanıtlıyor ve aynı duygu küçük kardeşine de düşmanca bir tutum takınmaya zorluyor kendisini.

"Baktı ki annesi ve babası piyano çalıp birlikte şarkı söylüyorlar, ben bu şarkıyı sevmiyorum diye bağırıyor."

Anne ve babasının söz konusu davranışı işine gelmiyor çünkü, kendisiyle ilgilenilsin istiyor. Çocukların bir kusurunu bulduk mu hemen cezalandırmaya kalkmamalıyız, ceza çıkar yol değildir. Oğlanın davranışına bakınca, işe nereden başlayacağımızı kestirebiliyoruz: Çocuk kendini kırılmış, aşağılanmış, ihmal edilmiş hissetmektedir.

"Oğlanın babası bir şarkıcıdır, bir konserde şarkı söylüyor, annesi de piyanoyla babasına eşlik ediyor. Oğlan avazı çıktığı kadar bağırıyor: 'Baba, buraya gel!.. Baba buraya gel!.."

Oğlanın amacı, babası ve annesinin kendisiyle sürekli ilgilenmesini sağlamaktır.

"Bir şey istedi de istediği verilmedi mi, öfkesinden kuduruyor."

Bu da işte onun savaşçı tutumudur.

"Her şeyi kırıp döküyor. Bir tornovidayla karyolasındaki bütün vidaları söküp çıkardı."

Bu da yine oğlanın toplumsal davranışını sergilemekte. Anne ve babasına zarar vermek, kızdığını kendilerine göstermek için elinden geleni geri koymuyor.

"Bazen alaylı sözler söylüyor çevresindekilere, özellikle bir densizlikte bulunup da ceza görmeden yakayı kurtaracağını anladı mı bu yola başvuruyor. İnsanı düşündürecek öyle laflar ediyor ki, herkes zekî bir oğlan diye bakıyor kendisine. Bir şeyle uzun süre meşgul olamıyor, annesi belli şeylerle oyalamaya çalışıyor kendisini..."

(Tabii başaramıyor)

"Annesi bir tokat vurayım dese gülüyor, belki topu topu iki dakika kesiyor sesini." "Anne, ninesiyle babası tarafından oğlanın daha önce alabildiğine şımartıldığını söylüyor."

Yalnız anne ve babasına bağlı kalması, dolayısıyla bir toplumsallık duygusunun gelişememesi bu duruma getirmiştir oğlanı.

"Anne ve babası soluksuz kalıyor, oğlana gelince yorulmak bilmiyor bir türlü."

Oğlanın yorulmaması anlaşılmayacak gibi değil, çünkü anne ve babasını kendisiyle uğraştırmaktan hoşlanıyor; anne ve babanın ise oğlanla uğraşmaktan hoşlandığı yok, bu yüzden de yorgun düşüyorlar. Oğlanı ilgili davranışından vazgeçirmek için zora başvurmak yarar sağlamayacak, zorlandı mı bunun acısını çıkarmaya bakacaktır.

"Bellek diye bir şeyden yoksun, dikkatini bir konu üzerinde toplayamıyor"

Yaşam planı açısından böyle bir şeye gereksinimi yok oğla-

nın, ayrıca yaşama hazırlanmışlığı da yok. Bulunduğu yaşta bağımsız davranabilmesi gerekirdi, ama davranamıyor.

"Çocuk yuvasına hiç gitmiş değil."

Anne, çocuğu yalnız kendisine bağlamaya bakmış anlaşılan.

İşte bu ilişkileri nasıl anladığımız çok önemlidir. Çocukla ilgili bu açıklamaların bütünün ancak bir parcası sayılacağını bilirsek, bir anlamadan söz açabiliriz. Fizyolojik bir olay değildir anlamak, nesneler arasındaki ilişkileri kavramaktır.

XVII. SEVGİ KAYBININ YOL AÇTIĞI HIRSIZLIK

"Çocuk 1881 eylülünde Macaristan'ın güneyindeki bir kasabada doğdu."

"İki buçuk yaşındayken babası iflas etti,"

Bu kadarcık bir açıklama bile bizde bazı düşünceler uyandırıyor. Çocuk üç yaşına kadar olumlu koşullar içinde yaşamış, sonradan elverişsiz koşullar içinde yaşamaya başlamıştır. Belki babasının iflasa sürüklenmesiyle durumu kötüleşmiş, kendini ağır bir yük altında hisseder olmuştur. Elverişli bir durumdan çıkıp elverişsiz bir duruma uyum sağlamak kolay değildir. Bir zaman olumlu koşullarda yaşayıp sonradan olumsuz koşullarda yaşamak zorunda kalan çocukları böyle bir değişiklik her zaman etkileyecektir.

"karısıyla tek çocuğunu alıp Viyana'ya gitti, burada bir iş bulup çalışmaya başladı,"

İlgili açıklamadan çocuğun bir zaman evde tek çocuk konumunu elinde bulundurduğunu, şımartıldığını ve çevresindekilerin hep kendisiyle ilgilenmesine alıştığını öğreniyoruz. Dolayısıyla, elverişsiz yeni bir durumun çocuk üzerinde ağır bir baskı oluşturacağını kestirebiliriz.

"yedi yıl bir firmanın pazarlamacılığını yaptı."

Babayı çokluk evden uzak kalmaya zorlayan böyle bir iş bi-

zim için dikkat çekicidir; çünkü saptamalarımıza göre, baba çokluk evde bulunmadığı için anne çocuğun ilgi sınırlarını genişletememekte, başkalarını, ilk planda babanın da bu ilgi kapsamı içine alınmasından oluşacak ikinci görevini yerine getirememektedir. Aynı şey, evde fazla durmayan babalar için de söz konusudur; bu gibi durumlarda da anne, çocuğa karşı ikinci görevini yerine getirme imkânını bir türlü ele geçiremez. Anne ve babanın evlilik yaşamlarının büyük anlaşmazlıkları içermesi durumunda da yine aynı sonuçla karşılaşılır. Böyle bir evlilikte de çocuğun ilgi kapsamının sınırlarını başkalarını da içine alacak gibi genişletme olanağı yoktur. Mutsuz evliliklerden doğan çocukların eğitimi pek sık güçlükler çıkarır karşımıza. Babanın bağırmaları ya da otoriter eğitsel yöntemlerin uygulanması da toplumsallık duygusunun gelişimini bir yerde engeller, durdurur.

"İflasın yol açtığı davayla uğraşıp durdu."

Durumu doğru dürüst gözümüzde canlandırabilirsek, çocuğun içinde yaşadığı çevrenin yalnız bu olay sonucu son derece kasvetli bir havaya büründüğünü anlayabiliriz.

"Evdeki havanın çocuğu pek fazla etkileyip etkilemediği pek anımsanmıyor."

Belki çocuğun kendisi de anımsamamaktadır, ama söz konusu hava çocuğun yaşam üslubuna damgasını vurmuştur.

"Kuşkusuz başlangıçta uysal, sakin ve sevecen bir çocuktu."

Bunun bizim için anlamı, çocuğun annesine pek yakınlık duyduğudur.

"Her zaman adil davrandığı söylenemeyecek genç annesine, ondan da çok yumuşak ve iyi kalpli babasına büyük bir sevgiyle bağlıydı."

Bu gözlem doğruysa "her zaman adil davrandığı söyleneme-

yecek" deyimi üzerinde önemle durmamız gerekiyor. Belki anne çocuğa karşı ilk görevini yerine getirecek durumda değildi; dolayısıyla, çocuk aynı görevi yerine getirecek bir başka kişiyi aramak zorunda kalmıştı. Sıklıkla evden uzak kalan baba yine de çocuğun sevgisini kazanmayı başarmış, çocuk da gelişiminin ikinci evresinde babasına bağlanmıştı.

"1888 ilkbaharında aile IX. bölgeden ayrılarak M.'e gelip yerleşmiş, baba burada anneyle küçük kardeşlerden biri için bir dükkan açmıştı."

Böyle bir durum bizim için şu anlamı içeriyor: Anneyi artık yeni bir iş beklemektedir, şimdiye kadar el bebek gül bebek bir davranış görmüş çocuğa artık eskisi kadar ayıracak bol vakti yoktur, dolayısıyla çocuğun durumu kötüleşmiştir.

"Oğlan burada kötü bir çevre içine girmiş, kötü kişilerle tanışmış,"

Söz konusu açıklama da, hep çevresinde birini görmeye can atan oğlana annenin eskisi gibi ayıracak bol vakit bulamadığı tahminimize uygun düşmektedir.

"anne ve babasının dükkanından boyunbağları çalmış,"

Çocuk, besbelli yağmalanmış olduğu gibi bir duygu içinde yaşamıştır. Baba iş peşinde sağa sola seğirtmiş, anne ise dükkanda çalışmış, dolayısıyla çocuğa gerekli özen gösterilememiş, bu da onun içinde yağmalandığı gibi bir duygunun doğmasına yol açmıştır. Öğreneceğiz bakalım, boyunbağlarıyla ne yapmıştır. Belki de onları annesinden artık göremediği sevgi ve sıcaklığı kendilerinden görebilmek umuduyla başka çocuklara dağıtmıştır.

"bunları evdeki duvarlara kağıt kaplayan ustanın kalfasına vermiştir."

İlgili açıklama da daha önceki tahminimizi enikonu doğrulamaktadır.

"Bitişikteki Theresien Parkı'ndan gizlice gül koparark eve getirmiş ya da sevdiği o güzel teyzeye götürmüştür."

Kendilerini yağmalanmış hisseden çocuklardan çoğu gibi, bizim oğlan da dağıttığı armağanlarla başkalarının sevgi ve sevecenliğini satın almaya kalkmıştır. Bu da çocuk hırsızlıklarına yol açan en sık nedenlerden biridir. Böyle bir nedenin varlığından pek kimsenin haberi yoktur; örneğin, çocuk ve gençlik bürosunda ilgili bakış açısını kimse umursamamaktadır.

"Bir gün 8 yaşındaki oğlan, arkadaşlarıyla okuldan çıkmış yolda giderken karşıdan din öğretmeni geliyormuş; arkadaşları öğretmeni uygun şekilde selamlamış, oysa oğlan ağza alınmayacak bir söz sarfetmiş."

Anlaşıldığına göre, oğlan din konusunda özgür düşünceli bir ailenin çocuğudur. Ancak, ilgili açıklamadan çıkaracağımız sonuç bu kadar değildir. Her zaman çevrenin ilgisini üzerinde toplamaya can atan oğlan, besbelli ön planda yer almaya büyük bir eğilim göstermektedir. Ne var ki, yaşamın olumlu tarafında bu üstünlüğe erişemeyeceğini gördüğünden bir başka yolu denemektedir.

"Oğlan niçin yapmıştır bunu?" diye sorar raporu yazan.

"Din öğretmeniyle arasında asla bir şey geçmemişti. Oğlanı böyle bir davranışa ne gibi bir neden sürüklemişti acaba?"

Belki de oğlan bir başka dindendi.

"Aradan bir saat geçtikten sonra oğlan alınıp okula getirilmiş, din öğretmeninin elini öpüp kendisinden af dilemesi istenmiş, ama o bunu yapmaya yanaşmamıştı."

Bu açıklamada da oğlanın karakterini tümüyle karşımızda buluyoruz. Oğlan, her zaman başta gelen bir kişi rolünü oy-

namıştır; dolayısıyla, hiç kimsenin önünde boyun eğmek istemeyerek davranışındaki haksızlığı kabule yanaşmamakta.

Biz, çocukların herhangi bir nedenle af dilemeye ve işledikleri kabahati itiraf etmeye zorlanmalarını doğru bulmuyoruz. Bize göre, böyle bir konuda aşağı yukarı benim bir zaman davrandığım doğrultuda davranılmasının yeğlenmesi gerekmektedir. Altı yaşındaydım, bir ara bir kabahat işledim. Annem sinirinden al al olmuş bir yüzle beni sorguya çekti; işlediğim kabahatin bilincinde, dolayısıyla hayli şaşkın durumdaydım. Annemin yanıbaşında dikilen ve o zamana kadar ağzından bir söz çıkmayan babam, annemi elinden tuttu ve: "Koyver gitsin!" dedi benim için. Babamın sözü üzerimde büyük bir etki yaptı, hiç çıkmadı aklımdan. Bu yüzden kendisine çok teşekkür borçluyum. Davranışının üzerimdeki etkisi, annemin bana bir tokat patlatıp da işlediğim kabahatin cezasını bana çektirmesinden daha olumluydu. Bir çocuğu işlediği bir kusurdan dolayı af dileyip tövbe etmeye zorlamak iyi bir yöntem değildir. Davranışının doğru sayılamayacağını bizim oğlanın bildiğine hiç kuşku yoktur. Kendisinden resmen suçunu itiraf etmesini istemek niçindir? Onu boyun eğmeye ve küçülmeye zorlayarak, herkesin önünde utandırmanın bir anlamı var mıdır?

"Ahlâk dersinden kırık not aldı ve ders yılının bütün geri kalan süresinde arka sırada oturtuldu."

Söz konusu önlemin de oğlanı olumlu yönde etkilemeyeceğini, çünkü bu sayede çevrenin ilgisini hep kendi üzerinde toplama olanağını ele geçireceğini önceden söyleyebiliriz. Başkalarını rahatsız edecek, hoşa gitmeyecek biçimde sesini duyurmaya çalışacak ve kendini bir kahraman gibi görüp buna uygun şekilde davranacaktır.

"Ama sınıf öğretmeni oğlana iyi davranıyordu."

Kuşkusuz, oğlanın içinde yaşadığı koşulların ağırlığını hafifleten bir şeydir bu; ileride olumlu sonuçlarının alınacağını tahmin edebiliriz. Bu sayede, öğretmenin kendisine cephe alması durumunda, oğlanın çirkin davranışlara başvurması önlenebilecektir.

"Bu dönemden küçük bir olay bir türlü sökülüp atılamayacak gibi oğlanın belleğine yerleşmiş bulunuyor. Oğlan bir gün paskalya ekmeğini yiyerek bahçeye çıkmış, burada çalışan işçilerden birine ekmekten bir parça koparıp vermiş, işçi de ekmeği tezgâhın üzerine koymuş, çekiçle vurmuş üzerine ve şöyle demiş: 'Bütün Yahudiler'in de kafaları böyle kırılacak işte!' "

Açıklamadan görülüyor ki, oğlan Yahudi bir ailenin çocuğudur. Bu sözlerin çevresindekilerden yumuşak ve sıcak bir davranış bekleyen, şımartılmalara konu edilmeyi özleyen oğlan üzerinde alabildiğine olumsuz etki yapacağı doğaldır. Biz erişkinler belki böyle bir söze gülüp geçebilir, onun genel bir havayı yansıttığını düşünür, üzerinde durmak istedik mi hangi kökenlerden kaynaklandığını arar, bulmaya çalışırdık. Öğreneceğiz bakalım, bu olay oğlanda daha başka olumsuz sonuçlara yol açmış mıdır?

"İlgili olayın din öğretmeni olayından öncesine mi, yoksa sonrasına mı denk geldiği saptanamadı."

Böyle bir şeyin saptanabilmesi, ilginç ve önemli bir şey olurdu. Belki de okul bahçesinde işçiyle arasında geçen olay, oğlanın ruhunda savaşçıl bir hava yaratmış, onu din öğretmenine karşı aşağılayıcı sözler söylemeye itmişti.

"1890 yılının ilkbaharında baba Meidling'deki dükkânı bırakmış ve küçük aile yeniden IX. bölgeye taşınmıştı. Bu yılın sonunda ya da ertesi yılın başında baba iflas suçundan cezaevine konmuştu."

Babasına pek düşkün olan ve şımartılma gereksinimi içinde yaşayan çocuğun ruhunda yeni bir izlenim. Oğlan, iyi kalpli babasının ceza evine yollandığına tanık oluyor. Böyle bir olaydan sonra tüm gücüyle bizim hukuk düzenimizin karşısında yer alarak topluma savaş açması sürpriz sayılmayacaktır. Belki ileride başkalarına karşı gereken ilgiyi göstermeyecek, böyle bir ilginin kendisindeki son zerresini de yitirecek, toplum düzeni için bir tehlike oluşturan insanlar arasına karışacak ya da tek başına suça götüren yolu bulup o yolda ilerleyecektir.

"Babasının cezaevine konmasından oğlana hiç bahsedilmedi."

Böyle bir olayı bir çocuktan saklayıp gizlemek son derece güçtür. Çocuğun böyle bir şeyi öğrenmemesi elbette daha iyidir. Ne var ki, bizim oğlanda bunun başarılabildiğinden emin değiliz.

"Gerek delikanlılık, gerek erişkinlik döneminde kendisi de sözü bu konuya getirmekten kaçındı hep."

Olaya kendisi alabildiğine alçaltıcı ve utandırıcı bir gözle baktı çünkü.

"Böyle bir olaydan hiç haberi yokmuş gibi davrandı hep, en yakın arkadaşlarına bile bundan söz açmadı."

Burası ilginç doğrusu. Çünkü oğlan ilgili olay nedeniyle bir isyan duygusuna kapılsa, babasına yapılanları haksız bir davranış saysa, babasının başına gelenlere çevresindekilerin dikkatini çekerdi kuşkusuz. Herhalde oğlanın ruhunda güçlü bir kentsoylu geleneği, bir kentsoylu dünya görüşü varlığını sürdürüyor olmalı ki, sözü açıktan açığa bu konu üzerine getirmekten kaçındı. Her konu üzerinde konuşulamaz; öyle şeyler vardır ki, bunlardan söz açmak anlamsızdır. Besbelli ruhunda tutuşan başkaldırı ateşiyle kendisini toplumdan soyut-

lamaya başlayan oğlanın tutumunda şimdiden belli bir güvensizliğin varlığını saptayabiliriz. Dışardan kaynaklanan yaşantıların birey için önemi son derece büyüktür. Babası cezaevini boylamasa ve o da Yahudiliğinden ötürü kendisini ezik durumda hissetmeseydi, belki oğlan iyi bir yolda ilerleyebilirdi.

"Meidling'de geçirilen tatsız iki yıl bir anda sona ermiş, genç, güzel ve minyon anne eskisini kat kat geride bırakan bir sevecenlikle oğlanı sarıp sarmalamış, oğlan da uysal ve sessiz bir çocuğa dönüşmüştü."

Yaşanılan olayın etkisini görüyorsunuz: Oğlan bir kimseye bağlanma gereksinimini duyuyor, bu da örneğin bir çevre değil, bir tek kişi oluyor. Oğlan, bir tek kişiye bağlanacak gibi hazırlanmıştır. Babasının bir süre için elinden alınmasından sonra, kendine bağlanacağı bir başka kişiyi arıyor; anne dükkanda çalıştığından, okulun bahçesindeki bir işçiyi böyle bir kimse gibi görüp sevgisini kazanmak istiyor. Kısaca, bir kimseye bağlanmadan yapamıyor bir türlü.

"1891 kışında baba cezaevinden çıkıyor, yokluğunda ailenin içine sürüklendiği maddi güçlükleri yılmadan çalışıp yeniyor. Bir yıl gibi bir süre taşınan bir yük, ailenin üzerinden kalkıyor,"

Ailenin içinde yaşamak zorunda kaldığı maddi koşullar, oğlanı bir kez daha dıştan gelen bir baskı altında bırakmıştı.

"Oğlan da yeniden toparlıyor kendini."

İlgili açıklama bizim için doyurucu olmaktan uzaktır; bunun ne anlama geldiğini, ayrıca böyle bir açıklamaya neden gerek duyulduğunu bilmiyoruz. Oğlan, yeni durum karşısında nasıl bir tutum takınacağını henüz kestiremiyor; babası kendisini şımartan, üzerine titreyen biri olarak belleğinde yaşamaktadır.

"İlkokulun birinci sınıfında öğretmenin gözdesiydi. Sözü geçen olaydan sonra orta derecede bile bir başarı gösteremedi. Beşinci sınıfın ikinci yarısında yeniden toparlandı, kendine geldi,"

Babasının cezaevinden döndüğü zamana denk geliyor bu.

"söz dinler çalışkan bir çocuğa dönüştü. Çok geçmeden sınıfın en parlak öğrencileri arasına karıştı,"

Belki de kendisine sevecenlikle davranan bir öğretmene rastladı.

"geçirdiği olumlu değişiklikten ötürü, hayli sevip saydığı öğretmeni tarafından pek çok kez övgü konusu yapıldı, bu da kendisini ferahlattı."

Oğlan, kendisine sahip çıkan birini bulmuştur yine. Gördüğü sevecenlik ve sıcaklık sayesinde esenliğe çıkmışa benzemektedir.

"Sonbaharda ortaokula da iyi başladı."

Bizi tek düşündüren şey, okulda kendine saygın bir yer edinemedi mi oğlanın nasıl bir duruma düşüceğidir? Kendisini sevmeyen bir öğretmene rastlayabilir bakarsınız, dinsel nedenlerden kaynaklanan güçlükler karşısında kalıp kendini ihmale uğramış, ikinci plana itilmiş görebilir, derslerin birinde zorlanıp, zorlukları yenecek doğru dürüst bir yöntemi ele geçiremeyebilir. Bakarsınız ileriki yıllarda öyle durumlar başgösterebilir ki, şimdiki sıcaklığı bulamaz. Gelişiminin şu andaki durumunda bizi düşündüren noktalardır bunlar.

"Derken kasım ya da aralık ayında babası hastaneye kaldırıldı."

İşin burasında da deneyimlerimiz yardımımıza koşmakta, kendisini şımartıp el üstünde tutan anne babadan birinin hastalanması sonucu soydaşlarıyla (hemcins) bağlantısının kop-

masının (çünkü babanın hastalığı annenin tümüyle vaktini alacaktır), eskisi gibi çevresindeki insanlarla ilişkiyi sürdüremesinin çocuk için yeni ve bazen çok çetin bir durum sayılacağını söylemektedir. İlgili durum da çocukta birtakım başarısızlıklara yol açacaktır. Düşünelim bir kez, baba ağır hasta durumda eve dönünce annenin ona bakması gerekecek, çocuk da yine kendisiyle ilgilenecek bir kimseden yoksun kalacaktır. Ama okulda iyi bir öğretmene rastlar ve öğretmen kendisine ilgi gösterirse, güçlük ortadan kalkabilir. Ne var ki, bu konuda şimdilik bir şey bilmemekteyiz.

"Gittiği bir yerden trenle eve dönüşünde 40 yaşındaki babaya sol taraflı bir felç gelmiştir."

İyi bir evlilik yaşamının sürdürüldüğü, ki bundan kuşku duymamız için neden yok, bir ailede aileyi geçindiren kişinin böylesine ağır şekilde hastalanmasının aile için ne demek olduğunu ve ne gibi sonuçlar doğurabileceğini şimdiden kestirebilmekteyiz.

"Babayı iflasa sürükleyen neden, yalnızca kendinden küçük çok sayıda kardeşi, ayrıca anne ve babası için üstlendiği maddi özveriler olmuştur."

Babanın durumuna açıklık getiren sözlerdir bunlar; besbelli oğlan da ilgili sözleri işitmiş, dolayısıyla babasına adil ve dürüst bir insan gözüyle bakmaya başlamıştır.

"Yıllar yılı süren davanın telaş ve tedirginliği, babasıyla kardeşlerine bundan böyle fazla bir yardımda bulunamayışından kaynaklanan aşırı çalışma, derdini başkalarına, el üstünde tuttuğu karısına bile anlatamama gibi o pek sevindirici denemeyecek özellik, o zamana kadar sapasağlam adamın bedensel bakımdan yıkımına yol açmışa benzemektedir."

Burada sona eren rapor tahminlerimizle baş başa bırakıyor

bizi. Oğlan kendisini okulda rahat hissetmesi durumunda önündeki güçlüğü yenecektir. Diyelim okuldan koparılıp alındı da kadere boyun eğmek, yaşamda ikinci planda bir rol oynamak zorunda bırakıldı, bunun üzerindeki etkisi elbette çok ağır olacaktır. Oğlanın otomatikleşmiş bir yaşam üslubuna sahip olduğunu ve ilgili üslubun, kendisine bağlanılabilecek bir ikinci kişi arama biçiminde kendini açığa vurduğunu biliyoruz. Daha önce gördüğümüz tutumun oğlanda yeniden alevlenmesi bizim için sürpriz oluşturmayacak, kendini şu ya da bu şekilde geri plana itilmiş görmesi ve içindeki güçlü aşağılık duygusunun kendisini tedirgin etmesi durumunda çok şiddetli bir isyan duygusuna kapılması bizi şaşırtmayacaktır. Uygun bir durumla karşılaşıp elinden tutacak birini bulursa, belki kimsenin eleştirisine konu olmadan yaşam yolunda yürüyebilecektir.

Belki oğlan gayet kusursuz bir gelişim sürecini gerçekleştirecektir ileride. Uygun bir görevi oldu mu, iş konusunda da fazla bir güçlükle karşılaşmayacağını sanırım. Ne var ki, sevgi sorununu pek kolay çözümleyemeyecek, çünkü her zaman el bebek gül bebek bir davranışın peşinde olacak, özlediği her şeyi kendisinden koparıp alabildiği annesine benzer bir eşi yaşam boyu arayıp duracak, onu da, ancak mutlu bir rastlantı sonucu ele geçirebilecektir.

Ancak küçük bir yaşam parçasına dayanarak bilgilerimizin doğruluğunu denetlemek ya da böyle bir parça üzerinde egzersizlerde bulunmak zorunda kaldığımız için asla üzülüyor değiliz. Yeri gelmişken şunu belirteyim ki, ileride olup bitebileceklerin tümünü önceden kestirebilmemiz fazla da önemli değildir, bir bütünün bizimkisi gibi ufak bir parçası üzerinde alıştırmalar yapmamız ve ayrıntıları genellikle yapıldığından daha bir derinliğine kavramamız yeterlidir. Günlük yaşamımızda insanlarla düşüp kalkarken de değişik bir durumla

karşılaşmayız nihayet; karşımızdakilerle ilgili olarak ancak bir parçayı kavrar, eksik kalanı kendimiz ekler, tamamlarız. Dört başı mamur bir yaşam tablosu ele geçirebilecek durumda bulunmayız hiç bir vakit; ama yine de eldeki verilerden gerekli birtakım sonuçlar çıkarmamız gerekir. Bu da yapılırken dikkat elden bırakılmamalı, çocuğun ilerideki gelişiminin bize yeni veriler sağlayabileceği ve bunların düşüncelerimizi etkileyebileceği unutulmamalıdır.

XVIII. YATAĞINI ISLATAN ÇOCUK

"Emil K., 12 yaşında, geceleri yatağını ıslatmaktadır."

Ne zaman yatağını ıslatmak sözünü işitirsek, bunun hoşa gitmeyen bir yoldan da olsa anneyle bağlantı kurmaya yönelik bir davranış sayılacağını deneyimlerimize dayanarak söyleyebiliriz. Karşımızda yatağını ıslatmaların diliyle konuşan bir çocuk vardır, idrar kesesinin diliyle konuşur adeta. Bütün anlatım biçimlerine dilsel bir dışavurum gözüyle bakabiliriz. Bizim oğlanın yatağını ıslatma diliyle anlatmak istediği şudur: "Ben henüz yatağını ıslatmayacak kadar büyümedim, gözünüzü üzerimden ayırmamanız gerekiyor!" Genellikle de bu gibi çocukların anneleri gece iki üç kez kalkıp çocuğun yattığı odadan içeri süzülür, onu uyandırıp çişe kaldırır, ona dikkat ederler hep. Çocuk böylelikle annesini çetin bir sınavdan geçirir.

Yatağını ıslatma (enuresis), organik bir rahatsızlık değildir, yatağını ıslatan çocukların gündüzleri çok vakit mesanelerini denetim altında tutabildiklerini biliyoruz. Soru şudur: Peki, geceleyin çocuk neden ilgili gücü gösterememektedir? Nedeni de çocuğun ruhsal bir gerilim durumunda bulunması, söz konusu gerilimin de küçük çişin mesanede tutulmasını olanaksız kılmasıdır. Peki, bu gerilim nereden kaynaklanmakta-

dır? Şunu biliyoruz ki, çocuklar yatağını ıslatma konusunda ayak direr, çünkü böyle bir durumun varlığını arzular, bu yoldan çevrelerindeki belli bir kimseyle ilişki içinde bulunmak, çevrelerindeki belli bir kimseyi çetin bir sınavdan geçirmek isterler. (Bir hastanın sözleri: "Bir kimsede bir şube açmak isterler kendilerine.") Bizim oğlan, şımarık büyütülmüş çocuklardan biridir. Çocukta ilgili şımartılmayı daha da ileriye götürmeye yönelik çabalara rastlarsak biliriz ki, çocuğun böyle bir şımartılma durumunu ayakta tutması herhangi bir nedenle zorlaşmıştır. Deneyimlerimize dayanarak, yatağını ıslatmanın çocuğun savaşçıl tutumundan kaynaklanan bir saldırı niteliği taşıdığını ileri sürebiliriz; böyle bir tutumla çocuk bir başkasını kendi tarafına çekmeyi amaçlar. Geceleyin kendilerini yatakta boyuna huzursuz sağa sola atan, bir bağırtıyla ikide bir uyanan (Pavor nocturnus), bir sesten, bir çığlıktan yararlanarak başkalarıyla bağlantı kurmaya çalışan çocuklar da aynı tip içinde yer alır. Bazı çocuklar da vardır, geceleri yataklarından kalkarak ortada dolaşır, yürüyüp gezinerek başkalarıyla ilişki kurmaya, başkalarını kendileriyle ilgilenmeye zorlarlar. Bu da ayaklarla, yani bir başka organ diliyle sürdürülen bir konuşmadır. Oğlanın amaçladığı şeyi yatağını ıslatmakla nasıl dile getirdiği önemlidir. Mesane ve mesaneyi denetim altında bulunduran merkezlerle ilgili bir organsal yetersizlik söz konusu duruma yol açmaktadır. İlk kez ben 1970'de yatağını ıslatmada (enuresis) bir lumbal yetersizliğin söz konusu olabileceğine dikkati çektim. Ve yine yatağını ıslatmanın Spine bifida ya da bu bölgedeki bir sinirle ilgili olabileceğine işaret ettim (Prof. **Fuchs** da benim bu görüşümü doğruladı.) 2. Bir çocuk nasıl olup da mesane diliyle konuşmaktadır. Özellikle bu dilin büyük bir önem taşıdığına dikkatleri çekilen çocuklar, annenin geceleyin çocu-

ğun altını temiz tutmak için alabildiğine çaba harcaması ve ilgili temizliği aşırı vurgulaması durumunda böyle bir dilden yararlanma yoluna başvurmaktadır. Söz konusu durumlarda çocuklarda otomatik olarak bu yoldan bir şey ele geçirebilecekleri düşüncesi uyanmaktadır. Gece altlarını ıslatan çocuklarda her zaman için şımartılmışlık belirtilerine rastlanacağını söyleyebiliriz.

Bağlayıcı bir açıklamaya sapmadan, görelim bakalım ileride nelerle karşılaşacağız.

Oğlan 12 yaşındadır. Nazlı büyütülmüş bir çocuk olduğunu hiç bir zaman gözden uzak tutmamamız gerekmektedir. Bundan böyle çevresinden gerekli sevecenliği görmediği duygusuna kapıldığından beri geceleri yatağını ıslatmaktadır. Kimbilir, belki de kendisinden küçük bir oğlan ya da kızkardeşi dünyaya gelmiştir. Nazlı ve şımarık büyütülmüş bir çocuğun çevresiyle bir savaşı başlatmasına yol açabilen nedenlerdir bunlar ya da yatağını ıslatma şımartılmadaki azalma dolayısıyla çevreye yöneltilen bir suçlamadır. Çocuk, şimdiye kadarki konumunu terketmek zorunda bırakılmıştır. Belki bir üvey baba ya da bir üvey anne gelmiştir eve. Bu konuda geçerli katı kurallar saptamamız olanaksızdır. Durumu bilmek bizim için çok önemlidir. Çocuğun eskisi gibi şımartılmamasına yol açan durumu saptamamız gerekmektedir. Oğlanın kendine göre bir ideali ve hayalî (fiktif) bir amacı vardır, bu da şımartılmak, çevresinde haraca bağlayabileceği bir kişiyi ele geçirmektir. Yapılması gereken, oğlana ilgili amacını değiştirip kendisini başkaları için yararlı kılabileceği bir başka amacın gösterilmesidir.

"Geceleyin altını ıslatmıyor, yalnız gündüzün yapıyor bunu."

Bu, bizim düşüncelerimizi önemli ölçüde etkileyen bir açıklamadır. Anlaşılıyor ki oğlan gündüzün büyük bir gerilim içindedir, oysa geceleyin pek memnundur. Buna neden olarak çeşitli tahminler ileri sürebiliriz: Belki geceleyin annesinin yanıbaşında yatmakta, gündüz ise sanki "Benimle daha çok ilgilenin!" demek ister gibi hoş sayılmayacak bir yoldan sesini duyurmaya çalışmaktadır. Çevresiyle sürdürdüğü savaş gündüzün daha bir çetindir.

"Çokluk büyük çişini de altına kaçırmaktadır."

Savaşın gündüzün daha çetinliği, büyük çişini de altına kaçırarak oğlanın sesini duyurmak istemesine yol açmakta, savaş nerdeyse bir umutsuzluk havası içinde sürdürülmektedir. Bir geri zekâlılığın sözünün edilip edilemeyeceği, geri zekâlılığın nasıl anlaşıldığına bağlıdır. Biz şu soruyu soracağız: Acaba neden çocuk aynı şeyi geceyelin yapmamaktadır? Çocukların kendilerini oynadıkları oyunların havasına fazlaca kaptırması durumunda organsal işlevlerinin yerine getirilmesine pek dikkat etmedikleri bazen rastlanan bir durumdur. Bu ayrıntıların gösterdiğine göre, bütün organsal işlevlerimiz toplumsal bir karakteri içermektedir. Bir işlevin toplumsallık ötesinde olup bitmesi anormal bir durumdur.

"Oğlan yasadışı bir evlilikten doğmuş."

Böylesi çocukların, 1-2 yaşındaki çocuklara her zaman için gösterilen sevecenliğin, sıcaklık ve şımartılmaların uzağında büyüdüğünü söyleyebiliriz. Ne var ki, yasadışı evliliklerden doğmuş çocukların da seyrek olmayarak şımartıldığını görmekteyiz. Bu noktayı aydınlığa kavuşturacak açıklamaları beklememiz gerekiyor.

"Babası savaşta ölmüş, annesi sonradan bir başka adamla evlenmiş."

Bu açıklama, bir üvey babanın eve geldiği tahminimizi doğrulamakta.

"Annenin ikinci evliliğinden biri 8 yaşında oğlan, ötekisi 6 yaşında kız olmak üzere iki çocuk dünyaya gelmiş."

Daha önce bir suçlamadan söz açtığımı anımsarsanız, durumu şimdi daha doğru dürüst görebiliriz. Çevresine karşı ilgili suçlamayı yöneltmekte belki de haklıdır oğlan ve haklı olduğunu kendisi de hissetmektedir. Bir vakayı anımsarım, oğlanın biri iki haftalıkken annesini kaybetmiş, babası da kısa süre sonra bir başka kadınla evlenmişti ve çevreden oğlanın ikinci kadının çocuğu olmadığını kimse bilmiyordu. Oğlanın kendisi de bunun farkında değildi. Derken aile içinde yeni bir çocuk dünyaya gelmişti. Oğlan sonradan sağaltım için bana başvurduğunda 14 yaşına kadar annesinin gerçek değil, üvey annesi olduğunu düşünmekten bir türlü kendini alamadığını, derken bu kuşkusunda gerçekten haklı sayılacağının ortaya çıktığını açıklamıştı. Kendilerine ne kadar iyi davranılırsa davranılsın, çocuklar böyle bir durumu apaçık sezer; kendilerine gösterilen sevecenlikle günün birinde dünyaya gelen üvey kardeşlerine gösterilen sevecenlik ve ilgi arasındaki ayrımı her şeye karşın hissetmekten geri kalmazlar.

"Oğlan, üvey kardeşleriyle çok iyi geçiniyormuş."

Oğlanla üvey kardeşleri arasında bir savaş durumu seçilmiyor. Bir çocuğun kardeşlerini kıskanabileceğini, ama yine de onları sevebileceğini sıklıkla gözlemişimdir. Kardeşlerinden ötürü kendini geri plana itilmiş hissedebilir bir çocuk, öyleyken kardeşleriyle güzel güzel geçinebilir. Çeşitli sonuçlara yol açabilecek bir durumdur bu. Örneğin 5 yaşındaki bir kız 5 yıl süre ailede tek çocuk konumunu elde bulundurmuş, derken bir kızkardeşi dünyaya gelmiştir. İleride anlaşılmıştır

ki, abla "Sanki bütün kızların canı cehenneme!" demek ister gibi kendinden küçük üç kızın katili olmuş, oysa kendi kızkardeşine karşı kusursuz bir davranışı sergilemiştir. Cinayetleri alabildiğine kurnazca işlemiş, ancak üçüncü cinayette yakayı ele vermiştir.

"Üvey babası başlangıçta oğlana karşı son derece sert davranmış."

Oğlan kötü bir dönem geçirmiştir. Eve üvey baba geldikten sonra kötüleşmiştir durumu. Besbelli çevresine yönelttiği suçlamanın başlangıç tarihi, üvey babasının eve geldiği zamana rastlamaktadır.

"Annenin cesaretlendirici konuşmalarıyla durum yine düzelmiştir."

İlgili düzelmenin, oğlanın her zaman bunu kendi üzerinde hissedebileceği bir boyuta ulaşmadığını düşünebiliriz.

"Oğlan daha çok evden uzakta, teyzesinin yanında büyümüş,"

Teyzesinin yanında belki ilk yaşam yıllarında kalmış, burada rahat günler geçirmiş olabilir. Teyze ve halaların, ayrıca büyükannelerin yanında çocukların rahatına diyecek yoktur.

"bir süre de bir yetimevinde kalmıştır."

Oğlanın yetimevinde de rahat günler yaşadığını kesinlikle ileri sürmek istemem. Yetimevi konusunda şimdiye kadar edindiğim izlenimler için pek de olumludur denemez. Yetimevlerindeki yaşamda belli bir düzen kollanır, çocukların altlarını ıslatmaması ve üstlerini kirletmemesi ilgili düzenin bir parçasıdır. Bizim oğlana ilişkin açıklamada bu durumun aşırı vurgulandığı dikkati çekmektedir. Belki teyzesi de çocuğun çiş sorunu vb. üzerinde aşırı önemle durmuştur. Öme-

ğin, bir çocuğa yemek yemenin aşırı önem taşıdığı sezdirildi mi, çocuk bu konuda birtakım güçlükler çıkaracaktır karşımıza. Aynı şekilde, normalde organlarını ve organsal işlevlerini seve seve denetim altına almak isteyecek çocuk, kendisine bu konuda verilecek direktiflere karşı diretecektir. Geceleyin kendiliğinden yarı uykulu kalkacak, oturağa oturacak, tek başına çişini yapacak, ama uyanıkken alınıp oturağa oturtulmak istendi mi, buna yanaşmayıp öfke nöbetine kapılacaktır. Bizim oğlanda hatanın nerede işlendiği konusunda henüz bir açıklığa varmış değiliz. Herhalde oğlan sevecenlik taşan bir atmosferden çıkıp soğuk bir atmosferin içine girmiştir.

"Şimdi ortaokulun birinci sınıfına gitmektedir (I D.)."

Yaşı düşünülürse, sanırım biraz geride kalmıştır oğlan. Aslında 10-11 yaşında ilgili sınıfa gitmesi gerekirdi. Bu kadar sınıfı geçerek ortaokulun birinci sınıfına gelebildiğine göre, aptal sayılamayacağını, imbezil ya da debil bir gözle bakılamayacağını kesinlikle düşünebiliriz. Hep gerilim durumlarında yaşamasaydı, belki daha iyi bir öğrenci olabilirdi.

"İlkokulun birinci ve üçüncü sınıfında dönmüş."

İlgili açıklama, oğlanın bir gerilim durumunda yaşadığı ve okul hayatına, özellikle sert bir öğretmenle karşılaşmaya gereği gibi hazırlanmadığı yolundaki görüşümüzü doğrulamaktadır. Sınıfta kalmaları kendisini umutsuzluğa doğru biraz daha yaklaştırmış, evdeki yaşamı da bundan olumsuz yönde etkilenmiştir.

"Şimdi okuldaki başarılarına diyecek yok,"

Belki güleryüzlü bir öğretmene rastladı.

"arkadaşlar edindi kendisine."

İçinde yeniden bir umut beslemeye başladı, geleceğe daha bir iyimser gözle bakıyor.

"Sık sık okulda, ayrıca sokakta yüzünü gözünü çarpıtıyor, kaşını gözünü oynatıyor."

Bu davranışıyla içindekileri dışavuruyor oğlan, kaşı gözü oynatmaların diliyle konuşuyor. Ne diyor peki? Şöyle diyor: "Bana bakınız!" Çevrenin dikkatini üzerine çekmeye yönelik bir rolü oynuyor, bir oyun sergiliyor. Altını ıslatmak ve kakasıyla üstünü pisletmekle güttüğü amaç, burada da karşımıza çıkıyor. Oğlanın istediği, daha çok ön planda görünmektir. İkinci plana itildiği gibi bir duygu içinde yaşamakta ve buna karşı savaşmaktadır.

"11 aylıkken yürümesini öğrenmiş, ama konuşmaya geç başlamış."

Öyle çocuklar vardır ki, konuşma bakımından gelişimleri dış koşulların belirlediği bir doğrultu izler (sağırlık ve dilsizlik). Biri bu çocuk için salak dese, aslında böyle bir şey söz konusu olmamasına karşın yine de anlayışla karşılardık.

"Beri yandan konuşması bir özrü içeriyor, konuşurken dilini dişleri arasına sokuyor."

İsviçrede "zuzeln" diye niteledikleri şeydir bu. Söz konusu özürlerin neden çocuklarda bu kadar uzun süre kaybolmadan kalabildiğine akıl erdiremiyorum doğrusu. Dilini nasıl doğru tutacağı çocuğa gösterilmeli, kendisine güzel güzel anlatılmalıdır, olmadı bir tel kafesten yararlanma yoluna gidilmelidir. Bir çocuğu bu huyundan vazgeçirmek hayli kolaydır. Oynaması gereken role oğlanın tatsız bir gözle bakmasında belki ilgili özürün de payı vardır. Belki bu yüzden alay konusu edilmiş, bu da kendisini üzmüştür.

"Babasının konuşması da aynı özürü içeriyormuş."

Konuşma özürünün oğlana kalıtımla babasından geçtiği söylenemez. Ama belki dilin oluşumu ve çenenin biçimi için böyle bir şey ileri sürülebilir. Organsal oluşumun bütün konuşma özürleri için elverişli zemin hazırladığı ileride anlaşılacaktır. Örneğin, kekemelerin çenelerinin kemik yapısında, gırtlaklarında, dişlerinin konumunda normale göre değişik bir durumla karşılaşılır. İlgili değişiklikler konuşma olayının pürüzsüz akışını engeller ve bir konuşma özürünün doğmasına zemin hazırlar.

"Geçirilen çocuk hastalıkları: Kızamık, kızamıkçık, ayrıca zatürre; üç yıl önce bademcikleri alınmış."

Bu açıklamanın bize söylediği pek bir şey yok.

"Oğlan güçsüz, astenik tipte; ürkek bir izlenim bırakıyor."

Biz de zaten oğlanın insan üzerinde cesur bir çocuk izlenimi bırakacağını beklememiştik. Oğlan bir ara umutsuzluğun kapısına gelip dayanmış, ancak son zamanlar, belki okulda eskisinden daha çok başarı sağladığından beri durumunda düzelme başgöstermiştir.

"Üst çenenin kuvvetli bir şekilde alt çene üzerine oturması ve ağzın sürekli açık tutulmasıyla oğlan salak biri izlenimini uyandırıyor."

Görüyorsunuz ki, oğlanın kemik yapısında normalden sapmalar söz konusudur. İnsanın üzerinde bıraktığı salaklık izlenimi, belki oğlanın çevresindekilerce sevilmemesinde rol oynamıştır.

"Oğlanın muayenesinde elde edilen bulgular: İç organlar sağlam, refleksler normal; sıkı bir nörolojik incelemeye

başvurulmadı, özellikle burun ve yutak muayeneden geçirilmedi. Annede, ayrıca oğlanın üvey erkek kardeşinde nefrit* saptandı."

Benim "Organsal Yetersizlik Üzerine Bir İnceleme" adındaki yazımda da işaret ettiğim gibi, bireysel psikoloji açısından altını ıslatanlarda (enuretikler) ürogenital sistemin tümünde bir yetersizliğe rastlanması, örneğin böbreklerde vb. bir yetersizlikle karşılaşılması ve bu yetersizliğin de bazen hastalıklara zemin hazırlaması ilginçtir. Ancak bu, enuresis'in organsal bir bozukluğun sonucu olduğu anlamına gelmez. Bunun içerdiği anlam, enuresis'i kolaylaştıran emriyonel (dölütsel) bir yetersizliğin ilgili kimsede varlığıdır. Sindirim sisteminde ve cinsel aygıtta bir bozukluğa da altını ıslatanlarda rastlamaktayız. Özellikle bunlardan sonuncusu, enuretiklerde her zaman karşımıza çıkmaktadır.

Oğlanın durumunda yapılacak şey annesiyle konuşmak, çocuğun gerçekten pek umutsuz bir durumda bulunup bulunmadığını saptamaktır. Ayrıca, dostlar edinmesi, okulda eskisinden çok başarı kazanması gibi olumlu bazı belirtilerden yola koyularak durumda son zamanlar bir düzelmenin görülüp görülmediğini anlamaya çalışmak gerekmektedir. Ayrıca, yapılacak bir şey de, oğlana kendi değerini tanıma fırsatını vermeye, ikinci plana itilmediğini ona göstermeye anneyi razı etmektir. Kocasını etkileyip oğlana daha bir güleryüzlü davranmasını, arada bir oğlanı sevindirecek bir şey yapmasını, örneğin bir pazar günü oğlanı alıp gezmeye götürmesini sağlaması anneye önerilmelidir. O zaman oğlan çevresine yönelteceği suçlamayla sesini duyurmaya kalkmayacak, ailenin pazar sevinçlerini burunlarından getirmeyecektir.

* *Böbrek iltihabı. (Ç.N.)*

Oğlanı cesaretlendirip bir şeyler başarmasına çalışmalı, erişebileceği bir amaç saptamalıyız. Ayrıca kendisine, annesi ve babasıyla dostça bir ilişkiyi kurmak gibi bir ödev yüklemeliyiz. Oğlanda dostluk duygularını uyandırabilirsek, başkalarına rahatsızlık vermekten kendisi kaçınmaya çalışacaktır. Öğretmenin yanında çişini altına yapmayacaktır örneğin. Bu, onun kendisinden tümüyle umudunu kestiği durumlarda başvuracağı bir davranıştır.

Çocuğun sağaltımında söz konusu olan başlıca önlemleri görüyorsunuz: Anne ve babanın oğlana karşı daha bir güler yüzlü davranması, oğlanı cesaretlendirip gereği gibi bir mesleğe hazırlanmasını sağlaması.

Dr. A. : (Anneye) Sizinle oğlunuz üzerinde konuşmak istiyoruz. Okulda nasıldır durumu?

Anne : Son zamanda kendini toparlamaya çalışıyor.

Dr. A. : İleride ne olmak istediğini hiç söyledi mi?

Anne : Elektrikçi olacakmış.

Dr. A. : Evdeki işlere yardım etmekten hoşlanıyor mu?

Anne : Evet!

Dr. A. : Bu davranışını takdir edip övgü konusu yaptığınızda seviniyor mu? Ben olsam sık sık övücü sözler söylerdim kendisine. Övülmeye susamış; kendisine hep sevecenlikle, güler yüzlü davranılsın istiyor. Sizinle arası nasıl?

Anne : Sözümü dinliyor, kendisine güvenilebilecek bir çocuk.

Dr. A. : Kardeşlerine göz kulak oluyor mu? İyi geçiniyor mu onlarla? Onları kıskanıyor mu?

Anne : Ortancalarının onu hiç taktığı yok.

Dr. A. : Ortancaları çok daha hareketli, çok daha atik, bütün ortanca çocuklar gibi tıpkı; ortanca çocukların devinimleri ötekilerden daha çabuktur hep.

Anne : Uyurken çok fazla horulduyor, burnunda et vardı.

Dr. A. : Nerede yatıyor geceleyin?

Anne : Benimle aynı odada. Sanıyorum ikinci kocamdan korkuyor; çok ürkek bir çocuk. Eskiden bir süre yabancı bir ailenin yanındaydı, teyzesi çok iyi davrandı kendisine; bir süre de bir yetimevinde kaldı.

Dr. A. : (Oğlanın durumundaki değişiklik yetimevinde başladı):

Acaba babasına bir şey söyleyemez misiniz, oğlanı bu korkma huyundan kurtarsın? Oğlan kendisine sevecenlik ve dostlukla davranılsın diye can atıyor. Çok tatlı bir çocuk. İlerisi için ümit var henüz. Babası bir pazar onu alıp gezmeye götürse, onu sevindirecek bir şey yapsa, çok iyi ederdi. Oğlanı sakın dövmeye kalkmayın, bağırıp çağırmayın kendisine. Çok iyi bir yol tutturdu ilerliyor, göreceksiniz gereği gibi gelişecek.

Nasıl yatıyor?

Anne : Yüzükoyun.

Dr. A. : (Yaşamdan yüz çevirme, kendini gizleme.)

Anne : Başını da yorganla örtüyor.

Yetimevinden geldi geleli çok korkuyor.

Dr. A. : Bir deneyin bakalım, onu hiç paylamamaya, yaptıklarına kusur bulmamaya bakın. Kendisine söyleyeceğim:

Sen çok iyi oğlansın! diyeceğim. Kendisini övecek, onu sevdiğimi göstereceğim. Böyle bir çocuk sevildiğinin kanıtını görmek ister. Dediğim gibi davranıldı mı oğlanın hiçbir şeyi kalmaz, her şey düzelir.

Sizden ayrılıp gitmek istemiyor mu?

Anne : Seni yine yetimevine yollarım dediğim zaman korkuyor.

Dr. A. : Ben yerinizde olsam, böyle bir şey söylemek istemez, söylemezdim.

Dr. A. : Okulda ve evde hep aynı mı?

Anne : İstediği zaman tuvalete gidemeyeceği için okulda korkuyor. Tuvalete gitmesi gerekince öğretmene söylemekten çekiniyor.

Dr. A. : Belki hastaneden öğretmene bir yazı yollanarak kendisine durumu açıklamak iyi olur.

(Anneyi uğurlar.)

Dr. A. : (Emil'e): Merhaba! Okulda nasılsın bakayım? İleride ne olmayı istiyorsun?

Emil: Mekanisyen.

Dr. A. : Aferin sana! Derslerine iyi çalışıyor musun bakayım? Yazı işi nasıl?

Emil : İyi sayılmaz.

Dr. A. : Ya resim?

Emil : O çok iyi.

Dr. A. : Yaman bir mekanisyen olabilirsin! Tabii cesaret gerekli bunun için, hiç korkmamalısın. Kimse sana bir şey yapamaz çünkü. Korkmamayı öğrenmek istiyor musun? Sonra

öğretmenin karşısında da hemen öyle küçük bir bebek gibi davranmamalısın! Artık kocaman bir oğlansın, bir kundak çocuğu değilsin, kötü bir not aldın mı öğretmenden korkman gereksiz. Ben de zamanında kırık notlar aldım çok, ama sonra işe dört elle sarıldım, her şey düzeldi; önemli olan korkmamak! Oysa sen korkuyorsun, korkunca da bir kundak çocuğu gibi davranıyorsun! Daha ne kadar gideceksin okula bakayım?

Emil : İki yıl, sonra çıraklık öğrenimine başlayacağım.

Dr. A. : Beden eğitiminde nasılsın?

Emil : "2"* aldım.

Dr. A. : Çok arkadaşın var mı?

Emil : Arkadaşlarımın arasında kötüleri de var, dövüyorlar beni.

Dr. A. : Çocuklarla kavga ediyor musun?

Emil : Bazen.

Dr. A. : Başkalarının canını acıtmak doğru değil, biliyor musun! Beden eğitimindeki gibi tıpkı!

Dr. A. : Oğlan kardeşinle de kavga ediyor musun?

Emil : Kardeşim sekiz yaşında.

Dr. A. : Öyleyse sen ağabeyisin onun. Nasıl, uslu mu?

Emil : O da kötü bir çocuk, benimle kavga ediyor hep.

Dr. A. : Kardeşin o kadar korkak görünmüyor. İlerlemenin yoluna bakmalısın. Madem ki kardeşin 8 yaşında büyük bir adam gibi davranıyor, sen de toparlamalısın kendini. Bir ay

* *Bizim eğitim sisteminde iyi'nin karşılığı (Ç.N.).*

sonra gene gel, anlat bana, nasılsın, cesaretin arttı mı, bir bebek gibi değil de büyük bir adam gibi davranmasını öğrendin mi? Bir dene bakalım ve bir dahaki gelişinde başarabilecek misin, söyle bana!

(Oğlanı yollar.)

Şimdilik oğlan için yapılacak şey, moralini güçlendirmektir. Hatalarından söz açmakla bu iş yapılamaz. Bir ay sonra bize tekrar gelir de, ilerlemekte olduğunu görürsek, o zaman kendisiyle ilgili konuyu görüşebiliriz.

XIX. BAĞLANTI KURMA ARACI OLARAK ENURESİS (GECE YATAĞINI ISLATMA)

"Fritz, 12 yaşında; altını ıslatma huyundan dolayı sağaltımdan geçiriliyor."

Savaşçı bir çocuk, belki daha önce şımartılmış, nazlı büyütülmüş, derken bir olay olup şımartılmaların kapısı kapanmış yüzüne, kendini artık rahat hissetmiyor, saldırılar yöneltiyor annesine ve bu saldırılarla geceleyin de onu kendisiyle ilgilenmeye zorlamak istiyor. Bu durumda yapılması gereken, çocuktaki şımartılmışlığı ve nazlı büyütülmüşlüğü ele veren belirtileri saptamaktır. Genellikle sünepelik, kendisinden küçük bir kardeşi kıskanma, yemek yemede zorluk çıkarma, çevresindekilerin ilgisini hep kendi üzerinde toplamak isteme, evdekileri kendi tarafına çekmeye çalışma vb. belirtiler olabilir bunlar.

"Sıklıkla gündüzün altını ıslatıyor."

Bir çocuğun gündüzleri altını ıslattığını işitirseniz, buna çevresiyle sürdürdüğü çetin bir savaşın belirtisi gözüyle bakabilirsiniz; çocuk geceleyin başkalarının rahatını kaçırmayı yeterli saymamakta, bu işi gündüzün de yapmaktadır. Ayrıca saptamamız gereken bir başka şey, çocukta zihinsel bir bozukluğun bulunup bulunmadığıdır. Organik bir rahatsızlığın enuresis'e yol açması çok seyrek rastlanan bir durumdur.

"Gece binde bir yapıyor bu işi."

Gün boyu zorlu bir savaşı sürdürüyor oğlan. Geceleyin kendini belki daha rahat bir durumda hissediyor ve yatışıyor. Böyle bir savaşı bilinçli sürdürdüğünü ve inatçılığın bir karakter özelliği olarak hayli ön planda yer aldığını öğrenirsek şaşmayız doğrusu. İnatçılık, biraz daha bilinçli sürdürülen bir savaştır.

"Annesi yanındayken ya da okulda olduğu zamanlar asla altını ıslatmıyor."

Bu, söz konusu olayda psikolojik nedenlerin de rol oynadığını göstermektedir. Annesi yanındayken, onu yanına çekip getirmeye çalışmasının gereği kalmamaktadır. Okulda da kendisini rahatsız bir durumda hissetmediği anlaşılıyor. Belki kötü bir öğrenci değildir ya da okuldan atılmayı pek istememektedir.

"Annesi babasından boşanmıştır."

Anne ve babanın evlilik yaşamındaki anlaşmazlıklar da çocukları olumsuz yönde etkiler. Birbirleriyle didişip duran karı kocalar, evlatlarıyla çokluk fazla ilgilenemez ve öfkelerini sıklıkla onlardan çıkarır. Güç eğitilebilir çocuklar, suç işleyenler, nevrozlular, cinsel sapıklar, alkolikler vb. arasında sıklıkla bozuk düzen ve mutsuz evliliklerden gelen çocuklara rastlanması dikkat çekicidir. Altını ıslatan çocuklarla karşılaştık mı, bunların aşırı bir yük altında bulunup bulunmadıklarını araştırınız hep; aşırı yük, her zaman çocuğun durumunu güçleştiren bir etkendir.

"Oğlan büyükanne ve büyükbabasının yanında kalıyor."

Burada unutulmaması gereken şey, büyükanne ve büyükbabaların torunları karşısında çokluk şımartıcı bir tutum takınmalarıdır. Anne çocuğu şımarttı mı, büyükanne her zaman değilse bile çokluk eleştirir onun davranışını; ama anne şımartmadı mı, bu kez aynı işi kendisi yapar.

"Çocuk daha önceleri anne ve babasıyla aynı odada yatmıştır,"

Bu da, ister kendi çabasıyla annesine yanaşmış, ister anne ve baba kendisini hep yanlarında görmek istemiş olsun, çocuğun bir zaman şımartıldığını göstermektedir.

"şimdi bir odada yalnız yatıyor."

Bu, bizim için üzerinde durulmadan geçilecek bir şey değildir ve oğlanın altını ıslatmasında rol oynayan nedenler arasındadır. Çocuk annesinin yatağında yatsaydı, altını ıslatmak istemeyecekti.

"Oğlan annesine son derece düşkün."

Bu da, oğlanın annesine çok içten bağlarla bağlı olduğu görüşümüzü doğruluyor. Oğlan annesini kendi tarafına çekmeye, annesinden bir destek gibi yararlanmaya çalışmakta.

"Özellikle nine ve dedeleri tarafından alabildiğine şımartılıyor."

.Görülüyor ki, tahminlerimizde pek yanılmamışız.

"Dört yıl önce kalça ve uyluk kemiğinde bir osteomyelit* nedeniyle yedi ay hastanede yatmış."

Oğlanınki şımartılmalara alabildiğine kapıları açan bir rahatsızlıktır. Çocukların iyileştikten sonra şımartılmayı çok daha güçlü bir şekilde özlemesine yol açan alışılmış olaylardan biridir bu. Hastanede yatan osteomyelitli bir çocuk, ilgili sürede gördüğü şımartılmayı bir daha ömrü boyunca göremez.

"O zamanlar çocuğun bacağının kesilmesi düşünülmüş. Şimdi iyileşmiş bacağı, ancak bir ankiloz durumu ortaya çıkmış."**

** Kemikiliği iltihaplanması (Ç.N.).*

*** Eklem sertleşmesi (Ç.N.).*

Demek oğlanın bedensel bir özrü de bulunmaktadır. İlgili durum, bu gibi çocukların içlerinde çok ağır bir aşağılık duygusunu barındırmalarında pek büyük rol oynar. Zaten şımartılıp nazlı büyütülmüş çocuklar içlerinde bir aşağılık duygusunu taşır, tek başlarına bir işin üstesinden geleceklerine pek güvenmezler. Ankiloz çocuktaki aşağılık duygusunu daha da güçlendirmekte, oğlan başkalarına daha çok sırtını yaslamaya çalışmaktadır.

"Hastalık dolayısıyla 7-10 yaş arasında okuldan uzak kalmış."

İlgili dönemi kuşkusuz hep annesiyle bir arada geçirmiştir.

"İyileşmesinin ardından 10 yaşında yardımcı okulun üçüncü sınıfına alındı ve şimdi de aynı okulun dördüncü sınıfına gitmekte."

Oğlan imbezil, idiyot ya da debil değilse, yardımcı okula gitmesi de yine içindeki aşağılık duygusunu güçlendirecektir. Ama ilgili zekâ geriliklerinden biri kendisinde varsa, hep geri zekâlı çocukların yer aldığı sınıfta böyle bir duyguyu hissetmeyecektir. Örneğin Viyana'da "tembeller sınıfı" sözcüğünün kullanılmasına pek alışılmıştır. Bir talihsizlik sonucu yardımcı okula düşen normal bir çocuk ise bunu kendisi için bir aşağılanma görür. Bizim oğlanın kendini yetersiz ve ikinci plana itilmiş görmesi için çok neden vardır.

Oğlan normalse, yardımcı okulda çalışıp ilerlemesi bizi şaşırtmaz.

Körler arasında tekgözlü olmak bir üstünlük değildir, bunun bir zafer sayılacak yanı yoktur.

"Matematikte biraz güçlük çekmektedir."

Bir kez bu işin nasıl yapıldığını öğrensin, onun da başkaları gibi hesaba aklı erecektir.

"Sınıfta başkalarına bir soru soruldu mu, hemen atılıyor oradan, soruyu yanıtlamak istiyor."

Bu açıklamadan oğlanın zekî bir çocuk sayılacağını çıkarabiliriz. Şımartılmış oğlan ön planda yer almak istemektedir. Altını ıslatması da bu yolda başvurduğu bir çaredir. Okulda asla küçümsenmeyecek bir rol oynamaktadır, durumundan hiç de pek hoşnutsuzluk duyması gerekmez; ama öbür öğrencilerden ileride olmayı da istemekte, dolayısıyla hep söze karışmaktadır.

"Oynanan oyunlarda da başrolü hep kendisi üstlensin istiyor."

Oğlan, geri zekâlılarda rastlayamayacağımız bir yaşam üslubunu sergiliyor. Gerçek yerinin yardımcı okul olmadığını söyleyebiliriz. Geçirdiği hastalıklar yüzünden normal bir okul için gereği gibi hazırlanamamıştır ve böyle bir hazırlık olmadan da normal bir okulda ötekilere pek ayak uyduramamaktadır. Doğrusu böyle çocuklar için okullarda özel bir hazırlık sınıfının açılması zorunludur.

"Kendisinden dört buçuk yaş büyük bir ağabeyi var, o da bir vakit babası tarafından pek şımartılmış."

Bu açıklamadan, oğlanın kendisinden küçük kardeşleri olmadığını çıkarabiliriz. Belki de ağabeyinin kendisinden ileride bulunduğu düşüncesi yaşamaktadır kafasında: Baba, ağabeyi oğlana üstün tutmaktadır; ağabey yardımcı okulda değildir.

"Ağabey pek şirindir, ilkokulun birinci sınıfında bir yıl kalmıştır, ama şimdi çok iyidir dersleri, pek ağırbaşlı ve olgun bir çocuktur."

Bir ailede iki erkek kardeşin varlığını öğrenir de bunlardan büyüğünün doğru dürüst bir gelişim sürecini geride bıraktığını ve kolay yenilgiye uğratılamayacağını işittik mi biliriz

ki, böyle bir ailede sorun oluşturan çokluk küçük kardeştir. Küçük kardeş güzel güzel ilerler de, ağabeyinin peşini bırakmayarak ona yetişmeye çalışır ve ağabeyin elinde bulunduruğu pozisyonu sarsmaya başlarsa, bu kez ağabey sorunlu bir çocuğa dönüşebilir. Oğlanın durumunda bu sav da doğrulanmaktadır. Belki ağabey, yardımcı bir okulda okuduğuna kardeşinin sık sık dikkatini çekmekten geri kalmamaktadır.

"Küçük oğlan soytarılık yapmayı pek seviyor."

İçlerinde güçlü bir aşağılık duygusunu barındıran, hiçbir iş yapmayan, kendilerini ön plana çıkarmaya çalışan çocuklarda sık görülen bir durumdur.

Oğlanda enuresis (altını ıslatma), lafa karışma ve soytarılık gibi birbiriyle eşgüdüm içinde üç olay görmekteyiz. Hepsi de hırslı ve güçsüz bir kişinin dışavurumlarıdır. Kendine biraz güven besleyen kimse bu şekilde davranmayacaktır.

"Ayrıca geceleyin sık sık bağırarak uyanıyor."

Bu davranışıyla da oğlan yine çevresindekilerle bağlantı kurmayı amaçlamaktadır. Bağırarak uyanması ve soytarılığı, zekî olduğunu gösteren kanıtlardır; bütün yaptıklarını doğru yapmaktadır oğlan, aynı durumda olsak da cesareti gerektiren böyle bir durumu yanlış değerlendirsek, biz de tıpkı kendisi gibi davranırdık.

"Yemek konusunda güçlük çıkarmıyor."

Bu da, ailede eğitim konusunda büyük hataların yapılmadığını, yemek konusuna gereğinden çok önem verilmediğini gösteriyor. Oğlan ilgili konuda hatalı davranmıştır, aslında yemek konusunda da çevresindekilere güçlükler çıkarması gerekirdi. Zengin deneyimlerimize dayanarak belli bir yaşam üslubunda karşılaşmayı beklediğimiz belirtileri bazen gözlemleyememiz bizi şaşırtmaz.

"Yalnız başına elini yüzünü yıkıyor ve giyiniyor."

Besbelli bu konuda da evdekilerce doğru bir yol izlenmiş.

"Baba tarafından anne ve baba, büyükanne ve büyükbaba arasında kan akrabalığı var."

Gerçekte oğlanın durumu bakımından önemli sayılacak bir şey değil, çünkü aynı durumla başka çocuklarda da karşılaşmaktayız. Dolayısıyla, oğlanın durumu kalıtıma bağlanamaz. Şurasını da belirteyim ki, aralarında kan akrabalığı bulunanlar arasındaki evliliklere hep cesareti kırılmış insanlar arasında rastlamaktayım; bu gibileri, hayat arkadaşlarının seçiminde bir çeşit güvence aramakta, bunu da daha çok küçüklükten beri tanıdıkları kişilerde bulmaktadır. Ayrıca böyle bir davranış, söz konusu kimselerin fazla bir toplumsallık duygusuna sahip olmadıklarını gösterir, bunlar için aile tüm toplumun yerini almaktadır. Kan akrabaları arasındaki evliliklerden doğan çocukların kulak ve göz özürleri gibi organik yetersizlikler de gösterebilecekleri yadsınamaz; ne var ki, şimdiye dek benim saptayabildiğim kadarıyla, eşlerden her ikisinde ilgili yetersizliklerin varlığı durumunda söz konusu özürlerle karşılaşılmaktadır. Yetersizliklerin eşlerin her ikisinde bulunmadığı durumlarda ise ilgili evliliklerden gayet sağlıklı çocuklar dünyaya gelebilmektedir. Bizim kan akrabaları arasındaki evliliklere karşı çıkmamızın tek nedeni, toplumsallık duygusunun gelişiminin alabildiğine geniş çapta bir kan karışımını gerektirmesidir. Akraba evlilikleri yapan kimseler gibi, kendi aile üyeleriyle başkaları arasında büyük bir ayrım gözeten insanlarda da fazla bir toplumsallık duygusuna rastlanamaz.

"Oğlan çiçek ve boğmaca geçirmiş."

Bu gibi hastalıklarda anne ve babaların çocukları pek şımarttıkları görülür. Örneğin kızıl, boğmaca vb., ensefalit gibi

hayli çocuk hastalığı vardır ki, şımartma eylemini adeta zorunlu olarak peşleri sıra sürükleyip getirir. Hastalıkların geçirilmesinden sonra bunlardan kaynaklanan bazı zorluklar ortaya çıkar. Bazen de güç eğitilebilir bir çocuğun, geçirdiği ağır bir hastalığın ardından düzeldiği görülür. Ne var ki, kızıl hastalığının bir kimse üzerinde pek olumlu bir etki yapabileceğini ileri sürmek göze alınacak gibi değildir.

"16 aylıkken yürümeye başladı,"

Annenin ilgili açıklaması doğruysa, bunda belki oğlanın geçirdiği bir raşitizm hastalığı da rol oynamıştır. Oğlanın gereğinden çok annenin gözetimi altında bulunduğu açıktır.

"ancak 3 yaşında doğru dürüst konuşmasını öğrendi."

Bu açıklamanın kanıtladığı şey, oğlanın konuşmayı pek gereksinmemiş olduğudur, yoksa konuşmasını daha önce öğrenirdi. Konuşması gerekmeden tüm dilekleri yerine getirilmiş, kendisi için elden gelen her şey yapılmıştır. Sağır ve dilsizlerde de karşılaştığımız bir durumdur bu. İlgili çocuklar çokluk alabildiğine şımarık ve nazlı büyütülür, dolayısıyla konuşmaya gerek duymazlar; anneler, çocuklarının gönlünden geçen dileği, onlar daha bunu sözle açığa vurmadan sezip bildiklerini bir gururlanma vesilesi olarak açığa vurur. Bir çocuk ağzını açıp konuşmaz da, kendisini el bebek gül bebek büyüten kişi onun kendisinden ne istediğini her zaman keşfedip yerine getirir ve böyle çetin bir ödevi sürekli üstlenirse, bunun zamanla çocukta bir sağırlığa ve dilsizliğe yol açacağını anlamak bizim için güçlük doğurmaz. Ayrıca bildiğimiz bir şey de, çocukların yerine getirecekleri bütün işlevleri çevrelerini göz önünde tutarak biçimlendirip düzenliyor olduklarıdır.

Bir ara sağır ve dilsiz bir annenin bir çocuğundan söz açıldığını işitmiştim. Çocuk gayet normaldi, konuşabiliyor ve işi-

tebiliyordu. Bir şey oldu da bir yerini incitti diyelim, ağlamaya başlıyor, ama ağlarken hiç sesini çıkarmıyordu. Gözyaşları yanaklarından aşağı dökülüyor, yüzünü üzgün bir ifade kaplıyor, ama gık demiyor, çünkü bunun tümüyle gereksizliğini biliyordu. Çevreyle uyum içinde gelişir işlevler, gelişimleri bakımından bir başka yol yoktur. İçgüdü psikolojisini de burada işin içine katabilirsiniz, içgüdüler de ancak çevreye uyum içinde gelişir. Bizim oğlan da konuşma zahmetinden esirgenmiş, konuşma yeteneği zamanında gelişememiştir.

"Şu anda da biraz genizden konuşuyor. Dört yıl önce bademcikleri ve adenomları alınmış. Yakında yeniden bir adenoktomi geçirecek. Biraz mongoloid tipte bir çocuk."

Oğlanın biraz mongoloid olduğu yolundaki sözler bizi biraz düşündürüyor. Oğlanın yine de geri zekâlı çocuklardan biri sayılacağı kuşkusu uyanıyor içimizde. Ne var ki, ben yüzde yüz bir kesinlikle mongoloid bir çocuk olduğunu kabul edemeyeceğim. Şimdiye kadar hiç bir mongoloid çocuk görülmemiştir ki, geri zekâlı olmasın. Bazı kimselerin dış görünümlerinin mongoloid tiptekilere benzeyebileceği, ama bir zekâ geriliği göstermeyecekleri unutulmamalıdır.

"Geniş bir burun kökü, kepçe kulakları, öne fırlamış bir alt dudağı var. Dahili muayenesinde nörolojik bir bulguya rastlanmış değil; zekâ durumu normal. Sağ ayağını gergin tutuyor, beden eğitimi dersinden pek hoşlanıyor, başlangıçta yasaklanmasına karşın sakat bacağıyla elden geldiği kadar beden eğitimi dersine katılma iznini kopardı."

İkide bir gözlemlediğim bir şeydir, kol ve bacaklarında herhangi bir özrü bulunan çocuklar jimnastiğe dört elle sarılır, hatta bazen değme jimnastikçi olup çıkarlar. Burada da yine

bireysel psikolojinin temel görüşlerinden birinin doğrulandığını görmekteyiz; ilgili görüşe göre, en üstün başarılar yetersiz bir organdan kaynaklanacak özel bir merak sayesinde elde edilir. Örneğin, pek çok yıl önce bizim burada bir dansör çıkmıştı piyasaya, tek bir bacağı vardı.

Biz eğitsel danışmanlara ayrılan kısa sürede aslında yapabileceğimiz her şeyi yapma fırsatı bulamayacağımızı düşünebilirsiniz. Bir kimsenin özel olarak anne ve çocuğun hizmetine koşması, çalışmalarımızı daha etkili kılacaktır. Bizim oğlanda yapılması gereken, kendisine daha bir bağımsızlık ve cesaret duygusu aşılamak, özel derslerle onu yine normal bir okula gidebilecek düzeye çıkarmaktır. Oğlana bir hedef gösterilmeli, yaşamın yararlı tarafında nasıl üstün başarılar kazanabileceği açıklanmalıdır. Bir başarıya yaklaştığı ölçüde kötü huy ve özellikler önemini yitirecektir. Altını ıslatmak onun en son sığınağıdır. Kendisine izleyebileceği daha iyi bir yol gösterilmelidir. Beri yandan, annenin de bu işe evet demesi sağlanmalıdır; çünkü biz çocuğa birtakım önerilerde bulunur, ama anne bizim çalışmamızın karşısında yer alırsa, çocuk güç bir duruma itilir. Dolayısıyla, ben anneye çocuğun gerçek karakterini göstermeye ve onu istenilen doğrultuda etkilemeye çalışacağım.

Dr. A. (Anneye): Sizinle şimdi oğlunuz Fritz üzerinde bir söyleşide bulunacağız. Sınıfında en iyi öğrencilerden biridir herhalde, öyle değil mi?

Anne : Pek öyledir diyemeyeceğim.

Dr. A. : Yardımcı okulun en iyi öğrencilerinden biri ama?

Anne : Matematik dışındaki dersleri çok iyi. Matematikte öbür çocuklar kendisinden ileride. Öğretmen hanım, acele etmezse okuduğu şeyi pek iyi anladığını söylüyor; gelgelelim çok aceleci.

Dr. A. : İleride ne olmayı istiyor?

Anne : Dülger.

Dr. A. : Babasının mesleği ne?

Anne : (Gururlanarak): Diş teknisyeni. Büyükbabasının bir mobilya mağazası var. Büyükbabası, yani babam, Fritz'in ilgili mesleği öğrenmesini, o zaman mobilyacılık işinden anlayacağını söylüyor.

Dr. A. : Yani dülgerliği demek istiyor.

Oğlanın arkadaşları var mı?

Anne : Var, hepsi de kendinden küçük.

Dr. A. : Başka çocuklarla buluşup görüşüyor, onlarla bir arada vakit geçiriyor mu?

Anne : Yalnız kendinden küçük çocuklarla oynamak istiyor.

Dr. A. : Bir çocukevi'ne gidiyor mu?

Anne : *Çocuk Dostları*'na gidiyordu. Bir gün çocuklar kavga etmişler, öğretmen hanım da onları kulaklarından tutup duvara yapıştırmış.

Dr. A. : Yalan söyler mi?

Anne : Bazen kafasından uydurduğu şeyler olur, ama yalan söylemez pek.

Dr. A. : Para işinden anlar mı?

Anne : Evet.

Dr. A. : Kendisine güvenilebilir mi?

Anne : Evet, çok güvenilecek bir çocuk. Mağazada da çok işe yarıyor; ne yaptığını gayet iyi bilir, kabine gidip telefon edilecek yerlere telefon eder, gereken işleri yapıp çıkarır. Nedir ki, pek çocuksu bir hali var.

Dr. A. : Okulda kendini nasıl hissediyor?

Anne : Çok iyi. Daha önce özel bir okula yollamıştık, böyle bir okulun kendisi için nisbeten kolay olacağını düşünmüştük. Ama okulda Fritz'le pek ilgilenmediler, oğlanı sınıfta bıraktılar. Tanıdıklarımız arasında bir sinir hekimi vardı, Fritz'de bir anormallik saptayamadı, oğlanı bir yardımcı okula vermemizi öğütledi.

Dr. A. : Yardımcı okuldaki çocuklar nasıl?

Anne : Çok haşarı, ama Fritz şikâyetçi değil. Çocuklar korkunç, hayli geri kalmış hepsi. Fritz'in kendi kendine işin içinden sıyrılabileceğini, gereken ilerlemeleri gösterebileceğini bilsem...

Dr. A. : Ama hiç umudunuzu yitirmediniz bu konuda?

Anne : Öğretmenler iyi bir işadamı olacağını söyleyerek su serptiler içime. İlgi duymadığı şey yok, çeşitli konularda kendisi de lafa karışır, konuşur bizimle, insanda tamamen bağımsız davranabildiği izlenimini bırakıyor. Bir şu çocuksuluğu olmasa!

Dr. A. : Sık sık altını ıslatır mı?

Anne : Evet. Öğretmenine gittim, sordum okulda nasıl. Öğretmen hanımın tek şikâyeti, Fritz'in sesinin biraz fazla çıkması; bu huyundan vazgeçerse iyi olacak, dedi. Okulda da altını ıslatıyormuş. Öğretmeni, bunun organsal bir yetersizlikten kaynaklandığını söyledi. Son zamanda yine fazlalaştı altını ıslatması.

Dr. A. : Okulda eskisine göre şimdi daha mı kötü durumu?

Anne : Gerilediği yok. Eskiden ödevlerini yalnız yapmazdı, oysa şimdi tek başına yapıyor.

Dr. A. : Hiç ihtar falan aldı mı? Matematik dersinden örneğin?

Anne : Matematikte öbür öğrencilerden geri.

Dr. A. : Matematikte ilerlemeye çalışsa, iyi olurdu. Kendisini benim çocukevine yollayabilir misiniz? III. Oberzellber 8. Yalnız gidip gelebilir mi?

Anne : Evet. Okula da yalnız gidip geliyor.

Dr. A. : Çocukevinde her şeye kavuşabileceği ve çalışırsa normal bir okula geçebileceği kendisine anlatılacaktır.

Anne : "Çocuk Dostları" çocukevinde de güzel şeyler beceriyor. Bir ara güzel bir kukla tiyatrosu kurmuştu. Fritz'de başka çocuklarda olmayan bir şey var diyor öğretmeni. Çok tiiz.

Dr. A. : Normal bir okula gitmesi uygun olacaktır.

Öbür oğlunuz nasıl?

Anne : Öbür oğlum melek sanki.

Dr. A. : Küçük kardeşiyle arası iyi mi?

Anne : Birbirlerinden pek hoşlanırlar; şu sıra bir başka durum var ortada; ben Fritz'le anne ve babamın yanındayım, büyük oğlan da babannesinin yanında, bu yüzden birbirlerini pek sık göremiyorlar.

Dr. A. : Ağabeyi Fritz'e takılıyor mu?

Anne : Ona çok yakınlık duyuyor, onun üzerine titriyor adeta.

Dr. A. : Yani bir baba gibi davranıyor; zaferi elinde tutan büyük kardeşlerde pek sık gözlemlenen bir durum.

Anne : Büyüğün gelişiminde hiç bir aksama olmadı.

Dr. A. : Ağabey, çevresindekilerce pek sevilen birine benziyor.

Anne : Küçüğünü ondan daha çok severler. Büyüğünün mağrur bir karakteri vardır.

Dr. A. : Yardımcı okula gittiği için Fritz'le hiç eğlenildi, alay edildi mi?

Anne : Okul için değil ama, çocuklar ayağı için takılır, alay ederler kendisiyle. Doğrusu insanın içi paralanıyor.

Dr. A. : Düzelecektir, merak etmeyin; altını ıslatması da geçecektir. Size oğlanı cesaretlendimenizi, davranışlarını eleştirip yermekten, kendisini azarlayıp paylamaktan kaçınmanızı, her şeyi tek başına yapmaya teşvik etminizi salık vereceğim.

Anne : Benim aile tarafım oğlana pek takılır, onu eleştirir, yaptıklarına kusur bulur hep.

Dr. A. : Kendilerine benden selam söyleyin, paylamak, yermek, kusur bulmakta acele etmesinler; biz yeni bir yöntem uygulayacak, oğlanın düzelmesini sağlayacağız.

Anne : (Teşekkür ederek ayrılır).

Dr. A. : Evde hep oğlana çullanılması asla önemsenmeyecek gibi değil. Schönbrunn hayvanat bahçesindeki tapiri gördünüz mü bilmem. Bunun bir özelliği var: Kendisini bir kızdıran oldu mu kıçını döner, işer; hoş bir şey değildir doğrusu; bazen hiç suçsuz birinin başına patlar kabak.

Dr. A. (Oğlana) **:** Okuldaki durumun nasıl?

Fritz : İyi.

Dr. A. : Sen çok yaman bir çocuksun, çok başarılı bir öğrenci olabilirsin istersen. Öyle sanıyorum ki biraz korkaksın, kendine hiç güvenmiyorsun, sanıyorsun ki şu küçük şeyin, matematik dersinin üstesinden gelemeyeceğim! Oysa kolay başarabileceğin bir şey, ben sana yardım edebilirim istersen, matematikte çok iyi bir öğrenci olup çıkarsın. İlkokulu bitirince daha yükseğine de gitmene çalışırız, bu konuda da yine yardımcı olurum sana. İşe ustalıklı bir şekilde el atacağız, senin de hoşuna gidecek kuşkusuz; birden bakacaksın ki, derslerini başarıyor, ilerliyorsun. Benim çocukevine gel, orada oyunlar oynar, ödevlerini yaparsın, seveceğin bir yer.

Benim de bir zaman matematiğim iyi değildi; derken biri bana bu işin nasıl yapılacağını öğretti, herkesi geçtim. Matematikte bütün arkadaşlarını geride bıraktın mı, öğretmenin ne diyecek bu işe, merak ediyorum doğrusu.

Fritz : Sevinecektir.

Dr. A. : Peki, sen öğretmenini sevindirmek istemez misin?

Fritz : İsterim tabii.

Dr. A. : Yakında yine gel, konuşalım. Bu arada çocuklardan biri budalaca bir şey söylerse aldırma, bunları aptallıklarından söylerler hep. Evde biri seni eleştirmeye kalkınca da yine kızma hemen, altını ıslatma. Durumu düzeltmemiz için bana yardım etmen gerekiyor. Sana güvenebilir miyim?

(Çocuğu güle güle deyip yollar.)

XX. ÖNEMLİ KARDEŞLERİN YANINDA

Karşılaşacağınız vakalarda nasıl davranacağınızı size gösterme amacına yönelik irdelemelerimi sürdüreceğim. Elimde güç eğitilebilir çocuklara ilişkin uzun zamandır göz atmadığım kimi hastalık öyküleri bulunuyor. Sizlerle şimdi bu malzemeyi incelemeye çalışacağım. Olaylara nasıl bakacağımız, deneyimlerimizden yararlanarak her noktayı nasıl bir tutumla ele alıp bütünle aradaki ilişkiyi saptayacağımız, tüm dışavurumları nasıl tutarlı bir ilişkiler örgüsü içine yerleştirebileceğimiz konusunda sizlere yaklaşık bir fikir vermek istiyorum. "Araştırmak" ve "yorumlamak" deyimlerinden ne anladığımızı göreceksiniz; pek çok kişinin değindiği, ama pek çok kişinin gereği gibi kavrayamadığı bir konudur bu. Bireysel psikolojiye ilişkin kimi yazıları okuduğunuz zaman sanırsınız ki, biri "saygınlık eğilimi", "aşağılık duygusu" ya da "güçlülük eğilimi" gibi laflar etti mi bireysel psikolojiyi anlamıştır, bu arada ilgili sözleri Nietzsche'nin söylediği de unutulmaz hiç. Herkes bireysel psikolojinin ne olduğunu bildiğine inanır. Son zamanda karekteroloji denen, bir karmaşa içinde karektorolojik araştırmalar yapan bir akım yaygınlık kazanmaya başladı. Sürekli Nietzsche'den alıntılar yapılıyor. Ne var ki, biz bu blöfe kanmayacak, boyuna Nietzsche'ye

göndermeler yapılıyor diye ilgili akıma psikolojik incelikler maletmeye kendimizi yükümlü görmeyeceğiz. Bugün Nietzsche'nin adını bir kendini beğenmişlikle kim ağzına alıyorsa, miskin biridir.

"Oğlan bir sürü çocuk hastalığı geçirmiştir."

Çok hastalık çeken çocuğun şımartılmış olacağını belirtmeden önce şunu söylemek isterim ki, bireysel psikoloji bir kimsenin bir başkasına karşı nasıl davrandığını araştırıp değerlendirmeyi başlıca ödev sayar, çünkü biz bireysel psikologların insanda bildiği tek dışavurum biçimi budur. Biz, insanın başkalarıyla ilişki kurmak *zorunda* olduğunu kavrayıp bu ilişkinin nasıl bir durum gösterdiğini saptayabiliriz. Böyle bir nirengi noktasından yola koyularak kendimize gerekli ölçütü belirleyebiliriz. "Oğlan pek çok çocuk hastalığı geçirmiştir" dedim mi, toplumsal bir ilişki imajı canlanır kafamda. Acaba çocuk çevresiyle nasıl bir ilişki içindedir?

"Difteri geçirdi, iğne yapıldı kendisine."

Çocukla ilgili rapor anne ve baba tarafından kaleme alınmışsa, böyle bir açıklama onların iğneye aşırı önem verdiğini ve bunu korkunç bir olay saydığını gösterir. Bir kimsenin difteri geçirmesi ve kendisine iğne yapılması küçümsenecek bir olay değildir; bu tarz bir açıklamadan anne ve babanın bizimle nasıl bir ilişki içinde bulunduğunu kestirebiliriz. Anne ve baba, çocuklarının çok acılı günler geçirdiği izlenimini bizde uyandırmak istemektedir.

"Hastalığın atlatılmasından sonra omuzları silkme, ellerini kalçalarına sürtme, son derece çabuk ve telaşlı konuşma gibi sinirsel bazı bozukluklar ortaya çıktı."

Bunlara gerçekten sinirsel bozukluklar gözüyle bakılabilir. Ne var ki, hekimlerce bilinen difterinin yol açtığı komplikasyonlar değildir hiçbiri. Difterinin komplikasyonları damak

felçleri, ayrıca organizmanın kas sistemlerinin birinde görülen felçlerdir; beyinde bir rahatsızlık da ilgili komplikasyonlar içinde yer alabilir, ama açıklamada bunların sözü edilmemektedir. Çocuktaki durum ya bir tik ya da, o kadar açık seçik olmasa bile, tikte de karşılaşılan belli bir amaca yönelik istemsel bir davranıştır. Çocuğun ellerini kalçalarına sürtmesiyle dikkati çektiğini işitmemiz, çocuktaki durumun organik bir rahatsızlıktan kaynaklanamayacağı görüşümüzü doğrulamaktadır. Çocuğun davranışı ilginçtir, gençlerde rastlanan şizofreninin başlangıç evresinde ortaya çıkan belirtileri düşündürebilir bize. Açıklamalardan anlaşıldığına göre, belirtiler o kadar küçük yaşta kendini açığa vurmuştur ki, bir şizofreni olasılığını akla getiremeyiz. Bir başka neden üzerinde düşünmemiz, ilgili belirtilerin başkaları üzerinde nasıl bir etki yaptığını özellikle araştırmamız gerekmektedir. Güzel oldukları her ne kadar söylenemese de, çocuktaki belirtiler yine bir dışavurum biçimidir. Oğlanın omuzlarını silkmesi, ellerini kalçalarına sürtmesi anne ve babanın dikkatini çekmiştir, başkalarının da kuşkusuz dikkatini çekmiş olacaktır. Bu durumda düşünmemiz gereken şey, çocuğun anne ve babasıyla ilişkisinde aksayan bir tarafın varlığıdır; çünkü normalde bir çocuk anlatıldığı gibi davranmaz. Deneyimlerimize dayanarak buradan çıkaracağımız ve herkesin bizimle paylaşacağı sonuca göre, böyle bir davranış çevrenin dikkatini çekmeye yöneliktir. Çocuğun şımartılmış olabileceğini bir sezgi olarak dile getirdikten sonra, şimdi de çevresinin şımartıcı davranışından yoksun kalmamak için onun ilgili davranışı sergilediği görüşünü benimsemekten kendimizi alamayacağız. Çevrenin ilgi ve dikkatini çekmek için izlenen böyle bir yolun pek cesur bir yol sayılamayacağı kuşkusuzdur; çocuğun kendisine pek güvenemediği anlaşılmaktadır, yoksa amacına

ulaşmak için normal yollardan birine başvuracak, örneğin güzel güzel derslerine çalışacak, akıllı uslu bir çocuk gibi davranacak, kendisini çevresindekilere sevdirmeye bakacak, onlara karşı dostluk duyguları besleyecek, yaşamın olumlu tarafında amacına ulaşmaya çalışacaktır. Öyle anlaşılıyor ki, böyle bir düşünce oğlanın aklına gelmemiştir; besbelli bunun da nedeni, söz konusu yoldan başarı kazanacağına güvenmemesidir. "Çocuğun son derece aceleci ve telaşlı bir konuşma tarzı vardır." Bu da bize böyle bir konuşma tarzıyla oğlanın dikkatleri üzerine çekmeye çalıştığını düşündürmektedir. Bütün bunlar, ağır bir aşağılık duygusunun varlığı durumunda gözlemlenecek davranışlardır. Daha işin burasında, çocuğun ilgili davranışı sergilemesine yol açan nedeni saptamamız çok güzel bir şey olurdu. Söz konusu nedeni araştırmaktan bizi hiç bir itiraz alıkoyamaz. Çocuğun ilgili davranışlara başvurmasında rol oynayan etkenleri belirlememiz gerekmektedir. Çocuk daha önce ruhsal bakımdan kendisi için rahat bir durumu yaşadığına göre - hastalıklar geçirmiş, iğneler yemiştir -, bu rahat durumu elden çıkarmayı pek istemeyecektir. Ne var ki, böylesi çocukların gerek yazgıları, gerek olayların seyri onları rahat durumlarından ayrılmak zorunda bırakır. O zaman da kendilerini sanki tahtlarından alaşağı edilmiş hissederler. Herkesin ruhunda yaşayan saygınlık eğiliminden ötürü yine çevrenin ilgi ve dikkatini üzerlerinde toplamak, artık hasta sayılmasalar bile hastalıkları sırasındaki şımartılmaları ileride de yaşamak için çeşitli çareler aramaları doğaldır. Eski rahat durumunu yeniden ele geçirmek için çocuğu çaba harcamaya götüren tek neden bu mudur? Şimdilik bir şey söyleyemeyeceğim. Belki başka nedenler de vardır işin içinde. Kimi çocukların ağır hastalıklar geçirmeden de ilgili davranışları sergileyebilmesi bizi ürküt-

memelidir; çünkü hemen her çocuğun yaşamında şımartıldığı bir dönem vardır. Anne ve baba çocuğun ilgisini başka nesne ve başka kişiler üzerine yöneltebilecek gibi bir yol izleyemedi mi, iki üç yaşına kadar her çocuk böyle bir şımartılma durumuna alışabilir. Dolayısıyla, oğlandaki aşağılık duygusuna yol açabilecek daha başka nedenlerin bulunup bulunmadığını araştırmamız gerekmektedir.

"Sık sık kendisine başvurulan hekim, buluğla birlikte çocuktaki belirtilerin kaybolacağını söyledi."

Sanırım, bu açıklamada bizi ilgilendirecek tek şey, oğlanın henüz buluğ döneminde bulunmayışıdır. Hekimin söylediklerinin doğru yanı yoktur; zaten bazı modern psikologların buluğun önemi konusundaki hayali görüşleri pek ürkütücüdür. Bunlar, buluğun korkunç bir dönem sayılacağına, cinselliğin çocukları mahvettiğine ve onları temelden değiştirdiğine inanır. Buluğ döneminde gerçekleşen tek şey, çocuğun eskisinden daha çok özgürlüğe ve gelişim olanağına kavuşmasıdır; buluğ, çocuğa bundan böyle çocuk değilmiş gibi davranılması gerektiği yolunda bir çağrıdır. Bu çağrı, hemen her vakit buluğ dönemini yaşayan çocuk tarafından bazı taşkın davranışlarla cevaplandırılır. Zamanımız, bir insanın şöyle ya da böyle olmasını cinsellik bezlerinin gelişimiyle açıklamaya büyük eğilim göstermektedir. Bakarsınız yakında us denilen şeyin de cinsellik bezlerinde bulunduğuna inanmamız istenecektir. Pek çok kimse işine nasıl geliyorsa öyle davranıyor; insan kötüye yöneldi mi buluğa yükleniyor suç, iyiye yöneldi mi gene buluğdan biliniyor. Buluğ bir araştırı konusu olmaktan çok cahillerin sığınacağı bir barınak durumuna gelmiştir.

"Oğlanın babası da çocukluk yıllarında oğlan kadar değilse de yine çekingen biriymiş."

Oğlanın çekingenliğini de bu arada öğrenmiş bulunuyoruz. Nietzsche'ye sırtını dayayan karekterologların çekingenlikten ne anladığını bilmiyorum. Ancak bizim toplumsallık ölçütümüze göre kendin. bir küçümsemedir çekingenlik, bu da başkalarına aşırı değer vermek demektir, yani çocuğun kendini güçsüz hissettiğini ortaya kor. Bu güçsüzlük de anne ve baba karşısında başvurulan küstahça davranışlarla kendini açığa vurur. Aşağılık duygusu içindeki oğlanın güçlü kişiler, kendisine yabancı kimseler karşısında gerçek yüzünü daha bir açık seçik göstermesi bizi şaşırtmayacaktır. Söz konusu çekingenlik başını çevirip görmezden gelme, başkalarının arasına katılmak istememe gibi bir anlam taşımaktadır. Oğlanın davranışından neyin söz konusu olduğunu çıkarabilirsiniz; oğlan, kendisine hiç güvenmeyen bir çocuktur. Bunu belirledikten sonra artık hiçbir davranışı bizim için sürpriz oluşturmayacak, her şey bizim bekleyeceğimiz doğrultuda gerçekleşecektir. Ödevler karşısında, ayrıca arkadaşlık konusunda nasıl bir tutum takınacağını kestirebilmemiz güç değildir.

"Öbür çocuklarda böyle bir çekingenlik görülmüyor."

Demek ailede daha başka çocuklar da vardır. Öbür çocuklar çekingen olmadıklarına göre, oğlandaki gibi güçlü bir aşağılık duygusunu içlerinde barındırmadıkları sonucunu çıkarabiliriz. Bizim oğlandaki aşağılık duygusu onun bir vakit hayli şımartılmasından, aile içindeki bir kişiye gereğinden uzun süre bağımlı kalmasından, ama ilgili durumun zamanla sona ermesinden kaynaklanabilir. Madem ki ailede başka çocuklar da vardır, oğlanın belki bir ikinci trajediyi de yaşadığını düşünebiliriz. Oğlan bir süre tek çocuk diyemeyeceğim ama, belki ailede en küçük çocuk konumunu elde bulundurmuştur. Ailede en küçük çocuğa genellikle ötekiler-

den daha çok ilgi gösterilir. Derken bir başkasının gelip o zamana kadar sahip bulunduğu avantajların bir bölümünü elinden çekip alması sonucunda oğlanın durumunu kötüleşmiş hissetmesi anlaşılmayacak şey değildir. Belki oğlandan küçük bir kardeş daha vardır evde ve oğlandan daha çok sevilmektedir; bu durumda oğlanın ön planda yer almak istemesi doğaldır.

"En büyükleri bir yüksek okulu bitirecek."

Bir ailede çocuklardan birinin bir yüksek okulu bitirip ötekisinin bitirememesi, "normal insanı" hayli içerletecek bir durumdur. Belki de haklı olarak. Çünkü söz konusu çocuk şöyle diyebilir örneğin: Ne diye beni de böyle üstün bir insan yapmadınız. Az önceki açıklamada bizim oğlanın ailedeki çocukların en büyüğü gibi bir başarıyı gösteremeyeceğinin de dile getirilip getirilmediğini belirlememiz gerekiyor. Böyle bir şey oğlana sezdirilmişse, kendini neden yetersiz hissettiğini anlamamızı sağlayacak önemli bir neden ele geçirmiş olacağız.

"Son derece yetenekli bir çocuk olan en küçük oğlan,"

Bu açıklama, bizim görüşümüzü önemli ölçüde desteklemektedir.

"iki yıl önce 15 yaşındayken ansızın yakalandığı bir menenjitten öldü."

Bu açıklamadan da bizim yüksek okul adayımızın yaşını öğrenmiş oluyoruz, 18'in içindedir, yani yüksek öğrenim sorununun ele alınması gereken bir yaşta bulunmaktadır. Aynı açıklamada, en küçük kardeşin son derece yetenekli bir çocuk olduğu da dile getiriliyor. Bizim oğlanın saygınlığa ulaşmak için çaba harcamasına yol açan durumu gözlerimizin önünde canlandırabiliriz: Ağabey bir yüksek okul öğrencisi-

dir, küçük kardeş yetenekli bir çocuktur, bizimkisi de her ikisinin ortasında yer almaktadır. Yetenekleri konusunda henüz bir şey bilmiyoruz; bildiğimiz tek şey, amacına erişmek için ucuz yollara başvurduğudur. Oğlanın bir yüksek okulda öğrenim göremeyeceği anlamına gelmez bu; çekingenlikle ilgili olarak raporun anlatmak istediği şey, oğlanın geri kalmışlığı, başkalarıyla kıyaslanamayacağıdır. Oğlanın geri kalmışlığını göstermek için öne sürülen bulgular gülünç denecek kadar azdır; oğlan bizim karşımızda olsaydı, ilgili konuda yüz kat daha fazla bulgu geçirebilirdik ele.

"Oğlanın okuldaki dersleri iyi değildi."

Bireysel psikolog olarak verdiğim sözü tutabilirim: Oğlan üstüne yeni bir şey öğrenemeyecek, bundan böyle yalnız beklentilerimizi doğrulayacak açıklamaları duyup işiteceğiz. Oğlanın durumuyla ilgili bu kadar kesin konuşabildiğimize göre, onun geri zekâlı sayılamayacağını söyleyebiliriz. Her şey, bizim daha önceden kestirdiğimiz gibi belli bir yaşam üslubuna uygunluk içinde gerçekleşmekte, oğlan zekice bir davranışı sergilemektedir.

"İki kez sınıfta kaldı."

Bunun oğlanın cesaretini pek artırıcı bir durum sayılamayacağı ortadadır. Öyle çocuklar vardır ki, sınıfta bırakıldılar mı derslere dört elle sırılır ve parlak öğrenciler olup çıkarlar. Ne var ki, sınıfta bırakılmaları genellikle çocuklar üzerinde olumsuz etki yapar ve bu etki ileride de kaybolmadan sürdürür varlığını. Bir öğrenciyi sınıfta bırakmalı mı, yoksa daha başka yollara başvurarak soruna bir çözüm mü aramalı? Bu konu üzerinde iyice düşünülüp taşınılması gerekiyor.

"Anne ve babanın başvurusu üzerine oğlanın 16 yaşına kadar ilkokulda okumasına izin verilmiş, böylece ortaokulu bitirebilmiştir."

Açıklamadan ağabeyi karşısında oğlanın ne kadar geri durumda bulunduğunu anlıyoruz. Şunu da ekleyeyim ki, hepinizin de kafasından geçirdiği gibi, oğlan ailede ikinci doğmuş çocuktur. Her çareye başvurarak ilk doğmuşluğun avantajlı konumunu ele geçirmeye çalışmaktadır (Yakup ve İys). Oğlan için izlenecek bir tek yol vardır: anne ve babasına daha çok sokulmak, onları olumsuz girişimlerle kendi tarafına çekmeye çalışıp yetenekli ağabeyini saf dışı bırakmak. Böylece bizim inceden inceye araştırıp saptadığımız, başka psikologların kendi araştırmalarıyla asla ele geçiremediği bir durum ortaya çıkmaktadır: İki kardeş var da bunlardan küçüğü büyüğünü izler, büyüğüyle eşdeğer düzeye ulaşma umudunu hiç kaybetmezse, gelişim süreci aksamadan tıkır tıkır yürüyecek, bu arada küçük kardeş kendisini hemen ele veren birtakım özellikler edinecektir. Her zaman istim üzere bulunacak, alabildiğine güçlü bir devingenliği sergileyecek, koşup seğirtecektir. Umudunu yitirmemeyi başarabildi mi, normal gelişim süreci garanti altına girecektir. Ama bunun üstesinden gelemedi de umutsuzluğa kapıldı mı, o zaman güç eğitilebilir bir çocuğa dönüşecektir. Buna dikkat etmek zorundayız. İkinci doğmuş çocukta sanki bir yarıştaymışcasına ileri doğru seğirtmek gibi bir karakter özelliği vardır. Tümüyle umutsuzluk durumları dışında, söz konusu özelliği ikinci doğmuş bütün çocuklarda gözlemlemişimdir. Acaba bizim oğlanda da böyle bir yarışın belirtilerini saptayabilir miyiz? Son derece çabuk bir konuşma tarzı vardır oğlanın! İşte hızlı bir devinim size; oğlan konuşmasıyla ağabeyinden öne geçmek istemektedir.

"Okulu bitirdikten sonra bir pastanede çıraklık yapmaya başladı."

Bu açıklamada da iki kardeş arasındaki uzaklığı görüyorsu-

nuz. Ağabeyinin yüksek okula gitmesi, kendisinin ise bir pastanede çıraklık yapmasının bir çocuk için ne anlama geleceğini bilmek gerekir. Bu, ilgili kişinin önüne çıkarılmış az buz bir ödev değildir; "sen sıradan bir çocuksun" sözlerini işitip de serinkanlılığını yitirmemek, pek büyük bir ruhsal gücü gerektirecektir. Salt bu gücü oğlanda görebilsek sorun çözümlenir, bizim çalışmamıza gerek kalmazdı. Oğlan her şeyi kaldırıp bir kenara atarsa, haksız sayılmaz doğrusu.

"Ustasının anlattığına göre, zor işler karşısında müthiş bir korkuya kapılıyor,"

Oğlandaki aşağılık duygusunun, cesaretsizliğin, toplumsal bir ödev olan işle kendi arasındaki uzaklığın ne büyük boyutlara ulaştığını söz konusu açıklamadan görüyorsunuz. Bunu anlamanın tek yolu, toplumsal ölçüt'ün yardımına başvurmaktır. Çocuktaki durumun iç salgı bezleriyle ilgili olduğunu düşünürseniz yapılacak şey kalmaz, çocuğa yeniden iğneler vurulması gerekir.

"titremeye başlıyor, verilen iş yine geri alınıyordu kendisinden."

Buradan anlaşılıyor ki, oğlan bütün toplumsal yaşamını bir başkasının kendi yapacağı işleri üstlenmesi ilkesinin üzerine kurmuştur. Bu da şımartılmış çocukların yaşam üslubudur, tek başlarına bir işi yapmak istemez, onu kendisine yaptırtacakları birini ararlar.

"Ama hesap işinde çok yetenekli."

Oğlanın anne ve babasının bu konuda ne düşündüğünü bilmiyoruz, ama biz oğlanı gayreti elden bırakmaksızın okul sırasında oturmuş bir öğrenci gibi kafamızda canlandırabileceğimiz için, ortaokulun üçüncü sınıfına kadar okutulan matematiği öğrendiğini tahmin edebiliriz.

"Eline tutuşturduğumuz büyük miktarda paralarla sağa sola yolladık, ama hiçbirinde ne parayı kaybetti, ne de başkaca şikâyet konusu bir davranışta bulundu."

Bununla herhalde anlatılmak istenen, oğlanın ne para çaldığı, ne karşı tarafı dolandırdığı, ne de para kaybettiğidir. Oğlanın tek güvenemediği şey, yalnız başına bir iş yapmaktır. Bir asalak gibi sürdürür yaşamını. Asalak sözü sert bir deyimdir, ama gerçekte hatalı bir davranışı gösterir yalnız, çünkü bu yoldan toplumsal bir ilişkinin kurulması olanaksızdır.

"Son derece iyi yürekli bir çocuk."

Bu açıklamayı işiten Freud taraftarları belki itiraza kalkacak, oğlanın bilinçaltının kin ve nefretle dolu biri olduğunu, söz konusu duyguları bilinçaltına ittiğini ve böyle bir yoldan iyi bir insana dönüştüğünü söyleyecektir. Oğlan çevresine karşı kin ve nefret dolu bir davranışı sergilese -kişinin mutsuzluğa kapılması durumunda olmayacak bir şey-, ilgili davranışın bilinçdışından kaynaklandığı (Ödipus-kompleksi), kendisine yardım elinin uzatılamayacağı anlaşılır, o zaman oğlana suça yönelik eğilimleri kendisinde barındıran, başkalarına karşı ölüm isteklerine ruhunda yer veren bir çocuk gözüyle bakılabilirdi. Ama biz oğlanın seve şeve toplum içine karışmak isteyen uysal ve kesinlikle iyi bir çocuk sayılacağına inanıyoruz. Çekingen davranarak, güçsüzlüğünü bu yoldan dışa vurarak başkalarını kendisine karşı sevecen davranmaya zorlamak istemektedir. Güç bir iş karşısında titremeye başladığını, dolayısıyla verilen işin yine kendisinden geri alındığını işitmiştik. Biz, iyi kalpliliğin gerek bilinçte, gerek bilinçdışında oğlanın belirgin bir karakter özelliğini oluşturduğuna inanıyoruz.

"Kafadan çok iyi hesap yapıyor, belli bir şeyi pek çabuk ezberine alıyor."

İlgili konuda çok antremanlı bir çocuktur; belki bütün okul süresince akıllı uslu bir öğrenci konumunu elde bulundurmuş, ama şimdiye kadar bundan öteye de gidememiştir. Yaşamın kapısından içeri ayak atar atmaz, yeterince hazırlanmadığı ortaya çıkmıştır.

"Çok iyi bir kulağı var, edebiyata karşı özel bir ilgi duyuyor. Bütün eğlencesi müzeleri dolaşmak."

Anne ve baba, edebiyata karşı ilgi derken okuma merakını kastediyor. Ancak onların bu saptaması sağlamlıktan biraz uzaktır; çünkü okumaya düşkünlüğü, oğlanın ödevlere sırt çevirmesini sağlayan bir etkinlik rolünü oynuyor.

"Konferansları gereği gibi kavrıyor ve sonradan başkalarına anlatabiliyor."

Bu açıklama bizi düşündürüyor. Okumayı sevmekte, müzeleri dolaşmaktan hoşlanmaktadır; derken konferanslara da gittiğini ve bunları çevresindekilere sonradan anlatabildiğini öğreniyoruz. Aslında bunun taşıdığı anlam, ağabeyini izlediği, ağabeyinin yaptıklarını kendisinin de yapmaya kalktığıdır, ağabeyinin çok okuduğunu ve konferanslara gittiğini bilmektedir çünkü. Görüyorsunuz ki, oğlan bir pastanede çıraklık yapmasına karşın pes etmeye yanaşmamakta, daha üstün bir konumu ele geçirebilmek için çaba harcamaktadır. Bu durumda yapılması gereken, oğlana yardım edip daha yüksek bir düzeye ulaşmasını sağlamaktır. Titremesinin bir başka alanda etkinlik gösterme eğilimiyle ilgili bulunduğunu anlamaktayız. Pastanede çıraklık işini benimsemiş değildir, tek bir isteği vardır, bu işi bir başkasının kendisi için yapmasını sağlamak. Kendisi düşünsel uğraşları yeğlemektedir. Örneğin müzede titremez, gerektiği gibi bir davranışı sergiler. Ancak bu yol da kendisine kapanmış gibidir; nedeni de

kendisini kimsenin anlamaması, belki iki kez sınıfta çakmasıdır.

"Ancak, konuşurken korkunç derecede acele ediyor."

Daha önce bu konuda ne düşündüğümüzü belirtmiştik; ilgili davranışıyla oğlan başa geçmek istemektedir.

"Kararsız bakışı var, gözlerini hep yere indiriyor."

Oğlan bakışları ve gözleriyle çekingenliğini sergiliyor, gözlerinin aracılığıyla başkalarıyla ilişki kurmak istemeyişini ele veriyor. Duyu organlarımız da -öbür psikologlar bu konuda nasıl düşünürlerse düşünsün- bir toplumsallığı içerir, konuşma organlarımız gibi başkalarıyla aramızda ilişki kurma amacına yönelik olarak çalışır. Oğlan gözlerin diliyle güçsüzlüğünü açığa vurmakta, aynı şeyi dil aracılığıyla, konuşmasındaki acelecilikle de göstermektedir. Acele konuşmazsa bir yenilgiye uğrayacağından korkmaktadır.

"Spora karşı merakı yok."

Doğal bir şey.

"Kasık bezlerinin şişmesi sonucu okulda beden eğitimi derslerinden bağışık kılınmıştı."

Bu açıklama da oğlanın şımartıldığını gösteriyor bize. Kasık bezlerinin şişmesi nedeniyle bir öğrencinin sürekli beden eğitimi dersinden bağışık kılınması, işin dozunu biraz kaçırmaktır. Kasık bezleri ayak parmakları arasındaki ufak bir yaradan da şişebilir, böyle bir yaranın da kısa sürede iyileşme olanağı vardır.

"Çıraklarevinde genellikle yapılan muayene sonucu hekimler oğlanda sinirsel bir rahatsızlık saptamış ve bu yolda bir sağaltımdan geçmesine karar vermişlerdi; ne var ki, ustası işyerindeki personel azlığından ve o sıra iş-

lerin fazlalığından oğlana izin vermemiş, sağaltım işi de gerçekleşmeden kalmıştı."

Buradan anlaşıldığına göre, oğlan pastanede yine de eli böğründe oturmayıp çalışmıştır.

"Sonunda oğlan çıraklık sınavını pek iyi dereceyle vermiş. Yine de anne ve baba oğlanın geleceğinden tasa ediyor, oğlanı ilgili mesleğin gereklerini ve yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirecek düzeyde görmüyor."

Oğlanın çıraklık sınavını pek iyi dereceyle başarmasına karşın anne ve baba böyle düşünüyor demek. Oğlanın durumunda onun geleceğiyle ilgili olarak kendilerini bu kadar tasaya kaptıracak çok sayıda anne ve baba yoktur sanırım. Dolayısıyla, anne ve babasının davranışının, oğlanın cesaretini yitirmesinde rol oynadığını söyleyebiliriz. Anne ve baba oğlana hiç güven duymamış, oğlanın geleceğine hep korku içinde bakmışlardır; oysa bu tutumlarının haklı yanı yoktur. Yapılması gereken, oğlanın yeniden cesaretine kavuşmasını sağlamaktır. Bunun da başlıca yolu, oğlanı hataları konusunda aydınlatmaktır. Buna bir kuram denebilir mi, bilmiyorum. Ancak, öbür psikolojik kuramlarla terazinin aynı kefesine konulmaması gerekiyor. Bireysel psikolojiden anlamayan biri çıkıp oğlanla ilgili olarak bizim söylediklerimizi söylerse, buna bir diyeceğimiz yoktur. Ancak, bizim ilgili sonuçları bireysel psikolojinin yöntemiyle daha sağlıklı bir yoldan ele geçirmemiz, asla bize karşı bir suçlama konusu yapılamaz. Şurası kabul edilmelidir ki, psikoloji ve felsefeyle uğraşmaları insanları yaşam karşısında miyop duruma sokmuştur. Pek esef verici bir şeydir bu, ama suç bizim değildir.

Son bir açıklama, zamanımızda cinselliğe ne kadar aşırı önem verildiğini ortaya koymaktadır:

"Ayrıca belirtilmesi gereken bir nokta, oğlanda en ufak ölçüde cinsel uyarılmaların göze çarpmamasıdır."

Oğlan 17 ya da 18 yaşındadır. Açıklamadaki saptamaya karşı, anne ve babanın ilgili uyarılmaların ayrımına varmadıkları itirazı yöneltilebilir. Oğlan konusundaki düşüncelerimizde haklıysak, anne ve babanın durumu algılayışında bir hatanın söz konusu edilemeyeceğini ileri sürebiliriz. Oğlan toplumsal bakımdan -cinsellik içgüdüsü de nihayet toplumsal bir ilişkidir- cesaret sahibi biri olsaydı, ilgili saptamada bir çelişkinin varlığını sezer, bunu nasıl açıklayacağımızı bilemezdik. Oğlandaki cinsal yaşam da, tıpkı yaşamın öbür alanlarındaki gibi, aynı değişimi (modifikasyon) göstermektedir. Oğlan doğarken akla gelebilecek tüm boyutları aşan bir cinsel içgüdüyü beraberinde getirmiş, en sapık, en güçlü ya da en güçsüz cinsel içgüdülerle gözlerini dünyaya açmış olabilir; her iki durumda da cinsel içgüdü paketi oğlanın en yüce amacının buyruğu altına girecektir ki, bu amaç da üstlenilmesi gereken ödevlerin çözümünden kendini uzak tutmak, kendi yerine başkalarını işe koşmaktır. Oğlanın geleceğine bir göz atarsak diyebiliriz ki, yaşam üslubunu değiştirmemesi durumunda ileride birtakım güçlüklerle karşılaşacaktır; bu bakımdan anne ve babasına hak vermemek elde değildir. Karşısına çıkacak bütün sorunlarla kendisi arasında büyük bir uzaklığı korumaya bakacaktır hep. Oğlanın arkadaşları ve dostları bulunduğuna hiç değinilmemektedir, aynı şey meslek ve sevi sorunu için de söz konusudur. Oğlanın hangi çizgiler üzerinde devindiğini kestirebilmekte, yaşamsal sorunlarla kendisi arasında nasıl bir uzaklığı koruduğunu görebilmekteyiz. Başkaları tarafından desteklendiği, öğrenci olarak sahnede görünebildiği zamanlar göze batmayacak, ama

bir erkek gibi davranmasını gerektiren durumlarda erkekliğini şimdiye kadar ciddiye almadığı anlaşılacaktır.

Pek gerekmese de yine biz oğlanın eğitimiyle ilgili birkaç söz söylemeden duramayacağız. Bizim eğitim konusunda izleyeceğimiz yol bellidir; çünkü araştırmalarımızı yapmış, hataları saptamışızdır: Oğlanın cesaretlendirilmesi gerekmektedir. Bunun da tek yolu, oğlanın dikkatini istenilen nokta üzerine çekmek, şımartılma sonucu gereken ilerlemeyi gösteremediğini anlamasına çalışmak, bütün yaşantılara "Bundan ne elde ederim?" sorusuyla karşı çıktığını, başkalarından sıcaklık ve takdir beklediğini, başkalarından yardım arandığını görmesini sağlamaktır. Bu saydıklarımızı bir kimsenin kafasına sokmak güç değildir. Sorun gereği gibi kavranır, eğitsel bir incelikle işe el atılırsa, başarıya ulaşılmaması için neden yoktur. Bir kez oğlanın kardeşleri kadar yetenekli sayılamayacağı düşüncesinden vazgeçilmeli, yeter ki doğru dürüst hazırlansın, her işin üstesinden gelebileceği görüşü benimsenmelidir. Oğlanın yoluna durulmamalı, anne ve baba: "Sen bir baltaya sap olamazsın!" gibi sözleri ağızlarına almamalıdır. Oğlanın bu gibi sözlere inanmaması güzel bir şey olurdu; ne var ki, kafasında ödevlerini bir başkasının kendisi için yapması gerektiği yolunda talihsiz bir düşünceyle yaşamın kapısından içeri ters bir şekilde ayak atmıştır bir kez. Bu durum oğlana gereği gibi anlatılmalı, yeteneğinin sınırlarına gerçekte ulaşmış sayılamayacağı kendisine açıklanmalıdır. Örneğin, konferanslara karşı ilgi duyuyorsa, bunun daha önceden ilgili konuda hazırlanmışlığından ve okuldayken iyi bir öğrenci olmasından kaynaklandığı, beyninin daha önceden talimli olmasının şimdi yararını gördüğü kendisine söylenmelidir. Oğlanı o derece cesaretlendirebiliriz ki, ağa-

beyini yenilgiye uğratabilir. Altında yürüdüğümüz bayrağın üzerinde şunlar yazılır: Yenen kazanır!

Gerek sorunun pedagojik bir incelikle ele alınması, gerek ustalıklı bir şekilde kavranılması toplumsal işlevlerdir. Pedagojik incelik, bir insanın başka biri karşısında takınacağı tutumdur; insanın iyilikseverlikle davranıp bir başkasının ruhsal durumunu bulunduğu aşamadan alıp daha yüce bir aşamaya çıkarabilecek güçte olmasını gerektirir. Bu nasıl yapılacaktır? Kısaca söyleyelim ki, böyle bir şey insanın, durumu kendi içinde yaşamasını, karşısındakiyle bir ilişki içine girmesini zorunlu kılar. Sorunu karşısındakinin gözüyle görecek, karşısındakinin kulağıyla işitecek, karşısındakinin kalbiyle hissedecek, karşısındakiyle özdeşleşecektir. Ancak bu, Freud'da sözü edilenden değişik bir olaydır. Psikolojide özdeşleşme denilen olaydan daha fazla bir şey olup ancak toplum içinde öğrenilebilir ve bunu öğrenmenin tek yolu da ben'in sen'le ilişkisini topluma yararlı biçimde kurmak, toplumun bir üyesi olarak gelişmeyi ideal bellemektir. Bu konudaki egzersiz boş bir uzamda değil, ben'in sen'le ilişkisinde gerçekleşebilir. Arkadaşlıkmış, başkalarına karşı ilgiymiş, toplumsal davranışın bütün çeşitlerinin tadılması gerekmektedir. Ne fazla, ne eksik, öğrencilerimizi eğiterek, yapmayı düşündüğümüz kişi olmaya çaba harcamalıyız.

Sanatsal çalışmaya gelince, bu konu ateşten gömlekten farksızdır, çünkü sanatsal uğraş bütün öbür psikoloji okullarının kendilerine malettikleri bir düşüncedir; biz bundan söz açtık mı, kendilerini can evinden yaralanmışcasına bir tavır takınırlar. Öyle bir poz takınırlar ki, sanki bizim "sanattan hiç haberimiz" yokmuş da yalnız kendileri sanata sanat olarak büyük değer verirlermiş, sanki bizden ayrıldıkları nokta salt buymuş dersiniz. Bireysel psikolojinin sağladığı bir anlayış-

la kendisine yaklaşmamızın sanatçının onurunu daha yüce bir aşamaya çıkardığını hep gözlemişizdir. Biz bireysel psikologlar sanatçılara asla kavranılmaz, asla bilinip tanınamaz bir büyüklük olarak bakmayız; onları insan toplumunun bir üyesi, önderlik eden kişiler gibi görerek en yüce payeyi bağışlarız kendilerine! Sanatçılar bize görmeyi, düşünmeyi ve hissetmeyi öğreten, kendilerine en değerli ve en yüce şeyleri borçlu olduğumuz kişilerdir. Bizim toplumsal ölçüt'e başvurduk mu, sanatçının da boyutları alabildiğine geniş toplumsal bir işlevi olduğunu görürüz. Vaktiyle bilinen bu gerçek sonradan unutulup gitmiştir. Burada Hamburg Tiyatrosu'nun açılışı dolayısıyla Lessing'in konuşmasının başında söylediği sözleri, ayrıca Schiller'in "Ahlaksal Bir Kurum Olarak Tiyatro" başlıklı yazısını anımsamamak elde değildir. Schiller'e göre sanatçının tek çabası insanlığı zenginleştirmek, ona izleyeceği yeni yolları göstermek, onu yeni bir anlayışın ve bir duygu derinliğinin sahibi kılmaktır; bu da bize bireysel psikolojinin, üzerinde devinebileceğimiz sağlam bir zemin oluşturduğunu gösterir.

XXI. ANNE ve BABAYLA NASIL KONUŞMALI?

Anne ve babalarla uygun bir biçimde konuşmak önemlidir. Bunun nasıl yapılacağını sözlerle anlatmak güçtür. Bütün eğitim danışmanlarıyla zaman zaman ilgili sorun üzerinde görüşülmesi gerekir. İlkin anne ve babanın güveni kazanılmalı, onları darıltıp gücendirmekten sakınılmalıdır. Akıl danışmak için bize gelen anne ve babalar bunu büyük bir yetersizlik duygusu içinde yapar, bir sorumluluk duygusuyla tarafımızdan paylanıp eleştirilmeyi beklerler. Her şeyden önce anne babayı üzerlerindeki bu suçluluk yükünden kurtarmak gerekir. Tersine inansam bile, anne ve babaya hep şöyle derim ben: "Gördüğüm kadarıyla doğru yoldasınız." Uygun bir iş yapmak istiyorsam, bunun için izlenecek yöntemi de iyi seçebilmem gerekir. Benjamin Franklin'in eski bir yaşamöyküsünü okurken bu kişinin de aynı yönteme başvurduğu, doğmatik bütün sözlere sırt çevirdiği dikkatimi çekmişti. Ayrıntılar üzerinde konuşulurken, annelere gereğinden fazla soru yöneltmemeye dikkat edilmelidir. Yaptığımız danışma toplantılarında öğretmenlerden yardım görebilmekteyiz; öğretmenler, bu gibi danışma merkezlerinin önemini kavramıştır. Bizim işimiz nisbeten rahattır; öğretmenlerle anneler günün geri kalan bölümünü çocukla birlikte geçirir, yükün bü-

yük bölümünü onlar üstlenirler. Yapılacak en önemli şey, sorunun özünü kavramaktır; ama bizim bilip öğrendiklerimizi hemen annenin önüne buyurup çıkarmamız doğru değildir. Bildiğimizi kendimize saklamalı ve ancak gerektiğinde açığa vurmalıyız. Eleştirme alışkanlığı, eğitici ve psikologların içine iyice yer etmiştir. "Belki" ya da "etkili olabileceğini sanırım" gibi sözlerin araya sıkıştırılması salık verilecek bir yöntemdir. Bizler anne ve babayı da tedavi edebilecek durumda değiliz. Ancak, zaman zaman kendilerine gerekli açaklamalarda bulunabiliriz. Derinlere kök salmış bir sistemi birkaç sözle değiştirmek olanaksızdır. Zaten gerekmez de; yeter ki biz çocuklara sahip çıkalım, güçlüklere o kadar trajik bir gözle bakmanın doğru sayılamayacağını, cesur olmanın daha çok önem taşıdığını kendilerine gösterebilelim. Yıkılmak üzere bulunan bir çocuğun yarım saat gibi bir zaman içinde moralini düzeltmek, biz eğitsel danışmanların elindedir, çünkü avantajlı bir durumumuz vardır, nedeni de sağaltımdan geçirdiğimiz çocukların bize gelmeden eleştiri ve yergilere konu yapılmasıdır. Bizim yanımızda kendilerini ansızın yeni bir hava içinde bulmakta, kendilerine yitik bir gözle bakmalarının doğru sayılamayacağını sezmektedirler. Daha çok sayıda çocukla bir araya gelebilsek, elimizde daha çok danışman bulunsa, iyi olurdu kuşkusuz. Ne yazık ki elimizde bir istatistik yoktur, ama öğretmenlerin verdiği rakamlar doğrusu cesaret vericidir.

Anne ve babaların güveni ilk ağızda kazanılmaya bakılmalıdır. Her danışman ilgili konudaki yöntemi geliştirip ona büyük ölçüde mükemmellik kazandırabilir. Bizler daha baştan beri yumuşak davranmaya eğilim duyar, buna yükümlü hissederiz kendimizi. Bazılarımız yumuşak davranışların pratiğinde işi üstatlık aşamasına kadar vardırmıştır. Bu da karşımızdakinin hataları, örneğin kızıp öfkelenmesi üzerinde ko-

nuştuğumuz zaman gereklidir. Ama şunu asla aklımızdan çıkarmamalıyız ki, yumuşak davranma yalnızca işin dış görünüşüdür, sorunun özünü karşımızdakine anlatmamız, yaşam üslubunu gözleri önüne sermemiz zorunludur. Bu da, bizim öbür psikologların hayli ilerisinde olmamızın nedenidir. Bizler, işe bilinçli olarak ve pek doğallıkla el atarız. Yüzüne gülüp pohpohlayarak çocuğu hatalarından vazgeçirmeye çalışmaz, sorunun özüne, umutsuzluğuna ve işlediği hataya çocuğun dikkatini çekmeyi, çocuğu ilgili hatadan vazgeçirmeyi amaçlarız. İşte işin özü budur, geri kalanı yalnızca bir giriştir. Dolayısıyla, karşımızdakinin güvenini kazanma sorununa öncelik verilmesi gerekmektedir. Ne var ki, yalnız böyle davranmakla karşısındaki hastayı iyileştireceğine inanan kimse yanılgıya düşer. Ama gerçekten bir iyileşme ortaya çıkmışsa, bu bir rastlantı sonucu gerçekleşmiştir, eğitsel bir çalışmanın ürünü değildir. Öyle rastlantılar vardır ki, daha pedagog bir şeyi anlamamışken karşısındaki çocuk o şeyi anlayıp çıkar. İnsanlara dost bir kişi ve iyi kalpli bir danışman olmak sağaltım için yeterli sayılamaz, başka psikologların izlediği bir yoldur bu: Çocuklara hoş vakit geçirtir, bol bol överler onları, kişiliklerinin büyüsüyle onları iyileştirebileceklerine inanırlar. Yumuşak mı, sert mi davranmalı? Bu tartışmalı sorun üzerinde konuşmak istemiyoruz. Ancak alçakgönüllülük yolunu izleyerek insanlara yaklaşım sağlayabiliriz. Bir kimsenin güvenini kazanmak bir sanat, onu söylenenleri dinleyecek ve anlayacak kıvama getirmek bir sanattır. Bunu gerçekleştirmeden çocuğu salıvermeyiz. Çocuğun eğitsel danışma merkezinde çokluk uslu göründüğü, oysa evde şeytan çarpmış gibi bir davranışı sergilediğini işittiniz. Çocuğun bunu kavraması, kendisiyle anlaşma yolunda atılan ilk adımdır. Duygularını sürekli okşayarak, yüzüne gülüp sırtını sıvazlayarak hatalarından onu vazgeçiremezsiniz, ço-

cuğun kendi içinde çarpık büyüyen şeyi görüp anlamasına çalışmanız gerekir. Bunun için de elimizde bireysel psikolojinin çelikten örülmüş ağı vardır.

Karşısındaki çocuğun durumu konusunda eğitsel danışman 10 dakikanın içinde bir açıklığa kavuşabilir. Ustalık, bir şeyi karşıdakinin kafasına gereği gibi sokabilmektir. Öyle insanlar vardır ki bir sürü şey bilir, ama bildiklerini karşınsındakilere anlatamaz. Başkalarıyla ilişki içinde yaşayan kimseler bu konuda daha az zorluk çekerler, çünkü günlük yaşam pratiğinde işe nasıl el atacaklarını öğrenmişlerdir. Bireysel psikoloji yöntemini benimsemiş danışmanları bekleyen en önemli ödev budur.

XXII. ÇOCUK YUVASI

Okul yaşındaki çocukların eğitiminin taşıdığı son derece büyük öneme dikkatinizi çekmem gerekmez sanırım. Benim temsil ettiğim yeni psikoloji, yani bireysel psikoloji, çocukların okula başladıkları dönemin, yaşamlarının en önemli dönemi sayılacağını kesinlikle vurgulamıştır hep. 4-5 yaşından sonra bir çocuğun yaşam biçimi öylesine bir sağlamlıkla belirlenir ki, bundan böyle dış etkenler bu yaşam biçimini değiştiremez. Eskiden bir çocuğun değişik koşullar ve değişik yaşlardaki davranışının sözde değiştiğine inanılmıştır. Ham bir meyve olmamış bir meyveden değişik bir görünüm taşır. Ne var ki, bilen biri ham meyveye bakınca ileride onun nasıl bir durum alacağını söyleyebilir. Bu ham meyvenin **gelişen bir varlıktan** daha fazla bir şey sayılacağını belirtmek isterim. Yaşayan, **çaba harcayan** bir şey, ideal bir biçime ulaşmaya uğraşan, yaşamın ödevleriyle hesaplaşmak isteyen ve hesaplaşmak zorunda bulunan ruhsal bir devinim söz konusudur. Daha bu ilk yaşam yıllarında çocuktaki bütün devinimlerin otomatikleştiği görülür. İlgili devinimler durumdan duruma belirlenip saptanmaz, yaşamın bütün sorunlarında belli bir yaşam üslubuna uygunluk içinde verilen yanıtlardır

hepsi. Çocukları ruhsal davranışlarına göre birbirlerinden ayırabiliriz. Bu işlerden iyi anlayan kimse, bir çocuk ürkek ya da dışa kapalı mıdır? Karşılaşacağı ödevlerle kendisi arasına büyük bir uzaklık koyuyor mu? Duraksayan ya da gözü kaçmakta olan bir çocuk mudur? İlgili konularda karar verirken pek yanılgıya düşmez. Küçük ödevlerdir bunlar, ama bize çok şey öğretebilir. Okul öncesi çocuğu insan toplumundan soyutlanmış olarak ele alamayız. Yaşamın ilk 4-5 yılı içinde bireysellik ve kişiliğin ilk temeli atılır. Söz konusu dönemde yapılacak bir yanlışlığı dış önlemlere başvurarak düzeltmenin bundan böyle yolu yoktur.

İnsanın ruhsal yaşamı, çeşitli ilişkilerden başka bir şeyi içermez. Fizyoloji ve biyolojide tek tek parçaları ele alıp inceleme, örneğin dürtülerin ne olduğunun, içgüdülerin ne anlama geldiğinin araştırılması ilginçtir. Ama ilgili tutumun psikolojide yeri yoktur, psikolojide yalnızca ilişkiler önemlidir. Örneğin, bir çocuğa gerekli soruyu yöneltemedik mi, ondan pek bir yanıt alamayız. Çocuğa ancak bir soru yönelttiğimiz, karşısına ancak bir ödev çıkardığımız zaman nasıl yanıt verdiğini öğrenebiliriz. Çocuklar rahat durumda bulundukları süre, neyin nesi olduklarını asla ele vermezler. Ancak bir ödevle yüzyüze geldiklerinde anlaşılır nasıl kimseler oldukları. Ancak o zaman sergileyecekleri davranış, ruhsal durumlarını açığa vurur. Ruhtan anladığımız, toplumsal bir ilişki ve bunun toplumsal devinimidir. Bu toplumsal ilişkinin de nereden kaynaklandığı ve neden o kadar fazla değişiklik gösterdiği üzerinde konuşacağız. Kendisinde gözlemleyebileceğimiz her etkinlik için şu ya da bu olanağı, çocuk doğarken beraberinde getirir. Bir çocuğun geleceğe ilişkin ne gibi yeteneklerle donatıldığını belirleyebilecek durumda değiliz. Bu gibi yetenekleri ne ölçüde geliştirebileceğimizi önceden

söylemek olanaksızdır. Yetek ki uygun bir yönteme başvurulabilsin, küçük bir güç geliştirilip son derece büyük bir güce dönüştürülebilir. Örneğin, **Helen Keller** görme ve işitme gücünden yoksunluğuna karşın seçkin bir insan olup çıkmıştır. Bir çocuktaki birazcık yeteneğin elverişli bir yöntem sayesinde çok büyük boyutlara ulaşabildiğini görmüşüzdür. Yeteneklerin geliştirilmesinde önemli olan, insanın doğarken beraberinde getirdiği güçlerden çok yapılacak egzersizdir. Örneğin, bir benzetme yaparak şöyle diyebiliriz: Bir kimsenin çok parası vardır, ama onu nasıl kullanacağını bilmez, idare edemez bu parayla, hepsini har vurup harman savurur; bir başkası da vardır, fazla değildir parası, ama onu çok iyi kullanır.

Siz anaokullarında çalışanlara düşen, bu yaşam üslubunun ilk 4-5 yıl içinde, çocuğun ileride karşılaşacağı tüm ödevleri çözmesini sağlayacak gibi hazırlanmasına götüren yolu açmaktır. Çocuğun önünde bir idealin varlığı gereklidir; ama kendisine erişilmek için saptanmış bir ideal olmayacaktır bu, yalnızca yol göstericilik işlevini yerine getirecektir. Çocuğun toplumun bir üyesi olarak yetiştirilmesi, salt boş bir düşünce değildir. En büyük hatanın, toplumsallığa karşı işlenecek hata olduğu çocuğun kafasına sokulmalıdır. Çocukta ilk toplumsal ilişki nasıl gelişip ortaya çıkmaktadır? Çocuk, toplumun ilk üyesi olarak annesini görür karşısında, ancak annesinin aracılığıyla toplumun öbür üyelerine ilgi duymaya başlar. Bu ilk yaşantı, çocuk için hayli önemlidir; dolayısıyla, çocukla anne arasındaki ilişkinin niteliği çok büyük önem taşır.

Sizler, annenin yerini alacaksınız. Annenin işlevini görecek, annenin yaptığı hataları düzelteceksiniz. Çocukları etkileyecek, kendilerine toplumun başka üyeleriyle ilişki kurma ola-

nağını sağlayacaksınız. Ben'in sen'le ilişkisi, bütün önemli becerilerin edinilmesinde başlıcı rolü oynar. Örneğin, dil ben ile sen arasında bir ilişkidir. Ses, bir insanı ötekisine bağlayan bir bağdır. Bu bağ gereği gibi kurulamamışsa, dil de doğru dürüst gelişemez. Dil gelişimleri organik bir bozuklukla engellenmemiş çocukların hepsi ben'in sen'le ilişkisine yeterince hazırlanmamıştır. Bir kimsenin dilinin ve sözcük dağarcığının yoksulluğundan, o kimseyle ilgili birtakım yargılara varabiliriz. Dil, ancak çocuğun başkalarıyla ilişki kurabildiği ortamda öğrenilebilir, yeterli bir dil hazinesi ancak böyle bir ortamda sağlanabilir.

Us, kişisel bir nesne değlidir. Anlamak demek, aklı başında her insanın düşündüğü ve yargılara vardığı gibi düşünmek, yargılara varmak, sonuçlar çıkarmak vb.dir. Mantık dediğimiz şey, bir genelgeçerliği içerir. İnsanın kendi kişisel görüşleri doğrultusunda bir mantık kotarıp ortaya koyması olanaksızdır. Güç eğitilebilir çocukların kendilerine özgü düşünceleri vardır, bizim akla uygun diyemeyeceğimiz düşünceler yaşatırlar kafalarında. Güç eğitilebilir çocuğun düşünce sistemi, toplumun düşünce sistemiyle (common sense) uyuşmaz. Aynı şey güzel ve çirkin için de söz konusudur. Bizim güzel dediğimiz şeyde de bir genelgeçerlik vardır. Annenin ilk işlevi, çocuk karşısında toplumun bir üyesi rolünü oynayarak ondaki toplumsallık duygusunu geliştirmektir. Bir sürü çocuk görürsünüz, annelerinden böyle bir toplumsallık duygusunu edinmemişlerdir, kendileri gibi başka insanların da bulunduğundan habersiz yaşarlar. Bu grupta öksüzler ve yasadışı evliliklerden doğmuş çocuklar yer alır daha çok; hepsi de bir toplumsallık duygusundan habersiz büyür. İstenmemiş, özürlü ve çirkin çocukların da gereği gibi bir toplumsallık duygusuyla donatılmadıklarını gözlemleriz.

Asla kimseden tatlı bir söz işitmemenin, sağa sola itilip kakılmanın bir çocuk üzerinde nasıl bir etki yapacağını düşünebilirsiniz. Tıpkı düşman bir ülkedeymiş gibi büyür böyleleri. Sizlere düşen, toplumun doğru dürüst bir üyesinin nasıl olacağını kendilerine göstermektir. Yüklendiğiniz bu görev pek yücedir. Böyle bir temel düşünceden yola koyulmanız durumunda yapacağınız hatalar pek fazla olmayacaktır. Bir annenin, çocuğunun ilk yaşam yıllarında yerine getireceği önemli bir görev daha vardır: Çocukta toplumun bir üyesi olarak kendisine karşı uyandırdığı ilginin kapsamını genişletip başkalarını da bu ilgi kapsamına almak, söz konusu ilginin salt kendi şahsına bağlı kalmamasına çalışmak. Örneğin, şımartılmış çocuklar yalnızca annelerine ya da kendilerini şımartan kişiye karşı ilgi duyar, başkalarını umursamaz, kendi dışındaki kimseleri dışlamak isterler. Böyle davranan bir çocuk gördünüz mü biliniz ki, şımartılmıştır, her şeyi kolaycacık ele geçirmek, kendi yapacağı işleri hep bir başkasına yaptırmak ister.

Göreviniz, toplumsallık duygusunun kapsamına başkalarını da alacak gibi çocuğu eğitmek, annenin dikkatini çekerek çocuğun babasına karşı da ilgi duymasını ve babayla uyum içinde çocuğun kendi yaşam üslubunu kotarmasına çalışmaktır. Ayrıca, çocuğu kendinden küçük kardeşlerinin doğumuna hazırlamak da yine size düşen bir görevdir; çocuğun yaşam üslubunu etkileyen önemli bir konudur bu ve bu noktada pek çok hata yapılmaktadır.

Anaokulu ailenin uzatılmış kolüdur; sorunları gereği gibi kavrayamadığı ve eskimiş geleneklere bağlı kaldığı için ailenin üstesinden gelemediği ödevleri yerine getirir, bu konuda işlenmiş hataları düzeltir. Çocuklar, üzerine hiç bir şey çiziktirilmemiş boş bir kağıt parçası gibi gelmez size; bir çoçuk

size geldiği zaman bir kişilik kazanmış durumdadır, ilerde tüm yaşayacakları artık bu kişiliği değiştiremez. Çocuğu ussal üstünlüğünüzle şu ya da bu amaç doğrultusunda devinmekten alıkoyabilirsiniz, ama eski yaşam üslubu şu ya da bu fırsatla el altından yine boy gösterecektir. Bir çocuğun hatalarını düzeltmek ve ortadan kaldırmak istiyorsanız, annenin her iki işlevini de üstlenmeniz gerekir. Kendisine yardım edilen çocuk genellikle hatalarını görür ve bunları düzeltebilir. Beri yandan, öyle çocuklar da vardır ki, hatalarına dikkatleri çekilmeye görün, yaşam üsluplarından yola koyularak sizin tüm nedenlerinizi çürütmeye kalkar, durumdan kendilerine özgü birtakım sonuçlar çıkarırlar; ama bunlar, sağduyu ve mantıkla bağdaşan sonuçlar değildir asla. Size gelecek şımarık bir çocuk, bütün ilgi ve dikkatinizi kendi üzerinde toplamaya çalışacak ya da okuldan kaçıp uzaklaşacaktır. Şımarık büyütülmüş çocuk, karşılaşacağı güçlükleri yenecek gücü gösteremez; kendisini herhangi bir şeyden yoksun bıraktınız mı, "Burası benim yerim değil. Annemin yanında daha rahattım" gibi bir yargıya varır hemen. Böylesi çocuklar, sizin yanınızda kendilerini rahat hissetmediklerini bütün davranışlarıyla açığa vuracaktır. Bir anne gibi davranıp kendileriyle gereken ilişkiyi kurar ve annenin her iki işlevini yerine getirir ya da sürdürürseniz, ilgili çocukların eğitiminde dikkate değer başarılar sağlayabilirsiniz. O zaman söz konusu çocuklar, karşılarına çıkacak güçlükleri herhangi bir sarsıntıya uğramadan göğüsleyebilir, olumlu yoldan yenmeye çalışır. Sizler de çocuğun asla korkak sayılamayacağını anlarsınız böylelikle. Cesaret toplumsal bir özelliktir, kendisini bütünün bir parçası gibi görebilen kimse cesur olabilir ancak. Bir çocuğun iyimserliği, aktifliği, cesaret sahibi olması ve toplumsallığı, kendisinin gereken zamanda

toplumsallık doğrultusunda eğitilip eğitilmediğine bağlıdır. Bir bireyin gereği gibi gelişmesini sağlamanın tek koşulu, onun yeterince güçlü bir toplumsallık duygusuyla donatılmasıdır. Başkalarının rahatlık ve esenliğine ilgi göstermekle kendi kişiliğimi sağlam temeller üzerinde oturtur, böylece başkalarına da yararlı olabilirim. Ama yalnız kendimi düşünürsem, karşıma çıkacak sorunları asla çözemem. Dikkatinizi henüz şimdiye kadar yeterince anlaşılmamış bir nokta üzerine çekmek isterim: Her sorunun çözümü, gelişmiş bir toplumsallık duygusunu zorunlu kılar; bir kardeşinin doğumunu çocuğun karşılayış biçimini bile yine ondaki toplumsallık duygusunun derecesi belirler.

Bir anaokulun ödevlerinin yerine getirilmesi de toplumsal nitelik taşır. Okul, arkadaşlık, sevi, evlilik, politik tutum, sanatsal uğraş, bunların tümü de yine toplumsal ödevlerdir. Sanatsal, bilimsel vb. uğraşlar deyince toplum için yararlı çalışmaları anlarız. Bir kimse toplumsallık duygusundan yoksunsa, önünde izleyeceği bir yol da bulunmuyor demektir. Dolayısıyla, çocuklarda toplumsallık duygusunu geliştirmek zorundayız. Peki, bu kadar çocuk ve bu kadar erişkinde rastladığımız toplumsal duygu yetersizliği nereden kaynaklanmaktadır? Bireysel psikoloji, toplumsallık duygusunun doğru dürüst gelişmesini engelleyen güçlükleri bulup ortaya çıkarmıştır.

Bir kez şunu saptamış bulunuyoruz ki, gerek sevilmemiş, gerek şımarık yetiştirilmiş çocuklar kendileri için fazla ağır bir yükü sırtlanmak zorundadır. Sevgi ve sevecenlikten yoksun büyümüş çocukların omuzlarında böyle bir yükün bulunmasını anlıyoruz. Peki ama, şımarık büyütülmüş çocuklarda söz konusu yük nereden geliyor? Bizim tümüyle toplum düzenimiz, yaşamlarının ilk yıllarında aşırı ölçüde şımartılmış ço-

cukları zamanla bu şımartılmadan uzak tutmaya yöneliktir. Çocuğu şımartan annenin kendisi de ileride bu davranışından yavaş yavaş el çeker ve çocuğun isteklerini pek aşırı bulmaya başlar. Böylece çocuk şımartılma konusunda dört bir yandan kısıtlamaya uğrar, ama önceki rahat durumunu da elden çıkarmaya yanaşmak istemez. Düşmanca gördüğü bir atmosfer içinde büyümeye başlar. Böyle bir durumun ilk akla gelen sonucu da, çocuğun başkalarından çok kendisiyle ilgilenmeye koyulmasıdır. Örneğin anaokulunda öyle çocuklara rastlarsınız ki, bazan kendilerini bir panik havasına kaptırır, bir şey yemek istemez, yediklerini çıkarır, içlerinde ki adeta hastalık derecesine varan güçlü bir gerilimin açık seçik belirtilerini sergiler, o zamana kadar ellerinde bulundurdukları pozisyonu bir tehlikenin beklediğini sezerler. İlgili çocuklar bencildir ve bu da sağlıklı bir durum değildir; karşılaşacakları toplumsal ödevleri çözebilecek hazırlıktan yoksun bulunur, kendilerine nasıl dost ve arkadaş edineceklerini, öğretmenlerine nasıl yaklaşım sağlayacaklarını bilemezler, çünkü böyle bir şeyi daha önceden talim etmiş değillerdir. Cezalandırma yoluna başvurmanız böyle bir çocuktaki tehlike sezisini güçlendirecek, onu daha büyük bir sıkıntıya sokacaktır. Arsızca davranmaları, kendilerini küçük ve güçsüz hissettiklerini gösteren bir belirtidir. Bu gibi çocuklar, olduklarından daha büyük görünmek için adeta ayaklarının ucuna basıp yükselmek ister gibidirler.

Bir üçüncü tip çocuklar da vardır ki, başkalarına karşı aynı şekilde pek ilgi gösteremezler. Dünyaya yeterli güçten yoksun olarak gelmiş ya da güçsüz ve yetersiz organlarla donatılmışlardır. Güçsüzlük ve organsal bozukluk ağır bir yük gibi çöker üzerlerine ve öbür iki tipteki çocuklar gibi onları aşırı yük altında kıvrandırır. Organizmalarının güçsüzlüğü

nedeniyle gerekli özgüven duygusundan yoksundurlar. Bedensel özürlerine karşı büyük bir ilgi gösterirler. Bir bölüğü güçsüzlüğünü yenmeye çalışır bunların, bir bölüğü ise umutsuzluk batağına gömülür. Örneğin görme özürlü çocuklar, gözle görülebilir nesneler konusunda gözleri sağlamlardan çokluk daha geniş çapta bir antreman sahibidir. Nesneleri şu ya da bu şekilde daha iyi algılamaya özen gösterir, renklere, gölgelere, perspektiflere daha çok dikkat eder, görme özürlerinden büyük bir gücü geliştirip ortaya korlar. Aynı şey öbür organsal özürler, örneğin işitme duyusuna, solunum ve sindirim sistemine ilişkin yetersizlikler için de söz konusudur.

Cesaret dereceleri birbirinden değişik düzeydeki çocuklar sizlerin anaokullarına gelecektir. Öyle vakalarla karşılaşacaksınız ki, bir çocuğun ruhunda geçenleri anlayabilmek için her duygudan, her düşünceden bir yol gösterici gibi yararlanmak zorunda kalacaksınız. Bir çocuğun geri zekâlı sayılıp sayılamayacağını belirlemeniz, alabildiğine önemli bir konudur. İdiyot ve imbezil'lerin vb. normal bir çocuğa dönüşmeleri beklenemez, ilgili çocukların normal çocuklardan tamamen değişik biçimde eğitilmeleri gerekir. Ama ne kadar eğitilseler yine de normal bir çocuk düzeyine çıkamazlar. Bir çocuğun geri zekâlı sayılıp sayılmayacağına karar vermek pek güçtür. Ancak öğretmenin, psikoloğun ve hekimin el ele verip çalışmasıyla bu konuda bir karara varılabilir. Öyle yetersizlikler vardır ki, ilgili kişilerin geri zekâlı olabileceği konusunda kuşku uyandırır. Hafif yetersizlik vakalarında da bir karara varılması, yine hekimin enikonu deneyim sahibi olmasını gerektirir. Bedensel özürlü bir hayli çocuk vardır ki, özürleri zekâ durumlarını asla olumsuz yönde etkilememiştir. Bir çocuğun kocakafalı (hidrosefal) olması ya da gereğinden küçük bir kafasının bulunması, geri zekâlılığına ka-

rar vermek için yeterli neden değildir; çocuğun aile içi eğitimden kaynaklanan birtakım hatalı davranışları sergileyip sergilemediğinin de saptanması zorunludur. Belki bir test sınavından da geçirilmesi gerekir çocuğun. Geri zekâlılarda doğru dürüst bir yaşam üslubuna rastlanamaz. Ancak, kendisine egzersiz yaptırılmış konularda geri zekâlı çocuğun ileride nasıl davranacağını önceden kestirebilirsiniz. Geri zekâlı bir çocuk tutarlı bir yaşam üslubu doğrultusunda etkinlik gösteremez, insan ruhundaki tutarlılıktan yoksundur; oysa normal çocukların yaşam biçimlerinde böyle bir tutarlılığı saptayabiliriz. Kısaca, ilkin bir çocuğun geri zekâlı sayılıp sayılmayacağını belirlemek zorundasınız, çünkü geri zekâlı çocukların eğitiminde bambaşka bir yol izlemeniz gerekir. Çocuğun ruh yaşamı inceden inceye gözlemlenip anlaşılmaya çalışılmalıdır. Böyle yapıldı mı, hangi yöntemler dikkate alınarak çocuğun eğitileceği kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Yine sizin anaokullara gelecek çocuklar arasında solakların yer aldığını göreceksiniz. Öyle çocuklar ki, o zamana kadar kimse solaklıklarını farketmemiştir. Sakar ve beceriksizdirler, okuyup yazmasını kolay öğrenemezler. Böyle çocuklarla karşılaştınız mı, solak olup olmadıklarını araştırmayı unutmayınız. Bu konuda anne ve babaların diyecekleri önemsizdir. Solak bir çocuk kolay yılgınlığa kapılabilir, beceriksiz elinin güçsüzlüğünü yaşar ve kendini sevecenlikten yoksun bırakılmış hisseder. Sık sık alay ve sataşma konusu yapılan çocuk da yılgınlığa kaptırabilir kendini, cesaretini kaybeder, ürkek bir çocuğa dönüşebilir. Beri yandan, sert bir eğitimin çocuğun gelişimine hayli zarar vereceği de gözden uzak tutulmamalıdır. Cesaretini kaybeden çaresizlik ve güçsüzlük içindeki çocuk, herhangi bir kimseye yanaşmayı göze alamaz. Ve yine anaokullarınıza öyle çocuklar gelecektir ki, o

zamana kadar kendileri susmuş, onların yerine hep anneleri konuşmuştur. Anneleri her türlü çabadan kendilerini esirgemiş ve çocuk tümüyle bağımsızlığını yitirmiştir. Konuşması birtakım özürleri içerir belki, belleği doğru dürüst gelişmediği için dikkatini belli bir konu üzerine toplayamaz. Öyle çocuklar da vardır ki, bir cümleyi konuşmaya başlasalar sonunu getiremezler; anneleri habire konuşur, ama çocuğa bir türlü konuşma fırsatı vermez. Söz konusu çocuklar, aile içi eğitiminin bu olumsuz damgalarını hep üzerlerinde taşırlar. İşte sizler, bütün bu dışavurum biçimlerini anlayacak, çocukların cesaret ve iyimserlik derecelerini saptama becerisini göstereceksiniz.

Kardeşler arasındaki rekabet de çocukların gelişiminde pek büyük rol oynar. Bir çocuğun ailede bulunan öbür çocuklar arasındaki konumunu bilmek çok önemlidir. Çocuk, kardeşlerden en büyüğü müdür? Ortancası mıdır? En küçüğü müdür? Ailede tek çocuk mudur? Oğlanlar arasında tek kız mıdır? Yoksa kızlar arasında tek oğlan mıdır? vb., bütün bu durumların da yine gözden uzak tutulmaması gerekir.

Kardeşler topluluğundaki bir kardeşi, bir küme ağaç arasındaki bir tek ağaca benzetebiliriz. Ağaçların tümü de küme içinden fırlayıp güneşe doğru yaklaşmak ister.

Kardeşler topluluğunda en büyük çocuğun konumu, kendinden küçük ikinci doğmuş kardeşin konumundan düpedüz değişiktir; aile içinde bir süre tek çocuk konumunu elinde bulundurur. Derken ikinci çocuğun gelip kendi etkinlik alanını daralttığını görür ve bir trajediyi yaşar. Bu gibi çocuklar ileride öyle davranır ki, sanki bir başkası onları geride bırakıp öne geçecektir. Acaba bir başkası kendilerine yeğ tutulmuyor mu? Hep bunu kollayıp durur, ön planda yer almaya ça-

lışırlar. Oysa ikinci doğan çocuk hiçbir zaman tek çocuk konumunda yaşamamış, asla çevresinin bütün ilgi ve dikkatini kendi üzerinde toplamamıştır. Ağabeyinden daha olumlu bir pozisyona sahiptir, arkasından gideceği bir kılavuz, bir yol gösterici vardır önünde. Bu da az buz şey değildir, ikinci doğan çocuğun durumunu pek çok bakımdan kolaylaştırır. Önlerindeki ağabeylerini sanki bir koşuda takıp geçecektir böyle çocuklar. Yeter ki bazı koşullar kendilerine engel olmasın, , tıpkı bir yarıştaymış gibi bir davranışı sergilerler. En küçük kardeşe gelince, onun da durumu ötekilerden değişiktir. Arkasından gelecek kimse yoktur. Önünde ise pek çok ağabey ya da abla vardır. Genellikle kendinden büyük kardeşlerden daha elverişli bir pozisyonu elinde bulundurur, onları geride bırakmak için açıktan açığa çaba harcar. Başa geçmeden rahat etmeyeceğini gösterir davranışıyla (Tevrat'taki Yusuf buna bir örnektir; kardeşler arasında en küçüğüdür Yusuf). En küçük kardeşin, öbür kardeşleri aşmaya yönelik yoğun çalışmaları da başarısız kalmaz. En küçük kardeş, zorlukları yenme konusunda alabildiğine büyük bir güçle donatılmıştır.

Yenen kazanır! Ne var ki, yenilmemelerini sağlayacak silahları ellerine teslim etmemiz gerekiyor çocukların, kendilerini cesaretle donatmamız gerekiyor, çocuk eğitiminde dikkate alınacak en önemli kuraldır bu. Bir çocuk için en tehlikeli şey, umudunu yitirmektir. Yaşamında bir sürü çetin durumlarla karşı karşıya kalabilir çocuk, ama asla umudunu yitirmemesi gerekir.

Son olarak şunu söyleyeyim ki, asla çocuklarla bir savaşa girişilmemelidir; bunun da basit bir nedeni vardır, o da çocukların daha güçlü olmasıdır. Çocuklar sorumlu tutulamaz. Bir

kimse ki sorumluluk denen şeyi üstlenir, sorumluluk taşımayana göre daha güçsüz durumdadır.

Bizim asıl çalışmamız pratiğe yönelik olacaktır. Boş bir mekânda bir eğitimin sözü edilemez. Yenmeniz gereken bir güçlük de, araştırmaların ortaya değişik sonuçlar koymasıdır. Biz bireysel psikologlar hoşgörülüyüzdür, bizim psikolojinin verileriyle öbür psikoloji akımlarının verilerini birbiriyle karşılaştırmanızı isteriz. Bizimkilerden başka görüş ve savları da öğrenip tanıyınız. Çeşitli görüşler arasında çok titiz karşılaştırmalar yapınız ve ben de dahil kimsenin sözüne kolay kolay kanmayınız!

Alfred Adler, 1870'te Viyana'da doğdu. Tıp eğitimi gördükten sonra uzun yıllar Viyana'da hekim olarak çalıştı. Sigmund Freud'un daveti üzerine 1902'de onun çalışma grubuna katıldı. Freud'la yaptığı ortak çalışmalar sırasında psikanaliz üzerine kendi görüş ve düşüncelerini geliştirdi, bu da her iki bilim adamının 1911'de açıkça birbirinden kopmasına neden oldu. Daha sonra Adler, kendi ekolü ve kendi dergisiyle **bireysel psikoloji**'yi kurdu. 1935'te Amerika'ya yerleşti. Kurduğu psikoloji günümüze kadar canlılığını koruyan yakın bir ilgi ve büyük bir takdirle karşılandı. Konferanslar vermek üzere çıktığı bir gezide 1937'de Aberdeen'de hayata gözlerini yumdu.

Çocuklarla düşüp kalkmada seçkin bir rehber niteliğini taşıyan bu kitap, çocukların eğitimiyle ilgili olarak çare arayan anne ve babalarla öğretmenlerin yoğun başvurularını karşılayabilmek için Adler'in Viyana'daki eğitim danışma merkezlerinde başarıyla uygulandığı kısa süreli danışma oturumlarını içermektedir. Adler'in dilinde, çocukların eğitimine ilişkin şikayetler yelpazesi hayli geniştir, çevresiyle ilgisiz üç yaşındaki ve yemek yemek istemeyen dört yaşındaki çocuktan on yedi yaşındaki mahçup delikanlıya kadar uzanır. Okul korkusu, belli derslerdeki başarısızlık, altını ıslatma ve tırnak kemirme, yalan söyleme ve çalma, aşırı duyarlık ve öfke nöbetleri, tembellik, kendine hakim olamama, geçimsizlik, yaramazlık, haylazlık ve cinsel sorunlar, genel bakımsızlık ve toplumla bütünleşme yetersizliği de bu şikayetler arasında yer alır. Bütün bu şikayetler kitapta tek tek ele alınarak çözümlenmeye çalışılmaktadır.

ISBN 975-406-576-4
9 789754 065763